LETOPIS
SLOVENSKE MATICE
ZA LETO 1896.

UREDIL

ANTON BARTEL

ZALOŽILA IN IZDALA

SLOVENSKA MATICA

V LJUBLJANI

NATISNILA „NARODNA TISKARNA"

1896

LETOPIS
SLOVENSKE MATICE
ZA LETO 1896.

UREDIL
ANTON BARTEL

ZALOŽILA IN IZDALA
SLOVENSKA MATICA

V LJUBLJANI
NATISNILA „NARODNA TISKARNA"
1896.

Vsebina.

		Na strani:
1.	† **Ivan Navratil**: Slovenske národne vraže in prazne vere	1—46.
2.	**Ivan Majciger**: Kamica — Gams	47—57.
3.	**E. Lah**. Domoznanska črtica	58—74.
4.	**dr. M. Murko**: Narodopisna razstava československa v Pragi	75—137.
5.	**dr. Karol Štrekelj**: Prinos k poznavanju tujih besed v slovenščini	138—167.
6.	**dr. Karol Glaser**: O rgvedskih slavospevih	168—183.
7.	**R. Perušek**: Biblijografija slovenska	184—214.
8.	**E. Lah**: Letopis „Slovenske Matice“:	
	I. Poročilo o delovanju „Slovenske Matice“ za dôbo od 1. prosinca do 30. listopada 1896. leta	215—221.
	II. Računsko poročilo	222—228.
	III. Poročilo o društveni knjižnici	229—232.
	IV. Upravništvo „Slovenske Matice“	233—234.
	V. Imenik društvenikov za leto 1896.	235—284.
	VI. Umrli ustanovniki	285.
	VII. Društva, katera z Matico zamenjujejo knjige	286.
	VIII. Društvena književna zaloga	287—288.

Slovenske národne vraže in prazne vere,

primerjane drugim slovanskim in neslovanskim.

Spisal **J. Navratil.**

7. dalje iz Letopisa 1894, str. 129—201.

I. Bajila.

(Dalje.)

Bajilom prištevajo tudi nekatera ‚čarobna dejanja' (Zauberhandlungen); n. pr.:

Pljuvanje na kako stvar zato, da se pribavi sreča, ali pa, da se odvrne nesreča. Prodajalec pljune na p r v i novec, ki ga skupi katerega dne, misleč, da bode potlej več sreče pri kupčiji. (Metlika, p. u. p.)

Ta vera je tudi med Poljaki, vsaj v Galiciji (p. u. p.) in med Nemci v Šleziji. (W. I. 80.)

Prvotni uzrok takemu dejanju je menda ta, da uničuje s l i n a (zato ker je s l a n a, t. j. zato, ker je v njej s o l i, znanega krepkega bajila,[1]) škodljivo čaro, ki se drži morda onega novca. Po Varaždinski vraži treba pljuniti na vsako stvar, katero najdeš, da se odvrne tako vsaka nesreča.[2])

Neka Bela Kranjica je nekdaj vsakemu detetu svojemu, kedar se je pobilo katero na prst ter pribečalo k materi, hitro pljunila nekolikokrat na prst in rekla: »Zdaj je več

[1]) Prim. Letop. 1885, 176 in tu str. 14. Po Eddi je slina nekaj duševnega (seelenhaft, als in besonderer Beziehung zur Seele stehend. W. II. str. 171.).

[2]) Prim. tudi češko vero v „Letop." 1885 (676).

(že) dobro«. Dete se je dalo premamiti pri tej priči, nehalo bečati in bilo zopet veselo kakor poprej. — Kako izvrstno zdravilo! Prvotni uzrok je pa temu pljuvanju isti kakor onemu pljuvanju na ‚novec' in na vsako najdeno stvar, t. j. da se uniči mahoma vsaka čara, ki se je utegnila pritakniti; kajti nekdaj so nevedni ljudje — kakor mnogi pogani še dandanes — pripisovali vsako bolezen in bolečino ‚bésom' (zlim duhom) in čaram.

Prim. tudi v ‚Črticah' (152) »Pljuvanje«.

A najbolj rabi praznovercem čarobno pljuvanje zoper uroke, česar se ‚vemda' še spominjate. (Letop. 1894; 193, 195, 198 itd.) Náte še jedno koroško-slovensko, dozdaj nenatisnjeno vražo te vrste! »Na mlado živinče (ali pa v stran) moramo pljuniti, da ne opvatí.«[1] (Iz Podjunske doline. Zap. g. K. Pečnik.)

Trikratno ponavljanje[2] kakega dejanja v čaroben namen, n. pr. trikratna hoja ali trikratno tekanje okoli kake stvari. Nerodovitna ženska položí sredi spalnice ‚škaf' vode in teka ponoči (taka, kakeršno je mati rodila), okoli njega, zato, da bi — postala ‚rodovitna'. (Kobarid. Zapisal g. Andr. Gabršček.)

Drugačen način, kedar je človek »zrebrčen«; čit. v »Črticah« (258).

Po trikrat zapored pljuniti je i človeku, kadar se prestraši, da mu ne naškodi strah. (V Metliški okolici.) Ista vera je tudi pri Moravcih in Novogrkih, zlasti pri ženskih glavah, ki si pljujejo po malem naglo v nedra (p. u. p.). Tako i Čehi z Nemci vred, samo da ne pljujejo v nedra, nego pred-se. (Ččm. 1853, 477; W. II, str. 171.) Po trikrat ponavljati je tudi nekatere besede, molitvice ali zagovore pri ‚čaranju'. Prim. Letop. 1885, 9. odstavek.

Kradež (tatvina), oziroma ukradene stvari. Včasih mora (?) človek ukrasti kako stvar sosedu (ali komu drugemu), ako hoče, da bode imel srečo pri isti stvari, n. pr. pri repi, da bode lepa debela kot sosedova (Hrv.-kajk.; p. u. p.) — ali v kakšen drugačen namen — sebi v korist. Prim. »Glasn. uč. srps. dr.« XXXVII, 118 ali »Rad« Zagreb. 1882, 153 pod besedo *„Izvoda"* in »Glasn.« XX, 96 (4. o.).

Če pokrade kdo komu ‚rože' z vrta, ne rastejo tam nikoli več. (Kompolje; p. u. p.) »Tatvina vzame njivi rodovitnost«. (‚Črtice', 234). Taka vera je tudi med moravskimi Vlahi. (Kulda 1856; 118; Grohm. 145.)

Po **nemški** veri imajo nekatere stvari bajevno moč samo tedaj, ako so bile ukradene; n. pr.: meso, slanina, detelja itd. (W. II, str. 137.)

[1] T. j. oplatí. Prim. L. 1893, 41 in L. 1894, 198: „Bog ne daj oplatka" [= uroka]; ‚oplatki' (pl. m) = uroki. (W.-Plet. 836.)

[2] Često tudi sedem- in devetkratno ponavljanje.

Prevračanje ali preobračanje — če dela kdo kaj narobe (= napak, naopak). Kedar si je za mojih mladih dnij v Metliki kdo ponevedoma ogrnil kako oblačilo napak, vprašali so ga šaléč: »Pojdeš li na Klek?« t. j. hočeš li opraviti s tem, da ti ne bi mogle naškoditi tam čarovnice? (Te se namreč po narodni veri belokranjski shajajo na Klek.)

Če ima ženska samó zástor narobe obrnjen, ne more ji čarovnica storiti ničesar hudega. (Ipavska; p. u. p.)

Istrska. »Kî ima kakav kus (kos) robe na sebi naopako, ne mogu mu vešće (strige = čarovnice) nahuditi, ni drugo.« (Zap. † J. Volčič.)

Nekateri **Slovenci** pa mislijo, da mora človek v isti namén preobrniti vsa oblačila na sebi — celó žepe. (P. u. p.)

Če greš ‚nazad'[1]) pelješ očeta in mater v pekel. (Ivanjkovci na Štaj. Zap. dr. Fr. Simonič.) Za mlada čul sem isto vražo tudi v Metliki, v novi dobi pa na Dunaju iz mlade Metličanke ust.

Pri nekaterih zagovorih treba moliti očenaš od zadaj nazaj, t. j. narobe. (P. u. p.)

Poljska. »Če hoče človek, da mu ne more nahuditi živa duša nikakor, izmoli naj samo očenaš narobe ali pa šteje od **20** nazaj!« rekel je hudodelnik Paňec (Poljak prostak, bivši vojščak) v preiskovalnem zaporu tovarišu, ki je potrdil to 9. februvarja 1887 na očitni razpravi pred porotniki na Dunaju. (»N. fr. Pr.« v večernem listu istega dne.)

Ob hudi uri postavljajo nekod tudi mize, stole in klopí narobe. (»Novice« l. ? s priloženo podobo.) Strinja se s tem tudi Kobaridski način:

Ob hudi uri naj se pomeče pod milo nebo tako pohištvo, ki ima noge (klopi, stoli), a tudi ostrgače naj se drži proti nebu, ker s tem ‚copernice' [ki delajo po národni vraži točo], oslepé.« (Zap. g. Andr. Gabršček.) O takem metanju padajo stoli in klopi po navadi kajpada tako, da jim molé noge kvišku, t. j. da stojé ali ležé — narobe.[2])

Ista vraža je tudi med **Nemci.** Prim. W. II, str. 171.

Okoli Notranjske Bistrice mečejo o taki priliki same »stolce na treh nogah« pred hišni prag tako, da jim štrlé noge k višku, zato ker to čarovnicam ‚moč odjemlje'. (Zap. vč. g. J. Bilc); p. u. p. pa zato, da se čarovnice prestrašijo ter odnesó veter in oblake drugam. — V Dolenji vasi (pri Selcah na Gorenjsk.) vržejo tedaj pred hišo grablje tako, da gledajo zobje navzgor zato, da bi se jih zbala čarovnica ter hitela hitro naprej. (P. u. p.)

[1]) Drugod pravijo: ‚nazaj', ‚vznak' ali ‚ritenski'.
[2]) Prim. tudi „Arkiv za povj. jugoslav" 1854, 282.

Žrtve ali **daritve.** Za poganstva bila je čara bistven del bogočastju, temu pa žrtve ali daritve. Ohranil se jim je sled tudi v sedanjih národnih verah (vražah).

Med **Slovenci** nahajamo — razven obilnih, o velikih svetkih navadnih pojedin, ki nas spominjajo nekdanjih žrtev poganskih — malo takega sledú; n. p.: na novega leta dan hodijo slovenska dekleta (v Radomercih na Štaj.) vodi darovat. Vsako stopi k studencu in kakov penez va-nj vrže pa govori: »Ljuba voda! jaz ti darujem »od dna do dna sem za moža že dosti godna«. — V Središču vrže pa vsaka deklina o novem letu pred solncem rdeče jabolko v studenec ter pravi:

„Voda! jaz ti darujem od dna do dna,
Jaz sem za moža godna,
Daj mi Štefana ali pa Vrbana."

Prim. »Črtice« 88.

Lotvinci in **Litovci** v ruskih pokrajinah ob baltijskem morju darujejo o posebnih dneh pod *‚svetimi drevesi'*, prepreženimi s pisanimi traki, národne jedi: mlečne kaše s slanikom vred. (W. II, str. 274.) **Estonci** mečejo pa o svatbah novcev in trakov v vodnjak in v ogenj »vode in ognja matki« v spravo. (Ondi.)

Tudi **novogrška** nevesta na otoku Hidri (Hydra) vrže vpričo vseh svatov v óni vodnjak ali studenec, iz katerega bode nosila vodo v novi dom, najprej nekakšen novec, ki ga potiplje poprej trikrat, obide potlej trikrat vodnjak ter izlije va-nj še vrč vina. Čim se to zgodi, zauka od veselja vsa svatovščina, a nevesti je plesati zdaj z vsemi svati po čredi. (*„Illustr. Wt."* 1881, str. 251.) — Nekoliko novogrški, a nekoliko slovenski navadi podobna je **bolgarska.** Gl. »Dragoljub« (Zagr.) 1868, str. 110.[1])

Moravci devajo na badnik (sv. večer) vsake jedí po žlico na poseben ploščck; po večerji mečejo pa jedí v studenec govoreč:

„Studánko, uživej s nami hody,
Ale za to dej nám hojnost vody! itd.

(»Hvězda« 1863, str. 62.)

Po **češki** národni veri treba dajati ognju vsake jedí. (Božena Němcova; pri Grohm. na str. 41 [255]). Kedar se iz nove rží peče kruh, vrže se ga kos v ogenj, da ne nastane kakšen požar. (Květy 1846, str. 507.) Ne smejo se zametati drobtine, ki ostajajo po obedu na mizi, pripadajo ognju.

[1]) Srbska nevesta (s pomenom slovenskim) siplje pa v Risnu, prišedši v ženihovo hišo, po nekaterih drugih običajih iz skledice z roko ‚šenice' na vse strani. (Vuk St. Karadž. „Kovčežić", 1849, 81.)

(Bož. Němcová: »Babička«.[1]) Po teh in več drugih národnih verah českih sodijo učenjaki, da so nekdanji (poganski) Čehi ognju izkazovali posebno čast (»Feuercultus«).

Da so Čehi še v 11. veku posebno častili tudi nekatera drevesa (‚Baumcultus') ter jim darovali, svedoči tedanjega škofa Pražkega »Homiliar«, v katerem svarí vernike, naj ne darujejo drevesom nikakor.[2]) Še dandanes je po Češkem ta navada, da zadušé na badnik v mnogih krajih črnega mačka ter ga skuhajo; meso in kostí pa zakopljejo pod drevje v polju, da bi temu ne nahudil zli duh. (Ččm. 1853, 498). Prim. tudi Kuld. 102 (Grohm. 87), W. II, str. 276 (431).

Spomin na nekdanje žrtve poganske ohranilo nam je tudi takozvano »kokota ubijanje ali glavosèk« (Hahnenschlag[3]). Že l. 1888. (174) in l. 1890 (63, 67 in 68) govorili smo o tem, kako ubijajo kokota, ali mu sečejo glavo, ali ga pa obešajo o različnih narodnih praznikih, a sosebno o pustu (predpustu) na svatbah itd. tudi nekateri Slovani, posebno pa Čehi — z Nemci vred; kajti kokot je bil ‚Svetovitova žival'. Svetovita je pa v krščanski dobi namestil Sv. Vid, ki ga jako časté tudi mnogi Nemci, kateri živé zdaj po nekdanjih slovanskih, a kesneje ponemčenih krajih. (Prim. W. II, str. 34.)

Predno takozvani »plampač« (šaljivec) na češki svatbi (črnemu) kokotu pod milim nebom odseče glavo, zakričí tako: »Odsecimo mu glavo in utrdimo (»potvrdime«) ter posvetimo (»zasvětime«) ta zakon ž njegovo krvjo!« . . . (Krolmus 2, 359, pri Grohm. 123).

Serbi-Lužičani pravijo koncu dožetkov »kokota łapać« (kokotu glavo sekati). To kaže, da je bila nekdaj tudi pri njih navada, kakoršna je po Češkem na dožetkih (»při obžinkach«) še dandanašnji. (Han. »B. Kal.« 199.)

Tudi boginji Ladi obavljala se je zahvala s tako žrtvo, ki bi se po naše imela zvati tudi ‚kokota ali petelina glavosèk'.[3]) (Han. »B. Kal.« 254.[4])

Kedar piše in tuli veter (burja), da je strah, pravijo **Čehi,** da leta in javka po zraku ‚Meluzina' s svojo deco. Tedaj mečejo v Pragi moke in soli v peč, rekši: »Pro Meluzinu« (za Meluzino)! Grohm. 2 (7). — Prikazuje se Meluzina, kakor mislijo, ter leta zlasti na sv. večer; zato mečejo

[1]) Strinja se ta vera nekoliko tudi s štaj.-slovensko. („Črtice" 83.)

[2]) „Ad arbores sacrificia nullo modo fiant", f. 138 b. (Grohm. 86.)

[3]) ‚Glavosèk' je národna beseda, ki se nahaja posebno med Bel. Kranjci, Laščani in njihovimi sosedi, hrv. Kajkavci in Istrani. Prim. „Letop." 1892, 131 in W.-Plet. I, 215.

[4]) Po Hanuševih mislih bila je Lada uprav = priroda; prim. vendar „B. Kal." tudi na str. 24. — Ponavljamo pa, da so kranjski Slovenci še za škofa Hrena l. 1607. verovali v Lado. Gl. Letop. 1888 (169).

ondaj po pergišče moke kot žrtvo v zrak, ali pa devajo moke in soli na okna, da bi jo potolažili. (Han. »B. Kol.« 26).

Nemci. Tako so stari ljudje še pred kakimi 50 leti tudi v Pressbaumu o hudem viharju metali izpred hiše moke in soli kvišku, govoreč: »Ná, ná, veter! da bodeš imel kaj žreti.« (P. u. p.)

Korošci v Junski dolini »pitajo« veter in ogenj zato, da bi jima bila prijatelja. Vetru darujejo namreč različnih jedi, ki jih devajo v leseni skledici na kako drevo pred hišo, ali pa mečejo sena v zrak ter mislijo, da jim potlej ne nahudi veter; v ogenj pa mečejo slanine, masla in drugih jedij, misleč, da se njihovi hiši potlej ne bode bati ognja. (P. u. p.) — Nekatera Korošica vrže pa pri kuhi po nekoliko jedi v ogenj ... »za uboge duše v vicah«. (To ti je poprejšnje poganske vraže — krščanska podoba). Prim. W. II., str. 275 (430).

Štajerski Slovenci darujejo vselej, kedar pečejo kruh, po ‚kolaček' (postružnik) ‚štirim vetrom', da preveč ne ‚pušejo'. (»Črtice« 83.)

Tirolci pitali so še iz početka tega veka »življe« (»die Elemente gefüttert«) na sv. večer, t. j. metali moke v zrak, zagrebali po nekoliko kake jedi v zemljo ter metali je nekoliko v studenec, nekoliko pa v ogenj. (W. II, str. 274).

Navadne so pa take ali drugačne žrtve med različnimi Nemci tudi še dandanes. (Ondi i. d.)

Poljaki (Mazurji) dajó prvo tele in prvo maslo kake krave bólnici [v dar] zato, da bi imeli pri kravi srečo. (P. u. p.; prim. tudi W. II, str. 272 (Töppen).

Nemška. Kedar se oteli krava prvič in se tele odstavi, daruj »mlezvo« ali »mlezivo«, t. j. prvo namolzeno mleko, pa bodeš imel več sreče; iz istega uzroka podari tudi kupljene krave prvo mleko. (Gablitz blizu Dunaja; p. u. p. 1885. l.)

Za poganstva gledal je človek, da bi si naklonil bogove (malike), darujé jim kaj takega, kar je čislal sam. — O nevihtah žrtvovali so poganski **Porusi** gromovniku Perkunu po boh (slanine), in še pred kakimi 200 leti je pruski kmet nosil gologlav tak boh na svojo njivo ter kričal: »Ti, bog, ne trešči ‚v moje', pa ti podarim ta boh.«[1]) (W. II, str. 271).

Med **Hrvati** (v Dalm.) je sem pa tam taka narodna vera, da mora oni, kateri ubije ali umori kakega človeka, vreči kaj od sebe, drugače ne bi mogel makniti se z mesta ter pobegniti. Tako je l. 1877 blizu neke vasi dalmatinske storil tudi M. B., t. j. ustrelivši sovražnika zavratno, vrgel

[1]) „Du, Gott, schlage nicht in das meinige, ich will dir diese Seite Speck schenken."

je blizu »učinilišča« svoj pisani robec v stran ter pobegnil, da ga ne bi zasledili. A baš po robcu, ki so ga našli potlej ondi, zasledili so hudodelca, kajti spoznala sta bila robec dva svedoka ter potrdila, da je njegov. Obsodili so nesrečnika po zakonu na smrt, toda po ces. milosti izpremenilo mu je c. kr. najvišje sodišče smrtno kazen v dvajsetletno težko ječo.] (Najv. sod. št. 4058 l. 1877).

Poganskih **Niasovcev** duhovniki odganjajo vse bolezni z žrtvami (‚živimi' in ‚neživimi'), ki jih darujejo domačim ‚božičem' ali malikom, temu kure, onemu prase ali jajce itd. (»Světozor« 1886, str. 67 in 115.)

Žalostna, pa zgodovinska je resnica, da so s poganskimi **Germani** vred i poganski **Slovani** žrtvovali nekdaj tudi ljudi — **Germani** svojemu bogu Wodanu,[1]) Slovani pa Svetovitu.[2])

Germani so ljudi žrtvovali še potem, ko so se bili že pokristijanili. (Lippert 1882, 368.)

Ko je bil umrl cesar Karol IV. (1378), žrtvovali so oboroženega viteza (jahača) s 27 konji vred. (»Dr. O. Henne am Rhyn.« Leipz. 1893, 30.)

Tudi **Židi** so v Kanaanski deželi žrtvovali (celo svoje »sinove in hčere«) tamošnjim malikom. (Ps. David. VI, 37 in 38). Obširneje o tem pojavu med Židi piše učeni J. N. Sepp II, 168.

Nalašč molčim o tem, kako strahovito nekateri drugi — še dandanes poganski narodi — o kaki veliki nesreči še zdaj žrtvujejo ljudi svojim lesenim in drugačnim malikom samo zato, da bi razžaljenim »bogom« potolažili jezo, ki si jo domišljujejo divji zaslepljenci n. pr. v Novem Kalabarju v Afriki, sosebno zarad kraljeve smrti.

Poganski **Niasovci** odsekujejo še vedno neoboroženim ljudem glave, ki jih potrebujejo o zidanju kake nove hiše, o glavarjevem pogrebu itd. (»Ausland« 1887, str. 948).

Iz poganske dobe izhaja brez dvojbe tudi ta pojav, da so nekdaj zazidavali (ali zakapali) v novo poslopje t. j. v začet nov zid kakega živega človeka, bodisi otroka (dečka) ali pa tudi odrastlega, rekši, da bode potem zid trden. O taki človečji žrtvi med **Jugoslovani** — priča še srb. narodna pesem: »Zidanje Skadra.« Stef. Karadž. II. (1845) str. 115 i. d. Prim. Tylor (104, 105) in »Manole pa Curtea de Arges« [imenitna zidana cerkev] v rumun. nar. pesmih, razglasil B. Alexandri l. 1852 — 1853.

[1]) Tacit. „Germania" 9 in 39; Tacit. „Ann." 1, 61. — Tacitu je bil Wodan po rimski šegi = Merkur. J. Grim. „D. M." I. (IV. izd. str. 36. in 100.

[2]) Helmoldi prebisteri „Cronica Slavorum." Hannov 1868, I. c. 52.

J. Grim. sodi, da so poganski **Nemci** (Germani) pri stavbah najbrže zazidavali tudi deco. (»D. M.« II. izd. l. 1834, 31 i. d.)

V kesnejši (krščanski) dobi izpremenile so se človečje žrtve o takih prilikah v ž i v a l s k e — torej tudi še ‚žive žrtve'.[1]) — L. 1884. našli so v Mariboru pri podiranju hiše št. 4 v ‚župnijskej ulici' — 217letno, a mrtvo in popolnoma suho mačko, ki so jo bili l. 1667 vražni ljudje zazidali iz znanih nam zdaj ‚praznoverskih uzrokov' brez dvojbe ž i v o v pripravno votlino, v kateri se je nahajalo tudi ‚nekaj bakrenega denarja' brez vrednosti. (»Slov. Nar.« 14. avg. 1884 187. štev. na 4. str.)

Opustili so naposled krščani popolnoma žive žrtve ter zazidavali ‚mrtve', a zlasti novce. To posnemajo pri imenitnih poslopjih še dan današnji, toda iz drugega (nevražnega) namena; na prvotni uzrok ne misli več — živa duša.

V Motniku imajo domači **(slovenski)** zidarji to navado: Kedar delajo nov zid, pa pride kdo gledat, »ožnorajo« ga, t. j. opletejo s kako vrvjo in potlej jim mora kupiti pijače, da se reši. (Zap. g. Križnik). Tudi to neradovoljno darilo meri menda na nekdanjo posilno žrtvo onega človeka, kateri je prvi prisledil, [pa se ni mogel ondaj rešiti ali odkupiti nikakor].

O drugih prilikah (o slabi letini in o hudih boleznih) žrtvuje pa kako na pol pokristijanjeno ljudstvo še vedno kakega človeka, da bi potolažilo svojega poprejšnjega malika ali bésa (hudiča). Tako delajo v Rusiji **Votéki,** finskega plemena in šamanske vere rod, izmed katerega se bojé tudi taki, kateri so že pokristijanjeni, vendar še svojega poprejšnjega besa Kurbana. L. 1894. bilo je v Malmišu ‚na pravici' 11 ‚Votékov' zato, ker so bili ob hudi letini l. 1892 umorili človeka iz navedenega uzroka, da bi potolažili hudega Kurbana. (Večern. »N. F. P.« 5. januvarja 1895, 2. str.)

Kedar je po letu velika suša, potapljajo **Rumunci** po vaseh »punico«, t. j. človeško podobo iz ila narejeno, zato da bi začelo zopet deževati.[1]) (To meri očitno na nekdanjo človečjo žrtev). L. 1894. vrgla sta res blizu Jaša (Jassy) rumunska dečka živo 2-letno dete, da se je utopilo. — Vprašana pred sodnim stolom v Jašu, čemu sta to storila, odrezala sta se: »Zato da bi bilo konec suši in brezdežju.«[2]) Po teh besedah sodim, da sta dečka med praznoverskim ljudstvom slišala že poprej tako govorico, namreč, da bi bilo

[1]) Preprosti Rumunci zazidujejo pa osédobi samo mimo gredočega človeka s e n c o. (Večern. „W. Tgbl." 1891, št. 121). Mislijo pa, da je umreti takemu človeku pred letom.

[2]) Večern. „N. F. P." 5. decembra 1891, str. 3.

treba uprav, ‚žive človečje žrtve' v isti namén, kar sta tudi posluhnila.[1])

Staroind. vera, da se pomaga zatirancem (tudi v kaki pravdi) najbolj z radovoljnimi človečjimi žrtvami na grmadi, nahaja se v Indiji vsaj v dveh vaseh menda še dandanes). (Čit. »Bombay Gazette« ali pa »Ill. Wt.« 1887, str. 42.)

Ovršujejo pa praznoverna ljudstva še več drugih žrtev ali daritev; n. pr. **Mazurji** puščajo zato, da ne bodo miši zobale žita, po žetvi na njivi poslednji snop, ki ga pa tudi obstopijo in zapojejo pri tem kako sveto pesem. (Töppen, 96).

Slovenski kmet zapiči o setvi na koncu njive posvečenih šib v tla in vrže nekoliko žita — ticam na pot. (Hub. 103). Kedar prodaš kako živinče, daj kupcu nekaj ‚krajcarjev' od skupnine nazaj, da bode imel srečo pri »blagu«, t. j. živini. (Belokr. »Dom in Svet« 1894, str. 384.)

Imenitna bajila so tudi nekateri deli človečjega telesa (oziroma trupla), n. pr.: krv, srce, roka,[2]) lobanja ali črepinja, mrtvaške kosti, zobje, lasje itd.; tudi nekatere stvari, ki so s človečjim telesom ali truplom v ‚ozki zvezi'; n. pr. oblačila, (pri mrličih): krsta in njeni čavlji,[3]) pri obešencih vsaka krpa njegove obleke, sosebno pa »vrv«.

Na drobno kanimo to stvar razpravljati kesneje v drugih predelih; tu bodi povedano o tem samo toliko, da rabijo najhujšim praznoverskim tatom in razbojnikom roke kakega nedolžnega deteta (včasih še nerojenega, nego iz materinega telesa po sili iztrganega) zato, da bi bili taki hudodelci pri svojem poslu — nevidni.

V isti namén rabijo nekod nemški hudodelci-praznoverci tudi nedolžnega (nalašč zato umorjenega) otroka — srce.

Različnim narodom znana je pa i ta vraža, da je óni, kateri ima s seboj kakega obešenčevega oblačila krpo ali pa vsaj košček vrvi, srečen, a posebno v igri (za novce). Tudi **slovenska** iz Dobrépolj; (p. u. p.) Prim. W. II, str. 125; »Ččm.« 1853, 484 (Grohm 224). Pa še več drugih čudotvornih močij prisvajajo Nemci vsem »ostankom« obešenčevim, sosebno pa prstom in prstnim členkom. (W. II, str. 182 i. d. 188), Grohm. 224 (1571).

[1]) Obsodili so starejšega na leto dnij v ječo in 200 lejev (= frankov) globe; mlajšega, ki mu ni bilo še 7 let, prepustil pa materi ‚v strahovanje doma'.

[2]) A zlasti srce in roke kakega nedolžnega deteta [izpod sedmega, nekod tudi do 10. leta], pa tudi roke kakega še nerojenega ali pa mrtvega deteta.

[3]) Bajilo je i prst (zemlja) s pokopališč. W. II, str. 128.

Slovensko-hrv. (kajk.) Če s krpo obešenčeve oprave blago (živino) samo malo pogladiš vsak ‚mladi petek'[1]) v jutro pred solncem, bode ti blago zmerom tolsto in debelo. (Skrad onkr. Kolpe, p. u. p.)

Poljska. Če obesi krčmar obešenčevo vrv (skrivaj) kam v svojo krčmo, ima pivcev vedno na prebitek. (P. u. p.)

Posebno veliko moč pripisuje **nemško** ljudstvo po različnih krajih **krvi** kakega hudodelca, ki je bil obsojen na smrt ter so mu odsekali glavo. Takega človeka krv prežene — pravijo — če je pije bolnik še gorke — najhujše bolezni, a zlasti božjast (padečo). (W. II, str. 129—130[2]) in M. Busch-a knjigo: »Deutscher Volksglaube«. Leipz. 1877, 168—169). Oba sta bila samovidca.

Češka. Kdor pa sne košček kruha, v svoji krvi omočenega, ne prestreli ga svinčenka. (»Ččm.« 1856; III, 60.)

Nekoliko bajíl iz živalstva.

Slovenska. Sem pa tam rabi tudi živalska krv za bajílo. Pred kakimi 20 leti so na Veliki ravni pri Trojanah, novo hišo, predno so šli vanjo, poškropili s skopčevo (koštrunovo) krvjo. (Zap. g. Križnik.)

Kdor pojé kačje srce, ne ‚pikne' ga nobena kača. (V Metliki slišal večkrat še za mladih let). To trdi tudi slavni naš Valvazor (I; 3. knj., 459) s tem dodatkom, da treba zjutraj še na tešče ‚pogoltniti' ali ‚požreti' žive kače srce, potlej pa izpiti žlico mrzle vode. — To kaže, da so nekdaj mislili učenjaki z nevednim ljudstvom vred, da so vse kače strupene. Temu pa ni tako. To zna zdaj že vsak šolarček.

Če požre svinja kačji lilek (lev, kožo), rada se ubreji. (»Črtice«, 67.)

Majhin psiček, dokler še ne vidi, naj se vrže živ v zakurjeno peč, a tisti ‚prah', naj se da človeku, kateri ima sušico, popiti na trikrat; to ga ozdravi do dobra. (Pri Skradu; p. u. p.)

Pravila mi je l. 1882. pástarna Slovenka (štaj.), da jo je tresla nekdaj pogostem huda ‚trešljika'; naposled, da ji je pa svetoval nekdo, naj posuši kačjo glavo na gorki peči ter zdrobi na prah, a tega naj pije po malem na vodi. (Dober tek!) Ona je pa to vendar storila ter se bojda srečno iznebila grde trešljike. — Prim. zastran drugačnih slučajev

[1]) T. j. prvi petek po mlaju.

[2]) Še natančneje v 1. izd. 1860, str. 105 z verjetnim uzrokom vred, zakaj pripisuje nemško ljudstvo toliko moč taki krvi.

W. II, str. 110; »Ččm.« 1854, str. 544 in 545 »o sedmeri moči kačje kože«; 1855, 180; »Květy« 1847, 11; Grohm. 81.

[Več drugih vraž in praznih ver o kačah pride sčasoma na vrsto še v drugih predelih.]

Mačka. Črne mačke treba pri napravljanju »risa« (»Črtice« 94), po kor.-slovenski vraži pa pri vzdigovanju zaklada, (Zap. K. Pečnik). Črne mačke kost stori človeka »nevidljivega« (»Č.« ondi). [Prim. tudi Grohm. 65 in 120; W. II, str. 120 i. d.]

Kdor pogoltne mačjo dlako, dobi »jetiko« (sušico). V Metliki p. u. p. Znano tudi v Šleziji in na Tirolskem. (W. II, str. 131.)

Srbsko (v izv. jeziku). »Da bi dete bilo oštro kao kurjak [vuk], ušivaju mu u pojas [pás], ili u svakidašnju haljinicu ili u amajliju [zápis] komadić od oka i od srca kurjačeg«, (»Glasn. srps. uč. dr. 1867, 158 (17).

Češka. Kdor nosi s seboj črnega psa zob, tega ne ugrizne nikdar nobeden pes. (»Ččm.« 1856, 65.)

Nemška. Kdor nosi s seboj volčje srce, tega volk ne požre. (Grim. »D. M.« III. 462.)

Slovensko-hrv. (kajk.) Volčja mast je dobra za vsako bolezen, sosebno pa za bodec. (Dobra p. u. p.) Povedali smo že, da pripisujejo preprosti praznoverci vse bolezni ‚besom' ali pa ‚čarovnicam'. Te se pa po jugoslovanski veri bojé volka, da celo imena njegovega.

Kedar kaki **Srbkinji** umirajo deca, ondaj nadenejo prvemu sinku, ki ga porodi mati potém, ime ‚Vuk', misleč, da jim čarovnice (»vještice«) deco jedó. Zato so krstili takó tudi znanega »Vuka« [Karadžića], kakor pripoveduje sam o sebi. (»Rječn. 78 p. b. ВУК = Vuk). Prim. i »Glasn. uč. dr.« XXXVII, 174. [»Rad« LX, 140 in 142.]

Po prvotni (poganski) veri **nemški** bil je volk Vodanu posvečena žival; zato znači morda po nemškem vplivu srečo nekaterim **Slovencem** (L. 1894, 141) in **Mazurjem,** če jim preteče volk — pot. (Prim. W. II, 15 in 187.)

Križavec, t. j. križasti pajek (Epeira diadema, Kreuzspinne) prerokuje ali prinaša ljudem srečo na poseben način. Devajo ga v čist pisker (lonec), vržejo vanj vselej tudi vseh 90 loterijskih številk, zapisanih na listke ter pokrijejo lonec z luknjičastim papirjem. Katere številke zaprede križavec v svoje mreže — óne izidejo. Slišal sem to vražo med Slovenci prvič v Novem mestu l. 1837. (Nekateri dijaki veseljaki stavili so res »zapredene številke« v malo loterijo, pa — niso bili srečni.)

Isto vražo nahajamo tudi med **Čehi** in **Nemci**, samo da rabi ónim namesto lonca sklenica. Prim. »Ččm.« 1853, 489; Grohm. 85; W. II, 192 (283).

Nekoliko drugih bajíl iz prirode ali prirodnih in umetnih, t. j. izmed človečjih izdelkov i. t. d.

Mleko. Ogenj, ki ga zaneti strela, dá se, pravijo, pogasiti samo z mlekom. Uresničila se je ta vraža l. 1895. v Lukavcu na **Hrvatskem**. (»Sl. N.« št. 180 na 2. str.) Znana je tudi štaj. **Slovencem** (»Črtice« 7), **Moravcem** »Č. M. Mor.« 1892, str. 83 in **Nemcem**. (W. II, str. 121). Le-ti kvasijo celó, da je človek, kateri se napije mleka popolnoma črne krave (prave »mavre«), potem neviden. (Ondi.)

Srbska (v izv. jeziku.) »Kad. prvom okuse novoga ‚mleka', drugi ih polivaju vodom za vrat, da bi bilo mleka kao vode«. (»Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 98). Tudi **hrvatska** (»slavon.«) L. Ilić 110; prim. »Rad« LX, 196.

Rosa ima nekod med Slovenci, kolikor sem mogel zvedeti dozdaj, in to le ‚pšenična rosa' samo na ‚binkoštno nedeljo' pred solncem bajevno moč za umivanje, zarad lepote, t. j. da ne dobi človek pég. (P. u. p.) Čemu pobirajo čarovnice roso ‚binkoštno soboto', priobčili smo l. 1888 (154).

Po nemški veri pa rosa, (in to 1. maja meseca, na božič in na Ivanje) odganja tudi pege, a vrhu tega i mrzlico ter brani človeka čaram itd. (W. II, str. 89.)

Voda. Da so **Čehi** še v krščanski dobi (v 11. veku) reke in studence častili po božje: hodili jih o Duhovem darovat in prosit tudi pomoči v nesrečah in nadlogah, svedoči istega škofa Pražkega »Homiliar«, ki smo ga v mislih imeli malo poprej (str. 5) in po katerem se prepoveduje tedanjim krščanom češkim tudi to.[1])

Voda (sama na sebi) opêre po **slovenski** narodni veri človeku, kateri se zjutraj umije ž njo, »male grehe«. Tako opominjajo Beli Kranjci deco zato, da se deca rajši umivajo. (Metl.)

Že stari **Indijanci** (»Hindus«) opirali so si po svoji veri izprva samo »male grehe« v posvečenih vodah (tekočih in stoječih), obračaje obraz proti solncu. (Kuffner: »Spazierg.« I; 1824, 48.)

[1]) „Non ad fontes sacrificia ullo modo facere." — „Presbyteri per omnia populo ammoneant, non pro mortalitate non pestilentia . . . ad arbores vel ad fontes . . . dei auxilia quaerere." („Homiliar", 57; pri Grohm. 43.)

Posebno očiščevalno in bajevno-zdravilno moč ima tekoča voda (zlasti pa na veliki petek, vuzámski ponedeljek in o sv. 3 kraljih) tudi po **češki** národni veri. (Grohm. 45; »Květy« 1846, str. 511; »Ččm.« 1855, 182 itd.) — tudi na novo leto.

Hrvatska. Kdor hoče biti celo leto zdrav, ta se mora na novo leto pred zoro pri studencu umiti. (»Dom in Svet« 1895, zad na platnicah.)

Polivanje z vodo, kopanje v tekoči vodi itd., oziroma njeno bajevno ali čudodelno moč o posebnih dobah, narodnih in cerkvenih praznikih razpravljali smo že večkrat (v dotičnih predelih); torej zavračamo, ogibaje se nepotrebnega pogrevanja, častite čitatelje na óne razprave. (Gl. »Letop.« 1885, 164;. 1886, 85 in 99; 1887, 113, 131, 151 i. d.; 1888, 176 . . . in »Črtice« 251.

Tu dodajemo iz istega spiska samo še toliko: »Nekatere čarovnice v vodi nimajo nobene moči«.[1]) — »Če koga oči bolijo, naj gre na most, pa naj gleda v tokočo vodo, ki mu bode bolezen iz oči potegnila.«

»Živa voda« (studenčnica). Ž njo je môči mrtvega človeka ‚v življenje obuditi'. (Dr. K. Štrekelj, »Letop.« 1894, 60.) — Isto verujejo **Poljaki** (O. Kolberg XXI, 175) in **Rusi**, ki pravijo živi vodi tudi »silna« ali »bogatjirska«. (Afan. I, 364—365.) — **Nemci** zovejo to vodo: »das Wasser des Lebens«. (Ondi.) — Tudi po **češki** veri ima živa voda veliko moč. (»Ččm.« 1853, 490.)

Dež pospešuje nekod mali deci rast, če hodijo gologlava po njem. (Iz Metl. p. u. p.[2]) Drugod po Dolenjskem jim pa ne dajó hoditi ‚na dež', ker bi se jih prijele sicer pege.

Sneg. Sušca (marca) meseca umivajo se med **Slovenci** gosposke ženske, sosebno po večjih mestih s snegom ali snežnico, misleč, da bodo potlej lepe in da se iznebe zlasti peg. Čujem, da so si to navado z gosposkimi Ljubljankami vred že zdavna priljubile i gosposke Zagrebčanske. (P. u. p.)

Ker je ta navada našemu »ljudstvu« neznana, zato sodim, da so se je naše gospe in gospodične navzele od **Nemkinj**, ki imajo take snežníče (»Wasser vom Märzschnee«) iz istega uzroka za potrebo po leto dnij. (W. II, str. 89; Grohm. 46.)

Belokranjska. Ako se prime prvi sneg lesa, drevja, bóde dobra letina. (»Dom in Sv.« 1894, str. 383.)

Ogenj. Da ima očiščevalno, torej bajevno moč óni ogenj, ki se neti les za-nj pod milim nebom o Kresu ali Ivanju, t. j. »kres«, pravili smo že l. 1887 (101); pa tudi na-

[1]) Po nemški veri pa vode ni môči začarati. (W. II, str. 89.)

[2]) „Nemški" dež (deževnica) ima to moč samo maja meseca, in to tega meseca prvi dež. (W. II, 89.)

vadnemu ognju prisvaja **slovensko,** ozir. **hrvatsko** ljudstvo tako moč. Kedar je n. pr. živinska kuga, zakurijo nekateri na dvorišču ter preganjajo ‚blago' (živino) preko ognja. (Dobra onkr. Kolpe.)

Nemcem rabi v ta namen takozvani »živi« ali »divji ogenj«. (W. II, str. 90, M. Busch 165.[1])

Tak ogenj znajo delati tudi **Srbi** teróč lipov les ob les, dokler se ne vname. Gl. Vuk: »Rječn.« 158 p. b. живи огањ (živi oganj). Prim. tudi »Glasn.« srps. uč. dr.« XXII, 167, kjer čitamo, kako pomagajo srbski kmetje (‚seljaci') z navadnim in »živim ognjem« ljudem in živini, kedar nastane kužna bolezen (»rednja«) ali pa živinska kuga (»pomor«).

S pepelom »živega ognja« treba potrositi človeku po glavi nekake kraste, ki jim pravijo Srbi tudi »živi oganj«, pa prejdejo. (Vuk. l. c.)

Črnogorci pravijo takemu ognju »izviti oganj« ter ga rabijo o ‚bajanju od različnijeh bolesti'. (Ondi 222.)

Č.-slovenski (slovaški) pastir nosi še dandanes s seboj neko pripravo, ki se vrti okoli droga ter dela ž njo »živi ogenj«, drugače bi bila — živina nesrečna. (Priobčil gospod dr. M. Murko.)

Poljske ženske trle so še pred 300 leti ogenj za kres iz desák. Prim. »Letop.« 1887 — ondi brez p r a v e g a, po izvirniku navedenega uzroka. Ne dvojimo, da je bil (poleg glavnega, znanega nam že uzroka) v drugi vrsti pravi uzrok: »ognja obnávljanje«, ki se ovršuje pri **Bolgarih** z utrtim ognjem še dandanašnji — o božiču. (»Letop.« 1887, 126.)

S o l pa k r u h. Tudi n e p o s v e č e n o sol mečejo nekod v ogenj, kedar le-ta ‚piska' ali ‚cvili', a to je, kar že vemo znamenje, da se oglašajo duše, ki se vicajo na njem); pa ondaj ‚mahom prestane'. (Dobra onkr. Kolpe). Prim. »Letop.« 1894, 153 in 154).

‚V r s e n č a n i'[2]) pripovedujejo mično pravljico, ki dokazuje, da »kdor poseje [polje] s Štefanovo s o l j o [in poškropi ‚s treh mož[3]) vodo'], temu se nič ne zgodi« — namreč o nevihtah. (Zap. g. Andr. Gabršček. Prim. »Letop.« 1892, 148).

S ô l i prištevajo razni narodi veliko moč zoper čarovnice itd. (»Letop.« 1877; II, 217.)

Češka. Mati deva — kar že vemo — hčeri v opravo po kosček k r u h a pa s o l i, da ji ne bi naškodile ‚zle oči'. (»Letop.« 1894, 195.)

[1]) Nemci mu pravijo „Nothfeuer", tudi „wildes Feuer" ali „Queckfeuer"; Čehi pa „boži oheň" („B. Kal." 74), a Malorusi (Rusini) „ohonj svjatyj". (Ondi.)

[2]) V r s n o med Kobaridom in Tolminom.

[3]) Sv. 3 kraljev.

Tudi po **muhamedovski** veri brani sol, da ne morejo človeku nahuditi ‚zle oči'. Zato mečejo na muhamedanskih svatbah pri bogatih ljudeh lepe deklice z zlatom in ječmenom vred — na višek — tudi solí. [C. del Negro. »Gartenl.« 1882, str. 320.)

Ako je treba mleko nositi ‚preko vode', vrže **češka** kmetica vselej v posodo troho soli zato, da ne bi naškodilo — kravam. (Ččm. 1855, 179.)

Kedar koli **moravsko-vlaška** gospodinja pošlje mleka v kako tujo hišo, vselej vrže v posodo tudi ‚ščepec' soli, zato da ne bi mogle čarovnice nahuditi njenim kravam. (Kulda 1856, 118, pri Grohm. 138.)

Dolenje-avstr. mlekarice delajo nekod tako, pošiljaje mleko v mraku ali zvečer v kako drugo hišo (‚preko ceste'), ali pa mečejo v mlečno posodo po nekoliko krušnih drobtinic, a zato, da ne bi kdo začaral mleka. Znan je ta način tudi nekaterim **Hrvaticam** okoli Dunaja. Lahko, da so se navzele tega načina od **nemških** sosed; kajti Nemcem je sol sploh jako imenitno bajilo,[1]) ki brani čaram vsako stvar, v katero se vtrese samo nekoliko zrnc, posebno pa mleko. Vendar prisvajajo Nemci to bajevno moč zdaj nekod le óni soli, katera je bila o četrtletjih (»kvatrah«) posvečena v cerkvi. (Prim. W. II, str. 91.[2])

Pa tudi po **srbski** narodni veri spada sol med najimenitnejša bajila; kajti Milićević piše: »Uza svako se bajanje uzima ili stručić bosiljka, ili srp, ili nož, češalj, čenj bela luka, zrnce soli itd. (»Glasn. srps. uč. dr.« XXXVII, 135, 140 i. d.; N. Beg. 219 (9) in 222 (22).

»Tako mi, ili tako ti soli i hljeba« zaklinje [roti] se »kao najvišom kletvom [srbski] svijet« (Vrčevič: »Narodne basne« 1883).

Serb.-lužič. Če imajo v kaki hiši kruha »čez noč«, ubožajo. (Veckenst. 434.)

Po **nemški** veri brani človeka čaram sám kruh (brez soli); zato obešajo nekateri Nemci otročičem kruha za vrat, ali jim ga pa devajo v zibel. Nikaka čara ne more nahuditi ni onemu, kateri ima v ustih skorjo kruha, ali pa nosi s seboj soli in kruha. (W. II, str. 121.)

Zastran drugih slovanskih in neslovanskih vraž o soli in kruhu prim. tudi »Letop. 1885, 175—178.

[1]) „Spielt besonders bei Zauberkuren eine bedeutende Rolle, immer wohlthätig wirkend".

[2]) Da pa nekaterim Nemkam okoli Dunaja ni znano niti to bajilo (sol), niti ono (kruh), dokazuje ta zgodbica: V Leobendorfu ni nam l. 1862 nobena mlekarica ‚ob devetih zvečer' hotela v drugo hišo prodati polič mleka, rekši: „Um die Zeit geb' mer über di' Strasssen keine Mili her; denn sie kunnt' — verhext werden".

Zemlja ali prst (-*i*). Tudi zemlji prisvaja slovensko ljudstvo bajevno moč. O ‚hudem Kljukcu' slišal sem za mladih dnij praviti v Novem mestu in v Beli Ljubljani, da se je lahko izpremenil, kadar se mu je hotelo, v kakoršno koli stvar (zdaj v kakšen ‚štor ob cesti', zdaj v kaj drugega), čim se je dotaknil — zemlje ali prstí. (Pripovedovali so mi o tem stari ljudje več smešnih kratkočasnic.)

Češka. Kedar kdo kaj izgubi, poljubi naj trikrat zemljo, pa najde. (Grohm. 227.)

Moravska. Kdor poljubi zemljo trikrat o prvi spomladni grmljavini (ter se prekriža tudi trikrat), tega ‚ne zadene strela'. (»Hvězda« 1863, str. 61). Prim. Grohm. 40 (243) z opazko vred.

Po takih pojavih sodijo učenjaki, da je bila **Slovanom** zemlja nekdaj — sveta.

Isto tako bila je zemlja nekdaj sveta — **Nemcem.** Kakor v staronemški dobi polagajo Nemci nekod še zdaj novorojeno dete na golo zemljo, zato, da bi bilo jako in krepko. (W. II, str. 13; Grohm. 106). Po njihovi stari narodni veri bila je zemlja *pravelikana božjega meso* (»Fleisch des göttlichen Urriesen«), iz katerega je bila zemlja napravljena. Kot ‚svet živelj' odvrača torej vsako čaro (»ist ein Zauberschutz gegen Behexung«), posebno pa zemlja ali prst s pokopališč in s cerkvenih potov. — Ako leže človek na zemljo, a sosebno kedar ugleda na spomlad prve lastavice, to odvrača od njega bolezen ter ga jača, to je dela, da bóde jak (močán). V zemljo zakapajo tudi — bolezni. (W. II, str. 91.)

Srbska, ki nam kaže, da treba zemljo spojiti s kakim cerkvenim opravilom, da bode čudotvorna, kakor n. pr. malo poprej omenjena zemlja ‚s cerkvenih potov'. (V izv. jeziku): »Kada [pravoslavni] litiju nose[1]) po polju, tu se namjest stolica, i sveti se vodica,[2]) obično na vodeni ponedeljak i na Spasov dan. Ispod ove stolice uzeće busečak[3] zemlje. Ovu zemlju bacaju preko ‚momka' [momaka], a momci preko cura«. (N. Beg. 1887, 221). Uzrok — lahko uganeš.

Med ‚bajila iz prirode ali prirodna' spadajo tudi različna »čarovna želišča« ali »čarovne rastline« n. pr.: Veliki koren (»Alantwurzel, po Tušku Inula Helenium, Alant. »Glasn.« 1863, str. 117). Pred kakimi 200 leti t. j. za Valvazorjeve dobe verovali so **Slovenci** po Kranjskem, še v ta čudodelni koren, misleč, da privabi dekletu (o določenem času na poseben način izkopan in vržen v vročo peč) za-

[1]) Po Vuku tudi: „idu s litijom" [‚procesijo'].
[2]) Posvečuje se voda.
[3]) Drn ali ruša (Rasen).

želenega ljubljenca tudi veliko milj daleč od nje. V vroči peči pa je ta koren skakal jako čudno — izvestno s hudičevo (!) pomočjo. (Valv. »Ehre des Herzogth. Krain 1689, I, 3. knj., 356).

Device Marije lasci[1] (po Valv. Adiantum aureum, tudi Polytrichon aureum majus, ‚Goldgelb-Frauenhaar' ali »Gülden-Wider-Tod«, po Pokorn. pa Adiantum Capillus Veneris, das zierliche Frauenhaar) rabile so nekdaj nekatere Gorenjke ‚zoper začaranje',[2] ljubavne napitke[3] in druge čare. (Valv. ondi.)

Cepétec ali ceptèc (po Valv. »Satyrion«, po Tušku pa »Platanthera bifolia«, Stendelwurz) nosile so slovenske dekline tedaj s seboj misleč, da ima ta čudodelni koren tako moč, da morajo ‚moški' vedno *cepetati* za njimi. Ako pa ni deklina vzela s seboj prave vrste (»die rechte Species«) tega korena,[4] dirjali so — konji za njo. To potrjuje Valvazor z mično zgodbico, kako so nekdaj v Ljubljani vpreženi konji s kočijo vred planili nad neko deklino ter jo pogazili zato, ker je imela tak koren s seboj.[5] (Ondi.)

Deveta srajčica (po Valv. Gladiolus verus, ‚der rechte Schwertel'; po Tušku Gladiolus communis, slovenski tudi ‚meček'). Vodo, v kateri se je kuhala deveta srajčica, dajale so slovenske dekline nekdaj piti mladeničem zato, da bi se zaljubili vanje. (Prim Valv. ondi, str. 359 in Tuškov spis »o čarovn. zel.« »Glasn.« 1863, str. 118).

Pripisuje li slovensko ljudstvo poprej naštetim zeliščem še zdaj kje kako bajevno moč ali pa ne, tega nisem mogel zvedeti do današnjega dne; samo o ‚ceptecu' (po Tušk. »Rastlinoznanstvu« 2. izd. ‚orchis', gemeines Knabenkraut) čitam v »Črticah«, da je ta vraža tudi med štaj. Slovenci znana (l. c.)

Na kratko jemlje Valvazor (I, 3. knj., 356) v misel še tri čarovne rastline: punčice, dresen in zobnjak. (Obširno govori pa o dresnu na drugem, zdolaj naznačenem mestu.

O punčicah (Judenkirschen,[6] ki jih pogrešam v Tuškovem spisu, vem iz rojstnega kraja samo toliko, da je s temi [strupenimi] jagodami moj pok. ded na poseben način

[1]) Po Tušku-Schödl. 117.

[2]) T. j. za oddelávanje.

[3]) ‚Zaljubljene pijače' (Liebestränke). Zarad besedne tvoritbe prim. „zaljubljena pesem", Liebesgedicht.

[4]) Ako je namreč ceptec ‚konjski' („Črtice" 201).

[5]) Zgodilo se je kaj takega večkrat — brez ‚cepetca' iz drugega povse prirodnega uzroka, ki se čita I. Mojz. 31; 35 (a brez kake zveze z Valvazorjevim podatkom).

[6]) ‚Rudeče punčice', (Phisalis Alkekengi) po Fr. Erjavcu. Gl. „Letop." 1875, 221.

(s kajenjem, a brez ikakega ‚čaranja') pomagal takim ljudem, katere so boleli šuplji (votli) zobje ter pomogel res do dobra tudi meni.

Zarad dresna (Pulicaria dysenterica, po Valv. Persicaria, Flohkraut) in zarad zobnjaka ali zobnika (Bilisa, Hyoscyamus niger, Bilsenkraut) zavračam pa častite čitatelje na Tuškov spis v »Glasn.« 1863, str. 83 in na »Črtice« 200. Isto tako čitaš (o dresnu) že pri Valvazorju, da kdor na binkoštno nedeljo na tešče pojé tri liste te zeli, temu ne škoduje ščipalec. (I., 3. knj., 459).

Praprot (Filix, Farn, Farnkraut), ki jo omenja tudi že Valvasor (I; 3. knj., 359) po imenu »papret«,[1] sluje po **Slovenskem** še dandanes izmed vseh čarovnih želišč najbolj — pa tudi drugod po zapadni Evropi — pri Slovanih in Neslovanih. Čudno je, da prisvajajo severni Slovani z Germani vred bajevno moč največ (izmišljenemu) praprotovemu cvetu,[2] Jugoslovani (večinoma) pa praprotovemu semenu.[3]

Slovenci pravijo, da je óni, kateri ima ponevedoma s seboj ‚praprotovo seme', drugim ljudem neviden in da sliši živinske pogovore, sosebno pa na sv. večer. Nadalje trdijo, da ima praprot, t. j. seme, svojo moč uprav o Kresu, »ko je najdaljši dan in najkrajša noč«. Prim. »Letop.« 1885, 158 in 1887, 96—99. Nabirati pa treba tega čudodelnega semena samo tedaj, kedar ‚cvete in zorí', namreč samo óno noč pred Kresom ali Ivanjem, in to uprav o polnoči ali le malo časa — ‚samo tren' (trénotek) — okoli polnoči.

Hrvati (slavonski), ki imajo do malega (z nekaterimi dodatki) isto narodno vero, velé pa, da praprot cvete, dozori ter se v seme obrne, ki odpade isto noč (pred sv. Ivanom Krstnikom) »od poldvanajste do pol jedne po polnoči«. (L. Ilić 167.)

Češka. Ako hočeš dobiti praprotovega cveta,[4] razgrni pod praprotjo bel prtič (»šat«), s katerim se pokriva pri sv. maši kelih,[5] ter nabiraj cvet pred solncem. Ne smeš pa nikakor izpregovoriti ni besedice, naj te ogovori kdorkoli. Ako imaš praprotov cvet, videl bodeš cvesti zaklade v zemlji, a njihov cvet bode podoben modrikastemu plamenu. (»Ččm.« 1854, 546.) — Istotako bodeš videl skrite zaklade — četudi brez plamena — ako imaš ponevedoma s seboj samo zrnce praprotovega semena. (Grohm. l. c.)

[1]) T. j. paprat; tako tudi hrv. ali srb., č. paprat' ali kapradí; r. paporot, p. paproć.

[2]) Kdor tega še ne zna, temu bodi povedano, da praprot nikdar cvete, nego ima od zdolaj na listju (perju) nekak prah (seme).

[3]) Gl. „Letop." 1887, 98.

[4]) Ali semena. (Grohm. 97, štev. 673 in 674.)

[5]) Po štaj.-nemški veri je treba celó devet takih prtičev.

S Slovenci in s Čehi skladajo se močno tudi **Poljaki**, ki pa prisvajajo bajevno moč praprotovemu »cvetu«, a ne »semenu«. (P. u. p.[1])

Strinja se z vsem tem (do malega) i **nemška** vera, po kateri cvete praprot tudi na sv. večer, na staro leto in sv. Kiljana noč ter dobavlja človeku (kateri dobi o pravem času »cvet« ali »seme«), bogastvo, srečo v igri in jakost. Toda — kvasijo nekateri Nemci — seme more človek dobiti samo — s hudičevo pomočjo, če pride namreč po posebnem (nekrščanskem) pripravljanju na sv. večer pred polnočjo na tako križišče, čez katero vozijo mrliče, ter prebije ondi naposled srečno vse hudičeve izkušnjave — ako bi jih pa ne bi prebil — raztrgal bi ga hudič itd. itd. Vendar je na tolažbo vsem babjevercem nemškim še več lažjih načinov; n. pr. namesto belih cerkvenih prtičev sme se rabiti celó navadna bela ruta, da se otresa na-njo »cvet«. Ne sme se ga pa človek dotikati z golo roko, drugače izgine pri priči, izpremenivši se v roso ali pa v meglo. (Prim. W. II, str. 94—95.)

Nekateri **Beli Kranjci** dopovedujejo si tako: »Če hočeš čuti na badnik, kako se pomena živina ponoči, hodi za časa pred polnočjo v steljnik (kjer raste ‚stelja' = praprot), in nesi sabo bel robec, pa tudi dežnik, če je tudi lepo vreme. Beli robec razgrni pod steljo, da ti pade seme na-nj, dežnik pa nad steljo, da ne pade na seme rosa (rosa ne sme pasti na-nj), ter ga odnesi pred solncem, drugače izgubi svojo moč. (Banjaloka p. u. p.) Povedali smo že, da mnogim drugim Belim Kranjcem v ta namen ni treba steljnega semena, nego samo zdravih ušes.

Toliko vraž o praproti pa nima menda nobeno ljudstvo kot — nemško. Gl. ondi, oziroma Grimm, Zingerle (»Tir. Sitten«), Vernalek (»Alpers«), Kuhn (»Herabk. d. Feuers«), Weinhold (»Weihn.«), Seidl (»Z. f. D. M.«), Grohm. itd.

Znana je Nemcem, kakor Slovencem, Čehom i. dr. tudi takozvana »Janževa roka«,[2]) ki se dela iz praproti, donaša človeku srečo pri vsakem podjetju ter mu pomaga do podzemeljskih zakladov. (Prim. »Črtice« 1884, 201, oziroma »Glasn.« 1863, 78.)

Po nemški veri raste »Janževa roka« izpod zemlje opoldne (t. j. med 11. in 12. uro); odganja različne bolezni, tudi prisad (»Brand«) in dobavlja srečo onemu, kateri jo nosi s seboj. Ni pa ta ‚roka' nič drugega nego praprotov koren, ki ga znajo sleparji prikrojiti tako, da je roki podoben. (W. II, str. 95—96). Drugačen način itd. gl. v »Črticah«, 200.)

[1]) Prim. tudi Vlad. Wojczicki: „Pieśni ludu". Varš. 1836, I. 204.
[2]) „Johannishand" ali „Johannishändchen", tudi „Glückshändchen".

Čehi pa pravijo, da odganja Janževa roka (»svatojanská ručička«) vse sovražnike in čare od živine ... (Ččm. 1853, 490.)

Štiropêrka[1]) t. j. detelja s štirimi peresi (belokr. »na štiri pera«). **Slovenci** pravijo, da ima srečo oni, kateri jo najde ter nosi sabo. (Po vsem Kranjskem.) — *Koroško-slovenska:* Če jo dene kdo igralcu za klobuk tako, da on nič ne vé o tem, on potem pri igri največ dobi. (Rož; zap. K. Pečnik.) — Nekateri štaj. Slovenci prisvajajo pa to bajevno moč (a zlasti gledé na srečo v ljubezni, pri igri itd.) le óni štiropêrki, katero so komu *blagoslovili* mašnik. (»Črtice« 200.)

A kdor jo nosi s seboj ponevedoma, ónemu razodeva po babjeverskih mislih neke skrivnosti ali »sleparije«, ki jih ‚ne vidijo' drugi ljudje zdravih očij, sosebno pa v glumskih igrah, takoimenovanih »komedijah«. (V Metl., Nov. mestu, Ljubljani itd. p. u. p.) Prim. štaj.-slovensko v Škarnicah. (»Kres« 1892, str. 269.) Isto vero (brez dodatka »ponevedoma«) čitamo v »Črticah« (18); za koroške Slovence (Rožane) potrdil pismeno K. Pečnik.

Do malega isto pripovedko, ki sem jo za mladih let slišal praviti doma (kako je namreč neka ženska, ki je nesla v plahti detelje — ter med njo ponevedoma tudi »deteljo na štiri pera« vmes — poleg glumcev, smehoma dopovedala strmečim gledalcem, da to, kar je na videz vlačil kokot za seboj, ni bila žrd, nego slama), velim: skoraj isto pripovedko pripoveduje si preprosto ljudstvo tudi po **Nemškem** ... samo s to premeno, da umetnik ni nosil na videz na nosu strašno velike žrdi, nego slamko. — Drugi del, t. j. nemški dodatek, kako se je potlej umetnik maščeval óni ‚deklini', ki je bila izdala njegovo sleparstvo, pa ni modrejši od 1. dela. (Prim. M. Busch 1877, 138.) Po vsi Nemčiji je tudi ta vraža doma, da ima óni, kateri najde štiropêrko — srečo. (Ondi 137; tudi Grohm. 92 in W. II, str. 98, kjer čitaš, da se štiropêrki pripisuje ‚moč' zato, ker je podobna — križu.) — Peteropêrka pa znači nesrečo. (Ondi.)

Češka. Kdor najde »čtverolistek«, je srečen in izpozna vse čare (Ččm. 1853, 490); peteropêrka (»pětilistek) pa uzrokuje klepetanje (»klepy«), t. j. zdražbo. Ondi.

Osrečuje človeka, kateri jo najde, tudi **maloruska** »četyrolistna komanica«. (P. u. p.)

Poljsko ljudstvo pravi štiropêrki kar naravnost »szczęście«, t. j. »sreča«. (P. u. p.)

»Sv. Roka trava« se rabi in ‚koristi' (pomaga), ako si zvine kdo roko (ali pa nogo). Káka pa je ta trava, ne

[1]) Domača beseda, v „Letop." 1892 (40) razglasil dr. K. Štrekelj. Naši učenjaki: „štiriperesna" ali „čveterolistna detelja".

vem povedati. (Zapisal g. K. Štrekelj na Ivanjem gradu pri Komnu na Krasu.) Verjetno je, da je ta vera nastala samo po takozvani »paronomaziji«.[1]) Nahaja se mnogo takih primerov sosebno med **Srbi.** Tako misli T. Maretić (»Rad« LX, 130), da je na isti način nastala n. pr. tudi ta srbska narodna vera, da se s travo po imenu »odoljan« ali »odoljen«[2]) more »odoljeti«[3]) vsakemu zlu.

„Da zna ženska glava,
Što j' *odoljan* trava,
Svagda bi ga brala,
U pas ušivala,
Uza se nosila.

(Vuk. Pjesme I, 102; »Rječn.« 447.)

Odolin (Löwenmaul [grosses]); po Tušku, »Glasn.« 1863, str. 83 Antirrhinum Orontium, »Rastl.« 2. izd., 86 pa Antirrhinum majus). Dober je — veli Tuš. — za uroke. — A meni je bil še za mojih detinskih let pokazal pok. oča na rastilu visoko rastlino ter mi rekel: »Glej, to je odolin ali ‚roža odolina'; če se dene hlevu nad prag, ne more živini naškoditi nikaka čara«. — Primerjaje pa sedaj podobo podobi, vidim, da ta odolin ni bil podoben odolinu ‚Tuškovemu', nego uprav malo poprej omenjenemu »odoljanu« ali »odoljenu«, torej = Valeriana officinalis, Baldrian.[4])

Strinja se to tudi z **nemško** vražo, ki veli, da brani ta rastlina različnim čaram, da odganja celó vraga, da jo polagajo živini, da kadé ž njo tudi — po hlevih itd. (W. II, str. 100.)

Pšenica. **Štaj.-slovenska.** Če pojé deklina tisti dan pred sv. Andrejem tri pšenična zrna, tedaj vidi v snu svojega ženiha. (»Letop.« 1894, 163.)

Jabolko ali jabelko.[5]) Temu prisvajajo nekod tudi **Slovenci** bajevno moč pri ljubezni. »Ako je jabolko ležalo vso noč v vodi ter se človek umije s tako vodo po osrčju, srečen bode v ljubezni.« (D. Tk. »Glasn.« 1859; II, 48.) Ne jej na ‚sveti dan' jabolk, da ne dobiš lišaja. (Belokr. »Dom in Sv.« 1894, str. 383.)

Mnogim drugim **Jugoslovanom**, a zlasti Srbom, je »jabuka« znamenje ljubezni. Snubok daje nevesti v ženiho-

[1]) Mislilo je preprosto ljudstvo najprej vsekakor samó na roko, šele pozneje začelo modrovati takó: „Kar je dobro za rokó, zakaj ne bi bilo tudi za nogo"?

[2]) Valeriana officinalis, Baldrian. (Jakić „Bos. prijat." II. 186.)

[3]) Belokr. (na Radovici) ‚odolati' [čemu].

[4]) Isto znači tudi češki „odolen". (Fr. Št. Kott, 1880, 295.) Tušku je pa ‚zdravilna špajka' = Valeriana officinalis, gebräuchlicher Baldrian. („Rastl." 2. izd. 112.)

[5]) Belokr. ‚jab'ka', hrv. in srb. ‚jabuka'.

vem imenu ‚jabuko'.[1]) Nekod meče ženih svastim (sestram nevestinim) na svatbi po golo ‚jabuko' iznenadi proti prsim, one mu pa vračajo.[2]) Drugod (n. pr. po Srbiji) biva to drugače. Prim. »Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 134. — Srebrni ali tudi zlati novci, zasajeni v ‚jabuko' ter izročeni nevesti na dar — ljubezen menda samo povekšujejo. Poseben način »jabuke« čitaš lahko v Vukovem »Kovčežiću« 46—47.[3])

Če dene zvedljiva deklica na badnjak, predno gre spat, jabolko pod vzglavje, prikaže se ji v snu »sudjenik«, t. j. óni, kateri ji je sojen ali namenjen. (Po u p. iz *gospodske* hiše Zagrebške; znana je ta vraža sem pa tam tudi *gospodskim* **Slavonkam.** Zato sodim, da ni národna, nego zatrošena po Nemkah.) Prim. W. II, str. 108.

Tudi starim **Germanom** pomenjalo je jabolko ljubezen in mladost. Njihova boginja ljubezni Frija (Freya) držala je v levici tri zlata jabolka.[4]) Znamo tudi, da je **staroskandinavska** boginja večne mladosti, po imenu Iduna, imela 11 jabolk [večnega] življenja, in da so — zavživaje jih — pomlajali se celó — bogovi. (Minckwitz: »Myth. aller Völker« 1878, 286.)

K o r e n i n a (tudi ‚t r a v a'), ki ima tako moč, da odpre vsako kjučavnico, vsak ‚zatvor' (zapor), vsaka zaprta vrata.

A kje se nahaja? — Za tako korenino ali travo zna . . ž o l n a, in to č r n a ž o l n a (picus martius, Schwarzspecht).

Kdor bi rad dobil tako korenino ali travo, óni mora žolni, kedar je ni v dupli[5]) votlega drevesa, kjer ima gnezdo, zadelati, t. j. s klinom zabiti duplo tako, da ne more do gnezda. — Ko se žolna vrne in ne more v duplo, letí mahoma po čudotvorno korenino ali travo, ki jo prinese nato v kljunu ter si odpre ž njo duplo; potem jo pa izpusti, da pade na tla. Oni, kdor hoče dobiti to korenino ali travo, mora pa, predno se vrne tica k dupli, prestrti pod njo rdeč robec (rdečo ruto) ali kos rdečega sukna pa skriti se za katero drugo drevo.

Čim se žolna dotakne s korenino ali travo klina, odskoči klin od dupline, ptica pa spusti korenino ali travo na rdeči robec . . ., češ, da je o g e n j, zato ker neče, da bi kdo óno korenino ali travo dobil v roke.

Vse to slišiš lahko pripovedovati med različnimi Slovenci, sosebno pa med Belimi Kranjci, Štajerci (v Dobju na

[1]) *„Illustr.* Vlksz." 1875, str. 18.

[2]) Bar. Rajač. „Leben etc. der Südslaven." Wien, 1878.

[3]) Zbog takih v jabolku darovanih novcev pravijo pa mnogi Srbi in Hrvati zdaj tudi kakemu drugemu daru — „jabuka". (Vuk. „Rječn." 243; I. Filipović s. v. Geschenk (douceur).

[4]) Th. Bodin. *„Ill. Volksz."* 1875, 12. 272.

[5]) Belokr. ‚dupla' = duplo.

Murskem polju) in okoli Varaždina, s tem razločkom, da govoré le-ti samo o »travi« in znajo tudi uzrok, zakaj treba prestirati rdeč (»črlen«) robec, drugi pa samo o »korenini«, a nevedoč več omenjenega uzroka. Štaj. Slovenci dodali so pa za nameček še to, *da sploh vse, kar se skupaj drži*, razpade pred to »korenino«, in da se zato ž njo tudi lahko izdirajo (»pipljejo«) zobje. (Prim. »Kres« 1882, str. 271; M. Valj. »Pripov.« 1. izd. 252 in p. u. p.)

Znana je ta »trava« tudi nekaterim **Bošnjakom**, ki jo zovejo: »trava samotvora«. (»Pozor« 1882, br. 249 v listku.)

Bajka o čudodelni »korenini« (Springwurzel[1]) in o žolni sluje tudi med **Nemci**, a zlasti med Tirolci, ki pravijo, da si ureže človek tako korenino tudi o ‚božični polnoči'. Pa še več drugih načinov znajo Nemci. (Prim. W. I, str. 94 in II, str. 96.

Do malega tako pripovedoval je to bajko nekdanjim **Rimljanom** že Plinij (»Hist. nat.« X, 18; XXV, 4).

Nekateri ugibljejo, da je ta bajevna »korenina« — praprotov koren. (W. II, str. 96.) Drugi mislijo na koreniko nekakega mlečka (Euphorbia lathyris, kreuzblättrige Wolfsmilch); ital. »Sferra-cavallo«, zato ker konjem, čim stopijo na-njo, pri priči odpadejo podkove. (Grohm. 88.) Naši bratje na Hrvatskem pa pravijo: »Kedar se kosí, ondaj večkrat pade koscu kosa zato, ker — prereže to »travo«.

Moravska. Kuščarji ali zelenci[2]) znajo tak koren, s katerim si odpirajo luknje, da hodijo va-nje zimovat. Z istim korenom odpirajo se lahko tudi ključavnice; zato si ga želé vsi tatje. (Trebič. P. u. p.)

‚Somovica', tudi ‚soma' ali ‚jelensko zelje'. Kdor srečno okusi to bajevno zelišče (ki raste le tedaj, kedar se mesec mladí), óni bode vedno zdrav in vesel. O ščepu objedajo somovico po gorah jeleni, ki so zato tudi vedno zdravi in lahkih brzih nog. Mnogo in različnih pravljic o njej znajo sosebno štaj. **Slovenci** (Pohorci). Gl. »Črtice« 201. O takem zelišču »večne mladosti« pripovedujejo tudi okoli Varaždina — po imenu »jelensko zelje«. Prim. M. Valj. »Prip.« 1. izd. 1858, 251.

J. Vijanski trdi, da se slovenska ‚soma' po imenu popolnoma, po bajki pa vsaj nekoliko strinja z rastlino «somo« in tega imena pijačo v 1. delu Sama-Vede. (»Glasn.« 1859, str. 19.)

Tudi **nemški** kmetje in lovci v Dunajskem gozdu pravili so mi l. 1884. o ‚neznanem' zelišču, ki ga skrivaj ob-

[1]) A ne „Sprengwurzel" (Grim. „D. M.").

[2]) Češk. „jaštěrka (Lacerta viridis, [grüne] Eidechse. (Tuš.-Pok. 3. izd. „Živalstva" 1881, 116).

jedajo jeleni ter so zato vedno zdravi in čili. Obstreljen jelen teče neki nemudoma iskat istega bajevnega zelišča. — Med čarovnimi zelišči imenuje W. II, str. 92 i jelensko zelišče (»Hirschkraut«, Eupatorium cannabinum).

Netresk (Sempervivum tectorum, Hauswurz). Vražni ljudje sadé to zelišče radi na strehe, misleč, da ne udari strela („ne trešči") v streho, na kateri raste »netresk«; od todi mu ime. (Tuš. »Rastl.« 2. izd. 48—49.)

Češko ime »netřesk« kaže, da je ista vraža i med Čehi. **Nemci** pravijo temu zelišču poleg »Hauswurz« ali »Dachwurz«, po domače tudi »Donnerwurz« ali »Donnerbart«. Prisvajajo mu óno bajevno moč, kakor mi s Čehi vred »netresku«, vrhu tega pa rastočemu na strehi (ali na posebnem kolu) še tako moč, da varuje hišo ognja sploh. Nemški učenjaki trdijo, da zato, ker je bilo to zelišče posvečeno nemškemu gromovniku »Donarju«. (W. II, str. 99; Grim. »D. M.«; Grohm. 94.)

Homulica (po Tušk. »Rastl.« 2. izd. »ostra homulica«, Sedum acre, Mauerpfeffer ali scharfes Fettkraut), zamenjava se včasih z »netreskom« ter se ji pripisuje ista bajevna moč kakor le-temu. (Prim. »Glasn.« 1861, str. 48 in 1863, str. 83.)

Nekam tako in še drugačno moč ima po **nemški** veri tudi gomoljasta homulica (Sedum telephium, knollige Fetthenne [Tuš.-Pok.], po domače tudi »Donnerkraut«. W. II, str. 99).

Čebula (po Tušk. »Rastl.« 2 izd., navadna čebula, Allium cepa, gemeiner Zwiebel[1]) čarovnicam strašno smrdí; kdor jo nosi s seboj, ni mu se treba bati nikake čarovnice. (Pravila mi je nekdaj stara Bela Kranjica, ki je živela poprej nekoliko let na Hrvatskem.) Bodisi, da je ta vraža belokr. ali pa hrv.-slovenska, take nisem zasledil pri nobenem drugem narodu.

Česen (po Tušku »česenj« ali »luk česnjak«, Allium sativum, Knoblauch[2]). Bele Kranjice obešajo detetu, katero ima gliste, za vrat česna, nanizanega na nit. (V Metliki videl nekdaj sam večkrat.)

Srbska (v izv. jez.): »Polazeći na noćne sastanke momci uzmu za pojas [pás] po glavicu bela luka, po koru hleba, koju pospu solju; jer se drži [misli], da u te vesele dane[3]) svaka nečista sila dobije oblast.« (»Glasn. srpsk. uč. dr.« XXII, 140.)

[1]) Belokr. ‚žbul' (m.), hrv. ali srb. po navadi „luk", uprav „crveni" ali „crni luk", tudi „crljenac".

[2]) Hrv. ali srb. „bjeli (beli) luk".

[3]) Misliti treba na „belo nedeljo" staroversko, t. j. „beli teden" (pred velikim postom). Vuk. „Rječn." 1852, 24 p. b. „bijela nedjelja".

Da si je pod »nečisto silo« treba misliti tudi čarovnice, potrjuje W. II, str. 264 (414). Po **nemški** veri smrdi čarovnicam neizrečeno i — č e s e n. (Grohm. 89.)

Italijani (Lahi) nosijo o ponočnem Ivanjskem prazniku (Kresu) v Rimu s seboj česnovih grmičev[1]) zato, da jim ne bi nahudil zlih duhov in čarovnic pogled. („*Ill. Wlt.*" 1887, str. 571).

Nekoliko bajíl izmed umetnih ali človečjih izdelkov.

O b r o č. Da spada med bajíla tudi o b r o č, izprožili smo bili že poprej (1894, 196).

Da se nepravilno (narobe itd.) porojen otrok — kar je slabo znamenje — ubrani vsaki nesreči, treba ga je brž po porodu pretikati skoz o b r o č e. (Črni Vrh pri Idriji. Zapisal † Domicelj.)

Srbska. »Da porodilja lakše rodi, provlače je kroz o b r u č, koji je sam na kakvoj kaci [kadici] ili na buretu [sodu] pukao.« (»Glasn. srpsk. uč. dr.« XXII, 156.)

Posebno med našimi brati, »hrvatskimi kajkavci« nahaja se narodna vera, da se izpreobrne človek s pomočjo kakega o b r o č a lahko — v volka (»vuka«) — ali da bóde »vučji pastir« (volčji pastir).

Nekateri človek se tako rodi, nekateri si pa naredi obroč ter se prevleče skoz-enj pa se prevrže na volka; ako se pa prevrže zopet nazaj, pa je zopet — človek. (Dobra na Hrv. P. u. p.)

Ako hoče »vučji pastir« postati zopet človek, prekopicniti se mu je trikrat ‚čez obroč'. (M. Valj. »Prip.« 1. izd. Varaždi. 1858, 93.)

Bajka, ki je le-ti jako podobna, čuje se tudi med **nemškim** ljudstvom, in to o takozvanem volkodlaku. (»Werwolf«); samo da Nemcem mesto o b r o č a rabi r e m e n (jermen) iz volčje ali pa človečje (a zlasti obešenčeve) kože. S takim jermenom (z všitimi dvanajsterimi nebeškimi znamenji) treba po golem životu (ali tudi vrhu obleke) opasati se namreč onemu, kateri hoče postati nemški volkodlak. Ta jermen mora pa imeti zapono s sedmimi jezički. Kdor se hoče zopet počlovečiti, razpne pasu samó zapono, pa je zopet človek. (W. II, str. 259).

Štaj. Slovenci dajó kokošim na pustni torek zobati ‚v o b r o č u' ali ‚i z o b r o č a' zato, da jim lisica blizu ne pride; nekateri pa zato, da ostajajo vse lepo skupaj in nesejo vse v jedno gnezdo. (»Črtice«, 196).

[1]) Knoblauchstauden.

Po okrogli podobi in po bajevni moči v rodu so si z obročem tudi: sito, rešeto, kolo, kolobar, krožec (‚Ring' sploh[1]) prstan (Fingerring), ‚vérnik' (Trauring, Ehering), ráz,[2]) ris (Zauberkreis) = krog (Kreis), ki je početek vsem tem podobam (oziroma bajilom). Imeli smo jih nekoliko v mislih že l. 1894, 172 in 196.

(Pri »vérnikih« treba včasih kolikor toliko v poštev jemati tudi — cerkveni blagoslov.)

Če poči komu prstan na roki, znači to kako nesrečo. (**Hrv.-slov.** P. u. p.) Na **Ruskem** prestrezajo nekod dež, ki lije o nevihti, v skledo, v kateri leži na dnu vérnik (»obručaljnoje koljco«). Pravijo, da ima voda, ki se precedi skoz tak prstan, zdravilno moč. (M. Busch 1877, 356.)

Po mnogih **nemških** krajih, a sosebno po Tirolskem je taka vera, če poči možu ali pa ženi vérnik, umre ob kratkem on ali pa ona (po **angleški** veri — ona). Ondi Prim. W. II, str. 394.

Od nekdaj so krožcem[3]) različni narodi, a zlasti po jutrovih deželah prisvajali kako skrivno pomembo ali moč; nosijo jih maliki indijanski in egiptovski, a brez dvojbe ne samo zarad lepšega. Mnogi ljudje so s krožci odganjali bolezni, bése in čare. — Nekdanji Grki (le-ti v Atenah) in Rimljani so na debelo kupčevali z mnogoterimi »čarovnimi krožci« (Zauberringe) — lesenimi, koščenimi in roženimi. (Prim. tudi M. Busch 357—358 itd. itd.), obširen spis: »Der Ring im Glauben u. der Sage des Volkes« v njegovi knjigi: »Deutscher Volksglaube«. Leipz. 2. izd. 1877.

»Če se sumnji, da ‚vedovec' v kako hišo prihaja, napravi se na tleh krog ali ‚kolobar'. (Trž. okol. »Lj. Zvon«. W.-Plet. I, 425.)

Izmed vseh čarovniških krogov sluje najbolj — ris, ki brani s svojo bajevno močjo največjemu sovražniku — hudiču ali vragu, da ne more vanj. Kdor gre v ris, ‚da bi se zapisal vragu' zarad novcev, tega čuva namreč po narodni veri uprav ris, če je napravljen tako, kakor je treba, da mu ne more nahuditi vrag, ki gleda neprenehoma, kako bi človeka izvabil, ali ga zastrašil tako, da bi pobegnil iz risa, ali pa, kako bi on sam prekoračil ris. Ako bi se pri-

[1]) „Kolut" za pomen „Ring" prenesel M. Cigale iz srbščine v slovenščino. („Znanstv. Term.", 97 p. b. „Ring"); znači pa Srbom in Hrvatom tudi „Reif" in „Scheibe, Wurfscheibe", discus. (Vuk, 286; Fil. 1875, 459).

[2]) Belokr. „Kreis in etwas Weiches gemacht (W.-Plet. II, 377); vendar se dela ráz za ‚klinčkanje' tudi na trda tla. — V Metliki ne pravijo „klinčati se", nego klinčkati se (= klinec biti), dol.-avstr. „titschkerln" ali „kitschkerln".

[3]) Krožec za pomen „Ring' sploh.

petilo kaj takega, — joj ubogemu človeku.[1]) — Če se dela ris iz ‚leta stare' leske, ne more ga vrag preskočiti nikdar. (Dobra onkr. Kolpe. P. u. p.)

Bajevnica ali rudosledna palica;[2]) rudosledna (po Gutsm. ‚bogovanska') šibica, Wünschelruthe;[3]) čarodejna šibica (Jan.-Barth.), lat. ‚virgula divina' (Cic. off. 1, 44, 158); nem. v srednj. veku ‚wunsligerta' (Grim. »D. M.«).

Uprav ni ta ‚bajevnica' itd. nič drugega nego ‚umetno' prikrojena rogovilasta šiba, po navadi leskova (včasih pa tudi vrbova, glogova ali jelševa itd.)

Vse kaže, da je te preproste šibe moč po nekaterih krajih slovenskih zaslula še-le po tujcih, bodisi Nemcih ali pa Benečanih, ki so pohajali nekdaj sosebno našo gorenjsko stran, da bi zasledili kake rude; rabi pa tudi za to, da bi se zasledila ž njo pod zemljo vodna žila. Pred kakimi 50 leti verovali so nekateri stari **Ljubljančani** še trdno v take leske bajevno moč. Nekemu meščanu, ki si je hotel dati napraviti nov vodnjak, svetoval je bil star prijatelj vpričo mene, naj pošlje poprej po nekega ‚zvedenega' Gorenjca, ki je imel tako šibo, češ, naj mož poprej preišče ž njo ‚svet' ter dožene, ali bi se tamkaj prišlo res do vode.

Strinja se to tudi z nemško narodno vero, ki veleva tako: Ureži jednoletno rogovilasto mladiko (»2—4 čevlje« dolgo,) in to o Kresu o polnoči ali pa tudi o poldne z novim, še ne rabljenim nožem, bližaje se grmu navzad, potegni šibo med nogami pred-se, ter jo odreži spredaj, pa je ne smeš prijeti z golo roko, ampak z belim, za levico ovitim robcem. Še bolj se pomnoži bajevna moč, če se zavije šiba v obleko kakemu novorojenemu detetu ter nese ž njim vred k krstu. Prikroji se pa tako, da je kolikor toliko podobna človeški postavi; — rogovile so noge. Ako človek s tako šibo preiskuje kakšen kraj, držeč jo za oba konca rogúljina, nagne se neki naglo proti onemu mestu, kjer je skrit kakšen zaklad ali kakova ruda, ali pa — vodna žila. (W. II, stran 105).

Metla spada med najimenitnejša bajíla. Kdo ni še slišal, kako čudovito jezdarijo čarovnice na metlah ali na ‚omelih' po zraku?! (Po vsem **Slovenskem.**[4]) — Čim začne padati toča, híti (vrže) marsikatera skrbna gospodinja nemudoma metlo na gnoj (na dvorišče), misleč, da prestane toča pri priči; na žalost se ni to zgodilo menda še nikdar. (Sam videl večkrat za detinskih let v Metliki). **Čehi** devajo

[1]) Prim. W. II, str. 246.
[2]) I. Tuš. „Sloven. Glasn." 1863, str. 120.
[3]) V. Cig. II, 1916.
[4]) Tudi po Nemškem. W. II., str. 123.

čim začne grmeti, metlo pod streho. — Ako pa deneš metlo vrhu metle *navskriž* pred hišna ali hlevna vrata, ne morejo čarovnice ni v hišo, niti v hlev. (Pri Skradu onkr. Kolpe.[1]) — Metla je tudi vraštvo (= vračtvo, Mko), a posebno če je bila zvezana (ali če jo zvežeš) pred solncem na pustni torek. (Pavlovci. »Kres« 1882, str. 222. Ako svinjo mora »ceca« (sesa) udari jo s tako metlo po hrbtu pa ji odjenja. (Ondi). Prim. »Crtice« 103 in 196.

Nemška. Kedar je živina začarana, treba z metlo mahati na vse strani. Če se vrže metla v vodo, nastane veter. (W. II, str. 123.) Uzrok razlagajo različno; gl. ondi. Po A. Schroot-u prisvaja se metli bajevna moč zato, ker je bila metla znamenje (Abzeichen) staronemških duhovnic. („*Ill. Wt.*" 1890, str. 311.)

Češka. Da ne bi imel kake nesreče oni, kateri sreča zjutraj najprej babo, vrni se domov, polóži métlo na prag, a prekorači jo navzad. (»Ččm.« 1856, 64.)

Nož. Z navadnim nožem (namiznim) prerokuje se lahko tako: »Sedí se v krogu in jedna oseba nekaj misli ter želi. Zasuče se nož, in če pokaže rezilo proti tisti osebi, zgodi se gotovo. To se lahko ponovi trikrat. Če pa ne pokaže nobenkrat, ali če pokaže rog (držalo), ne zgodi se«. (Kobaridska. Zap. g. A. Gabršček).

Kdor nosi s seboj nož, na katerem je ‚sladko ime Jezus', onemu se ni treba bati ni čarovnic, ni čarovnikov, niti samega vraga. — Isto tako ti ne more nahuditi »nobena moč«, če imaš s sabo tak nož, kateri je na badnik ležal poleg božičnika, četudi nima na sebi znamenja: ‚sladko ime Jezus'. (Dobra onkraj Kolpe. P. u. p.)

Črnogorska. Nož črnih platnic (»črnije kora«) dobro je nositi zoper mrtve, »jer mrtvi mogu nešto učiniti«. (Medak. 180.)

Po **nemški** narodni veri odganja sicer nož sam na sebi čare; vendar pravijo, da ima nož s ‚tremi križi' še mnogo večjo moč. (W. II, str. 92 in 123.)

Kedar se zasuče veter iznenadi v kolobar, uzroči to vselej čarovnik ali čarovnica.[2]) Ako pa zaženeš v tako ‚kolo' hitro *nož, na katerem je ‚sladko ime Jezus'* valje izgine. (Dobra onkr. Kolpe. P. u. p.) Slišal sem o tem več mičnih bajk,

[1]) Tudi nemška. (Ondi.) Malo drugačna je primorsko-sloven. (goriška) vraža. („Arkiv" 1854, 282.

[2]) Pravimo takemu vetru: bahorin, tudi bohorin in hohorin, Wirbelwind. Prim. W. Plet. p. b. bahorin in bahoriti (zaubern); pri Vuku (17) bahorica, Zauberin incantatrix. — Po Drobniču znači pa ‚bahoriti', entzaubern. — V Bosni in Herceg. so ‚bahornice' sóseb óne čarovnice, katere ‚oddelujejo'. Dr. L. Popović: „Bosn. u. Herceg." Wien 1878, 33.

kako se je kesneje z rano odal (izdal) oni čarovnik, ki je razsajal ondaj v tistem ‚kolu' ter bil slučajno ranjen.

Nemcem in nekaterim Čehom (po nemšk. krajih) rabi v ta namen navaden oster nož. Prim. »Ččm.« 1854, 546; W. II. str. 216. Zato pravijo nekateri Nemci nenadnemu viharju in bahorinu — »Hexenwetter«. (Ondi.)

Sekira. **Srbska** (v izv. jez.) »U Staroj Srbiji«, na Bogojavljenje[1]), kad donesu vodicu[2]) svako stane na sikiru, okrene se na njoj tri put i napije te vodice, pa tek onda jedu.« (»Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 129).

V **Švici** (v Bernskem okraju) mislijo, da molzejo čarovnice svojih sosedov krave skozi uho kake sekire, ki jo obesijo v svoj hlev. (Dr. H. Pröhle. »Deutsche Sagen«. Berl. 1789).

Po W. II., str. 12 spada sekira med ono ostro železno ali jekleno orodje, ki brani [človeka in živino) zlim čaram, in da spominja sekira — Donarjevega kladiva. Prim. Grohm. 137 (996).

Čehi pomagajo detetu, kader ne more spati, s sekiro. (»Ččm.« 1856; 61.)

Moravska. Če koga mora tlači, dene si naj pod vzglavje ostro sekiro, pa bode mirno spal. (Hvězda 1863, str. 93.)

Nekateri **Italijani** (Lahi) razpostavljajo o hudi uri, (kedar se je bati toče), pred hišami sekire z ostrino navzgor obrnjeno. P. u. p.

Čehi so pa nekdaj o taki priliki metali sekiro proti nebu. (H. Jireček: »Bozi a běsi«. Ččm. 1863; Grohm 33.)

Ostrgača. Tudi ‚ostrgače' treba o hudi uri držati proti nebu, ker s tem (in omenjenim pohištvom, pometanim iz hiše pod milo nebo) čarovnice slepé. Gl. na str. 3. Kobaridsko.

Kosa. V isti namén, namreč odganjaje o hudi uri čarovnice, a ž njimi vred i točo, postavljajo hrv. Slovenci koso pod kap z ostríno navzgor (‚naopak'). [Okoli Skrada onkr. Kolpe.] Po dve in dve kosi postavljajo na isti način, pa navskriž, kakor kosci na senožetih, kedar jih zateče hudo vreme. (Ajbelj p. u. p.)

Ona (prva) vraža nahajala se je l. 1882 tudi še med **Kočevarji,** kake 2 uri od Ribnice. (P. u. p.) Morda cvete ondi še zdaj.

Kedar bučele rojé, mora se, da roj ne uteče, z brusom in kamenom udarjati na koso; kajti če bučele to slišijo, ne vzdignejo se nikdar v zrak. (Rož. Zap. K. Pečnik.)

[1]) Sv. 3 kralje.
[2]) Blagoslovljeno vodo.

Na Braniborskem devajo **Nemci** o božiču, novem letu in sv. Mihalu v klajo — koso (ali pa srp). W. II, str. 408 brez povedanega uzroka. (Brez dvojbe zato, da ne bi živini nahudile kake čare.)

P o d k e v. **Nemcem** je podkev imenitno bajilo (njihovi učenjaki mislijo, da meri na Vodanovo podkev). Kdor najde kako podkev, óni ima srečo, velé Nemci sploh. W. II, str. 122 do 123. Ondi čitaš še več drugih ugodnih vraž nemških o podkvi.

Slovani (Čehi) pa trdijo: »Kdor najde in vzdigne ... podkev, nesrečo si je pobral. (»Ččm.« 1856, III, 64.) Vendar priporoča češka vraža podkev — mesečnim ljudem. Kdor je namreč mesečen ter odhaja ponoči iz svojega stanovališča, temu naj se pribije na vrata podkev, pa ne bode odhajal več. (»Ččm.« 1854, 537.)

M o r s k a n o g a. Znano je to bajílo, ki smo ga imeli že v mislih (1894, 188), vsem Slovencem, toda po različnih imenih: v Kobaridu pravijo: »stračja noga«, t. j. sračja n.[1]) štaj. Slovenci poleg 1. imena tudi: ‚trutino znamenje' ali ‚morska taca'[2]); predzadnje ime rabi tudi korošk. Slovencem, ki pa velé Mori »Trotámora«. (Rož. Zap. K. Pečnik.)

Sploh je znano tudi Slovencem, da se odganja z »morsko nogo« — ali kakor ji kje pravijo — zlasti M o r a. (Kaj več o tej pa kesneje v posebnem predelu.) Po navadi je pri nas »morska noga« na p e t oglov.

Po nemških izrazih v opomnjah ... navedenih (med katero spada tudi še Mahrfuss[3]), sodiš lahko sam, da znajo Moro z omenjenim bajilom vred i **Nemci,** pri katerih je pa »morska noga« na p e t, š e s t in celó s e d e m oglov. (W. II, str. 146 in 169.)

Srbi zovejo to bajilo, na pet ali šest oglov »Solomunovo slovo«, kar čč. čitatelji menda še pametijo iz »Letop.« 1894, 188 (2. op.). Čudno pa, da jim ne rabi za to, da bi odganjali ž njo M o r o, v katero verujejo i oni, nego: »Kad žene baju oko [okolo] kakve gute,[4]) osobito oko vrata, onda pišu ka[d]što čivitom« (Indigo.) »Solomunovo slovo« Vuk. »Rječn.« 700. Prim. i »Glasn.« srps. uč. dr.« XXII, 184.

V o z l i (na nitih itd.) rabijo tudi našemu ljudstvu za bajila, sosebno pa takozvani »živi vozli«. Prim. »Letop.« 1894 (o urokih). Zavozlavati se morajo umetno nekako navskriž.

[1]) Straka = sraka. (W.-Plet.)
[2]) „Črtice" 106. Prim. Drud[e] ali Drut Trud ali Trute (= Alp); zato Drudenfuss = Alpfuss.
[3]) Prim. Mahrte ali Mahrt, tudi = Mora (W. II, str. 242 in 366.)
[4]) Auswuchs am Leibe, gibbus.

Tudi **Nemcem** znana vraža. (W. I, str. 99 in II, str. 124.) Kdor pobere na potu kakšen trak z vozli, pobere si nesrečo. (Grohm. 221.)

Vrv. Z vrvjo pomolze tisti, kateri zna, lahko doma vse [tuje] krave, ki so v planini, če dene namreč vrv v hiši čez drog in jo molze. (Gorje. Zap. g. J. Žirovnik.)

Češka. Kdor ureže kosek vrvi od zvona, more dojiti ž njim krave vse okolice, kamor se sliši ónega zvona glas. (»Ččm.« 1853, 470.)

Ogledalo. Kdor bi rad videl hudiča, pogledaj zvečer ali pa ponoči v ogledalo. (Želebej. P. u. p.)

Prim. tudi **češko.** (»Ččm.« s 853; »Květy« 1847, str. 6.)

Znajo to vražo i **Nemci.** — Zastran drugih nasledkov, če pogleda kdo v ogledalo, čitaj W. II, str. 356 i. dr. Imajo pa Nemci še posebno čarovno ogledalo (»Zauberspiegel« ali ‚Erdspiegel'); nemški Korošci mu pravijo gorsko ogledalo (»Bergspiegel«), ki razodeva skrite osebe, zaklade itd. (W. I, str. 56; II, 229.)

Strela (‚strelica'). Da prihaja strela po sedmih letih zopet na svetlo izpod zemlje, ta vera je menda med vsemi ali vsaj med mnogimi Slovenci (prim. »Črtice« 7; za kor. Slovence potrdil pismeno K. Pečnik); ali da je taka strela tudi kako bajilo, tega nisem znal poprej dokler mi ni povedal l. 1882. neki kajkavec, krošnjar iz Moravic (na Hrv.), da se namreč ónemu, kdor nosi s seboj tako strelico, ni bati strele. (Take strele pa niso nič drugega nego takozvane keltovske sekirice, izdelane iz serpentina ali pa steklene otročje igračice (»strelice«), ki so se zatrosile z gnojem ali kakorkoli si bodi — na polje. Štaj. Slovenci devajo take strele za tram, ‚naj bi v hišo ne vrezalo'. (»Črtice« ondi.)

Med Belimi Kranjci slišal sem praviti že za mlada, da je jedna strela ognjena, jedna pa vodena. Kar ognjena zažge, to vodena pogasí, ako trešči mahoma za óno. Isto čitam zdaj z drugimi besedami v »Črticah« (8). Tudi po kor.-slovenski narodni veri sta vedno po dve: 1. živa (ognjena), 2. mrtva. Ako prva poprej udari in mrtva šele zadi prihaja, tedaj se hiša hitro vname; če pa pride mrtva poprej, ne vname se nič. (Zap. K. Pečnik.)

Moravska. Tudi po moravski narodni veri zarije se strela v zemljo ter izide šele po sedmih letih. Kdor jo najde, ‚ima veliko srečo'. Z utiranjem pomagajo si ž njo v različnih boleznih. (»Časop. Matice Moravske« 1892, str. 83.)

Bodi tu povedano, da po narodni veri **slovenski** v gaberne trešči (zato, ker je Marija devica počivala pod njim); istotako ne v jerebiko (gemeine Eberesche ali Vogelbeer-

baum, sorbus aucuparia) brez navedenega uzroka. »Črtice« (7 in 8). Tudi nemška (W. II. str. 106).

Isto moč ima po **nemški** veri tudi jesen (Esche[1]), leska (Hasel[2]) in trnólica ali črni trn (Schlehdorn, prunus spinosa), le-ta zato, ker je bila iz njega narejena Kristu trnova krona. — Če je pa temu tako, da v ta drevesa ne trešči nikdar, sme človek — modruje preprosto ljudstvo — kadar se bliska, grmi in treska brez kake nevarnosti pod taka drevesa bežati.

Čarovničje ali čarovniško mazilo. Tako zovemo ónо čudovito mazílo (bajilo), s katerim se po domišljivosti »praznih buč« sredovečnih mažejo čarovnice zato, da morejo letati kakor tica ali švigati po zraku na — metli (oziroma na ‚omelu') kot na kakem novodobnem zrakoplavu.

O tem glasovitem mazilu čitaš mičen popis v »Črticah« (21) po očitno lažnivih besedah čarovnice Rosenkranz, jedne izmed ónih šest čarovnic, ki so bile v pravdi zoper štajerske čarovnice iz okraja Mariborskega l. 1546. izpraševane ter naposled po tedanjem prestrogem zakonu zoper čarovnice menda sežgane vse. — Imenovana čarovnica niti ne zine, iz česa je bilo narejeno tisto mazilo, nego pove samo toliko, da jim je Lačenbergerca (njihova tovarišica) dala neko rumeno mazilo, pa kedar so se htele sniti, namazale so s tem mazilom ‚omelo', ki se pri peči rabi, in se na nje usedle; kar vzdignilo jih je in bile so skupaj (?!). — Ni nam treba praviti, da je nemogoče kaj takega opraviti s kakoršnimkoli si bodi mazilom. — Ne more se tak učinek pripisovati ni mazilu, napravljenemu baje iz hostij, ki so si jih čarovnice pri obhajilu v cerkvi jemale iz ust, pridržavale v roki in — oj, nesramne izmišljotine! — darovale o rajanju .. hudiču ter od njega dobivale zopet nazaj. (Busek: »Actum den 29. April An. 1656; prim. »Sloven. Glasn.« 1863, str. 122.)

Čitamo pa med **nemškimi** vražami (W. II, str. 145), da se je poleg čarovniškega mazila rabila tudi čarovniška pijača (»Hexentrank«), da je bilo vmes zobnika (Hyoscyamus, Bilsenkraut), najbrže pa tudi Adamove glave (mandragora, Alraunwurz[3]) in kristavca ali svinjske dušice (Datura Stramonium, Stechapfel), ki je jako omotna strupena rastlina in ima to posebno lastnost, da čuti óni, kateri je zavžije, kakor da bi .. letal po zraku. — Po tem takem pa ni nikdar nobena čarovnica, zavživši take pijače, resnično letala po zraku; samo dozdevalo ... sanjalo se ji je tako živo, da je mislila, vzbudivši se iz omotice, da je letala — resnično.[4])

[1]) W. II; str. 107 in Grohm. 101.
[2]) W. II; str. 104.
[3]) I. Tušek „Letop." 1863, str. 79—80.
[4]) Prim. Valvas. I (3), 361.

Da so tako *živé* sanje res mogoče celó brez kake omotne pijače, dokazuje nam ta resnična prigodba. Imel sem znanca, ki se mu je (spečemu v železničnem vozu) sanjalo tako živo, da *voz gori...*, da je od prevelikega straha hotel skočiti skozi zaprto okno, pa si razrezal mrzko priljudni obraz. Šele strašne bolečine prebudile so ga iz *preživih* sanj.

Čudotvorna paličica. Ako se nameriš na kako kačo, ki n. pr. žabo žre, ter ubogo žival smrti rešiš s kako »paličico«, poravnaš s tisto paličico lahko pri tej priči vsak prepir in tepež. (Črni vrh. Zap. † g. A. Domicelj.) — Znana je ta čudotvorna palica (‚štap') tudi **Srbom.** (Prim. Vuk: »Poslovice« 274; »Glasn. srps.« XXII, 156; »Rad« L, 184.)

Še več drugih, v naslednji oddelek ne spadajočih bajil nahaja se raztrošenih v tem spisu poprejšnih let; n. pr. »*sveto drevesce*«, *presmec* (cvetnonedeljska butara[1]), oziroma óni *križci*, ki jih delajo iz cvetnonedeljskih šib (»Letop.« 1887, str. 164) itd. — Čitaj tudi Tuškov spis o čarovnih zeliščih«. (»Slovenski Glasn.« 1863; stran 51 i. d.) — Silno jako bajílo je tudi *smodnik*, a sosebno, če je — posvečen. Ž njim streljajo o hudi uri na oblake, v katerih tičé čarovnice, ki delajo točo, kar veruje preprosto ljudstvo — žal! — še dandanes.

Krščansko-cerkvena bajíla.

Polastila se je vraža po vzgledu poganskem tudi *krščansko-cerkvenih* stvarij.

Sem spada posebno *sv. križ*, bodisi zlat ali lesen, pa tudi podoba (znamenje) *sv. križa*, ki se jima prisvaja sploh velika moč do hudiča, do vseh čar iz zlobnega namena, do strele itd.

Prekriža se preprost Slovenec vselej, kedar se *zabliska*, trdno verujoč, da potlej ne trešči va-nj. Prim. Gr. Krek: »Trad. Lit.« 59.

Nekateri štaj. Slovenci pa vendar trdijo, da to ni varno zato, ker preganja Bog z bliskom (= s strelo) hudega duha, ki se skriva za *križe*, pa tudi za take ljudí, ki se prekrižujejo. (»Črtice« 7.)

Ista narodna vera je tudi med **Srbi,** samo da po njihovi veri »sv. Ilija bije djavole«. (Vuk. »Rječn.« 307 p. b. »krstiti se«, t. j. po naše: »križati se«.)

Belokranjski pastirji devajo ali devali so vsaj nekdaj (ako so kurili na paši, a *ognja* pred odhodom ne pogasili

[1]) „Presmec" pravijo pa štajerski Slovenci tudi velikonočnemu belemu kruhu.

do dobra) odhajaje čez ogenj ogórke navskriž. (Sam videl v polju blizu Metlike.) Pravega uzroka več ne znajo. Prim. nastopno »Kobaridsko«.

Kobaridska. »Ko se zvečer ogenj na ognjišču pogorí, mora se ga pomesti na kup ter napraviti čezenj sveti križ, sicer pride hudič (ljudstvo ga imenuje vedno le ‚ta hud') in ga odnese, da muči ž njim pogubljene.«

O tem se pripoveduje na Kobaridskem naslednja povest: »Nekedaj je neki Kobaridski kovač rano pogasil ogenj, ko se pripodí ves v črno oblečen gospod na kobili in pravi kovaču: ‚Podkuj mi to kobilo!' — »A, nemam nè ognja, nè močí, ker sem že lačen«, dejal je kovač. Hudič pa pravi: ‚Ognja in kruha ti prinesem, da mi le kobilo podkuješ'. — Na to odide hudič v deveto deželo k neki ženi, ki čez ogenj ni napravila sv. križa in vzame ogenj, a k neki drugi po hleb, ker ga je načela, pa ni bila napravila čezenj sv. križa. Mej tem pa, ko je hudič šel po ogenj in kruh, izpregovori kobila: »Jaz nesrečnica sem Farca in sem pogubljena. Videl bodeš, kako se za nama kar — ‚pobliskne'!« — Ko je hudič prinesel ogenj, podkoval jo je v največjem strahu in ko jo je zajezdil, poblisknilo se je za njima, in ni je bilo več. — Neka druga ženica pa mi je pripovedovala, da jo je kovač rešil s tem, da ji je snel ‚uzdo', in kobila je utekla. (Zapisal g. Andr. Gabršček.)

Predno načneš hleb, napravi z nožem čežnenj sv. križ, sicer kruh nema teka. (Isti ondi.)

Tudi drugod prekrižujejo pobožni Slovenci kruh (hleb); nekateri po jedenkrat, a nekateri po trikrat z nožem, predno ga načnó, sicer bi bil brez blagoslova ali — kar je isto — ne bi teknil, oziroma da bolje tekne. (P. u. p.) Tak običaj je i med Belimi Kranjci, ki prekrižujejo hleb samo po jedenkrat. (Godilo se je tako nekdaj vsaj v domači hiši.)

Moravci (‚Moravani') prekrižajo ga vselej po trikrat (p. u. p.); tako tudi mnogi **Nemci.** (Th. Bodin *„Ill. Wt."* 1875, 24; 619.)

Italijani delajo križ ‚čez kruh' že pred peko v testo, da se vidi na hlebu i po peki; zato ga ne prekrižajo več z nožem, predno ga načnó. (P. u. p.)

Predno se odpelje Slovenec na dolg pot ali samo na udaljeno polje, napravi sam ali pa mora njegov vozač pred konji ali pred voli z bičem po tleh napraviti križ, nekod po tri križe, zato da se ne bi pri vožnji zgodila kakšna nesreča. (Po samovidu v različnih krajih slovenskih, oziroma belokranjskih.)

Strinja se to tudi z **nemškim** običajem, po katerem se sme tudi samo po trikrat z bičem počiti navskriž ali pa

treba konje in vole po trikrat prekrižati na čelu. Nekateri Nemci delajo pa po tri križe za vozom itd., da ne morejo čarovnice nahuditi konjem . . . (W. II; str. 382.)

Prim. prvemu izmed teh običajev tudi ta slovenski običaj: »Zvečer, ko zapreš živino, vstopi se pred vrata v stanu (Sennerhütte) in naredi s palico v zraku križ čez živino, pa boš imel mir vsako noč«. (»Dom in Svet« 1895; str. 530.)

Kobaridska. Kedar se ‚zazeva', naj se napravi čez usta sv. križ, sicer zleze [skozi taka neprekrižana usta] hudič v človeka. (Zap. g. Andr. Gabršček.)

Belokranjski kmetje delali so za mojih mladih dnij, kedar se jim je ‚zdehalo', čez usta s palcem križce.

Bosanski katoličani delajo — vsaj v cerkvi — še dandanes istotako. (V Gradačcu [Gradačac] zapisal sin Mirko.)

O postanku te šege pišejo iz Londona »Sience Sittings« takó: »Pred 400—500 leti bilo je po Evropi praznoverje, da preži hudič neprenehoma, kako bi skočil v človeka ter ga obsedel. Hudič čaka po navadi pri ustih, dokler človek ne zine; a k temu ga hudič prisili, pa ondaj skoči vanj skozi usta. To se je dogajalo tako često, da so delali ljudje znamenje sv. križa na ustih, kedarkoli se jim je zazdehalo. A to je hudiču branilo v usta. — V Španiji in Italiji držé se kmetje še dandanašnji te šege; drugi (zlasti gosposki) svet pa ne dela o zdehanju več znamenja sv. križa čez usta, nego zakriva si [zarad lepšega] usta samo z roko.« (Ker nam ni pri rokah izvirnika, podajemo ta prevod po »Obzoru«, Zagreb. br. 132 l. 1894. na 4. str.: »Zašto pri zevanju treba staviti ruku na usta?«)

Nemci (Tirolci) pravijo: Kedar se komu zdeha, prekrižaj se v imenu sv. Trojice, da ne pride nič zlega v usta; nekateri drugi pa velé, da treba detetu, kedar se mu zdeha napraviti po trikrat križ čez usta. (W. II; str. 266.[1])

V **Bosni** molijo pravoslavni (staroverci) o veliki suši na čast sv. Save (Sabbas) »metnuvši u zdjelu vode, preko koje se z bosiljkom naredi križ; a bosiljak mora biti, jerbo ima ‚sveti miris' (duh)«. Zap. v Belini sin Mirko.

Nekateri ljudje — o Slovencih nisem slišal še kaj takega — rabijo za bajilo tudi posvečeno hostijo. — Neki lovski tat[2]) na Češkem ranil se je neki nalašč sam z

[1]) O malih srbskih križih, ki se polagajo na ‚Gjurjev dan' (Jurjevo) v hlev, na polje in v vinograde, da ne more ondot pobiti toča in o takih (leskovih) križcih slovenskih, in to: iz blagoslovljenih leskovih šib narejenih bajilih čitaš v izvrstnem spisu Hubadovem. („Letop." 1877; II, str. 216—217; tudi v „Letop." 1887; 130, 164 in 167.)

[2]) Zverinski tat, češki „pytlák", Wilddieb.

novim (še ‚nerabljenim') nožem in si del v rano posvečeno hostijo, da se je zarastla v njej ter se s tem utrdil (»opravil se«), tako [da mu po njegovih mislih ni moglo naškoditi kar nič]. (»Ččm« 1854; 539; Grohm. 207.[1])

Prim. **nemške** vraže o hostiji W. II; 132 (§ 193) in str. 245 (§ 382), kjer čitaš, da lovec, kateri [po pogodbi s hudičem] prestreli posvečeno hostijo, prilepljeno na kako drevo, da se vidi kaplja ali 3 kaplje krví, ne izgreši potem streljaje — nikdar . . .

Zlorabijo se za bajila tudi ostanki ali kostí kakega svetnika ali kake svetnice. (W. II., str. 131.)

Nemcem rabi i krstna voda (Taufwasser) za ozdravljanje otročjih bolezni, bolnih oči itd. (Ondi.)

Češka. Mrzličen človek naj pije ob sedmih zjutraj in ob sedmih zvečer sedem dnij zapored iz sedmih cerkev blagoslovljene vode. (»Květy« 1847; str. 146.)

Serb.-Lužič. Če se od cerkvenega zvona o polnoči ostrga nekoliko ter se ta ostržek vrže v pijačo, pomaga ta pijača o vsaki hudi bolezni. (Vakenst. 478.)

Opozarjamo še na naslednja krščansko-cerkvena bajila (kolikor rabijo namreč kot taka preprostemu ljudstvu), o katerih smo govorili že poprejšnja leta, in to, na *cerkveno kadilo* (1886; 97), na *posvečeni velikosobotni* ogenj (1887; 126), na *posvečeno velikosobotno* vodo. (Ondi, str. 128 itd.)

Pripoveduje se, da najdejo včasih ljudje, podiraje kako staro hišo ali kopaje zaklad, lonec poln oglja; ali to je — pravijo — oglje samo na videz; če ga pa poškropé s posvečeno vodo, izprevrže se — v zlato ali srebro. (Sam večkrat slišal med Slovenci, a sóseb med Belimi Kranjci.)

Na **Ruskem** skačejo 20. julija (1 avgusta), ko blagoslavljajo popi vodo pod milim nebom v rekah in jezerih, prostaki vsi oblečeni — samo brez škorenj — v vodo ter plavajo po njej, da bi si okrepčali zdravje. Kdor se ne koplje, zmoči si vsaj glavo, a matere polivajo s tako (posvečeno) vodo svoje otroke ter je nosijo tudi sabo domóv polne vrče, da jim rabi med letom za vraštvo ali zdravilo pri mnogoterih boleznih. (»Buch f. Alle« 1881; str. 512.)

[1]) Češki glag. „opraviti se" znači uprav: zboljšati, popraviti se. Grohm. ga je ponemčil z „geschützt haben"; a po mojih mislih treba tu rabiti nemški glagol „sich fest machen" (gegen jede Waffe.)

O simpatičnih ali simpatetičnih bajilih (zdravilih).

Četudi naše ljudstvo nima domače besede za taka bajila, oziroma zdravila;[1] pa mislim, da jih ne smem preskočiti molčé, zato ker jih rabijo tudi Slovenci vendar dejanski.

Kdor zna grški, ta zna, da je simpatija (Sympathie) po naše ‚sočutje' (skrivna neznana moč telesa do telesa); a zato vendar še ne zna, kaj so »simpatična ali simpatetična« zdravila[2] in kako je simpat. ozdravljanje.[3])

Dovoli, da ti razjasnim to rajši z izgledi izmed slovenskega ljudstva!

Bradavice ‚spravijo' (odpravijo) tako: »Bradavičnik mora prešteti bradavice, potlej vzeti ‚cvernato nit' (konec) ter na njej narediti ravno toliko ozlov, nit pa pod kap pod kamen pokopati. Kedar nit strohní, pa pominejo bradavice«. (Zap. g. Križnik v Motniku.[4])

Morska kost. »Komur raste morska kost, naj gre na gomilo (‚britof') in stolče morsko kost z mrtvaško kostjo.[5]) (Zapisal isti.)

Jetika. »Jetičen človek se ozdravi na naslednji način: Naj si izbere ‚grm sajblje', dišeče in zdravilne rastline.[6]) Na pomlad naj se še pred solncem odpravi proti ónemu grmu, a srečati ne sme nobenega človeka. Ko zagleda ‚sajbljin grm', naj poklekne in po kolenih naj se priplazi do grma ter tako sključen odgrizne tri vrhe. Ko sné, vstane. Če grm usahne, gotova ozdrava; če pa ne usahne, mora umreti.« (Kobarid. Zap. g. Andr. Gabrščck.)

Skrnina (za pomen »Rheumatismus«[7]). Tukajšnje ljudstvo mu pravi ‚prtilj': »prtilj ga lomi«. — Zdravi se tako (za to pa so posebne »babe«). Vzame se 5 koščekov sadla (sic!), s katerim se drgne: 1. z jednim od vrh glave čez sencé do konec roke. Takó tudi drugo roko, z dvema do konec nog, z jednim čez trebuh, glavo in hrbet. To »sadlo«

[1]) Saj je nimajo domače ni Nemci. Zato nisem nalašč hotel kovati novega slovenskega imena za ta pojem. — Morda pa tiči še kje v kakšnem kotu in da pride po tej opomnji na dan. — Cigale imenuje „sympathetische Mittel": zdravila skrivne močí; ali ta izraz ne pripada (passt nicht) popolnoma. (Wolf-Cig. Wrtb. 1860; II, 1597.)

[2]) Nemci jim pravijo zdaj po navadi „Sympathiemittel".

[3]) Čutil je že učeni dr. A. Wuttke, kako težko je razložiti in dopovedati, kaj je simpatija, posebno pa vražna ali praznoverska simpatija („Sympathie des Aberglaubens"). W. II. (Berl. 1869); str. 173.

[4]) Prim. „Črtice" 17. (Mursko polje.)

[5]) Mrtva bo potlej kakor ‚mrtvaška kost', t. j. odpravljena. J. N.

[6]) Po Pok.-Tušku „koristna kadulja ali žajbelj" (salvia officinalis), gebräuchlicher Salbei. J. N.

[7]) Skrnina znači namreč tudi „Gicht". (W.-Plet II, 499.)

[salo] naj se molčé odnese in skrije takó, da nikdo ne pride več do njega. *Če bi se ga kdo dotaknil*, pa bi ga ‚prtilj zlomil' — tistega človeka. (Kobarid. Zapisal isti.) — Namesto tega svarila treba si misliti: Kedar segnije salo, pa mine prtilj. (J. N.)

Da se kdo posuší. Če izrežeš óno zemljo, t. j. óne stopinje, ki jih je naredil kdo, hodeč bos po nji, pa jo obesiš zavito v cunjico v dimnik, sušil se bode z zemljo vred tudi óni človek; pa kedar se povse posuší v dimniku zemlja, posuší se (umre) tudi on. (Slišal nekdaj v Metliki sám.)

Po teh domačih vzgledih sodil boš laglje, nego samo po učenih razlagah, kaj spada k simpat. bajílom ali zdravilom, kaj pa ne, sodeč tudi tuje primere.

Na prebitek jih imajo **Nemci**, n. pr.: Ako se izdere kos ruše, na kateri je kakšen človek stal bosonog ter jo deneš sušiti za ognjišče ali za peč, suší se in gine ob jednem tudi óni človek (ki je z onim kosom ruše v skrivni zvezi). — Če se dene kakega živega človeka oblačilo (Kleidungsstück) mrliču v krsto, gine (umira) óni, čegar je bilo oblačilo, polagoma takó, kakor gnije polagoma ‚pokopano' oblačilo, dokler ne segnije in razpade. — Rožnik (rožni grm), s katerega se samo jedna roža dá mrliču v krsto ali v grob, mora usahniti. — Zdravila (jabolka, polži itd.), ki so namenjena kakemu bolniku, naj se dadó o pogrebu kakega mrtveca s tem vred v grob in čim segnijejo ta zdravila, mine bolnika tudi bolezen. — To ti je praznoverska simpatija (sočutje) med živimi in mrtvimi, oziroma med živimi bitji in neživimi stvarmi. Prim. W. II; str. 173 (255) i. d.

II. Različno čaranje po različnem namenu.

Razdeljuje se čaranje sploh na dvoje: na čaranje iz *zlega* in iz *dobrega* namena.

Ker se godí prvi način češče od drugega, zato hočemo najprej govoriti o čaranju iz zlega namena (ali iz zlobe, Bosheitszauberei).

Po domače pravimo o takih zlih prigodbah: »narediti komu«, »nekdo mu je naredil« = Jemand hat es ihm angethan (angezaubert). Prim. tudi »behexen«, narejati, narediti, udelati komu. (V.-Cig. 199.[1])

K zlobnemu čaranju spada, n. pr.: če si kdo (z zvijačo) pribavlja za zlobno dejanje posebno moč, da bi mogel zlo delati ter ukaniti božjo in človečjo pravico, a zlasti v obrambo

[1]) Nasprotni pojem je: „oddelati komu", Jemanden entzaubern, ihm den Zauber lösen. (W.-Plet I, 764, 4.)

tatvini itd.; tako tudi, če rabi zvijačne pomočke, da bi odvrnil od sebe kazen božjo zarad krive prisege (o kateri bode govorjenje malo pozneje) itd.

Hujšanje (Abmagerung). Med čaranje iz zlega namena spada hkrati simpatično bajilo (gl. str. 38), *da se človek posuši*, t. j. da se polagoma suši in hujša, dokler se ne posuši do dobra ter umre.

Ruska narodna pripovedka nam pravi, da je lepa ‚čarovnica' Marinka, želeč maščevati se junaku Dobryjni Nikitiču, ker se ni hotel zaljubiti vanjo, izrezala z nožem ali bodalom stopinje in mu naredila s tem, da je bil od žalosti in skrbí ves pobit ter se ji dal premamiti. („*Ill.* Vlksz. 1875, str. 398.)

(Drugi način.) Isti namen doseže človek — pravil je mojemu svedoku neki rudokop, Slovenec blizu Celja doma, zabivši komu žrebelj v ‚stopinjo' na mehkih tleh ali na travi. Žrebelj pa mora biti na pokopališču pobran, dokler se vrši sv. maša, in to o povzdigovanju. Pri tej priči, ko zabode hudobnež tak žrebelj v čijo stopinjo, zabode onega, kateremu je namenjeno, v kolenu. Drugi dan ne more več hoditi in iz noge mu teče, dokler se ves ne posuší. Ako pa človek vidi tako čaranje za seboj, naj gre devet korakov navzad, naredi po tleh s pravo nogo tak križ (×), potem pa mahne ž njo »v nic«, t. j. brene, kakor bi hotel suniti koga od sebe nazaj. Oddela si tako mahoma sam ter prenese »vražje« na ónega. (P. u. p. l. 1882.) Moj svedok je bil iz Ratja na Kranjskem doma; a jako se mi dozdeva, da je ta vraža — ciganska, zatrošena mej štaj. Slovence.

Prim. **nemško** zopet z drugačnim načinom. (Grohm. 199, 1401.)

Da mlada žena ne rodí. Ako podvržeš nevesti pred poroko v črevelj nekoliko ječmenovih zrn, ne bode imela otrok toliko let, kolikor zrn si ji podvrgel. (Zapisal † A. Domicelj na Črnem Vrhu pri Idriji.)

Belokranjska. Kolikor vozlov napravi nevesta na kakem traku gredoč k poroki, toliko let bode še brez otrok. (Podzemelj. »Letop.« 1889, 75.)

Srbska (v izv. jez.). »Da ne bi [devojka po poroki] odmah prve godine rodila, još pre dolaska svatova ode na vodu i koliko godina želi, da ne rodi, toliko puta napuni sudove [posodo] vodom pa jih prospe [izlije].« »Glasn. srps. uč. dr.« XXII, 133.

Nemška. Če hoče kdo iz zlobe narediti ženihu in nevesti, da ne bi imela dece (ozir. da bi bila nevesta nerodovitna ali pa ženih nezmožen), óni mora o poroki napraviti vozel na trak, potem ga pa zagnati v stran . . Temu

sredovečnemu običaju praznoverskemu pravijo Nemci »das Nestelknüpfen«, einem die Nestel knüpfen. (W. II. str. 252, Grim. II. (1844), 1026 i. d.)

Poljska. Da dobí kdo »raka« (bolezen). Če se hočeš maščevati sovražniku, potreba je ujeti raka, deti ga v steklenico vode, zascavati devet dnij, potem stolči na prah, zmešati s tobakom in dati zaužiti oni osebi, katero sovražiš (»osobie nam nieprzychylnej«), in ta dobi izvestno »raka« na obrazu. (O. Kolbg. »Lud« 1886, cz. 2.) — (Druga.) Narediti komu, da ga tare različna nesreča. Gl. ondi 1888, str. 169.

Da dobí sovražnik uší. Ako hočeš, da bi dobil tvoj sovražnik uší, kupi si novo šivanko, zasadi jo z »ušesom« v kako paličico, opikaj ž njo volovsko, še gorko srce tako, da se pokaže krv iz vsake narejene luknjice ter zakoplji tako srce pri sovražnikovi hiši na oglu in to med steno in kap tako, da bode srce ležalo »pod streho«. Čim zavohajo srce mravljinci in začnó laziti po njem, dobi sovražnik toliko uši, kolikor je mravljincev na srcu. Kakor se množé mravlje na srcu, tako se množé uši na človeku. Ne bode se jih mogel iznebiti, dokler ne snedó mravlje vsega srca. (P. u. p.) Tudi to vražo priobčil je mojemu svedoku isti štaj. Slovenec, ki je bil blizu Celja doma, in rekel, da se je maščevala nekdaj tako neka ciganica človeku, katerega je črtila.

Po **češki** vraži treba v isti namen na mravljišče položiti kos govedine v loncu ter imenovati ónega, kateremu se hočejo poslati uši . . . (Grohm. 199 [1399] z napačno navedenim »Časop.« 1855, str. 49.)

Nemška vraža zahteva pa v isti namen za mravljišče — svinjine. (Grohm. 199, 1398.)

Polastiti se tujega psa. Če hočeš privabiti k sebi tujega psa, daj mu pojesti kosček kruha, ki si ga nosil nekoliko časa pod pazduho. (Slišal sam med Belimi Kranjci za mladih dnij.)

Češka vraža uči isto s tem dodatkom, da se tak pes nikdar več ne loči od tebe . . . (»Ččm.« 185; 486.)

Da se drevo posuší. Vsako drevo se posuší, če udariš samo jedenkrat z ušesom kake sekire po njem. Isto se torej zgodí, če storiš to iz zlobnega namena. (Prim. »Črtice«, str. 203.)

Da pridejo čebele na nič. Če hoče kdo, da bi prišle njegovemu sovražniku čebele na nič, položi mu raka pred čebelnjak. (P. u. p.)

K čaranju iz zlega namena treba prištevati i to, ako bi kdo rad molzel tuje krave iz svojega doma — z vrvjo, kakor je bilo povedano na str. 31.

‚Čaranje' iz zlega namena pri krivi prisegi. Najprej sem bil zvedel pred mnogimi leti o **Slovakih**, da Slovak hoté priseči po krivem, dokler drži desnico in ‚tri prste' kvišku, kaže z levico, ob stegnu navzdol zravnano, skrivaj ‚figo', misleč, da taka prisega ne velja pred Bogom in da ga zato ne zadene nikaka božja kazen ni na tem, niti na onem svetu. Šele od onega časa, ko so bili sodniki zasledili to zvijačo, gledajo prisežniku skrbno »na prste« leve roke, da se ne bi več godilo kaj takega. (P. u. p.)

Nekoliko let pozneje pravil mi je na Dunaju Slovenec gosp. Martin Kranjec (»Krajnc«), bivši c. kr. sodec v nekem hrvatskem kraju, kako je ondi nekega dne, poslušaje nehoté razgovor dveh kmetov, zasledil čudno narodno vražo, namreč: da ni greh po krivem prisezati pred »malim Bogom«, to je pred malim razpelom. — Od one dobe vodil je ondi vsakega prostaka, katerega je imel na sumu, da hoče po krivem priseči v kaki pravdi, po župnikovi privolitvi v cerkev pred »vélikega Boga«, t. j. pred veliko razpelo. In res se je nekateri skujal pred »vélikim Bogom«.

Ondaj sem bil še teh mislij, da ni med **Slovenci** nobene take vraže, po kateri bi se dala razveljaviti — prisega. Na žalost zvedel sem kesneje po skrbnem povpraševanju, da se nahaja taka vraža res sem pa tam tudi med našim ljudstvom. V nekaterih krajih, ki jih nečem imenovati nalašč, kaže namreč praznoverec (prisezaje po krivem) skrivaj z levico v (levem) žepu . . . »figo«. Temu običaju pravijo: »Bogu figo pokazati«, in mislijo, da Bog potlej ne more kaznovati takega krivoprisežnika. (P. u. p.) To velja tudi za vojaško prisego.

Nekod pa mislijo, da ne velja zlasti vojaška prisega če molí prisežnik (potrjenec) namesto »treh prstov« na desnici — z isto roko »figo«, t. j. če vtakne palec kolikor toliko med prvi in drugi prst. — Ko se je nekdaj v beli Ljubljani po naboru bridko jokala neka mati s kmetov zato, ker je bil potrjen tudi njen sin, tolažil jo je on: »Mati, nič se ne jokajte, saj pobegnem, kedar hočem, pa mi ne smejo ‚nič' storiti (?); moja prisega ne velja, zato, ker sem Bogu figo pokazal«. (P. u. p.) Vendar pazijo sicer strogo navzočni naredniki, da se ne bi o vojaški prisegi zgodila kakšna praznoverska zloraba, bodisi z levico ali pa z desnico.

Ista vraža je tudi na Nemškem doma (v vzhodni Prusiji med **Nemci** in **Mazurji**). Prisežnik sklúči prisezaje z desnico palec na poseben način [kakor bi hotel napraviti . . »figo«], ali si upira levico v bok, ali nosi v isti namen kako kost svojega umrlega deteta na goli koži; pa še več drugih načinov imajo. (Prim. W. I. (1860), § 196 in W. II. (1869), str. 255.)

Čaranje na srečo pri tatvini.[1]) Nevidnost in nevzbudnost. Poglavitna želja in skrb je bila od nekdaj hudodelcem, a sosebno tatom 1) da bi se pri svojem nepoštenem poslu naredili vselej nevidne, t. j. da jih ne bi mogla videti živa duša, 2) da bi dobili tak pomoček, s katerim se lahko odpró vsaka vrata, vsaka ključavnica, na kratko vsak zapor (= zatvor).

Slovensko. Tako čudotvorno korenino in travo, ki odpre vsaka vrata itd., imeli smo v mislih že na str. 22. — Druga bajila, ki delajo človeka nevidnega, ali speče ljudi vsaj nevzbudne, naštevamo pa v naslednjih vrstah.

Kdor ima pri sebi kraljičjega[2]) gnezda bilko ali koreničico, katera je bila prva prinesena za kraljičevo gnezdo, tega nobeden ne vidi. — Ako najdeš kraljičevo gnezdo, pokliči še jednega človeka v kakšen zaprt prostor, ter ruj tam bilko za bilko iz gnezda, vedno pa povprašuj tovariša, vidi li te. Dokler oni pritrjuje, ruj le še, povprašujoč, bilko za bilko. Ko bi ti pa tovariš odgovoril, da te ne vidi več, tedaj nehaj ruti bilke ter si obdrži ono, ki si jo imel v roki, kedar ti je bil povedal tovariš, da te ne vidi več; kajti ta bilka je bila prva namenjena ter prinesena za gnezdo. — Dokler ima kdo to bilko pri sebi, ne bode ga videla živa duša; krade lehko, kakor in kder hoče.« (Dutovlje. Zap. † Žvab.)

(Drugi način.) Strahovite so naslednje čare: »Iz noseče ženske se potegne otroka ob 11. uri ponoči, a otrok ne sme biti mlajši od šestih mesecev, mora biti možkega spola. — Temu otroku se odreže desna roka. Ako gre tat s to roko [ponoči] krast, oznani mu roka natanko, vidi li ga kdo, ali ne: če se sveti in gorí vseh pet prstov, je znamenje, da ga ne vidi nikdo, ako pa neče goreti in svetiti kakšen prst, izvestno tatú kdo vidi; in kolikor prstov ne gorí, toliko ljudí ga gleda. (Ondi. Zap. isti.)

(Tretji način.) Kdor vzame s sabo nerojenega deteta ročice pa jim natakne na vsak prstek voščeno svečico, in si sveti ponoči s tako svetilnico, vidi vse, njega in njegovih lučic pa ne vidi nikdo; potemtakem lahko krade brez straha. Da bi bil pa še bolj brez skrbi, prižge svečice (ako hoče iti krast v kako hišo) zunaj pod oknom. Kolikor svečic ugasne, toliko ljudij še čuje; če pa vse gorijo, znači to, da spijo vsi. (P. u. p. Tako mi je pravila stara Metličanka, ko sem bil še majhen deček. Lahko pa je, da je ona, ki je živela

[1]) Ker je pa tako ‚čaranje' okradenim ljudem na nesrečo, zato ga prištevamo tudi „čaranju iz zlega namena".

[2]) Kraljič ali kraljiček, po Tuš.-Pok. pa samo „palček" ali „strežič" (Zaunkönig, Zaunschlüpfer, Troglodytes parvulus).

nekoliko let poprej med slovensko-hrvatskimi kajkavci, pobrala bila to vražo med njimi.)

(Četrti način.) Madž. Nekoliko drugemu, a nekoliko tretjemu načinu podoben je **madžarski** način. Želeč obogatiti se s tatvino, umorila sta *A* in *B* vsled take vraže nosečo ženo, iztrgala iz nje ‚nerojeno' dete, odrezala mu ročice ter si hotela potem svetiti pri tatvini s teh ročic golimi prižganimi prsti, ki pa o prvi poskušnji niso hoteli užgati se in goreti. Pa tudi potem, ko sta jih bila posušila v slamnati strehi ter prevlekla omakaje z raztopljenim voskom, niso hoteli užgati se. Torej jima je splavalo upanje po vodi; preverila sta se, kako lažnjiva je ta grda vraža.

Stoprav več let pozneje prišla sta pa pravici v roke ter bila zbog hudodelstva umora obsojena po kazenskem zakonu oba na smrt, po cesarjevi milosti pa uprav zato, ker sta bila zaslepljena z nesrečno vražo, jeden na 18 let, a jeden samó na 16 let v težko ječo (le-ta na 2 leti manj zato, ker je bil zaveden po ónem.) [Čital v sodnih spisih na Dunaju okoli leta 1855.]

(Peti način.) Da tako strašne vraže iz zlega namena niso še izkorenjene, kaže nam žalostna zgodba, ki se je pripetila l. 1874. pri ponemčenih Brezah (Friesach) na Koroškem. Ondi je hotel namreč neimenovan capin (toliko da izpuščen iz ječe, kjer se je ječil poprej več let zbog nekega hudodelstva) desetletnemu dečku, železnocestnega čuvaja sinku, z nožem srce izrezati iz telesa. Ko so ga bili zasačili še za časa, iztrgali mu nož iz rok in ga vprašali, čemu je hotel storiti tako hudodelstvo, odgovoril je: »Slišal sem praviti v ječi, da je tak človek neviden, kateri ima srce, izrezano iz živega telesa nedolžnemu otroku do desetega leta in da lahko krade brez kake nevarnosti. — Dečkov oče, ki je bil zaslišal na srečo sinkov silni krik ter mu pritekel prvi na pomoč, izročil je zasačenega malopridneža pravici. (*„Ill. Volksztg.“* Stutg. 1875; I. 22.) Lahko si mislimo, da je nepoboljšljivi hudodelec prejel zasluženo plačilo, dasi nisem mogel zvedeti, kakovo, zato, ker ni bil v časniku imenovan. — Ta prežalostna zgodba razjasnjuje Valvasorjev podatek, da so nekdaj na Kranjskem o velikih cerkvenih proščenjih tatje (Morlaki in martolozi) kradli otroke ter otrokovo srce in desnico po svojem prekletem načinu rabili za svoje čare. (I. 3, 460.) — Prim. tudi Jurčičev podatek II. 51. o ciganicah.[1])

(Šesti način.) Mrtvaške krste (»truge«) žebelj dela tudi nevidnega onega človeka, kateri si ga najde na

[1]) Ondi pa čitaš z drugimi besedami i to **slovensko** vražo, da kdor izpije nedolžnemu otroku krv, *oni bode živel večno.*

pokopališču ob ‚enajstih ponoči' ter ga nosi s sabo — (Struge pri Ribnici. P. u. p.)

(Sedmi način.) Vzemi nov ‚tobolec' ali žep (ki ni še nikdar rabil), prišivan ženskemu krilu, napolni ga na pokopališču med 11. in 12. uro ponoči z grobno zemljo in vrzi potem črez hišno streho, nikdo se v tej hiši ne bode vzbudil; ti pa lehko kradeš tačas, kolikor hočeš. (Dutovlje. Zap. ✝ Žvab.)

(Osmi in deveti način. Češk.) Tat odreži mrtvemu detetu prstek ter posúši tako, da se dá — zažgati.[1]) Pri taki luči krade lahko, kar hoče, a nikdo se ne vzbudi, da bi mu pokvaril posel. (»Ččm.« 1853, 482.) Nekateri pa trdijo, da je treba prstek odrezati novorojenemu detetu itd. (»Květy« 1846, 216).

(Deseti način. Češk.) Kdor si natáre telo s pastiričinim salom, je neviden. (»Kdo si natře tělo sádlem podleščím,[2]) je neviditelný«.) »Ččm.« 1853, 488. — Opozarjamo, da se v Grohmanovem [uprav njegovega prelagatelja] nemškem prevodu (83) teh čeških besed nahaja dvojna bistvena zmota: »tělo« (Leib) je prevedeno z besedo »Stirn« (čelo!), »podlesčim« pa napačno z izrazom: »einer Eidechse«. Znati pa treba, da ne znači Čehom »podleska« (= podlíska, pliska) nikdar »Eidechse«, ki se zove češki »ještěrka«. — Navedeni napačni prevod prepisal je m. m. ter razglasil tudi Wuttke II, str. 298 (472) takó: »Man macht sich ferner unsichtbar, wenn man sich die Stirn (!) mit Eidechsenfett (!) bestreicht«.

(Jednajsti način. Mazur.) Nevidnega te storí leščerba, v kateri gori umorjenega človeka mast. Töppen, 107.)

Mnogo **štajersko-slovenskih** načinov za »nevidljivost« (= nevidnost) čitaš tudi v vse hvale vrednih »Črticah«[3]) na 118. strani. V misel naj vzamemo izmed vseh samo jedno vražo, ki je tudi **koroško-slovenska:** ‚o čisto malem' (a ne imenovanem) ‚ptičku', ki mu je gnezdo spleteno iz malih koreninic in je prav čudno in umetno izdelano; v gnezdu pa leží majhen okrogel ‚kamček'. Kdor takov kamen pridobí in si ga v usta dene, ta je ‚nevidljiv' itd. — Tako pripovedujejo tudi **koroški Slovenci** v Rožu in to: o »gren-

[1]) Prim. tretji in četrti način.

[2]) Č. podleska. Bachstelze; nsl. pastirica, motacilla. (Tuš.-Schödl, „Bot." 284) — Ker pa istega č. imena rastlina: „podleska", tudi „podléš . .", Leberkraut, Leberkrautanemone . ., Anemone hepatica, nsl. jeternik . . nima nikake masti, zato ne smemo misliti na kako rastlino, nego samo na imenovano ptico — pastirico. Prim. Jungm, Rank, Kott s. v: Podléska, podléška, podlíska, podléštka.

[3]) „Črtice" iz duševnega žitka štaj. Slovencev. Sestavil dr. Josip Pajek. Založila in na svetlo dala Matica Slovenska V Ljubljani. 1884.

delnu« ali »grilcu«[1]) s tem dodatkom, da le »kamen« dela njegovo gnezdo nevidljivo. (Zapisal K. Pečnik.) Nekod ima »povodni kos« (Wasseramsel, Cinclus aquaticus. Po Tuš.-Pok. »Živalstvu« 1881, 79: »vôdni kos«).

Strinja se ta slovenska vraža tudi z nekaterimi tujimi a sosebno z **nemškimi),** ki pa prisvajajo nevidnost kamenu, ki se nahaja v gnezdu nekih drugih ptic ali ga pa mora tica sama prinesti. Take tice so: čižek, krokar, sraka, šoja. Prim. naslednje vraže!

Nemške. Po nemški vraži ima prvič čižek[2]) v svojem gnezdu tak kamenček, ki stori, da je neviden vsak, kateri ga dobi.[3]) — Kdor pa hoče ta kamen dobiti, mora iti v gozd iskat gnezda takega čižka, kateri ima mladiče. Jednega mladiča naj obesi na deblo onega drevesa, na katerem je čižkovo gnezdo. Čim priletí samec, trudi se na vso moč, da bi oživil mrtvega mladiča. Ako vidi, da je vse zahman, letí do morja, išče ondot ‚nevidnega kamena' ter ga vtakne mrtvemu mladiču v kljun zato, da ga ne bi videl nikdo. Iz kljuna si ga pa človek lahko vzame. (Grohm. 72; 513 in 514.)

(Drugi način.) Kdor bi bil rad neviden, hôdi h kaki reki, kjer ima povodni (»vodni«) čižek gnezdo. Gnezda pa ne vidiš, ampak samo senco. Kjer vidiš tega kamena senco, sezi vanjo in vzemi iz nje kamen, ki se nahaja v njej. Kedar ga imaš, pa si neviden. (Grohm. 72; 515.)

Ne vemo, je li oni hudodelec (ki je hotel pri Brezah 10letnemu dečku izrezati srce iz telesa zato, ker dela tatú nevidnega), zvedel bil v avstr. ječi od kakega Nemca ali pa od kakega drugega jetnika, toliko je izvestno, da je taka vraža tudi **nemška,** s tem razločkom, da je treba srce izrezati novorojenemu detetu. (W. H. str. 126.)

Ali naj se pa detetu, izrezanemu iz maternega telesa, odreže prst ter suší, dokler se ne dá — užgati (a drugi pravijo, da ga je treba omakati v loj), da ga ta tatinska luč (»Diebskerze«) dela nevidnega in ljudi ne vzbudí. — Zopet drugi Nemci pa trdijo, če se dene ta prst tudi nezažgan na mizo, da spé neprenehoma vsi [domači] ljudje. Vsled te strahovite vraže morili so res še v 17. veku razbojniki in tatje noseče žene samo zato, da se zadobavljali onega bajila. (Ondi.)

Tudi roko ali prst takega mrtvega deteta, ki je umrlo nekrščeno, čislajo tatje po Nemškem jako; kajti oboje jim

[1]) Grilec, *-lca,* Hirngrillvogel, fringilla serinus. (H. Freyer: Fauna.)
[2]) Zeisig, Fringilla spinus (Erj.-Pok. „Živalstvo" 3. izd. 1881, 86).
[3]) Tudi izpremeni se v kakoršnokoli podobo. — Moravska vera veleva, da se mora kamen v ta namen deti pod jezik. („Hvězda" 1863, str. 61.)

odpira vrata in ključavnice ter dela človeka nevidnega. V Palatinatu (Pfalz) morali so še za tega veka stražiti pokopališče po pogrebu takega deteta zato, da ga ni kdo ukradel. (Ondi.)

Neviden postane človek po nemški veri tudi, če nosi s seboj strelo (‚strelico', Donnerkeil) ali praprotovega ‚semena', kresno (Ivanjsko) noč nabranega [bodisi, da ga nosi vedé[1]) J. N.]. W. II, str. 298. Sklada se z **angležko** iz Shakespearove dobe.

Po **tirolsko-nemški** veri bode človek neviden, če se opaše s takoimenovanim jelenovim korenom (»Hirschwurz«) trikrat. Istotako bode človek neviden, ako vzame iz krokarjevega gnezda samo jedno jajce pa ga skuha ter dene zopet v gnezdo, potem prinese stari krokar iz morja nevidnotvorni kamen. (W. II. str. 298 in 299.[2]) Pa še mnogo več načinov spredaj navedenih vraž nahajaš po različnih nemških deželah.

Francoz nosi v isti namen, da bi postal neviden s seboj popolnoma črne krave (»mavre«) srce. (Ondi, str. 299.)

[1]) Vsem Nemcem ne velja namreč slovenski nauk, da stori praprotovo ‚seme', oziroma ‚cvet' človeka nevidnega le tedaj, kedar ga nosi nevedé v črevljih ali škornjah.

[2]) Ondi čitaš tudi način, ki se tiče sračjega in šojinega gnezda.

(Dalje.)

Kamica — Gams.

Spisal **Janez Majciger.**

I. Vasi in kraji.

> Topična imena so jedna najstarejih v jeziku vsakega naroda, besede, ki izražajo vlastovitost zemljišča, so pradomače. —
> Trstenjak, Letopis „Matice Slovenske“ 1877, str. 77.

Pičlo uro hoda od Maribora proti zahodni strani leži priljubljeno razvedrišče Mariborčanov, vas Kamica — Gams. Dandanes ima ta kraj slovensko in nemško ime. Slovenska imena so: Kamca, Kanca, Kamenca, Kamnica in Kamica. Nemško ime je Gams. Vsa ona slovenska imena sem čul iz ust preprostega naroda. Tako se govori: Kam greš? »V Kamco«. Od kod prideš? »Iz Kamce.« Kje si doma? »V Kamci.« Ali pa: Kam greš? »V Kanco.« Od kod prideš? »Iz Kance.« Kje si doma? »V Kanci.« In tako tudi: Kamenca, Kamnica in bolj poredkoma Kamica.

Podobna krajevna imena se nahajajo še po drugod po slovenskem ozemlju, n. pr. na Murskem polju imamo kamenščnice, to so njive ali travniki ob kamenitem svetu ležeči; potem kamenščnice, to so jame, v katerih se prodec in pesek koplje, Schotter- und Sandgrube. Podobna beseda je kamenščak, kamni vrh nad Ljutomerom in pri Mali Nedelji. In takih in podobnih krajevnih poimenovanj je več.

Lastno ime Kanca je postalo iz imena Kamca, in sicer po tem, da se je ustni nosnik *m* sledečemu jezičnemu sičniku *c* uprispodobil. Tako asimilacijo kažejo tudi druge besede v slovenskem jeziku, n. pr. »kanček« namesto »kamček«, Stein-

chen, iz česar je postal glagol »kančkati«, mit Steinchen spielen. »Otroci smo radi kančkali.«

K a n č k i se nadalje imenuje sad neke rastline, po okusu in po obliki zelo podoben ribezu, samo da vise posamezne jagode le bolj v kobulicah, pa ne v grozdičih, kakor pri ribezu. Kančki so Steinbrombeere, Rubus saxatilis, saxum, Stein. Vse te besede kažejo torej na besede: k a m, stslov. k a m y in k a m e n. Beseda k a m namesto k a m e n se nahaja še v slovenščini. Znana so lastna imena oseb, ki se pišejo »kam«. Beseda »kam« namesto »kamen« se torej v slovenščini še v lastnih osebnih imenih nahaja. Megiser ima še besedo: kamik, tedaj kam + ik. Nahaja se pa ta oblika tudi v hrvaščini. Oni imajo besede »kamotisk« iz »kamo + tisk«, imajo dalje »kamopisar« iz »kamo + pisar.

Nahaja se oblika »kam« namesto »kamen« tudi v srbščini. Glej Mikl. Etym. Wörterbuch der slav. Sprachen str. 110 pod besedo: kamon. To zadostuje. Imamo za podstavo: k a m, k a m e n. Iz teh besed so torej krajevna imena Kamica, Kamca, Kanca, Kamenca in Kamnica izpeljana. V Slavoniji nahaja se krajevno ime »Kamenica«. Vsa ta imena rabijo še dandanes med slovenskim ljudstvom pri Mariboru za ono priljubljeno razvedrišče. Tudi na Dolenjskem so vasi »Kamenice«. Ker je naglas na prvem zlogu »Kámenica«, mogli so v naslednjih zlogih pojedini glasi izpasti, torej Kámenica, Kámnica, Kámenca, pa tudi Kámica, Kámca. Vsa imena kažejo na besedo k a m e n = Stein. Poglejmo si lastnosti sveta, na katerem Kamica stoji. Vse je skala, peč, kamenje. Tik pod vasjo Kamico teče deroča Drava, samo po državni cesti na Koroško od Kamice ločena. Tu napravlja Drava takoimenovano kamiško ali proseško slapovje, ki je plavičarjem silno težavno in nevarno. Nad slapovjem na levi strani se vliva po lepem skoku ali slapu kamiški potok v Dravo. Potok priteče iz kamiške grabe, ki se zavija gori do Sv. Urbana okoli vinorodnega kamiškega goričevja in teče skoz in skoz po kamenju. V tej grabi so mnogoštevilne kameniščnice ali kamenice = Steinbrüche, v katerih se lomi izvrstno kamenje, iz katerega so večjidel sezidane hiše kamiške vasi, kamiške okolice in mariborskega mesta, kolikor se razen opeke za stavbe trdega kamenja potrebuje. Kamiška vas sama stoji na samem samcatem kamnu. In tako je nam jasno, da so naši slovenski predniki ta kraj imenovali po njegovih zemeljskih lastnostih, in sicer po kamenitem ozemlju, Kamca, Kanca, Kamica, Kamenca, Kamnica, Kamenica = Steinbruch. Ko bi bili hoteli nemški sosedi in ponemčeni Slovenci slovensko krajevno ime prevesti na nemški jezik, morali bi kraj v nemškem

jeziku imenovati Steindorf, Steinberg, Steinbruch ali kako podobno, pa ne Gams.

Prašajmo tedaj, kako je beseda Gams nastala. Da tukaj ni misliti na žival Gams, Gemse, je vsakomu jasno, ki krajevne lastnosti premisli. Vsakdo lahko uvidi, da tukaj divje koze ali kamice nikdar hodile niso in da je podoba divje koze v župnijskem grbu na župnišču prišla iz krajevnega imena Gams v župnijski grb, ne pa naopak krajevno ime Gams od podobe divje koze v grbu, ali sploh od imena divje koze Gams, Gemse, kajti svet je tukaj tak, da bi divje koze v njem ne mogle živeti. Zrak je za te planinke, ki so snega in prebistre planinske sape celo leto vajene, pretopel. Torej na divjo kozo tukaj pri krajevnem imenu ni misliti. To je ravno taka izmišljotina, kakor trditev, da je na Koroškem starodavni samostan in jezero Osoje, Osojansko jezero, Ossiach, Ossiacher-See dobilo svoje ime od nekega grofa Ozzius in da je Ossiach iz Ozzius-Ach, t. j. Ozzius-Wasser, Wasser des Ozzius, See des Ozzius. To je izmišljen heros eponymos iz besede osoje, die Schattenseite, kakor se del kraja še dandanašnji imenuje pri Osojah, ob Osojanskem ali Osojskem jezeru. Glej Generalstabskarte von Kärnten. To pa samo mimo gredé. O postanku besede Gams prašajmo najprej zgodovino.

A. Najstarejše listine, ki se nanašajo na Kamco — Gams pri Mariboru so:

a) L. 1093. Weriant Slovenjegraški podaruje šentpavelskemu samostanu pristave (hobe) v Selnici ob Dravi: Gemniz.

b) L. 1100. Sinovi starejšega grofa Sponheimskega podarujejo šentpavelskemu samostanu: ecclesia ad Gamniz.

c) L. 1145. Arich (Henrik) IV., vojvoda koroški, podaruje šentpavelskemu samostanu: villa Caminitz.

d) L. 1164. Pomejni grof Otokar V. podaruje šentpavelskemu samostanu: Gamniz.

e) L. 1184. potrjuje papež Lucij III. šentpavelskemu samostanu njegove pravice itd.: Gameniz.

f) L. 1190. Pogodba šentpavelskega samostana z župnikom iz: Gamniz.

g) L. 1196. potrjuje papež Celestin III. šentpavelskemu samostanu njegova posestva: Gemniz.

h) L. 1210. Neka zamemba (Tausch) med šentpavelskim samostanom in Luitpoldom Lembaškim: Gemz.

i) L. 1215. Papež Inocencij III. potrjuje šentpavelskemu samostanu: Gameniz.

k) L. 1220. Spodnji Drauburg podaruje pristave (hobe) v »Gamenz« pri »Gomelniz« šentpavelskemu samostanu.

V navedenih listinah imamo jedenkrat prvotno besedo Caminitz = Kamenic = Kamenica = Steinbruch. Caminitz odgovarja še danes živeči obliki »Kamnica«, seveda z odpadlim ženskim končnikom *a*. Nadalje dvakrat obliko z mehkim (media) *g*: Gameniz; trikrat isto obliko, toda brez *e* med *m* in *n*: Gamniz; dvakrat obliko Gemniz s preglašenim *a* v *e*, kakor to kaže »Gräz« ali »Grätz« poleg »Gradec«, »Graz«; jedenkrat Gemenz in jedenkrat Gemz.

B. Razen našega mariborskega razvedrišča »Kamca — Gams« imamo na Štajerskem še več krajev z imenom »Gams«, toda v krajih, kjer se ne čuje več poleg nemškega Gams tudi slovensko ime Kamca, kjer se sploh ne čuje več slovenski jezik poleg nemškega. Ti kraji so sedaj popolnoma nemški, prav za prav ponemčeni.

Sledeče listine se nanašajo na kraj Gams blizu Velikega Šentflorijana na srednjem Štajerskem. V teh krajih je slovenski jezik dandanes umolknil. Na mesto njega je stopilo neko nemško narečje, ki niti ušesu niti umu ni posebno ugodno in milo. Te listine so:

a) L. 1184. Cesar Friderik I. potrjuje admontskemu samostanu: Gamniz.

b) L. 1185. Papež Lucij III. potrjuje admontskemu samostanu: Kamniz.

c) L. 1185. Vojvoda Otokar štajerski jemlje Admont v posebno obrambo: Kamniz.

d) L. 1187. Papež Urban III. potrjuje admontskemu sastanu: Camniz.

e) L. 1207. Nadškof Eberhard II. solnograški potrjuje admontskemu samostanu vse desetine: Gamze.

f) L. 1225. Konrada Vildonskega prepir z admontskim samostanom o mejah posestev: Gaeniz & Gamz.

V teh listinah imamo trikrat lepo izvirno slovensko obliko Kamniz (Camniz) = Kamnica = Steinbruch, jedenkrat obliko Gamze z mehkim *g* in z žensko končnico *a* v *e* spremenjeno, ki kaže na izvirno, še živečo slovensko obliko Kamco; jedenkrat obliko Gaeniz, kažočo na še živečo slovensko obliko Kanca, in pa današnjo nemško obliko Gams; jedenkrat obliko Gamniz z mehkim *g*.

C. Sledeča listina se nanaša na Gams pri Špitalu na Semerniku (potoček).

L. 1211. Vojvoda Luitpold VI. avstrijski povrača Špitalu posestva: Gamnize.

D. Gams pri Hieflau (potoček Gams):

a) L. 1139. Nadškof Konrad solnograški potrjuje samostanu admontskemu podaritev: Gemze.

b) L. 1195. Nadškof Adalbert solnograški potrjuje samostanu admontskemu: Gamze.

Obe te obliki kažeta na današnjo Kamco.

E. Silno imenitna za našo razpravo je oblika imena Gamsstein (gora pri Starem trgu (Altenmarkt) na Gornjem Štajerskem.

a) L. 1139. Nadškof Konrad I. solnograški potrjuje samostanu admontskemu: Kamezenstein.

b) L. 1195. Nadškof Adalbert solnograški potrjuje samostanu admontskemu podaritev: Gamcinstein.

Tedaj Kamezenstein, Gamcinstein in današnji Gamsstein. Tu je tedaj izvir besede Gams iz Kamezen in to iz Kamica očividen.

F. Sledeča listina se nanaša na Gams pri Frohnleiten-u:

L. 1230. Papež Gregor IX. potrjuje samostanu Goesu njegova posestva: Geinze.

Ime Geinze je nastalo iz Kanca, da se je izvirni *a* preglasil v *ei* = *aj*. Na Gornjem Štajerskem imamo več krajevnih imen, v katerih se nahaja Gans namesto Gams, tako: Gans, Gansalpe, Gansbach, Gansgraben, Gansstein, pri katerih imenih pa gre težko misliti na Gans, gos = anser, ampak Gans iz Kanca namesto Kamca, Stein, kakor se v srenji Gans v Muriški dolini res nahajajo Gansthal = Steinthal, Gansstein, po pojmu torej Steinstein, in še Gansgraben = Steingraben.[1])

Preostaja nadalje vprašanje, kako je postala v nemškem rabljena beseda Gams. Popolnoma po jezikoslovnih pravilih, katera vladajo v Slovencih in v Nemcih, ki so postali iz Slovencev po ponemčevanju. To pravilo se je tudi v resnici izvajalo na Štajerskem. Razločevati je namreč med pravo, pristno nemščino in pa med nemščino, ki jo govoré sedaj oni Nemci, kateri so bili nekdaj Slovenci, tedaj ponemčeni Slovenci. In taki so prebivavci srednjega in gornjega Štajerskega skoraj prek in prek.

[1]) Ne morem se vzdržati, da bi tukaj ne opozoril na nekaj sličnega na imenu razvpite jame Lurloch pri Semriach. Reklo se je, da ima jama trojno ime: Lueloch, Luckloch in Lurloch. Tu je srednje ime Luckloch najbolj pravo. Prvo ime Lueloch stoji namesto Luckloch z izpuščenim *k*. Drugo ime pa sestoji iz izvirnice Luck = luknja in iz njene nemške prestave Loch, torej kakor Gamsstein, Gansstein iz Kancastein, tako Luckloch iz Luknjaloch. Pri tretjem imenu Lurloch na nemško lureln, Lorelei misliti ne gre resnemu etimologu, ker se besede tudi v nemškem jeziku tako ne izvajajo. Moje mnenje je to: Izvirno ime je Luckloch. Po nekoliko nemarnem izgovarjanju je postala beseda Lueloch s tem, da se je zanemarjeni *k* nekoliko nadomestil z vrinjenim *e*, kateri *e* se je pa pozneje nadomestil z *r*, kakor v besedi Schlurf namesto Schluef (schliefen), ki pomeni vhod v isto luknjo.

Na ponemčenem, nekdaj slovenskem jeziku pa prehaja rad trdi soglasnik (tenuis) v mehkega (media). Te resnice se vsak dan učitelj prepriča, ki mu je pripadla nehvaležna naloga učiti take ponemčence slovenskega jezika. To spremembo kaže prav lepo krajevno ime Gaming na Avstrijskem, postavši iz Kamnik. Prešel je torej v besedi Kamica trdi *k* v mehki *g*. Ženska končnica *a* slovenskih besed Nemcu odpade, kakor smo se zaporedoma prepričali pri imenih v navedenih starih listinah. Slovenski sičnik *c* prehaja na koncu besede v sičnik *z* ali *s*. Torej dobimo Gams ali po preglašenju tudi Gems in s pridržano žensko slovensko končnico, toda v *e* oslabljeno, Gemse. Prepričali smo se, da je krajevno ime Kamca, Kanca, Kamenca, Kamnica, Kamenica, kakor se zove še dandanašnji kraj v Slavoniji, in Kámica nastalo iz slovenske besede »kamen« in da v nemškem pomenja toliko, kolikor Steinberg, Steindorf, Steinbruch, in da je nemška beseda Gams in tudi Gemse obrušenka iz slovenske besede Kamca. To kažejo očividno najstarejše zgodovinske listine, ki se nanašajo na vse kraje z imenom Gams ali Gans po srednjem in gornjem Štajerskem. Ti kraji so torej dobili svoja imena od slovenskega ljudstva, ki se je bilo tam naselilo, so bili torej slovenski, last slovenskega naroda, kateri je bil pozneje ali izpodrinjen ali ponemčen.

II. Žival Kamica — Gams, Antilopa rupicapra.

In viscera terrae!

Da je Gams, ime raznih krajev, gor, dolin, grab po Štajerskem, postalo iz slovenskega Kamca, Kanca, Kamnica, Kamenica, Kamica, smo v prvi razpravi do razvidnosti dokazali. Da pa ima tudi nemško ime Gams, Gemse (antilopa rupicapra), v skalah, pečeh, kamenju živeča žival, svoj izvir v slovenščini, bode naloga naše druge razprave.

Obrnimo najprej pozornost na negativno stran te stvari. Nemški učenjaki za besedo Gams, Gemse v svojem jeziku nimajo niti korena niti veljavne razlage. Schade Althochdeutsches Lexikon pod besedo gamz pravi: »gamz alth. mhd. stark. fem. gemse. Od tega ital. camozza, špansko camuza, gamuza, ital. moška beseda camoscio, franc. chamois.«

V dokaz teh romanskih besedi citira Dietz Wörterbuch 1[3] 105. »S španskim in portugiškim gamo, Damhirsch, ženšk. gama k besedi gaman = das lustige Thier.« To bi naj bil znanstveni dokaz. To je popolna etimologična onemoglost.

Da v tem ni nobenega dokaza, v kateri etimologični zvezi je nemška beseda Gams s španskim g a m o, je očividno.

Nekoliko bolj odkrito in moško pripoznava svoje neznanje o tej stvari germanist Weigand v svojem slovarju: Deutsches Wörterbuch III. Aufl. Giessen 1878 pod besedo »Gemse« rekoč: »Gemse plur. -n, t. j. Gemsen. Gornjenemško ali visokonemško »die Gems«[1]) = divja gorska koza. Bolj pravilno je »Gemfse«, ker se v srvn. beseda glasi »die Gamʒ«. Kakor se zdi, je beseda iz tujine vzeta; ne bi se pa drznil trditi, je li v zvezi z ital. camozza, špan. camuza, gamuza, katera beseda je sorodna s špansko in portugiško besedno obliko »gamo = Damhirsch«. Tako etimologizuje drugi slavni germanist Weigand.

Čujmo, kaj govori o tej stvari najnovejši germanist Kluge. Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache (4) 1894. Pod besedo »Gemse« pravi: »Gemse F. iz isto pomenjajoče srvn. gemeze, gamʒ, stvn. gamuʒ (gamʒ) m. Čeravno sicer ni prav odgovarjajoče besede v germanščini, vendar ni pravega vzroka, da bi stvn. gamiʒa F. (tvorjeno kakor stvn. hiruʒ F. Hirsch, anglosaksonsko ganot, Wasservogel, novovisokonemško krebeʒ[2]) s. krebs) za izposojenko smatrali.«

»Glasniško sorodna, isto pomenjajoča romanska besedna skupina (ital. camozza, frz. chamois) more prej za izposojeno veljati, ko pa nemška beseda (latinsko se je rekalo rupicapra).«

»Morda je španska in portugiška beseda gamo v zvezi z neko gotiško besedo »gama«, ki je z »Gemse« sorodna. Damhirsch (Angl. game = divjačina se ne sme z njo vkup postavljati).«

Toliko torej Kluge. On torej nemški besedi »Gemse« ne more germanskega izvira dokazati. Samo nekoliko bolj učen plašček je celi stvari obesil. On ne prinaša nič novejšega od prejšnjih dveh.

Glejmo, kaj največji germanist Grimm o tej besedi razpravlja. »Deutsches Wörterbuch, Leipzig 1854.« — On pravi: »Gemse« F. die wilde Bergziege, antilope rupicapra.

a) Stvn.: ibix, staingaiʒ, gamiza. Mones anz. 7. 59 F. & ibex staingaiʒ gamicin 595 (najbrž s Tirolskega).

Tedaj »gamizin« n. v pomanjšalni ali ljubkovalni obliki. Primerjaj chizzîn, hoedus 595, Fulîn pultrinus 593 gamiza f. in tudi že gamiʒa, kateremu potem srvn. gemze in nvn. gemse odgovarja (gl. c.).

[1]) Prav za prav „die Gams", vsaj tako govoré na Koroškem.

[2]) Hiruʒ, ganot, krebeʒ vendar niso po istem načinu tvorjene besede, kakor je tvorjena beseda gamiʒa.

Po sledečem »gamz« se more pa tudi na stvn. gamaz ali gamuz sklepati, kakor se po Schöpfu 171 tudi še sedaj čuje na Tirolskem »games« n. in še bolj »gamazlen« pl., tedaj v ljubkovalni obliki, kakor stvn. gamizin (glej tudi *d* in *e*) in ob jednem stvn. gamaz; poleg te besede sta se nahajali tudi obliki »gamiz in gamuz«. Tako Grimm pod številko *a*.

Iz te številke so prvič dokazane oblike: gamiza, gamicin, gamizin, gamiza, gamaz, gamiz in gamuz, da se v najstarejših nemških spisih nahajajo, in drugič, da so te oblike s Tirolskega doma.

b) Srvn. gamz ibex Graff 4, 298 (12. stoletje) sumerl. 27. 79 stvn. gotovo gamaz (gl. *a*), poleg teh tudi gamze, po množini gamzen:

»mit drin helfanden soll ich da bi Tirol gamzen hezzen«. Boppe MSK. 2. 386.

Pozneje, kakor Grimm pripoveduje, nahajajo se še oblike: gamschen, gamsche in še pozneje gams poleg gemmeze, v avstrijskih planinah gams, gäms, kar na prejšnje gâmes spominja, na Tirolskem gambs, pl. gamsen, srvn. gamzen, na Koroškem gams, gambs, primeri gämpsen. Na dalje piše Grimm: Besedo »Gemse« F., ki je prodrla v visokonemški pisni jezik, so si izposodili Nizozemci ter osnovali gems, Danci gemse, Švedi imajo stenget, kakor gori Starovisokonemci Staingaiz, dalje Poljaki giemza in Čehi (kamzik ?), kamzice (?)

V srvn. »gemeze« v pisavi gemmeze ibex Mores avg. 8. 396 se kaže stvn. »gamiza«. Začetni *g* se po nekaterih krajih celó v *j* omehčuje, kakor v jeographie, jeometrie, jeologie.

Zanimiv je izrek: »das sei den wilden (Stein) gemsen clagt[1]) wie ich mich von ihr schied« Hätzl 282, 92., kjer je bil pisatelju ali govorniku še izvirni »k a m e n«, kamica, Steinziege, Gams v mislih. Nadalje ima Grimm še večje število citatov iz starejših in novodobnih nemških pisateljev, ki pa za našo razpravo nimajo posebnega pomena.

Preimenitno pač pa je, kar navaja pod točko 3 o sorodnosti v romanščini o tej besedi. On piše: »Ital. camozza Gemse, camozzo, camoscio, Gemsbock, v ladinskem narečju na južnem Tirolskem camouč poleg camorza, o čemer glej Schmeller 1. 226, lasko-tirolsko camozza, camozy, kursko-lasko camuotsch, piemonteško camossa, camos. Nadalje francosko chamois, provencalsko camous, portugiško camuça, camurça, špansko camuzza, gamuza, katalonsko gamussa. Glej Diez [2] I. 195.

[1]) Pomen teh besedi je: Tako je tožil, da bi se kamen usmilil.

Tudi Diez ugiba, da je ital. oblika očividno jedna in ista beseda, ločena le po različnem naglaševanju obeh jezikov in po česti menjavi romanskega *c* z gornjenemškim *g*, ki se pa med seboj ujemata (glej G. 5. b). Čeravno romanska beseda v latinščini nima nobene naslombe (prav za prav nobenega korena), je vendar malo verjetno, da bi bila to izposojena nemška beseda, ki tudi v jeziku osamljena stoji. (Gl. Diez.)

Prej ko ne je beseda kakor žival sama lastnina planinskih dežel iz praveka sèm od romanskih in germanskih naselnikov (še preje od ponemčencev in poromančencev pridržana obrušenka. Opomba pis.) z živaljo vred prevzeta.

Ako Schmeller 2, 50 bavarsko besedo »gämsen« (gampsen) = lustig springen k besedi gemse postavlja in ob jednem spominja na istopomembno švedsko »gamsa« in »gams« n. Scherz, Muthwille, z ozirom na stvn. gaman itd. (glej gämlich), vendar tudi ta razlaga ni povsem povoljna.

Grimm pripoveduje, da se v rudokopstvu na Nemškem imenuje »gems« m. kamenje, ki najbliže pod prstjo leži. Tudi gembs glej Veith 229. Seveda je zveza pojmov z živaljo temna. (Za tistega je pač temna, ki ne vé, da je Gams toliko kakor kamica, Steinziege, tedaj kamen, Stein. Pis.) Primeriti je še pri Nemnich tobb. 177. gems Glimmerschiffer. Glej tudi Gemsenstein, Gemsenfels. Mogoče je tudi Gemsen = Steinfels, n. p. Gemsengeier = Steingeier in Gemsenstein = Granit, t. j. Stein der Steine. Nemnich.

To so tedaj podatki, katere nam podaja za naše namene in našo razpravo veleum, učenjak Grimm.

Iz vsega do sedaj razkazanega je tedaj prvič jasno, da, kakor daleč dosedanji njih dokazi gredó, niti Germani niti Romani za svoje besede »Gemse« in »camozza« nimajo korena v svojem jeziku, pa tudi nobene znanstvene razlage ne, kajti noben gori imenovanih učenjakov ne govori niti o korenu, deblu, niti o obrazilu besede Gams, Gemse, camozza To, kar Kluge o hiruz in ganot itd. govori, se ne more ni kakor za znanstveno razlago vzeti.

Drugič se kaže, da se je današnja nemška beseda »Gams Gemse« polagoma izbrusila iz stvn. besede »gamiza«, poleg katere se je nahajala še tudi beseda »gamuz«, ki kaže po drugi strani na sorodnost z romansko »camozza« z vsemi svojimi sorodnicami v raznih romanskih jezikih.

Rezijanski Slovenci imajo, kakor Pleteršnik v svojem slovarju str. 384 pravi, besedo kamoča še dandanašnji, pri čemer pa nikakor ni treba misliti na kako izposodbo iz laščine. Prej ko ne so imeli Rezijani nekdaj svojo lastno besedo »kamica«, kamojca, kamoča in so jo le v teku časa

nekoliko bolj povlašili, tako da so namesto svoje pristne, etimologično jasne besede kamica vzeli bolj potujčeno, kakor je pri nas Slovencih večkrat navada, da nam vse tuje bolj ugaja kakor pa domače.

Tudi beseda »Kamik« se nahaja še pri Megiserju, kakor pravi Pleteršnik na gori navedenem mestu.

Stari narodi so to žival imenovali po kraju, v katerem živi, tedaj po kamnu, Stein, rupes, zato latinsko rupicapra, stvn. Staingaiss, Berggeis, švedsko Stengêt. Angleži jo imenujejo kakor dandanašnji Slovenci Wildgoat, divja koza.

Nadalje vidimo, da imajo Nemci poleg izvirne domače besede Staingaiss tudi bolj navadno tujko gamiza, gamiza, gamuz, gamuz.

Cela romanska jezikovna rodbina ima besedo cammozza, camuza, chamois, s celo tropo po raznih razrečjih spremenjenih oblik.

Veleum, nemški učenjak Grimm pripoznava, da je beseda gamiza lastnina planinskih dežel, ne vedoč ji niti etimologije niti razlage in trdeč, da je beseda prišla z živaljo vred na romanske in germanske priseljence (prav za prav deloma poromanjence in pogermanjence) planinskih dežel.

Nadalje trdi Grimm v svoji razpravi pod besedo »Gemse«, da je obrušenka Gams, Gemse prišla s Tirolskega v novi visokonemški jezik.

Stvn. se nahaja beseda »gamiza«, kateri besedi je temeljna podstava oblika kamica, kar nam kaže nekoliko slovensko-rezijanska beseda kamoča in razne romanske oblike z mehkim goltnikom *g* po navadni spremembi trdih goltnikov v mehke v besedah iz slovenščine sprejetih v nemščino. Jednake spremembe se nahajajo že v brizinskih spomenikih, katere je pisal ali Nemec ali Ponemčenec.

Ako tedaj dalje sklepamo po analogiji krajevnega imena Gams, katero je nedvojbno in neovrgljivo nastalo iz slovenskih oblik Kamnica, Kamica, Kanca, kakor to prepričalno potrjuje živi vzgled pred našimi očmi, namreč ime znanega mariborskega razvedrišča Kamica, Gams, poleg tega pa tudi stare listine, nanašajoče se ne le na mariborsko razvedrišče, ampak na mnoge druge srednje-štajerske in gorenje-štajerske, sedaj trdo nemške kraje, tedaj je živelo nekdaj tudi za planinsko žival divjo kozo med planinskimi praprebivavci ime kamica ali kamnica, rupicapra, Staingaiss, Stengêt.

Ako pa to pripoznamo za resnico, tedaj je prebivalo pred Romani in Germani po planinskih deželah ljudstvo, katerega jezik je hranil koren za besedi gamiza, camozza itd.,

in ta koren je kamen, in to koreninsko besedo kamen imajo in govoré še dandanašnji deloma po planinskih deželah živeči Slovenci, stvorivši iz nje mnogo raznovrstnih in raznoobličnih krajevnih imen, kakor n. pr. Kamica, Kamnica, Kamca, Kanca za kraj blizu Maribora.

Po vsem tem pa so morali pred Lahi in Nemci po planinskih deželah biti Slovenci prebivavci.

Če so torej znanje živali in njeno ime Romani in Germani sprejeli od Slovencev, praprebivavcev planinskih dežel, koliko in kako kulturo je po planinskih deželah zasul romanski in germanski naplav in nasip!

Torej: In viscera terrae!

Domoznanska črtica.

Po oficijelnih virih sestavil **E. Lah.**

Pred seboj imam glavni izkaz o razdelitvi ljubljanskega poglavarstva (Gouvernement) iz leta 1817. Ta uradna brošura me je napotila, da podam kolikor mogoče pregleden in poljuden političen opis vojvodine Kranjske iz tega časa.

Dragi čitatelj, ne ustraši se! Kaj ne, pa že zopet zgolj imena in številke. Kdo bo to čital! si misliš. Res, da se bo razprava sukala krog teh stebrov statistiške vede; skušal jih bom pa podati v taki obliki in sestavi, da utegnejo marsikoga vendarle vsaj nekoliko zanimati.

Da boš lože primerjal, povem takoj za uvod, da se deli dandanes naša vojvodina v 11 okrajnih glavarstev, 32 okrajnih sodišč, ravno toliko davčnih uradov, 347 političkih in 929 davčnih občin, da šteje 3277 krajev, med njimi 14 mest in 23 trgov; da ima 84.144 hiš in 498.958 prebivavcev.

Kako so pa delili Kranjsko takrat?

Pred vsem naj omenim, da so ljubljanskemu poglavarstvu prištevali takrat tudi beljaško okrožje v današnji Koroški. Ker se hočem pa omejiti na našo kronovino, o beljaškem okrožju ne bom razpravljal.

Kranjsko so delili v okrožja, sekcije, okrajne gosposke, glavne občine in podobčine.

Okrožij je bilo troje, namreč: Ljubljana, Novo mesto in Postojina. To je torej nekako isto, kakor današnja: Gorenjska, Dolenjska in Notranjska.

Okrožja so se delila v sekcije. Bilo jih je dvanajst, in sicer v ljubljanskem in novomeškem okrožju po 5, v postojinskem 2. Sekcije ljubljanskega okrožja so bile: Ljubljana, Nriž, Loka, Kranj in Bled; sekcije novomeškega okrožja: Kovo mesto, Kostanjevica, Višnja gora, Kočevje in Krupa;

v postojinskem okrožju sta se nahajali sekciji: Postojina in Planina.

Ob današnji politični razdelitvi odgovarjajo nekdanje sekcije okrajnim glavarstvom. Izgubila se je samo Loka in spojila s Kranjem. Nekatere so pa premestile svoje sedeže, namreč: Križ, Bled, Kostanjevica, Višnja gora, Krupa in Planina. Mesto njih so nastala okrajna glavarstva: Kamnik, Radovljica, Krško, Litija, Črnomelj in Logatec; ž njimi se je večinoma spremenil tudi obseg.

Sekcije so se delile v okrajne gosposke, katerih je bilo vseh skupaj 43, in sicer v ljubljanskem in novomeškem okrožju po 17, v postojinskem 9. Od sekcij so jih pa štele: Loka, Kočevje in Krupa po 2; Ljubljana in Bled po 3; Kranj, Novo mesto, Kostanjevica in Postojina po 4; Križ, Planina in Višnja gora po 5. — Svoje sedeže so imele okrajne gosposke po večjih graščinah, katere so se do malega ohranile še do dandanes. Po teh graščinah so se tudi imenovale. Bile so pa nastopne: Ljubljana, Turn pod Ljubljano in Ig v ljubljanski sekciji; Križ, Mekinc, Krumperk, Brdo in Ponoviče v kriški sekciji; Loka in Goričani v loški; Smlednik, Kranj, Velesalo in Tržič v kranjski; Radovljica, Bled in Bela peč v bleški; Novo mesto, Ruperčji vrh, Trebnje in Žužemberk v novomeški; Kostanjevica, Šrajbarjev Turn (Thurn am Hart), Mokronog in Boštajn v kostanjeviški; Mirna, Podpeč, (Thurn Gallenstein), Višnja gora, Stična in Turjak v višnjanski; Ribnica in Kočevje v kočevski; Poljane in Krupa v krupski; Bistra, Logatec, Idrija, Haasberg in Schneeberg v planinski; končno Postojina, Prem, Senožeče in Vipava v postojinski sekciji.

Najbližje stojé nekdanje okrajne gosposke sedanjim okrajnim sodiščem; vendar je med njimi razlika že večja, kakor med sekcijami in okrajnimi glavarstvi. — Le devetnajst okrajnih gosposk se je namreč ohranilo v današnjih okrajnih sodiščih, namreč: Ljubljana, Brdo, Loka, Kranj, Tržič, Radovljica, Novo mesto, Trebnje, Žužemberk, Kostanjevica, Mokronog, Stična, Ribnica, Kočevje, Logatec, Idrija, Postojina, Senožeče in Vipava. Ostalih 24 gosposk je deloma prenehalo, deloma so se pa premestile drugam. Prenehale so gosposke: Turn pod Ljubljano, Ig, Križ, Mekinc, Krumperk, Ponoviče, Goričani, Smlednik, Velesalo, Bled, Ruperčji vrh, Mirna, Podpeč, Višnja gora in Haasberg. — Premestile so se gosposke iz Bele peči v Kranjsko goro, iz Šrajbarjevega Turna v Krško, iz Boštajna v Radeče, iz Turjaka v Lašče, iz Poljan v Črnomelj, iz Krupe v Metliko, iz Bistre na Vrhniko, iz Schneeberga v Lož, iz Prema v Bistrico. Na novo so nastala okrajna sodišča: Ljubljanska okolica (iz

gosposk Ig in Turn), Kamnik (iz gosposk Križ in Mekinc), Litija (iz gosposk Ponoviče in delov gosposk Podpeč in Višnja gora) in Cirknica iz jednega dela gosposke Haasberg.

Okrajne gosposke so se delile v glavne občine. Kranjska vojvodina je štela takrat 125 glavnih občin, in sicer v ljubljanskem okrožju 48, v novomeškem 57, v postojinskem 20; v kriški sekciji 14, v kočevski 13, v kostanjeviški in višnjanski po 12, v novomeški 11, v loški, planinski in postojinski po 10, v kranjski in krupski po 9, v ljubljanski 8, v bleški 7.

Kakor je bila Ljubljana záse gosposka, je bila tudi záse glavna občina.

V turnski gosposki so se nahajale občine: Ljubljanska okolica, Črnuče, Zalog, Dobrujne in Bokalci. V ižanski gosposki nahajamo občini Brest in Želimlje. Gosposka Križ je družila občine Križ, Mengiš in Kapljo vas. V mekinski gosposki so bile občine: Kamnik, Šmartno (v tuhinjski dolini) in Motnik. Pod Krumperk sta spadali občini Krumperk in Dol; pod Brdo občine Moravče, Lukovica in Št. Ožbalt; pod Ponoviče občine Ponoviče, Kanderše in Zagorje. Loška gosposka je imela občine: Loko, Staro Loko, Poljane, Trato, Oselico, Sorico, Železnike in Selca. Goričanski gosposki sta pripadali občini Št. Vid in Medvode; smlejski pa občini Smlednik in Vodice. Kranjska gosposka se je delila v občini Kranj in Naklo. V velesalski gosposki nahajaš občine: Cerklje, Št. Jurij in Preddvor; v tržiški Tržič in Loko (dandanes Križi), imenovano po mali vasi Loka pri Kovorju. Radovljško gosposko so sestavljale občine: Radovljica, Begunje in Kropa; bleško občini Bled in Bistrica; belopeško občini Jesenice in Kranjska gora.

Pod Novo mesto so spadale občine: Novo mesto, Mirna peč in Št. Peter; pod Ruperčji vrh občine Stopiče, Toplice in Brusnice; pod Trebnje občini Trebnje in Dobrniče; pod Žužemberk občine Žužemberk, Hinje in Krka. V kostanjeviški gosposki razločuješ občine: Kostanjevico, Št. Jernej in Čatež; v gosposki Šrajbarjev Turn so bile občine: Raka, Studenec, Krško in Cirklje; v gosposki mokronoški občine Mokronog, Šmarjeta in Škocijan; v boštajnski pa občini Boštajn in Radeče. V gosposki Mirna nahajamo občini: Mirno in Št. Rupert; v podpeški Dole in Sv. Križ. Pod gosposko Višnja gora so spadale občine: Višnja gora, Šmarije in Prežgajn; pod Stično občine: Stična, Veliki gaber in Litija. Turjaška gosposka je imela pod seboj občini Turjak in Dobrepolje; ribniška: Ribnico, Dolenjo vas, Sodražico, Loški potok in Lašče; kočevska: Kočevje, Malo goro, Črmošnjice, Koprivnik, Mozelj, Reko, Travo in Kostel; poljanska: Poljane in Obrh; krupska: Metliko, Drašiče, Gradac, Črnomelj, Semič, Podbrežje (Freithurn) in Vrh.

Pod Bistro so spadale občine: Borovnica, Polhov Gradec in Vrhnika. Logaška gosposka je bila ob jednem tudi zase občina. Pod Idrijo sta spadali občini: Idrija in Žiri; pod Haasberg: Planina in Cirknica; pod Schneeberg: Lož in Bloke; pod Postojino: Postojina in Košana; pod Senožeče: Razdrto in Senožeče; pod Prem: Prem in Trnovo; pod Vipavo: Črni vrh, Sturje, Št. Vid in Vipava.

Z ravno naštetimi glavnimi občinami nam je primerjati sedanje političnе, po številu 347. Že število samo kaže, da so se morale nekdanje glavne občine v novejšem času močno spremeniti, ker se je njih število skoraj potrojilo. Nekdanje glavne občine bi se torej utegnile močneje strinjati s takozvanimi velikimi občinami, o katerih se je v novejšem času že več razpravljalo.

Spremembe so trojne; tičejo se ali samo imena, ali samo obsega, ali pa obeh. Pregledna primerjava nekdanjih glavnih občin s sedanjimi političnimi občinami nas pouči o nastopnem razmerju:

Skoro vse občine (108) so se po imenu obdržale do današnjega dné. Le 17 nekdanjih glavnih občin je izgubilo svoja imena, namreč: Ljubljanska okolica, Zalog, Bokalci, Brest, Krumperk, Ponoviče, Loka pri Tržiču, Hinje, Čatež, Sv. Križ pri Litiji, Prežganje, Stična, Dobrepolje, Podbrežje, Razdrto, Poljane pri Novem mestu in Št. Ožbalt.

Ker je število sedanjih političnih občin do malega trikrat večje od števila nekdanjih glavnih občin, je popolnoma naravno, da se je le malo sedanjih političnih občin ohranilo v svoji prvotni velikosti. Le občine Ljubljana, Stara Loka, Stara Oselica, Sorica, Medvode, Mirna peč, Št. Jernej, Studenec pri Krškem, Šmarjeta, Škocijan in Fara — skupaj 11 — so ostale po velikosti nespremenjene.

Sedemindevetdeset občin, po imenu ohranjenih, je pa spremenilo svoj prvotni obseg, seveda zeló različno: nekatere neznatno, druge močno in bistveno.

Nekaj je tudi tacih občin, da so dandanes večje, kakor so bile svoje dni. Te so: Selca, Vodice, Stopiče, Krško, Št. Rupert, Vrhnika in Bloke — skupaj 7.

Vse druge po imenu ohranjene občine so se po velikosti skrčile, in sicer: jednajst neznatno, namreč: Škofja Loka, Trata, Cerklje, Toplice, Brusnice, Raka, Cirklje, Mirna, Dolenja vas pri Ribnici, Planina pri Rakeku in Cirknica. Izgubile so le posamezne kraje, ki so se pridružili sosednjim občinam.

Več krajev, cele dele novih občin so že izgubile nekdanje občine: Železniki, Smlednik, Naklo, Preddvor, Radeče pri Zidanem mostu in Vrh pri Črnomlju — skupaj šest občin.

V dve občini se je razcepila vsaka izmed nastopnih 26 prvotnih občin, namreč: Dobrujne, Želimlje, Kanderše, Poljane nad Škofjo Loko, Št. Vid pri Ljubljani, Begunje pri Radovljici, Bled, Bohinjska Bistrica, Novo mesto, Št. Peter pri Novem mestu, Trebnje, Dobrniče, Žužemberk, Kostanjevica, Boštajn, Litija, Sodražica, Loški potok, Črmošnjice, Koprivnik pri Kočevju, Metlika, Borovnica, Žiri, Lož, Košana, in Ilirska Bistrica.

Po tri samostojne politične občine so nastale iz nekdanjih glavnih občin: Črnuče, Moravče, Zagorje pri Litiji, Št. Jurij pri Kranju, Kropa, Jesenice, Kranjska gora, Krka, Mokronog, Dole pri Litiji, Šmarije, Turjak, Velike Lašče, Kočevje, Mozelj, Trava, Drašiči, Semič, Postojina, Št. Vid pri Vipavi in Črni vrh nad Idrijo — skupaj 21.

Vsaka v štiri samostojne politične občine so se razcepile bivše glavne občine: Motnik, Tržič, Ribnica, Mala gora, Črnomelj, Obrh, Polhov Gradec, Idrija in Šturje — skupaj 9.

Iz nekdanjih občin: Kranj, Radovljica, Gradac, Šmartno v tuhinjski dolini, Logatec in Vipava — skupaj 6 — je nastalo iz vsake po pet novih političnih občin.

Jednajst nekdanjih občin se je pa tako bistveno spremenilo, da so razpadle v šest, osem in tudi več novih samostojnih občin. Večina teh občin se nahaja v kamniškem in litijskem okrajnem glavarstvu. So pa te-le: Križ, Mengiš, Kaplja vas, Kamnik, Dol, Lukovica, Višnja gora, Veliki gaber, Kočevska reka, Senožeče in Prem.

Glavne občine so se delile v podobčine, katerih je bilo svoje dni na Kranjskem 886, torej nekako sedemkrat toliko kot glavnih občin.

Po številu podobčin je bila največja občina Kranj, štela jih je namreč 20; 18 podobčin nahajamo pri občini Lož, 13 pri občini Bled. Po 12 podobčin so štele občine Dol, Prem, Razdrto in Višnja gora; 11 Veliki gaber; po 10 občine Križ pri Kamniku, Medvode, Naklo, Trebnje, Polhov Gradec in Senožeče.

Dvanajst glavnih občin je štelo po 9 podobčin; triindvajset po 8; sedemnajst po 7; šestindvajset po 6; štiriindvajset po 5; le osem po 4; le dve, namreč Šmarjeta in Črni vrh nad Idrijo po 3 podobčine. Nobena glavna občina ni imela samo dveh podobčin; nobena glavna občina končno ni bila zase tudi podobčina.

Po pokrajinah so se razdelile te podobčine tako, da jih je pripadalo sedanji Gorenjski 347, Dolenjski 379, Notranjski 160. — *A.* Po Gorenjskem: Posamezne gosposke so jih štele: Loka 50, Kranj 30, Turn 28, Križ 26, Brdo 23, Mekinc 22, Bled 21, Krumperk, Radovljica in Velesalo po 20, Goričani

16, Ponoviče in Smlednik po 15, Bela peč 13, Ig in Tržič po 10, Ljubljana 8. — *B.* Po Dolenjskem: Kočevje in Krupa po 45, Srajbarjev Turn 32, Ribnica in Višnja gora po 26, Stična 25, Kostanjevica 23, Novo mesto, Ruperčji vrh in Žužemberk po 20, Mokronog, Trebnje in Turjak po 15, Boštajn 14, Podpeč in Poljane po 13, Mirna 12. — *C.* Po Notranjskem: Schneeberg 26, Borovnica 25, Senožeče 22, Vipava 20, Idrija 18, Prem 17, Postojina 13, Haasberg 12, Logatec 7.

Nekdanje podobčine se dadó prav dobro primerjati s sedanjimi davčnimi občinami. Razlika med temi in onimi ni niti približno tolika, kakršna je razlika med bivšimi glavnimi in sedanjimi političnimi občinami. Število katastralnih občin znaša namreč 929 in je torej le za 43 večje od števila podobčin. Število političnih občin je bilo pa, kot že zgoraj omenjeno, blizu trikrat večje od števila glavnih občin.

Na podlagi podrobne primerjave nekdanjih podobčin s sedanjimi davčnimi občinami pridemo do nastopnih zaključkov.

Ogromna večina nekdanjih podobčin jo ostala kar nespremenjena, le da so prevzele pridevek davčnih občin.

Na novo je nastalo 77 davčnih občin, in sicer večinoma na Notranjskem. Postojinski okraj jih je dobil devet, bistriški 18, idrijski 5, loški 19, logaški 7, vipavski 8, cirkniški in senožeški po 1. Na Gorenjskem so nastale samo 4 nove davčne občine, namreč po 1 v kranjskem, loškem, kamniškem okraju in v ljubljanski okolici. Kočevski okraj je pridobil 2 občini, stiški, novomeški in črnomaljski po 1.

Prenehalo je, oziroma med davčnimi občinami se nič več ne nahaja 30 podobčin: 20 dolenjskih 9 notranjskih in 1 gorenjska, ali: 15 krških, 5 kostanjeviških, po 2 senožeški, vipavski in vrhniški; po 1 idrijska, bistriška in logaška, in 1 v okraju Kranjska gora.

Devet podobčin je pa tacih, da kot davčne občine še obstojé, toda z novimi imeni. Od teh se nahajajo tri v kostanjeviškem, dve v kočevskem, po jedna v bistriškem, cirkniškem, krškem in loškem okraju.

Dvanajst sodnih ali davčnih okrajev torej v tem obziru ne kaže nikake premembe, dvanajst neznatne, osem pa večje, deloma bistvene premembe.

Podobčine obsegajo posamezne k r a j e: mesta, trge, vasi, sela itd., katerih se je že takrat naštelo 3229, torej skoro toliko, kolikor jih štejemo dandanes, posebej pa: na Gorenjskem 931, na Dolenjskem 1830, na Notranjskem 428. V obče je prišlo na vsako podobčino po četvero krajev: na Dolenjskem po 5, na Gorenjskem po 3, na Notranjskem pa še manj.

Ako smemo po številu krajev sklepati na velikost podobčin, je imela največje podobčine gosposka trebanjska, kjer je prišla še le na vsakih 8 krajev po jedna podobčina. Tudi povsod drugod po Dolenjskem nahajamo podobčine, ki imajo po 5 in še več krajev. Le podobčine sedanjega litijskega in črnomaljskega glavarstva so bile že takrat majhne, kot sedaj. Na Gorenjskem je imela največje podobčine gosposka mekinska, najmanjše belopeška; na Notranjskem največje sedanja loška, najmanjše senožeška.

Od posameznih krajev je bilo svoje dni 176 zase podobčin; ravno toliko podobčin je imelo po dva kraja; 163 po tri, 128 po štiri, 78 po pet, 68 po šest, 33 po sedem, 20 po osem, 11 po devet, 13 po deset krajev. Dvajset podobčin je imelo po več kakor 10 krajev, in sicer: Sv. Gregor pri Ribnici 18, Ulaka pri Ribnici 17, Križevo pri Kostanjevici, Fara pri Kostelu in Štrukljeva vas pri Blokah po 16; Lužarji pri Laščah 14; Selo pri Šumberku, Dobje pri Krškem in Ravnik pri Blokah po 13; Zagorica in Podturn pri Novem mestu, Suhor pri Metliki, Pirče pri Kočevju in Otave pri Blokah po 12; Leskovica na Poljanskem, Dole pri Litiji, Turjak in Selo pri Turjaku, Pribišje pri Črnomlju in Borovnica po 11.

Med glavnimi občinami in kraji se nam pokaže sledeče razmerje: Manj kot 8 krajev ni štela nobena glavna občina. Po deset ali manj krajev je imelo le osem občin; osemnajst občin je imelo po 11—15 krajev; petindvajset po 16—20; triindvajset po 21—25; sedemnajst po 26—30; ravno toliko po 31—40; šestnajst pa po več kot 40, namreč: Mirna peč, Št. Peter pri Novem mestu, Križ pri Litiji in Stična po 42; Toplice in Črmošnjice pri Novem mestu po 43; Krka in Št. Jernej po 44; Dobrniče in Kostel po 49; Krško 52; Turjak 54, Kostanjevica in Veliki gaber po 57; Trebnje in Bloke po 66, Velike Lašče 72.

Vse drugače je to dandanes, ko štejemo 38 krajev, ki so zase že ob jednem politične občine; 33 občin obstoji dandanes iz dveh, 25 iz treh, 39 iz štirih, 32 iz petih, 23 iz šestih, 22 iz sedmih, 17 iz osmih, 10 iz devetih, 13 iz desetih, štirinajst iz 11—12, petnajst iz 13—14, osemnajst iz 15—20, petindvajset iz 21—30, jednajst iz 31—40 krajev. Le devet občin ima danes po več kot 40 krajev, namreč: Turjak 41, Mirna peč 42, Dobrniče 44, Št. Jernej 45, Trebnje 46, Kostel 48, Krško 60, Šmihel-Stopiče 70, Bloke 76.

Med gosposkami je bila po številu krajev največja kočevska z 231 kraji; druga je bila loška s 172, potem krupska (črnomaljska) s 159, krška s 141, kostanjeviška s 136, ribniška s 131, novomeška s 118, trebanjska s 115, stiška s

113, ruperčvrška s 112, žužemberška s 101. Višnja gora je štela 99 krajev, Mekinc in Schneeberg po 98, Turn s Fužinami 90, Mokronog in Turjak po 81, Podpeč 71, Mirna 68, Borovnica 67, Radovljica 66, Brdo 62, Velesalo 57, Ponoviče 56, Kranj 55, Vipava 53, Križ in Poljane po 48, Boštajn in Idrija po 46, Krumperk 45, Goričani 44, Bled in Prem po 40, Postojina 39, Haasberg in Senožeče po 36, Ig 30, Smlednik in Tržič po 29, Bela peč 21, Logatec 13, Ljubljana (vsako katastralno občino ljubljanskega mesta so šteli kot kraj zase) 9 krajev.

Dandanes jih pa šteje od okrajnih sodišč, oziroma davkarij, največ Novo mesto, namreč 265; Ljubljanska okolica 230, Kočevje 189, Škofja Loka 168, Trebnje 163, Kamnik 157, Stična 149, Krško 143, Litija 142, Kostanjevica 139, Črnomelj 135, Velike Lašče 129, Mokronog 124, Kranj 120, Brdo 112, Radovljica 106, Lož 102, Metlika 82, Žužemberk 80, Vrhnika 69, Ribnica 67, Idrija 62, Radeče 55, Bistrica, Postojina in Vipava po 43, Senožeče 33, Logatec in Tržič po 29, Cirknica 22, Kranjska gora 21.

Svoje dni je prišlo na vsako gosposko po 75 krajev, danes prideta na vsako sodišče ali davkarijo po 102.

Nespremenjeni sta ostali po številu krajev jedino le sodišči Kranjska gora in Tržič; dva kraja je pridobilo Krško, in prav toliko je izgubila Vrhnika; po tri kraje sta pridobili Bistrica in Kostanjevica in so izgubile Senožeče; po štiri kraje sta pridobila Lož in Postojina in je izgubila Škofja Loka; sedem krajev so pridobile Radeče, deset jih je izgubila Vipava, 16 Idrija. Povsod drugod so razlike med nekdaj in sedaj še večje, največja pa pri Novem mestu.

Od sekcij je bila nekdaj po številu krajev največja novomeška s 446 kraji. Le malo manjši sta bili Višnja gora in Kostanjevica, ki sta šteli 432 in 404 kraje. Kočevje je imelo 361, Križ 309, Planina 260, Loka 216, Krupa 207, Kranj 170, Postojina 168, Ljubljana 129 in Bled 127 krajev.

Današnja okrajna glavarstva se pa vrsté precej drugače. Največje je sicer tudi Novo mesto, ki ima 508 krajev; za njim pride pa že Krško s 461; potem Kočevje s 385, ker mu dandanes pripadajo tudi Velike Lašče, ki so svoje dni pripadale kot turjaška gosposka Višnji gori. Za Kočevjem pride že Kranj s 317 kraji, to pa zaradi loške sodnije, ki je bila nekdaj samostojna sekcija. Ljubljanska okolica šteje 299 krajev, Litija 291, Črnomelj 217, Logatec 215, Postojina 162, Radovljica 127.

Jedina nespremenjena je torej ostala Radovljica; neznatno sta se spremenila Črnomelj in Postojina; močneje

Kamnik, Novo mesto, Krško, Kočevje in Logatec; najmočneje Litija, Kranj in Ljubljanska okolica.

Povprek so bile največje dolenjske sekcije, ki so štele po 370 krajev, notranjske po 214, gorenjske po 190; dandanes štejejo dolenjska glavarstva po 372 krajev, gorenjska po 253, notranjski po 189. Dolenjsko razmerje je ostalo torej skoraj nespremenjeno; gorenjsko je napredovalo, notranjsko nazadovalo. Vzrok sta prenehanje loške sekcije in pa Vrhnika, ki pripada dandanes ljubljanski okolici, nekdaj je pa pripadala kot Bistra Planini.

Ker se je število krajev pri skupnem številu 3229 pomnožilo le za 48, bi bila primerjava nekdanjih razmer s sedanjimi odveč. Pač je pa treba dostaviti, da se je najnovejše popisovanje zvršilo jako natančno in podrobno, ter da se je poleg 3277 krajev naštelo še 1282 sel, selišč, zaselij, posameznih hiš in gradov, največ v litijskem in brdskem okraju.

Hiš je bilo takrat 64.839, danes jih je 84.144, torej za tretjino več. Gorenjska jih je imela 23.302, (danes 28.347), Dolenjska 29.364 (danes 40.056), Notranjska 12.173 (danes 15.741).

Od sekcij je štela največ hiš Kostanjevica (Krško), namreč 6618 (danes 10.801); potem Križ (Kamnik) 6562 (danes 6760); Planina (Logatec) 6331 (danes brez Vrhnike 5819); Novo mesto 6273 (danes 9313); Postojina 5842 (danes 7435); Višnja gora (Litija) 5578 (danes brez Turjaka 6195); Kočevje 5510 (danes s Turjakom 8021); Kranj in Loka 5099, oz. 4263 (danes brez Goričan 9375); Krupa (Črnomelj) 4223 (danes 5726); Bled (Radovljica) 3873 (danes 4334); Ljubljana z Igom in Turnom 3505 (danes z Goričani in Vrhniko 9073).

Po posameznih gosposkah so se hiše tako razdelile, da jih je štela največ Krupa (Črnomelj), namreč 3337, danes (brez Metlike) 3350); Kočevje 3332, danes 4117; Loka 3327, danes 4066; Krško 2349, danes 3458; Ribnica 2178, danes (brez občine Lašče) 2258; Vipava 2095, danes (brez Črnega vrha) 2347; Turn in Fužine 1976; Novo mesto 1911, danes (z Ruperčjim vrhom) 5273; Borovnica (Vrhnika) 1842, danes 2487; Stična 1747, danes (s Krko) 2545; Kranj 1737, danes (z Velesalom) 4422; Višnja gora 1687; Ruperči vrh 1674; Kostanjevica 1630, danes 2321; Velesalo 1604; Križ (Kamnik) 1571, danes (z Mekinami) 3872; Brdo 1561, danes (s Krumperkom) 2888; Mokronog 1530, danes (z Mirno) 3166; Žužemberk 1514, danes 2037; Bled 1503; Radovljica 1466, danes (z Bledom) 3292; Postojina 1394, danes 1980; Prem (Bistrica) 1357, danes 1901; Mekine 1330; Haasberg 1324; Schneeberg (Lož) 1298, danes 1558; Idrija 1181, danes (s Črnim vrhom) 1954; Ponoviče 1174; Trebnje 1174, danes 2003; Mirna 1162; Turjak

(brez občine Lašče) 1112, danes 1646; Boštajn 1109, danes 1829; Podpeč 1032, Smlednik 1028, Senožeče 996, danes 1180; Goričani 936; Krumperk 926; Bela peč (Kranjska gora) 904, danes 1042; Poljane pri Novem mestu 886; Ljubljana (mesto) 866, danes 1292; Tržič 734, danes 887; Logatec 686, danes (z Rovtami in Planino) 1414; Ig 663.

Med nekdanjimi g l a v n i m i o b č i n a m i ni bilo nobene, ki bi bila imela manj kot 100 hiš; dandanes štejemo 103 take politične občine. Tudi manj kot 200 hiš je štela samo občina Sorica, namreč 176; dandanes imamo 94 političnih občin, ki imajo po 100—200 hiš; glavni občini z manj kot 300 in več kot 200 hišami sta bili tudi le dve, namreč: Želimlje (213) in Ljubljanska okolica (240); sedaj imamo pa 50 takih političnih občin; po 300—400 hiš je imelo nekdaj 13, danes jih ima 27 občin; po 400—500 nekdaj 53, danes le 31; po 500—600 nekdaj 30, danes le 19; po 600—700 nekdaj 15, danes le 10; po 700—800 nekdaj štiri, namreč: Bohinjska Bistrica 707, Vipava 711, Polhov Gradec 772 in Bled 796; danes tri, namreč: Bloke 707, Raka 711 in Stari trg pri Ložu 722. — Po 800—900 hiš je imelo nekdaj pet glavnih občin, namreč: Cirknica 805, Novo mesto 817, Lož 852, Ljubljana 866, Postojina 885; danes so tri take občine, namreč: Selca (823), Št. Jernej (859) in Cirknica (893). 900—1000 hiš je imela nekdaj le občina Prem, namreč 916; dandanes spadajo v to vrsto občine: Vrhnika z 902, Žužemberk z 925, Št. Rupert z 936 in Cirklje pri Krškem z 975 hišami — skupaj štiri. Nad 1000 hiš, namreč 1280, je imela nekdaj le občina Kranj; dandanes imajo po več kot 1000 hiš tri občine, namreč: Krško 1128, Ljubljana 1292, Šmihel-Stopiče 1496. — Najmanj hiš ima dandanes občina Janeževo brdo pri Il. Bistrici, namreč 20. Najmanjše občine gledé števila hiš se nahajajo dandanes v bistriškem, kamniškem in stiškem okraju.

Izmed 886 podobčin jih je imelo le deset po manj kot 20 hiš; bile so pa in so imele: Slavinje 12 hiš, Potoče pri Senožečah, Potok pri Javorniku in Studeno pri Blokah po 16 hiš; Huje pri Kranju 18, Čekovnik, Gabrče, Sv. Križ pri Dolskem, Metule in Okroglo po 19 hiš; 49 podobčin je imelo le po 20—30 hiš; 69 po 30—40; osmi del, namreč 117, po 40—50; največ, več kakor četrtina, namreč 256, po 50—70; le 22 manj, torej 234 podobčin, je štelo po 70—100 hiš; 120 podobčin je imelo po 100—150; devetnajst po 150—200 hiš. Velikih podobčin, ki so imele vsaka več nego 200 hiš, je bilo skupaj dvanajst. Bile so pa in so imele: Vrhnika 203, Črni vrh nad Idrijo 208, Semič 215, Vipava 229, Škofja Loka 232, Novo mesto 239, Cirknica in Postojina po 240, Kranj 257, Kamnik 284, Ljubljana (mesto samo, brez predmestij,

katera so bila podobčine zásej 308 in Idrija 380 — torej večinoma današnje mestne in tržne občine.

Le osem krajev je štelo po jedno samo hišo; 66 krajev je imelo po dve hiši; 119 že po tri; 278 po štiri do pet; peti del, namreč 687 krajev, je imelo po šest do deset hiš; skoro tretjina, torej največ, namreč 1009 krajev, je pripadalo oni vrsti, ki je imela 10—20 hiš; teh krajev je tudi dandanes največ. Nad 500 krajev, namreč 507, je imelo po 20 do 30 hiš; 356 krajev po 30—50; 167 po 50—100; le 20 krajev po 100—150; samo 6 po 150—200; samo 4 po 200—300, samo dva po več kot 300 hiš.

Kranjska mesta so imela: Ljubljana s predmestji vred 866 hiš, dandanes 1292; Idrija 380, dandanes 435; Kranj 257, dandanes 284; Novo mesto 239, dandanes 237; Kamnik 227, dandanes 235; Škofja Loka 225, dandanes 239; Metlika 174, dandanes 221; Črnomelj 155, dandanes 185; Krško 114, dandanes ravno toliko: Kočevje 107, dandanes 158; Lož 102, dandanes 101; Radovljica 95, dandanes 90; Višnja gora 79, dandanes 81; Kostanjevica 77, dandanes 72. Močno so torej napredovala: Ljubljana, Idrija, Metlika, Kočevje, Črnomelj in Kranj; jednako je ostalo Krško; nazadovala so pa: Novo mesto, Lož, Radovljica in Kostanjevica.

Največji trg po številu hiš je bila svoje dni Cirknica: štela je 240 hiš, dandanes jih ima 246; za njo je prišla Vipava z 214, danes jih ima 248; Vrhnika nekdaj 203, dandanes 240; Postojina jih je imela 195, danes jih ima 222; Tržič 177, dandanes 196; Planina pri Rakeku 152, dandanes 183; Ribnica 150, dandanes ravno toliko; Senožeče 134, dandanes 165; Železniki 132, dandanes 139; Žužemberk 124, dandanes 171; Mokronog 122, dandanes 118; Mengiš 102, dandanes 128; Kropa 98, dandanes ravno toliko; Sodražica 90, dandanes 119; Radeče pri Zidanem mostu 85, dandanes 135; Jesenice 81, dandanes 90; Bela peč 62, dandanes 65; Moravče 58, danes 56; Motnik in Vače po 47, dandanes 57, oziroma 50; Litija 44, dandanes 61; Turjak 29, dandanes 43 in Kostel 15, dandanes 16. — Dobro so torej napredovali: Žužemberk, Postojina, Planina, Vrhnika, Mengiš, Vipava, Senožeče, Radeče, Sodražica, Tržič in Litija; jednaki sta ostali Kropa in Ribnica; nazadovala sta pa Mokronog in Moravče.

Razen onih zgoraj imenoma naštetih mest in trgov, ki so imeli nad 100 hiš, so imele po več kot 100 hiš tudi še nastopne vasi: Št. Jurij pri Kranju 156, dandanes 181; Stražišče pri Kranju 123, dandanes 144; Studenec pri Igu 122, dandanes 177; Rovte nad Logatcem 121, dandanes 141; Blagovica 120, dandanes le 27; Dolenja vas pri Ribnici 111, dandanes 124; Planina nad Vipavo 107, dandanes 117; Zgornji

Logatec 103, dandanes 58; Bistrica v Bohinju 101, dandanes 113. Na prvi pogled je presenetljivo nazadovanje Zg. Logatca in pa Blagovice; to pa le zategadelj, ker je iz teh dveh prvotnih krajev pozneje nastalo več samostojnih vasi, sel, selišč, itd.

Dandanes ima poleg že zgoraj naštetih vasi, ki štejejo po več kot 100 hiš, še nastopnih dvaintrideset vasi več kot 100 hiš: Knežak 163, l. 1817. 96; Semič 146, prej 76; Bač pri Ilirski Bistrici 142, prej 79; Liberga pri Litiji 139, prej 92; Budanje 126, prej 93; Spodnji Logatec 123, prej 94; Travnik pri Sodražiči 121, prej 80; Zagorje na Pivki, Šturje in Vrhpolje pri Vipavi, Leskovec, Spodnja Šiška in Trzin — vse po 119 hiš, prej pa 93, oziroma 70, 96, 72, 73 in 93; Štanga 118, prej 83; Svibno 117, prej 65; Radeče pri Beli peči 117, prej 94; Borovnica 114, prej samo 62; Trnovo pri Ilirski Bistrici 113, prej 80; Dolenja vas pri Cirknici 111, prej 98; Št. Vid pri Vipavi 110, prej 78; Goče 108, prej 83; Rakek 108, prej samo 52; Zgornji Bernik 108, prej 90; Slap pri Vipavi 107, prej 93; Vodice pri Kamniku 107, prej 94; Podraga pri Vipavi 106, prej 93; Št. Jurij pod Kumom 106, prej 65; Bizovik 104, prej 64; Predgrad (Vornschloss) na Črnomaljskem 104, prej 95; Stari log na Kočevskem 104, prej 65; Zgornje Pirniče 104, prej 77; Brusnice 101, prej le 59.

Kranjska vojvodina je imela pred 80 leti 376.288 prebivavcev. Po tem takem se je v označeni dobi prebivavstvo pomnožilo skoro za tretjino. Gorenjska je imela 136.803 prebivavce, dandanes jih ima 192.069; Dolenjska 162.966, dandanes 209.700; Notranjska 76.519, dandanes 97.189. Najmočneje se je torej pomnožilo prebivavstvo po Gorenjskem.

Od glavarstev (sekcij) je imelo največ prebivavcev planinsko, namreč 41.642; dandanes štejejo kraji, ki so obsegali to glavarstvo, 54.276; za planinskim pride kriško (kamniško) s 36.112 prebivavci, dandanes 48.999; za kamniškim višnjansko s 35.774, danes 47.425; potem postojinsko s 34.877, dandanes 42.875. Krško glavarstvo je štelo 34.783 prebivavcev, dandanes jih šteje 46.909; kočevsko 34.415, dandanes 38.694; novomeško 32.076, dandanes 44.225; kranjsko 26.922, dandanes 32.236; krupsko (črnomaljsko) 25.918, dandanes 28.369; loško 25.717, dandanes 31.102; ljubljansko 24.912, dandanes 57.351; bleško 23.140, dandanes 26.497. Pri vseh glavarstvih je današnje prebivavstvo preračunjeno z ozirom na one kraje, katere so glavarstva obsegala. Iz povedanega je razvidno, da se je prebivavstvo najmočneje pomnožilo v glavarstvu ljubljanskem, kjer se je več kot podvojilo; najslabše pa v bleškem (radovljiškem), krupskem (črnomaljskem) in kočevskem. Vzroki temu dobremu, oziroma slabemu pomnoženju prebivavstva utegnejo

biti v prvi vrsti umetni; iskati jih je pred vsem v močni preselitvi, oziroma izselitvi.

Od gosposk je bila najmočneje obljudena kočevska; štela je 21.511 prebivavcev; dandanes jih štejejo isti kraji 22.726, torej le za kakih 1200 več. Za njo pride loška z 20.647, dandanes pa s 23.913, torej ima za 3300 več; potem črnomaljska z 19.929, danes 22.345, torej 2400 več. Krška gosposka je štela nekdaj 13.033 prebivavcev, dandanes 16.952, torej za 3900 več; ribniška 12.904, dandanes 15.968, torej za 3000 več; vrhniška 12.055, danes 15.437, torej za 3400 več; turnsko-fužinska 11.365, dandanes 21.114, torej za 8800 več, kar je posebno veliko; vipavska 11.223, dandanes 14.048, torej za 2800 več; idrijska 10.027, dandanes pa 12.918, torej za 2900 več; ljubljanska samo **9885**, dandanes pa **30.505**, torej trikrat več, kar je v primeri z drugimi pomnožitvami nenavadno veliko; kranjska 9725, dandanes le 11.049; višnjanska 9328, dandanes že 12.100; stiška 9168, dandanes 12.286; radovljiška 9165, dandanes samo 9751; novomeška 9148, dandanes že 12.629; kostanjeviška 9140, dandanes že 12.490; postojinska 9031, dandanes 11.161; ruperčvrška 8843, dandanes že 11.683; žužemberška 8491, dandanes že celih 12.466, torej polovico več; brdska 8409, dandanes 10.116; premska (bistriška) 8330, dandanes že 10.791; kriška 8296, dandanes že 10.660; velesalska 8211, dandanes 9449; bleška 8206, dandanes 9576; hasberška 7577, dandanes že 10.167; šneperška 7520, dandanes 9483; mekinska (kamniška) 7468, dandanes že 10.250; mokronoška 7236, dandanes 9907; ponoviška 6901, dandanes pa za celih 4700 več, namreč 11.627 (tovarna v Zagorju); turjaška 6320, dandanes že 8739; senožeška 6293, dandanes le 6870; poljanska (na Dolenjskem) 5989, dandanes le 6024; belopeška 5769, dandanes 7170; podpeška 5614, dandanes 7294; trebanjska 5594, dandanes že 7447; boštanjska 5374, dandanes 7560; mirenska 5347, dandanes 7006; goričanska 5070, dandanes že 7189; krumperška 5038, dandanes 6346; smledniška 4506, dandanes le 5257; tržiška 4480, dandanes že 6481; logaška 4463, dandanes 6271; ižanska 3662, dandanes pa že 5730, torej več kot polovico več. — Tudi tu se je jemal ozir pri današnjih prebivavstvih na staro razdelitev. Narastlo je sicer prebivavstvo po vseh gosposkah, toda zeló nejednako. Najmočneje se je pomnožilo v Ljubljani, njeni okolici, v krški, tržiški, žužemberški in ponoviški gosposki, najslabše v poljanski, smledniški, radovljiški in senožeški. Tudi tu so vzrok dobri in slabi pomnožitvi prebivavstva le slučajne razmere (razvoj industrije na jedni, slaba zemlja, uboštvo in izselitev na drugi strani).

Razmerje med prebivavstvom in *glavnimi občinami* je bilo nastopno: Le pet občin je štelo po manj kot 2000 prebivavcev, namreč: Ljubljanska okolica, Želimlje, Sorica, Loka (dandanes Križi) pri Tržiču in Šmarjeta. Večina občin je imela po 2000—3000 prebivavcev; takih občin je bilo namreč 77. Občin s 3000—4000 prebivavci je bilo 31. Po 4000—5000 prebivavcev je imelo pet občin, namreč: Bled, Cirknica, Logatec, Lož in Polhov Gradec. Nad 5000 prebivavcev je imelo tudi le pet občin, namreč: Prem 5717, Postojina 5761, Idrija 6844, Kranj 7351 in Ljubljana 9885.

Vse drugo je razmerje pri *istih* občinah dandanes. Le tri občine, namreč: Želimlje, Sorica in Mozelj štejejo po manj kot 2000 prebivavcev; 26 občin (prej 33) šteje po 2000—3000 prebivavcev; 51 (prej 77) po 3000—4000; 31 (prej samo pet) po 4000—5000. Deset občin (prej samo tri) ima po 5000—7000 prebivavcev, namreč: Bled 5247, prej 4393; Polhov Gradec 5423, prej 4965; Vrhnika 5551, prej 3734; Cirknica 5581, prej 4283; Cirklje pri Krškem 5600, prej 3562; Zagorje 5932, prej samo 2126; Lož 6251, prej 4772; Novo mesto 6267, prej samo 3975; Logatec 6271, prej 4463; Postojina 6849, prej 5761. — Štiri občine štejejo danes po več kakor 7000 prebivavcev, namreč: Prem 7552, prej 5717; Idrija 8546, prej 6844; Kranj 8637, prej 7351 in Ljubljana 30.505, prej samo 9885.

Najmočneje so napredovale občine: Ljubljana, Ljubljanska okolica, Zalog (Dobrujne) in Zagorje. Napredovale so v prebivavstvu sploh vse razen šestih. Nazadovale so pa: Kropa, ki ima sedaj 2719 prebivavcev, prej jih je pa imela 2879; Koprivnik na Kočevskem z 2297 prebivavci, prej 2632; Mozelj s 1892, prej 2114; Kočevska reka z 2753, prej z 2831; Poljane (črnomaljske) s 3100, prej s 3129 in Vrh (črnomaljski) z 2451, prej z 2661 prebivavci.

Le sedem *davčnih občin* je štelo po manj hot 100 prebivavcev, namreč: Sv. Križ pri Dolu 95, Huje pri Kranju 68, Okroglo pri Kranju 91, Žvirče pri Kovorju 99, Potoki pri Javorniku 78, Studeno pri Blokah 96, Slavine pri Hrenovicah 86. — Tudi število onih davčnih občin, ki so štele po 100 do 200 prebivavcev, še ni bilo ravno visoko; znašalo je 90. Skoro še enkrat večje (177) je bilo število davčnih občin, ki so imele po 200—300 prebivavcev. Najmočnejša je naslednja skupina, to je skupina davčnih občin, ki so imele po 300—400 prebivavcev; takih občin je bilo namreč 240. Tudi število občin s 400—500 prebivavci je bilo še primeroma veliko; znašalo je namreč 156; jako veliko je bilo primeroma tudi še občin s 500—700 prebivavci, namreč 131. Od tu naprej pa jame število močno padati. Občin s 700 do 1000 prebivavci je bilo le še 55, občin s 1000—2000 le še

22, namreč: Sv. Petra predmestje v Ljubljani, Mengiš, Kamnik, Škofja Loka, Železniki, Stražišče, Kranj, Tržič, Kropa, Dovje, Novo mesto, Selo pri Kočevju, Semič, Vrhnika, Borovnica, Spodnji Logatec, Planina pri Rakeku, Unec, Cirknica, Postojina, Vipava in Črni vrh nad Idrijo; občini z več kot 2000 prebivavci sta bili le dve, namreč: Idrija s 4139 in Ljubljana (notranje mesto) s 4379 prebivavci.

Dandanes je še vedno pet davčnih občin, ki imajo po manj kot 100 prebivavcev, namreč: Slavinje pri Razdrtem 77, Okroglo 86, Huje 91, Potoče pri Senožečah 92, Potoki pri Javorniku 96. Prišle so torej zraven Potoče, ki so imele prej že nad 100 prebivavcev; odpadle so pa: Sv. Križ, Žvirče in Studeno, ki imajo sedaj po več kot 100 prebivavcev. Občin, ki imajo po 100—200 prebivavcev, je dandanes le 50; tudi prihodnja skupina, to je davčne občine z 200—300 prebivavci, je dandanes nižja, kot je bila prej. Dandanes je namreč le 126 takih občin. Davčnih občin s 300—400 prebivavci je tudi še vedno manj, kot jih je bilo prej, namreč le 159. Vpliv prebivavskega naraščaja se pa takoj pokaže v naslednjih višjih skupinah. Občine s 400—500 prebivavci štejemo dandanes že štiri več kakor prej; občin s 500—700 prebivavci 71 več; občin s 700—1000 prebivavci 64 več; občin s 1000—2000 prebivavci 30 več; občin z več kot 2000 prebivavci 10 več. Poleg že zgoraj navedenih so dobile nad 1000 prebivavcev tudi nastopne davčne občine: Karlovska, Krakovska in Trnovska občina v Ljubljani, Dolenja Šiška, Vič, Kašelj, Brezovica, Dobrova, Studenec pri Igu, Domžale, Hotič, Loke pri Zagorju, Begunje pri Radovljici, Jesenice, Kandija, Brusnice, Žužemberk, Šmihel pri Žužemberku, Križevo pri Kostanjevici, Krško, Drnovo, Cirnik, Stična, Turjak, Ribnica, Kočevje, Stari log, Metlika, Črnomelj, Rovte nad Logatcem, Zgornji Logatec, Trnje, Kal pri Št. Petru, Knežak, Prem, Bač pri Zagorju na Pivki in Vrabče pri Št. Vidu nad Vipavo. Nazadovala je v tej skupini le Kropa in padla pod 1000 prebivavcev. — Napredovale so do najvišje skupine: Št. Peterska občina v Ljubljani, Kamnik, Škofja Loka, Kranj, Tržič in Črni vrh nad Idrijo; obdržali sta se že od prej v najvišji skupini občini: Ljubljana (mesto) in Idrija; iz še nižjih skupin so pa preskočile v najvišjo skupino več kot 2000 prebivavcev občine: Gradišče, Poljanska in Kapucinska občina v Ljubljani ter Zagorje pri Litiji.

Po opazovanju prebivavstva v nekdanjih podobčinah in po primerjavi s prebivavstvom v sedanjih davčnih občinah poglejmo končno še prebivavstvo krajev — nekdanjih in sedanjih.

Nekdaj je štela Kranjska 27 krajev, ki so imeli po manj kot 10 prebivavcev. Največ takih krajev se je nahajalo

v bloški občini šneperške gosposke. Dandanes je takih krajev 32; to utegne biti na prvi pogled v nekakem protislovju, češ, saj je prebivavstvo cele vojvodine v zadnjih 80 letih skoro za tretjino narastlo. Moralo bi se tedaj število krajev z najmanjšim prebivavstvom naravno skrčiti. Vzroka iskati nam je drugod. V resnici je napredovalo nad 10 takih krajev, ki so svoje dni imeli po manj kakor 10 stanovnikov. Na drugi strani je pa nastalo več novih vasi iz takih krajev, ki so doslej imeli le posamezne hiše; od tod ta razlika.

Pri naslednji skupini se pa takoj pokaže razloček. Svoje dni je bilo na Kranjskem 405 krajev, ki so imeli po 10—30 prebivavcev; dandanes jih je le 337. Skoro isto razliko je najti pri naslednji skupini. Po 30—50 prebivavcev je imelo nekdaj 540 krajev, dandanes pa le 438. — Tudi prihodnja skupina je dandanes po številu slabotnejša od nekdanje. Svoje dni je bilo 988 krajev, ki so imeli po 50—100 prebivavcev, dandanes jih štejemo le 919. — Od tu naprej so pa vse višje skupine sedaj močnejše, kakor so bile nekdaj. Po 100—200 prebivavcev je imelo takrat le 847 krajev, dandanes pa 925. Po 200—300 prebivavcev je štelo svoje dni le 225 krajev, dandanes že 320. Po 300—500 prebivavcev opazili smo svoje dni v 133 krajih, dandanes v 205. Po 500—1000 prebivavcev je imelo takrat le 43, dandanes pa že 82 krajev; krajev s 1000—2000 prebivavci je bilo svoje dni 11, dandanes jih je 14; krajev, ki štejejo po več kot 2000 prebivavcev, je bilo nekdaj dvoje, dandanes jih je pa že pet.

Po 1000—2000 prebivavcev so šteli že nekdaj ti kraji: Škofja Loka, Železniki, Kamnik, Kranj, Tržič, Kropa, Novo mesto, Vrhnika, Cirknica, Postojina in Vipava. Dandanes so se od teh pridružili Škofja Loka, Kranj in Tržič najvišji skupini, vsi drugi razen Kropc, ki je nazadovala, so z nekolikim pomnožkom ostali v stari skupini; pridružili so se njim pa iz prejšnjih nižjih skupin ter imajo sedaj tudi že nad 1000 prebivavcev: Kočevje, Ribnica, Dolenja Šiška, Toplice pri Zagorju, Planina pri Rakeku, Metlika in Črnomelj.

Nastopni preglednici nam kažeta, kako je prebivavstvo po naših mestih in trgih napredovalo, oziroma nazadovalo:

Mesta:	Prebivavstvo: sedaj	l. 1817.	Mesta:	Prebivavstvo: sedaj	l. 1817.
Ljubljana	30.505	9885	Kočevje	1169	617
Idrija	4906	4139	Črnomelj	1086	779
Škofja Loka	2078	1678	Krško	877	630
Kranj	2062	1712	Radovljica	631	604
Novo mesto	1945	1251	Lož	611	517
Kamnik	1834	1138	Kostanjevica	545	349
Metlika	1318	861	Višnja gora	384	391

Trgi:	Prebivavstvo: sedaj	l. 1817.
Tržič	2099	1388
Vrhnika	1747	1346
Postojina	1709	1356
Cirknica	1547	1300
Mengiš	1263	804
Planina	1140	1074
Železniki	1058	1258
Vipava	1032	1036
Ribnica	1014	971
Žužemberk	946	728
Kropa	892	1133
Mokronog	844	508
Senožeče	820	870
Radeče	816	446
Sodražica	811	520
Jesenice	719	478
Litija	658	255
Bela peč	563	314
Moravče	319	264
Vače	316	236
Motnik	312	243
Turjak	263	173
Kostel	68	98

Med mesti so napredovala vsa razen Višnje gore, nekatera celó znatno, posebno Ljubljana, Idrija, Novo mesto, Kamnik, Škofja Loka, Metlika in Kočevje.

Med trgi so napredovali tudi vsi razen Železnikov, Vipave, Krope, Senožeč in Kostela, posebno močno pa: Tržič, Radeče, Litija.

Tudi drugi kraji so napredovali večinoma vsi; približno sedmi del je svoje prebivavstvo podvojil; nekateri so je pa celó potrojili in še močneje pomnožili. Najmočneje je napredovala poleg Ljubljane njena bližnja okolica (Dolenja Šiška, Vodmat, Velče, Studenec, Rudnik in Vič). Močno so tudi napredovali nekateri kraji po deželi zaradi industrije in pa trgovine, ki sta se ondi v novejšem času pojavili (Domžale, Zagorje, Rakek). Nazadovala je približno desetina krajev, večinoma iz senožeškega, kočevskega in črnomaljskega, deloma pa tudi iz loškega, kranjskega in radovljiškega okraja.

Narodopisna razstava češko-slovanska v Pragi l. 1895.

Napisal dr. M. Murko.

I. Zgodovina razstave.

Leta 1891. proslavil se je češki narod z deželno razstavo svojega kraljestva. Bila je velikanska, poučna in lepa.[1]) To pa še ni bilo vse, kar je delalo čast večini vsega češkega naroda. Razstava se je namreč zvala jubilejna, kar je spominjalo na prvo industrijalno razstavo na evropskem kopnem, prirejeno o priliki kronanja Leopolda I. za češkega kralja. To slavo pa so nehoté še povečali češki Nemci, ki se iz narodnopolitičnih razlogov niso hoteli razstave udeležiti ter dali Čehom priliko, da so se sami pokazali svetu sijajno.

Po komaj štirih letih so bili isti razstavni prostori zopet napolnjeni, in ves narod češki, ne samo iz kraljestva, priredil je sebi in vsemu omikanemu svetu novo razstavo, ki je zopet prva svoje vrste. V dobi, ki prinaša leto za letom toliko razstav po celem svetu, zdi se nam čudno, da je mogel jeden iz slovanskih narodov, in sicer iz manjših, ki še niti ni popolnoma svoj gospodar, na tem polju kaj novega stvariti. In vendar so Čehi zaslužili to slavo svojemu in sploh slovanskemu imenu! Kako je kaj takega mogoče? vprašal bo pač marsikdo.

Novodobni »narodopis« ima svoj začetek že v preteklem stoletju. Prenapeto češčenje omike in razuma vzbudilo je reakcijo, kateri je bil glavni propovednik J. J. Rousseau, ki je klical: Vrnimo se zopet k naravi! Ljudje so se začeli za-

[1]) Gl. moje „Misli s češke razstave“ v „Lj. Zvonu“ l. 1892, št. 1. in 2.

nimati za svoje nižje brate in posebno za razne »divjake«. Po tem potu so prišle tudi prve slovanske narodne pesmi v beli svet, najbolj po Herderju in Goetheju. Še bolj pa so to gibanje razširili in povečali nasledki francoske revolucije, posebno pa boj proti svetovni vladi Napoleonovi. Takrat je vsak narod iskal zaslombe v svoji individualnosti in preteklosti. Najbolj so razvijali nemški romantiki nauk, da ima vsak narod ne samo svoj jezik, ampak tudi svoje popolnoma izvirno pesništvo, svojo staro vero, svoje samobitno pravo, svoje samobitne šege in navade, kar si je vse sam stvaril s svojim »narodnim duhom«. Slovani smo se najbolj vsled tega gibanja prerodili in napredovali ogromno. Nekatera slovanska plemena, ki so bila v višjih slojih že popolnoma potujčena, zajemala so vse svoje moči iz »prostega naroda« ali iz »ljudstva«, vendar tudi večja in samostalna plemena je oživljal in prerajal pogled v dušo svojega naroda. Vsled tega je imelo za Slovane zbiranje jezikovnih spomenikov v pismu in živem govoru, narodnih pesmi, pravljic, pregovorov i. t. d. posebno važnost, in slovanska narodopisna književnost, posebno pa gradivo za njo je neizmerno naraslo in se v tem duhu razširja do naših dni. Brez vseh okolnosti se lahko reče, da imajo vsi Slovani o svojem ljudstvu več narodopisnega gradiva, nego katerikoli evropski narod, škandinavske morebiti izvzemši. Znanstveno obdelano in za občni narodopis porabljeno to gradivo pač ni tako, kakor bi zaslužilo.

Zahodnoevropskim narodom takega narodopisa ni bilo posebno treba, in vsled tega tudi ni imel za nje tako velikega pomena. Tam so svoje ljudstvo, še bolj pa tuja, navadno študirali le učenjaki. V narodopisnih muzejih po Evropi nahajali so se do najnovejše dobe navadno skoro samo predmeti raznih zamorskih narodov. Le polagoma se je znova širilo tudi zanimanje za svoje narode, ali v poslednjih desetletjih je naenkrat neizmerno naraslo. Novodobna kultura niveluje namreč vse narodne svojine, in zaradi tega se čuti povsod potreba, naj se ohranijo spomini na vse dosedanje narodovo življenje v raznih predmetih, ki so ž njim v zvezi, ali pa vsaj v pismu. Odtod izvira množica narodopisnih časopisov in knjig pri romanskih in germanskih narodih. Vendar to ni več stara romantiška navdušenost za »narodne svetinje«, ampak novejši narodopis stoji tudi pod vplivom velikega napredka naravoznanstva. Sedaj nas zanima *ves človek* in *ves narod*, ne samo duševne lastnosti, ampak tudi *telesne*, in *ne veruje se več v popolnoma samobitno kulturo* kateregakoli naroda, v popolno izvirnost in osebnost njegovega mišljenja in čutenja, ki se izraža v njegovih verovanjih, šegah in navadah, v pesmih,

pravljicah in pregovorih. Mi danes vemo, kako so plodi človeškega uma ravno tako kakor razni tovari romali od naroda do naroda in povsod zapustili svoje sledove, in ravno tako jasno je dokazana resnica, da je človeški duh povsod jednak in da si v podobnih razmerah povsod stvarja jednake predstave. Marsikatera prazna vera, šega in navada je pri nas že precej obledela, ne vemo, kaj pomeni, ali bo nam takoj razumljiva, ako jo poiščemo pri nas in pri sorodnikih v starših časih, ko jo n. pr. preganjajo cerkveni zbori ali duhovni pisatelji, še bolj jasna pa nam bo, ako jo najdemo pri popolnoma nesorodnih narodih celó v Afriki in Avstraliji, ki so se ohranili na prvih stopnjah človeškega razvitka. Te nazore, pred katerimi so se s početka prekriževali narodnjaški in učenjaški romantiki ter celo primerjajoči jezikoslovci, ki nikakor niso mogli dopuščati primerjanja »plemenitih« indoevropskih narodov z avstralskimi divjaki, so najbolj stvarili in razširili Angleži (Lubbock, Tylor, med Nemci Bastian), in po njih je pomlajena in razširjena stara znanost, ki se v prvi vrsti zanima za nižje ljudstvo, dobila celo novo ime »folklore« (= volkslehre, v nemščini volkskunde), tako da se danes na vseh jezikih govori o folkloristiki. V našem jeziku bi temu odgovarjala beseda *ljudopis* (kakor češki *lidopis*) ali *ljudoznanstvo*, kar ni neutemeljena novotarija, kajti besedi *ljudstvo* in *ljudski* se pri nas še rabita.

Med Čehi in Slovaki so nabirali narodopisno gradivo njih prvi buditelji, učenjaki in pisatelji, ki so tudi na nas južne Slovane vplivali. Čelakovský je pokazal svetu češke in druge slovanske narodne pesmi in pregovore ter dramil brate ob Dravi in Savi, naj se tudi oglasé s svojimi zakladi; njegove »Národní písně slovanské« (1822, 1825, 1827) in Šafařík-Kollárjeve narodne pesmi ogrskih Slovakov (1823, 1827), pomnožene v Kollárjevih »Zpievankah« (1834, 1835), spodbujale so naše in druge jugoslovanske rojake; z Erbenom, najboljšim zbirateljem češkega narodnega blaga, bil je Stanko Vraz v najožji zvezi. V Češkem muzeju, osnovanem l. 1818. po primeru graškega Joaneja, in v »Časopisu Českého Museum« (od leta 1827.) našle so domovinske in rodoljubne težnje svoje središče. V znanstvenih delih o sedanjosti in preteklosti češkega naroda nahajamo povsod v duhu časa romantiške pojme, ki so zapustili svoje sledove tudi v javnem življenju. Kaj je narodno pesništvo koristilo pesnikom pri vseh Slovanih in tudi pri Čehih, vemo vsi dobro. Da je pa Čehom stvarila narodna umetnost tudi velike glasbene mojstre, kakor Smetano in Dvořáka, je svet šele v naših dneh izvedel. A med Čehi so se gojile že dolgo jednake težnje, naj bo vsa narodna umetnost vzor sedanjim umetnikom. V

tem duhu je vplivala na umetnike in občinstvo največ »Umělecká Beseda« v Pragi. Med slikarji je posebno Jožef Manes vedno opominjal, da se je treba od naroda učiti, posebno z ozirom na motive in ornamente, in je s tem namenom večkrat potoval po Češkem in Moravskem. S svojim delovanjem je probujal tudi narodopisce in rodoljube, ki so se začeli zanimati za vse narodno življenje. Tako vemo n. pr., da je Manes na Moravskem vplival na vso rodbino Wanklovo, ki ima za tamošnji narodopis največje zasluge.

V novejšem času se je narodopisno gibanje začelo znova posebno na Moravskem, kjer je v prvi dobi zbiral Sušil narodne pesni. Tu se je posebno med bogatimi Hanaki, med Valahi — v njih je pač iskati s Slovani pomešane ostanke nekdanjih planinskih rumunskih pastirjev, ki so s svojimi čredami celo v te kraje došli — in med Slovaki, katere po pravem deli od njih bratov na Ogrskem le deželna meja in kulturna zveza s češkim plemenom, ohranilo mnogo starega, bolj izvirnega in zares lepega v narodnem življenju, v nošah, v šegah, stavbah itd. Na te posebnosti so Moravani in njih posamezna plemena jako ponosni. Da jih odkrijejo in pokažejo svojim »manje slovanskim« bratom na Češkem, osnovali so l. 1883. pod vodstvom prof. Havelke in dr. Wankla »Vlastenecký musejní spolek« v Olomucu, ki je začel izdajati svoj »Časopis«, v katerem je spodbujal rojake, naj zbirajo razne zgodovinske in sedanje predmete iz ljudskega življenja, posebno pa vzorce narodnega šivanja, pletenja in vezanja. Mnogo so posebno na poslednjem polju delovale in še delujejo Wanklove hčere in druge ženske, ki imajo razen Olomuca še v brnski »Vesni« svoje središče. Najbolje pa je narodna narečja in ves narodni život opisal šolski svétnik Fr. Bartoš v Brnu, danes gotovo najboljši slovanski etnograf, katerega dela je že peterburška akademija znanosti počastila s svojim darilom. Iz Olomuca se je izdalo tudi geslo, da je treba ne samo umetniška dela narodova, ampak tudi vse njegovo staro in častitljivo življenje hraniti in na novo prebujati, ako se je že izgubilo. To se je učilo z besedo in peresom, nazadnje pa tudi v dejanjih na narodopisnih razstavicah. Prva je bila l. 1887. v Němčicah pri Prostějovu, in skoro so ji sledile i druge. Razstavljali se niso samo predmeti, ampak ljudstvo samo je predstavljalo tudi svoje slavnosti, obrede, šege in navade. Moravane so pa takoj posnemali ogrski Slovaki, ki so v tem zanimanju za narodopis v starem romantiškem duhu iskali tolažbe in zaslombe za svojo tlačeno narodnost. Tudi tukaj so se jako udeleževale ženske tega gibanja, in njih društvo »Živena« priredilo je leta 1887. prvo razstavo »slovenských vyšivok«

v Turčanskem sv. Martinu, v malem mestecu, ki je narodnostno središče ogrskih Slovakov.

Na Češkem je bolj iz praktičnih namenov vzbudila tako gibanje že leta 1877. gospa znanega zaslužnega narodnjaka Jos. Náprstka, ki se je obogačen z ameriškimi skušnjami in denarjem trudil, da povzdigne med svojimi rojaki narodno industrijo in obrt, zaradi česar jim je zbiral v svojem »Průmyslovem museju« dobre vzore. Umetna narodna vezila in pletila so imela torej tudi to nalogo, in njih zbiranje je našlo naslednike po vsem Češkem. Že l. 1879. priredil je v Pragi prof. Studnička razstavo češko-moravskih noš, »Umělecká Beseda« pa je izdala l. 1880. proglas, naj se čuvajo tudi stare stavbe. Od te dobe se za-nje jako zanimajo arhitekti in slikarji.

Tako se je zanimanje za narodopis v precej obsežnem pojmu širilo že pred jubilejno deželno razstavo leta 1891. Kakor na drugih, je bila tudi tukaj kakor nekaka pritiklina »česká chalupa«. Po študijah profesorjev Jiráska in Koule ter akad. slikarja J. Prouska stvaril je arhitekt A. Wiehl neko idealno severnovzhodnočeško kmetiško hišo. V tej se je pomestilo staro lepo rezano pohištvo s slikami, domača posoda, narodno pecivo, nekaj noš, predstavljenih na figurinah, posebno mnogo pa narodnih našivkov (vezil in pletil) na raznih oblačilih. Mnogo takega gradiva je bilo tudi na galeriji glavne razstavne palače. In glej! Poleg glavne palače z deli češke industrije ni bilo drugega mesta, kjer bi se rojilo toliko ljudi in kamor bi se obiskovavci nekolikrat vračali, kakor v češki halupi. Češka inteligencija je nekako pobožno gledala hišo, v kakršnih so se narodili mnogi buditelji češkega naroda in predniki marsikaterega sedanjega meščana, ljudstvo samo pa je bilo nekako iznenadeno, ko je videlo sebe na razstavi. Vsega, kar je bilo tu zbranega, seveda ni v vsaki hiši, posebno pa tako lepega in starinskega ne, in to je seveda vzbujalo še posebno pozornost. Večkrat pa so si ljudje tudi govorili: Vidiš, tega pa vendar nimajo, takih reči je pri nas še več in še lepših, one pa so drugačne. Temu se je začudil tudi nam Slovencem dobro znani ravnatelj narodnega gledišča, F. A. Šubert, in opazoval je skoro vsak dan obiskovavce češke hiše. In tako se mu je rodila misel: kaj pa bi bilo, ako bi mi zbrali take predmete iz vseh čeških dežel in med ogrskimi Slovaki, razen hiš, našivkov, obleke in posode ves antropologični, jezikoslovni, sociologični, glasbeni in sploh umetniški materijal, skratka, ne dala bi se stvariti velika narodopisna razstava, ki bi kazala češki narod na koncu 19. stoletja?

Ne vem, je li gosp. ravnatelj Šubert teoretično zasledoval moderno folkloristično gibanje, ali zdi se mi, da je

kot jasna glava precej sam pogodil pravo, kar se morebiti mnogim učenjakom ne bi posrečilo. Iz člankov, katere je spisal v »Osvěti« o razstavnih pripravah, vidim, da je bil ne samo v začetku, ampak tudi pozneje duša vsemu podjetju kot glavni polnomočnik odborov in njegov podpredsednik. Po dolgih in raznovrstnih bojih je nazadnje obveljala v glavnih rečeh vendar njegova heseda. Gotovo je kot ravnatelj češke drame in opere ter kot dramatiški pisatelj pridno študiral svoj narod, tako da je lahko povsod dajal dobre svete, saj je celó ustanavljal merilo hišnim modelom. Mnogo mu je seveda pomagal njegov položaj v pisateljskem in umetniškem svetu, znana so mu bila pota k višjim gospodom ter k avtonomnim in državnim uradom, z ljudmi pa dober gledišćni ravnatelj seveda zna ravnati in jih organizovati. Na delo pa so ga nagibali razni nameni. Prvi je seveda bil, naj se porabita sijajni uspeh jubilejne razstave in občna narodna navdušenost za novo razstavo, ki bi vzbujala narodno samozavest ter širila slavo in moč češkega naroda doma in na tujem. Mali narodi branijo se najbolje s tem, da se svoje individualnosti kakor največ zavedajo. Razstava pa naj bi zapustila tudi viden spomenik: češki narodopisni muzej, za katerega bi se dalo pridobiti mnogo razstavnih predmetov. Pri tem je imel na misli vzorni ljudopisni nordiški muzej v Stockholmu in muzej grofov Dzieduszyckih v Lvovu, v katerem je zbranih tudi mnogo ljudopisnih predmetov. In tretjič: v dobi politične razdraženosti in razcepljenosti češkega naroda naj si poiščejo njega sinovi tolažbo in mir v skupnem delu za ves narod.

Ravnatelj Šubert je napisal program take razstave in ga v 300 izvodih razposlal pisateljem, umetnikom, delavcem na narodopisnem polju, poslancem, časnikom in važnejšim društvom. Od vseh strani so prihajali pritrjevalni in navdušeni odgovori. Razni vplivni in izkušeni možje so obetali svoje sodelovanje, kajti obče se je čutilo, da je jubilejna razstava vendar-le predstavljala samo gospodarstvo, industrijo in obrt kraljestva češkega, premalo pa ves češki narod, njegovo slavno minulost in duševno življenje. Posebno važne pa so bile m l a d e m o č i, ki so upoznale novo folkloristiko. Ravnokar sta se vrnila iz svojih študij po evropskih stolicah dr. Č. Z í b r t in dr. L. N i e d e r l e in sta začela priprave za izdavanje časopisa »Č e s k ý L i d«. To Šubertu prej ni bilo znano, njima pa ne, kaj namerava gosp. Šubert. Tu imamo lep primer, kako lahko v isti dobi razni ljudje in z raznih stališč prihajajo do istih rezultatov, ki so v duhu časa.

Ali še nekaj je treba omeniti. Tudi narodopis v novem naravoznanskem in kulturnozgodovinskem zmislu lahko dovolj

služi narodnemu ponosu in narodni odgoji v korist lepše bodočnosti, tembolj ker se ne navdušuje slepo za vse, kar se nam zdi narodno, ampak nas uči resnice, ki je vendar povsod ne samo smoter znanosti, ampak tudi najboljši temelj vsakemu početju. Kaj nam dé, ako izvemo, da nam marsičesa ni stvaril mitičen »slovanski duh«? Vsa novodobna kultura je večstoletno delo vseh narodov, in vpraša se le, koliko je kdo ima, kaj je kdo v njo prinesel in kako je ono, kar je od drugih sprejel, ipak po svoje prenaredil. V tem oziru ima pa vsak narod svoj značaj, poleg telesnih posebnosti tudi svoje duševne, ki so odvisne od njegovih zemljepisnih, verskih in zgodovinskih razmer. Neizmerno zanimivo je, da so si med Slovani tudi danes Poljaki najprej osvojili sodobno folkloristiko, ali vsaj osnovali prvi popolnoma narodopisu posvečeni časopis »Wisła« (l. 1887.) pod vodstvom Jana Karłowicza v Varšavi. V začetku stoletja po izgubi svoje »Ojczyzne« bili so Poljaki najbolj pripravljeni za stvarjenje romantiškega slovanskega duha proti germanskemu, danes pa živi večina poljskega naroda v nenormalnih razmerah in se je po takem hitro lotila novega sredstva, s katerim lahko kaže svojo narodnost. Za »Wisło« je prišlo skoro (l. 1889.) na svetlo »Etnografičeskoe Obozrěnie« v Moskvi, katerega urednik J. Jančuk, Malorus iz kraljestva Poljskega, je sam pisal tudi v »Wisło«. Po primeru teh izvrstno uredovanih časopisov je bil osnovan (leta 1891.) zbornik »Český Lid«, posvečen študiju češkega ljudstva na Češkem, Moravskem, Sleškem in Slovaškem. Uredništvo antropologičnega in arheologičnega oddelka je prevzel dr. Lubor Niederle, ki je znan kot pisatelj izvrstne knjige o antropologiji, kulturnohistoričnega in etnografičnega oddelka pa dr. Čeněk Zíbrt, ki se je že proslavil kot pisatelj večjih in manjših študij iz svojega predmeta. Neizmerno marljivega predhodnika in sovrstnika ima Zíbrt v prof. Winterju. Časopis je hitro združil mnogo izvrstnih sodelavcev po vseh čeških krajih.

Po takem so bila tla češki narodopisni razstavi tudi v znanstvenem oziru temeljito pripravljena. Resnobna znanost in narodna navdušenost sta si podali roke; ali tega še ni bilo dovolj, da se stvari tako ogromno delo, kateremu doslej ni bilo primera. Treba je tudi tako kulturnega, trudoljubivega in zavednega naroda, kakor je češki. »Narodopisno gibanje« se je razširilo nazadnje med ves narod. Od l. 1891. do letošnje spomladi je bilo v čeških deželah 175 (ako se doštejejo prejšnje, bilo je vseh okoli 200) razstav in razstavic, na katere so prihajali zastopniki glavnega odbora in provincijalnih odborov, da se pogovarjajo in določujejo,

kaj in kako je treba zbirati; večjih narodopisnih shodov je bilo 13, predavanj o narodopisnih rečeh po mestih in vaseh je bilo na tisoče, saj so jih samo dijaki imeli okoli 1400; sej in sejic raznih odborov seveda še več, pri čemer je še treba opomniti, da so Čehi o takih prilikah mnogobesedni govorniki. Razstava jim je torej jemala neizmerno mnogo časa in moči. Sam praški izvrševalni odbor je imel do razstave 200 sej, ali poleg njega je delovalo tam še 33 pododborov in odsekov. Poseben »Vestnik« je od l. 1893. vsakih 14 dni poročal o pripravah, poučeval in budil sodelavce na deželi. Seveda je tudi med Čehi ogromno razvito časnikarstvo podpiralo priprave, in celó v lističih po deželi so se nahajale vedno se ponavljajoče kratice: NVČ (národopisná výstava československá), NMČ (muzej) in NSČ (společnost = društvo). Za svojo narodopisno razstavo je sodeloval nazadnje ves narod, dobro poučen in izvrstno veden. Vsled tega je tudi bilo mogoče pokazati svetu ves narod češki in slovaški, in tako se je priredila razstava, kakršne še dosedaj ni bilo. Svetovne in deželne razstave so imele sicer že tudi narodopisne oddelke, ali povsod so se kazali le odlomki narodnega bitja, tako tudi na etnografični razstavi v Moskvi l. 1867. Vendar niti starejše romantiške niti novejše folkloristiške ideje se niso rodile na čeških tleh, ali v živo obliko, v celotno sliko so jih prestvarili najprej Čehi, in sicer tako velikansko, vkusno in krasno, da bo drugim narodom težko jih doseči, ker za tako bolj idealno delo ne zadostujejo stotisočne subvencije, ampak za to je tudi treba marljivih in spretnih delavcev, ki ne iščejo denarnih koristi, in pa naroda, ki ni samo za svojo narodnost, ampak tudi za resno in težavno delo navdušen.

Preveč prostora bi bilo treba, ako bi hotel podrobno poročati o pripravah, dasi bi to za Slovence in druge Slovane bilo bolj koristno, nego opisovanje razstave same, kajti ne vem, so li celó oni rojaki, ki so razstavo videli, zadosti premišljevali, koliko človeških moči, časa in truda je bilo za-njo treba. Omenim naj torej še le važnejše reči.

Mnogo pogovorov in prepirov je bilo o vprašanju, kaj se naj razstavi. Mlajši ljudopisci in sam ravnatelj Šubert so mislili več ali manj le na ljudstvo po vaseh, potem tudi na obrtnike in delavce po trgih in manjših mestih. Vendar kje so tukaj meje, posebno pri tako razvitem narodu, kakor je češki? In marsikaj, kar se še danes med ljudstvom hrani, prišlo je na kmete vendar iz mest in od visoke gospode, meščanski pisatelji, umetniki in učenjaki, ki so stvarili sedanjo češko kulturo, pa prihajajo v velikem številu iz kmetov in delavcev, ali pa so vsaj iz kmetiškega življenja zajemali

svoje snovi in oblike. Po takem so razni možje zahtevali, naj se program razširi na ves narod do najvišjih aristokratičnih slojev in na vsa polja narodove delavnosti in omike. To bi po pravem zahtevalo novo občno razstavo in pri tem še razširjeno na vse češke dežele. Križali so se seveda tudi stari romantiški (v tem duhu je napisan posebno proglas Eliške Krasnohorske) in novi folkloristični pojmi. Vendar se je iz vsega tega stvarilo nazadnje nekaj srednjega in zares primernega: jedro razstavi je ostal ljudopis, ali dodani so bili kulturnozgodovinski oddelki od praveka do naših dni. Tu je bilo torej prostora dovolj za ves narod, ali nazadnje si plemstvo vendar ni postavilo svojega paviljona, in tudi socijalnodemokratiški delavci so zakrivili, da delavski stan ni bil tako predstavljen, kakor se je nameravalo. Odstopili so, ker se jim ni moglo dovoliti, da precej rdeče nabarvajo statistiko dohodkov tovarnarjev in svojih plač.

Češka narodopisna razstava se je imela sploh boriti z velikimi ovirami. Zaslužni in za delo sposobni starejši in mlajši možje so opešali ali se pa odstranili, ker se niso ujemali z večkrat spremenjenim programom, ali niso hoteli ali pa niso mogli zastonj žrtvovati dragega časa, ali pa so izgubili vero v uspeh vsega podjetja. Res jim ni bilo lahko ostati vztrajnim. Razstava je bila najprej predložena za l. 1893., potem vsaj za l. 1894., ali ker je bil leta 1893. češki deželni zbor predčasno zaprt in ni mogel sklepati o podpori, morala se je preložiti na l. 1895. Najbolj so torej politične razmere zakrivile tako prelaganje in neko malodušnost, kar pa ni bilo slabo za dolge in težavne priprave. Kmalu po začetku pravega dela je bilo namreč proglašeno (13. sept. 1893) izjemno stanje za Prago in okolico. S tem je bilo omejeno pravo zborovanja, in glavni odbor je trepetal celó za svoj život, tako da si je takoj imenoval testamentarnega naslednika, katerega si je pa moral šele stvariti, da bi lahko na vsak slučaj njegovo delo dokončal. »Narodopisná společnost (društvo) československá« je bila sicer že l. 1891. ustanovljena, ali ni začela svojega delovanja, ker je bilo treba vseh moči za razstavo; vendar v tej zadregi si jo je odbor takoj prikrojil za vsako potrebo in jo za dobo razstave šele takrat zastavil, ko se je prepričal, da mu ipak ne preti nobena nevarnost. Vlada sicer ni rada videla priprav za novo razstavo, na kateri se je bala omladinskih in morebiti tudi drugih demonstracij, ali zabranjevala in naravnost ovirala jih tudi ni. Podpore pa, moralne in materijalne, letošnja razstava od vlade ni dobila nikake; ni ji pokrovitéljstvoval namestnik grof Thun, kakor jubilejni, in država je odklonila svojo pod-

poro, akoravno je odborov memorandum poudarjal, da je razstava tudi dobra priprava za kako bodočo avstrijsko! Še število razstavnih srečk je bilo iz 500.000 skrčeno na 200.000. Razstava pa tudi zaradi tega ni bila po godu vplivnim krogom, ker je bila izključno češko narodno podjetje, pri katerem ni bilo mesta deželni dvojezičnosti. Ne bomo se torej čudili, da deželna zbora moravski in sleški tudi nista dala nikake podpore, ali treba je omeniti, da jo je na Moravskem vsaj proračunski odbor predlagal. Na Slovaškem pa se za razstavo ni moglo niti javno agitirati, ker tam tiči v vsakem narodnem gibanju »panslavizem«; korporacije, društva in tudi posamezniki pa se je niso mogli udeležiti, da se ne pregreše proti celokupnosti ogrske države. S pomočjo domačinov je odbor tam večino predmetov nakupil, ali še izmed teh so bili nekateri pri odpošiljatvi zaplenjeni. Odbor je moral biti še zaradi tega posebno previden, da ne dá ogrski vladi prilike za reklamacije pri avstrijski vladi, ki podjetju itak tudi ni bila naklonjena.

Podpora je torej prišla le od deželnega zbora kraljestva češkega, od stolice Prage, od narodnih ustavov, mest in okrajev ter od požrtvovalnih posameznikov. Denarja pa je tudi bilo mnogo treba. Že l. 1893. so bili stroški preračunjeni na 550.000 gld., ali potem je bilo treba še precej oddati za razne stavbe, in šele takrat, ko je razstava kazala že lep uspeh, se je odbor odločil tudi za novo fontano, tako da so stroški znašali okoli milijona gld. Treba je tudi pomisliti, da na taki razstavi večinoma razstavljavci ne plačujejo za odmerjene jim prostore in da tudi instalacijski in prevozni stroški večinoma spadajo na odbor.

Ker vlada ni bila razstavi prijazna, je tudi plemstvo ostalo pasivno. Nekoliko zaslugo ima ipak, da se ni protivilo deželni podpori (62.000 gld.), brez katere razstava ni bila mogoča, kajti to je bila tudi moralna podpora, in šele za deželnim zborom je sledila Praga (15.000 gld.) in za njo druga mesta. Pa ne samo z ozirom na vlado se plemstvo ni odločilo za sodelovanje, ampak tudi zaradi političnega nasprotstva, ki se je med njim in večino češkega naroda močno zaostrilo. Razdraženost nekaterih velikašev je šla celó tako daleč, da odboru niso hoteli prepustiti niti zanimivih, nedavno najdenih izkopin. Koliko je pa ostalo kulturnozgodovinskih, neizmerno važnih reči v čeških gradovih! Ni bilo težko tudi pokazati, kako je živel češki plemič, posebno manjši, v preteklih stoletjih, kar bi bilo posebno važno za starejšo dobo, ko je plemstvo bilo še popolnoma narodno. Pomislimo tudi, da si je ljudstvo marsikaj prisvojilo od svoje

gospode in je to le dalje ohranilo. Popolnost zgodovinske slike češkega naroda je od tega gotovo trpela.

Takim podjetjem, kakor narodopisni razstavi, je seveda treba tudi čislanega in visokopostavljenega predsednika. Za take si Čehi, ki so sicer veliki demokrati, vedno radi zbirajo visokega plemiča. Ali takrat so tudi pri tem imeli svoje križe. Kakor poklican za to mesto je bil grof Jan Harrach, ki se šteje k najbolj narodnim aristokratom ter za narodna podjetja ne samo žrtvuje, ampak tudi umeje delati in dobro voditi. Bil je res izvoljen za predsednika glavnemu odboru, ali kmalu je to mesto odložil, kakor se mi zdi vendar le bolj zaradi tega, ker se kot čist romantik[1]) ni ujemal z mnogimi odborniki in ni bil zadovoljen, ako se ni zadosti oziralo na njegovo kompetencijo. Pri iskanju primernega kandidata morali so odborniki nazadnje seči po mladem in malo znanem, ali imeli so prav srečno roko. Dr. jur. Vladimir grof Lažanský ni bil samo za parado, ampak je sam jako marljivo delal, potoval in agitiral. Bil je tudi požrtvovalen in je dal češki razburjenosti, ko je moravski deželni zbor odklonil vsako podporo (budžetni odsek je vsaj 5000 gld. namesto 20.000 gld. predlagal), prvi duška z 2000 gld., tako da je zavržena podpora po njegovem zgledu bila v kratkem več kot nadomeščena. In še jedno dobro lastnost je imel: govori dobro tudi češki. Žalibog je treba to še tudi pri Čehih posebej poudarjati, saj je celó še predsednik jubilejne razstave imel težave s češčino. Grof Lažanský se je po takem lahko v odboru in med narodom popolnoma udomačil, in ni ga danes med Čehi bolj popularnega plemiča od njega.

Aristokrata pa nazadnje ni bilo na častnem mestu, kjer bi ga najbolj pričakovali. Čisto narodni značaj razstave se je kazal tudi v tem, da ji je protektor bil Č. Gregor, primator kraljevskega glavnega mesta Prage. Vendar med častnimi predsedniki nahajamo poleg državnega poslanca Adámka, ki je mnogo deloval za narodopis in razstavo, in etnografa Bartoša tudi grofa Harracha in državnega poslanca grofa Arnošta Sylva-Tarouccа. Poslednjega ime pa ostane zvezano z razstavo in s češkim narodopisom sploh. Možje, ki so razstavo pripravljali, so takoj mislili, da ji mora biti jeden glavnih namenov osnovanje Narodopisnega muzeja, v katerega bi lahko takoj prešlo mnogo razstavnih predmetov. Za tega je seveda treba primernih prostorov,

[1]) N. pr. je blagi grof že zadnja leta žrtvoval precejšnjo svoto za delo, ki dokazuje, da so pirenejski Baski — Slovani. Temu iskanju starih Slovanov po vseh kotih še vedno ni konca! Iščimo in izučujmo rajši žive! Stokrat bolje bi n. pr. denar bil porabljen za kako delo o Slovakih.

dokler muzej ne dobi svoje strehe, česar pa ne bo mogoče skoro doseči. Odborniki so se spomnili, kako se je nekdaj Češki muzej pomeščeval v aristokratičnih palačah, in imeli so hitro dve palači na misli. V prvi vrsti jim je šlo za veličastno Nostičevo palačo na Prikopu, na najodličnejši in najdostojnejši ulici praški. Sedanja posestnika, grof Sylva-Taroucca in njegova žena, rojena grofica Nostic, ki živita navadno na svoji graščini, pokazala sta takoj, da razumeta nalogo plemstva med svojim narodom. Najlepši prostori, za katere se je še pred kratkim ponujalo bojda 20.000 gld. letne najemnine, so za deset let brezplačno prepuščeni Narodopisnemu muzeju. Tako je lahko razstavni odbor že imel seje v svojih prostorih, po razstavi pa je vse prostore, ki so bili že v začetku premajhni, takoj napolnil in popolnoma uredil, tako, da se je muzej mogel že 15. maja l. 1896. odpreti. Prekosil je druge muzeje tudi v bogastvu takih reči, ki se že dolgo zbirajo. Tako je n. pr. zbirka noš v njem samo po darilih večja nego v berolinskem »Museum für deutsche Volkstrachten« ali pa v moskovskem Rumjancovskem muzeju.

II. Razstavišče. Narodopisni oddelki.

Kaka pa je bila razstava sama? Težko je povedati, kaj je človek videl, še manj pa se to dá opisati in oceniti. Morem torej le v glavnih potezah ohraniti spomin na veliko delo bratskega nam naroda. Črez Vltavo in novi VII. okrog mesta Praškega se vozimo do Stromovke. Pri vhodu na razstavo vidimo vse kakor l. 1891. Na lepo razvedeni loki nas pozdravlja češki lev iz cvetlic, na njenem koncu še stoji spomenik najslavnejšega češkega kralja Jurija Poděbradskega, namenjen njegovemu rojstnemu mestu. Na levo in pravo so shranjene iste stavbe, pred nami pa stoji velikanska industrijalna palača, vzorno delo moderne tehnike, ki skoro izključno rabi železo in steklo. Na njenem stolpu se bliščí na večer češka krona, pri vhodu pa vidimo kipe cesarja Leopolda v ornatu češkega kralja po jedni, cesarja Franca Jožefa po drugi strani. Tu se je predstavljala pred štirimi leti visoko razvita češka industrija. Kako je bilo mogoče to palačo in skoro vse nekdanje razstavišče napolniti z narodopisno razstavo, posebno če ji je glavni smoter ljudoznanstvo, mislil sem si večkrat pred prihodom v Prago. Vendar kmalu sem se čudil, kako se je dalo toliko predmetov zbrati in razstaviti, in rad sem verjel, da je moral odbor pustiti še marsikaj v škrinjah, ker ni imel prostora dovolj, da bi se isti predmeti večkrat ponavljali.

Oglejmo si najprej jedro razstave. Tu imamo v sredini pred seboj plastične in navadne mape dežel češke krone in Slovaškega. Jednako se nam predstavljajo tudi razni kraji in mesta, potem geologija, rudninstvo, rastlinstvo in meteorologija čeških dežel. Potem izvemo vse statistične podrobnosti o Čehih in deloma tudi o Slovakih (vseh je v Evropi in Ameriki 8,117.008). Ne plašijo pa vas samo številke, ampak razne mape, kartogrami in diagrami vas mičejo, da se vendar zanimate za raznovrstno statistiko o prebivavstvu vsega Češkega, Moravskega in Sleškega in njih okrajev. Tej skrbi in temu trudu, da se vse številke nagledno predstavijo, čudili se bomo na celi razstavi. O telesnih lastnostih (antropologija) češkega naroda nas poučujejo jednaki pomočki, potem pa mnogoštevilne fotografije, slike, kostenjaki in črepinje, posebno iz starejše dobe.

Potem pride na vrsto jezik češki. Na posebni mapi se skušajo določiti stara narečja po plemenih, ki so se na Češkem naselila; sedanja narečja pa predstavljajo posebne mape, Duškova za Češko, Bartoševa za Moravo in Bendova za Slovaško. Izloženi so tudi primeri češčine iz raznih dob ter primeri sedanjih narečij. Na Češkem v zadnjih letih zbirajo dialektologiško gradivo posebno marljivo učitelji po »vzornih stavkih«, katere je sestavil prof. Dušek po zgledu nemških dialektologov tako, da se v njih nahajajo kolikor mogoče vse posebnosti, ki so v glasoslovju in oblikoslovju mogoče. Seveda je tudi treba popolnega vzorca dotičnega narečja v kaki pravljici in pa zbirk posebnih besed vsakega kraja. Izložena so tudi važnejša gramatična in dialektologična dela; delavce na teh poljih nam predstavljajo fotografije, imena zbirateljev dialektologičnega gradiva pa so zapisana na kartonih, podobnih spominskim ploščam. Seveda je bilo treba omeniti tu tudi sorodstva češkega jezika z drugimi slovanskimi jeziki in njih razmerja med seboj, ali to je predstavljeno pomanjkljivo in tudi krivo. Čehi niso izvedeli, koliko je drugih Slovanov, iz delitve slovanskih jezikov pa se niso mogli mnogo učiti. Človek skoro ni mogel verjeti, da se nahaja med narodom, ki je vsemu slovanstvu dal Dobrovskega in Šafařika. Tudi primer, kako plitvo je vse naše »slovanstvo«!

Kako si narod stavi svoje hiše, gospodarska poslopja, mline na vodo in veter, žage in kovačnice; kako si je stavil v prejšnjih časih lesene cerkvice, kapelice in zvonike, stare županske hiše po mestih in »rychte« na kmetih, kažejo nam najprej natančno delani modeli. Pred seboj vidimo cele »statke« (posestva) v najbolj tipičnih vzorcih iz različnih krajev ali pa rojstne dome znamenitih mož, kakor Jungmanna in Riegerja. Modeli so navadno tako de-

lani, da se lahko odprejo ali razložijo, in po takem imate tudi njih notranjost pred seboj.

Naravno bi bilo, da sedaj idemo v češko vas, ali ostanimo v palači in oglejmo si oddelke na levi strani. Tu se nam v sredini skupno predstavlja, kako se češko in slovaško ljudstvo ob delavnikih in praznikih *oblači*, kako si svojo obleko krasi s šivanjem, pletenjem in vezanjem. Tu imamo neštevilna oblačila, moška in ženska, od navadnih starodavnih iz domačega platna do najbogatejših iz volne, sukna in svile. Še lepše pa se nam vsa obleka predstavlja na mnogih, neizmerno dobro izdelanih figurinah. Večkrat se vam zdi, posebno iz daljave, da imate pred seboj žive ljudi, in ne morete se zadosti načuditi raznovrstnosti, lepoti in bogastvu narodnih noš.

Tudi *šege in navade* češkega ljudstva so po mogočnosti predstavljene. Na slavnostne dni od sv. Miklavža črez vse leto spominjajo nas podobe, popisi, maske, slavnostni kolači in raznovrstno pecivo. Posebno bogate so zbirke velikonočnih jajec, pravih »pisank« — kakor se govori po nekaterih krajih naše domovine — ker povsod nahajamo na njih neizmerno umetno izvedene geometrične ali pa figuralne in rastlinske motive. Kaže se nam tudi, kako si ljudstvo »mala« svoje hiše, posebno na Moravskem; vidimo podobe svetnikov na steklu, domače leke in celo lekarno, karte, igrače vaških otrok itd. Nadalje gledamo »smrt«, kako jo dekleta nosijo v vodo, in valaški »bača« (pastir) vrti z vrvjo neizmerno hitro drog ob drevo in dela pred nami sveti živi ogenj, ki ne sme ugasniti, dokler so črede v gorah. S figurinami se nam celo predstavlja, kako se mladina shaja na prejo, in kako jemlje na Moravskem zadnje tri dni v pustu vso občinsko oblast (»pravo«) v svoje roke. Najbolj pa nas mika velika skupina, ki predstavlja »kraljevo ježo« med moravskimi Slovaki. »Kralj« (mladenič) je oblečen kakor ženska, ovešen s trakovi in v ustih ima rožo. Po strani jezdita njegova pomočnika, tudi ženski oblečena, konji (seveda v pravi veličini) pa so med seboj zvezani s trakovi. Za njimi prihajajo, deloma še tudi na konjih, trobentači, poslanci in — nabiravci. Kralj je namreč ubog in prosi milosti. Ta običaj je bil nekdaj o binkoštih na Češkem navaden, ali tudi na Bavarskem in Švabskem in sploh v zahodni Evropi je bil znan kralj prosjak (Bettelkönig).

Poseben oddelek nam kaže, kaj *ljudstvo čita, piše in si pripoveduje*. Navzlic visokemu razvitju Gutenbergove umetnosti na Češkem prepisovali so vendar, posebno učitelji in »pismaki« do najnovejših časov molitvice, kancionale, računske, lekarske in gospodarske knjižice, zbirke pregovorov,

pravljic, vraž i. t. d. Take knjižice imajo večkrat prav lepe sličice. Listine in dopisi nam pričajo, da so Čehi že davno hoteli imeti vse »črno na belem«, in največji siromak je pisal večjo oporoko, nego jo danes zapušča milijonar. Izmed duhovnih knjig so se dolgo skrivala dela čeških bratov, ali tem bolj marljivo prebirala. V novejšem času so buditelji češkega naroda seveda najbolj skrbeli za ljudstvo, ki je imelo in še ima blizu jednake vkuse in potrebe, kakor pri nas in povsod. Najvažnejša knjiga je seveda koledar, in Čehi imajo prvega tiskanega že iz leta 1489., leta 1894. pa jih je izšlo 108. Svoje hiše si je ljudstvo krasilo s »hišnimi blagoslovi« in svetimi podobicami, ki so večkrat prav neokretno izvedene, ali kažejo prosto in nepredvzeto mišljenje.

O narodni pesmi, godbi in plesu se seveda pri Čehih dá posebno mnogo pripovedovati in kazati. Na razstavi vidimo najstarše zapiske narodnih pesmi, njih zbirke in zbiratelje, in na mapi se nam jako poučno predstavlja, kje so se našle. Ni pa se pozabilo tudi na »kramarske«, semenjske in podobne pesmi novejših časov. Med množico domačih plesov, ki jih ima češki narod in si jih je večinoma sam ustvaril,[1]) nahajamo tudi polko s celo njeno zgodovino. Znano je, da jo je izmislila navadna kmetiška deklica, Ana Chadim, hčerka krčmarja v Petrovicah poleg Selčan, ki je služila v okolici Melnika in v Kostelcu nad Labo ter se omožila z nekim dninarjem. Svoj »tanec na polo« (polovico, od tod ime, ne od Poljakov) je kazala prvikrat l. 1830. v Kostelcu. Melodijo je zložil tamošnji učitelj Jožef Neruda, v salon pa je novi ples presadil češki deželni stanovski plesni mojster Raab v Pragi; odtod ga je prenesel v Pariz, in tako je »polka française« romala potem čez London, Milan in Peterburg v beli svet. Raab je bil nazadnje plesni učitelj na dunajskem Terezijanišču, Nerudo in njegovo ženo pa so l. 1876. hudodelci v Vodolki, kjer je užival svoj pokoj, umorili. Zanimivi so bili dokazi, kako še danes nastajajo narodni plesi in pa pesmi, katerih očetje in matere so neznani. Ako se pomisli, da ima na Češkem že vsako srednje mesto svoj listič, moramo se pač čuditi, kako se še nahajajo »pesniki«, ki stavijo svojo luč pod mernik. Da takih pesmi ne dela ves narod, kakor se je nekdaj mislilo, nam je danes že popolnoma znano. Bogata je seveda zbirka glasbenih instrumentov, in čudimo se, kako so se nekateri, kakor n. pr. dude, še do danes ohranili med ljudstvom, ki je v glasbi tako razvito. Na razstavi nas bodo »dudaki« še večkrat razveseljevali.

[1]) Dr. Č. Žíbrt (Jak se kdy v Čechách tancovalo, v Pragi 1891) je naštel v celem 7 plesov na avstrijskem Sleškem, 17 na Slovaškem, 133 na Moravskem in 193 na Češkem.

Še bolj žive in zanimive slike nego sistematični oddelki predstavljajo nam krajevni in plemenski razdelki ob stenah.

Vse, kar že dosedaj znamo, je tu v celoti zbrano; k temu pa so še dodane vse kulturnozgodovinske stvari, katere so za kateri kraj ali pleme po mestih in vaseh važne. Začeti moramo zopet na levi strani in tukaj bomo hodili po čeških krajih od vzhoda na zahod, kajti v tem redu so se tudi ohranile prvotne narodove osebnosti. Najprej se čudimo lepoti in bogastvu ogrsko-slovaškega oddelka, posebno oblekam, domači posodi in orodjem. Ne manj pisana in popolna je razstava moravskih Slovakov. Med drugim vidimo cel prizor s slovaškega trga (semnja), ki nam v prekrasnih figurinah predstavlja noše iz krajev okoli Kyjova, Ogrskega Broda in Ogrskega Gradišča. Akademični slikar Jožka Úprka pa nam je zbral cel »salon« svojih slik iz slovaškega življenja, med katerimi je »Romanje k sv. Antonu« znano že po vsem svetu. V tem oddelku lahko tudi prvikrat opazujemo notranjost hiš. Mize, stoli, škrinje, bogato opravljene postelje i. t. d., vse se nam kaže v resnični podobi, in izvrstno delane figurine nas spominjajo na ljudi, ki žive med temi predmeti.

Prvo ceno bi pa jaz prisodil oddelku »Valašsko«. Severovzhodna Morava je ustvarila zares vzor narodopisne razstave; njen oddelek je bil najbolj popoln, sistematičen in znanstven, tu je res predstavljeno vse, kar more kraj in njega ljudstvo v vsakem oziru karakterizovati. To že bolj planinsko in nekoliko gotovo z rumunskimi pastirji pomešano pleme, ki se mora bolj boriti z naravo nego drugi Moravani, ima poleg svojega ponosa tudi neko posebno energijo. V sredini razstave nas spominja več kot stoletna zibelka Palackega, da se je »oče naroda« narodil med ljudmi, ki pravijo o sebi »my zme naši Valaši«, kar se nekako sliši tudi iz njegovega gesla: »Svoj k svojemu«.

Črez moravske meje gremo za kratek čas k Slezanom na Opavskem in Tešinskem, kjer češki živelj prehaja v poljskega, potem se vrnemo na Moravsko k Hanakom, ki ne skrivajo svojega bogastva in svoje imenitnosti v češki preteklosti, kajti njihovi so Komenský, Blahoslav in v novejši dobi Sušil, od tod pridemo v okolico Brna, za katero se je pobrinilo največ žensko društvo »Vesna«, in pri zahodnomoravskih Horakih zapustimo v narodopisnem oziru najzanimivejše kraje.

V oddelkih iz kraljestva češkega ne nahajamo več tako raznovrstnih in starih noš ter prvotnih razmer v ljudskem življenju, ali čudimo se vendar, kako se tudi tukaj v raznih

krajih, posebno pa na bavarski meji okoli Plzni in Domažlic (od tod so noše v »Prodani nevesti«) ljudje oblačijo po starem, bogato in lepo. Sicer pa tudi v drugih krajih moški in ženske skrbé, da njih novodobna obleka hrani marsikaj starega in narodnega. Posebno pa se cené raznovrstna ženska ročna dela. Kakor nikjer so poleg vasi tukaj zastopana tudi mesta v neštevilnih predmetih, slikah, fotografijah, spisih, zemljevidih i. t. d. Tako lahko opazujemo, da je bila Češka vedno imenitno kulturno središče v srednji Evropi. Vsi mogoči tuji vplivi so tukaj zaporedoma vladali in se križali. Tako je na primer za značaj ženskih noš važno, da se je v njih večinoma ohranil rokoko. V teh oddelkih vidimo po takem tudi mnogo zgodovinskega, še bolj pa se nam kaže ogromen napredek sedanje Češke. Najbolje je tukaj predstavljen srednječeški okraj Hlinsko, kar je zasluga državnega poslanca Adámka. Tukaj je res zbrano vse, karkoli vam more pričati o preteklosti in sedanjosti vsega okraja.

Podobno sistematično razstavo iz vasi in mest ima še Slanski okraj v posebnem paviljonu.

Še bolj skupno podobo o življenju češkega ljudstva pa dobimo, ako zapustimo glavno palačo in idemo navzdol v češko vas. Za drevoredom, ki deli gornje razstavišče od dolnjega, bili so pred štirimi leti veličanstveni paviljoni češkega plemstva, ki je tu kazalo svoje visoko razvito gospodarstvo; letos pa je zavzelo te prostore češko ljudstvo. Ta zunanja sprememba je bila neizmerno značajna za vso razstavo. Tu smo popolnoma na kmetih. Pri vhodu je postavil vaški umetnik iz južne Morave križ, na katerem vidimo vse muke Gospodove, poleg njih pa še monštranco, božji grob, Adama in Evo in še marsikaj drugega. Vas sama ima okroglo jajčnato obliko in šteje v celem 24 stavb. V sredini stoji stara lesena cerkev iz okolice Pardubic, kakršnih je že malo med Čehi. Še ta cerkev je bila obsojena, naj izgine z zemlje, ali arhitekt Sochor si je izprosil milost, da jo sme on podreti. Vse notranje dele prenesel je semkaj na razstavo, pokriti vhod črez potok, stolp in podstrešje pa je postavil po svojih študijah o takih starih stavbah. V tej obliki ostane še dolgo časa na svetu, kajti olomuški knez in nadškof jo je podaril neki vasi svoje škofije. V jedni iz kmetiških hiš v vasi nahajamo tudi staro leseno šolo z vsemi posebnostmi, o katerih vé današnji svet že prav malo.

Dalje najdemo star mlin, ki je do najmanjših podrobnosti ponarejen, kovačnico, moravsko slovaško vinsko klet in ribarno. Iz malega ribnika pri cerkvici nam ribič lovi ribe in rake, v njegovi koči pa nahajamo cel muzej ribarskih orodij, in izkušen starec plete pred nami nove mreže.

Hiše v vasi pa so presajene semkaj iz vseh češkoslovaških krajev. Nekatere so postavili domači tesarji popolnoma po svoji navadi, druge pa arhitekti, ki so marljivo študirali vse posebnosti svojega okrožja ter ustvarili neke idealne hiše, pri katerih nahajamo vse, kar je za dotične kraje značajno. Strokovnjaki so se o tem mnogo prepirali, in moramo jim pritrditi, da mnogi arhitekti niso znanstveno postopali. Resnično je, da takih hiš, ki bi imele vse, kar tukaj vidimo, nikjer ni. Sicer pa tudi tukaj dobivamo občne pojme o stavbinski umetnosti češkega ljudstva. In kake razlike vidimo na tem majhnem prostoru! Od siromaških slovaških »chalup«, od »kopaničarske izbe« drvarjev na moravsko-ogrski meji, v kateri ne najdemo niti žreblja, pridemo do moravskih bogatih »gruntov« in do kmetiških dvorov na Češkem, v katerih se večkrat prav gosposki živi. Čitamo sicer tožbe, da stare lepe stavbe ginejo, ali vidimo pred seboj tudi tako starino, da imajo kmetje na Sleškem še danes posebne kamrice in hleve — za vojake.

V sobah, kamrah, kuhinjah, v podstrešjih in na dvoriščih je seveda vse kakor v resnici. Ljudje se nam semtertja predstavljajo le v figurinah, večkrat pa imamo tudi žive pred seboj. Tu nam kaže moravska babica, kako slika hiše brez vzorcev iz glave, tam nam delajo umetne pisanke; drugod nam ponujajo domače kolače, večkrat pa zajdemo v krčme, kjer nam igrajo, pojejo in plešejo, da je veselje. V jedni siromašni koči najdemo celo novorojenčka, ki je zagledal beli svet na razstavi. Ne vem, katero številko bo imel v krstnem listu, ali če so stariši varčni, mu lahko prihranijo lepo doto, kajti mnogi obiskovavci, posebno dame, ne prihajajo zastonj gledat, kako rastejo otroci pod ubožno streho. Zunaj in znotraj pa nahajamo povsod red in čistost in neko resnobno vedenje. Z druge strani pa je realizem tako daleč dotiran, da na nekem dvorišču vidimo tudi pripetega prašička, o katerem hudobni jeziki pripovedujejo, da si ga odbor redi za božič; v valaškem oddelku pa je tudi ta prepotrebna žival sama svoja ter se sme svobodno po kaluži valjati in rvati, kjer more. Valahi so se namreč tudi tukaj posebej pokazali in nad drevoredom postavili svojo kočo z gospodarskim poslopjem, svojo sušilnico, žago, kovačnico, salaš (pastirska koča v gorah) in seveda tudi — svojo krčmo.

Pri vhodu v vas pa je postavil slikar A. Liebscher »valaško madono«, to je kapelico, kjer se v duhu narodnih pesmi in pripovesti na treh slikah predstavlja rojstvo Gospodovo. Kapelica ostane na gori Radhošt, katero je v mladih letih opeval Palacký.

V vasi se čudimo marsikaterim starodavnim posebnostim. Priznati moram, da sem bil neizmerno iznenaden, ko me je šele narodopisna razstava poučila, da so se ostanki jugoslovanske zadruge ohranili med Slovaki, in sicer najbolj med takimi, kakršne še mi v naših krajih večkrat vidimo. Vsak »glažar«, ki priroma s svojega Slovenskega (Slovaškega) v našo slovensko domovino, je iz trenčanske stolice (županije). V nerodni, ubožni kotlini med visokimi gorami na meji med trenčansko, nitransko in turčansko stolico leži vas Čičmany. Tukaj in pa na meji turčanske stolice proti Moravi, v Lazih in okolici najdemo še stara »gazdovstva«, in čičmansko gazdovstvo vidimo kot najbolj tipično na razstavi. Tu živi več rodbin pod jedno streho; najstarši član je »gazda« in vlada s svojo »gazdino«, semtertje je pa najstarši mož gazda, žena najmlajšega pa gospodinja. Tema so vsi drugi med seboj ravni člani podvrženi.

Gazdove skrbi so večkrat prav velike; svoje vladarstvo on rad odstopi tudi mlajšim sposobnejšim močem. V nekaterih gospodarstvih pa prehajajo gazdovstva v obrokih s člena na člen. Solastnik more postati vsak moški član, ki prestopi 24. leto. Nepremakljivi imetek je skupen in nerazdeljiv, denarni dobiček pa si člani delé vsako leto po ravni meri. Gazdovstvu je treba mladih delavskih moči; zaradi tega se mora vsak novi član ženiti. Nevesta ne dobiva nikakih nepremičnih stvari, zato pa gotov denar in veliko obleke, dvajsetero oblačil in še več. Lep primer, kako so si ljudje povsod podobni; vsakdo hoče imeti svoj imetek in se ž njim ponašati, kolikor se le dá. Ako ni zadosti moških v domu, vzame se samo v potrebi po skupnem posvetovanju »pristupnik«, ki se v domu oženi.

V vasi »Čičmany« imajo vse združene rodbine jeden velik dom. Pri tleh je »černá jizba«, kjer po dnevu vsi delajo in jedó. Tu jim gospodinja tudi kuha, za kar ima peč in poleg peči ognjišče, nad katerim visi kotel. Okoli sten so klopi, proti peči v kotu pri mizi najdemo jedno ali dve klopi tudi za starce in za mladež. Pri izbi sta dve »komori«, napolnjeni domačega orodja in pridelkov. Na vrhu pa so tri, navadno štiri komore za ženske. Na koliko so te stavbe, kakor misli mladi slovaški arhitekt Jurkovič, pravi tip lesenih staroslovanskih, dokler so še naši predniki v zadrugah živeli, bilo bi treba še natančneje preiskati, kajti pri Jugoslovanih se navadno za vsako rodbino dostavi nova hišica za-se. Kdor prestopi hrvaško mejo na Štajerskem, lahko že od daleč spozna vasi, v katerih so se še zadruge ohranile ali pa šele pred kratkim razdelile. Da zadruga ni bila samo slovanska uredba, ni treba danes več

dokazovati. Izgubila pa se je povsod iz jednakih vzrokov, kakršni se z žalostjo opazujejo tudi pri Slovakih.

Koliko je treba previdnosti pri takih občnih sklepih, naj še pokaže drug primer. Med Horaki v gorskih krajih olomuških in brnskih ima vsaka hiša svojega rodbinskega svetníka, po katerem se vedno krsti najstarejši sin. To bi marsikateremu romantiku zadostovalo, da v hišnem patronu pri Srbih in Moravanih vidi tako nekaj praslovanskega, vsaj iz dobe Cirilove in Metodove, ako ne iz poganske. Zadnja trditev bi še bila bolj verjetna kot prva, ker svoje domače božke ali vsaj duhove so tudi Slovani imeli: po takem bi domači svetníki lahko bili takozvani kulturni prežitki. Vendar kakor v mnogih slučajih, kjer se je prej iskalo Bog vé kaj poganskega, imamo tudi tukaj nekaj celó krščanskega in morebiti precej poznega pred seboj. V srednjem veku je imela vsaka vladarska hiša svojega patrona. Nekak red v dajanju imen se nahaja po mnogih krajih (n. pr. po starem očetu) in se lahko popolnoma samostalno razvija, ker so zato povsod jednaki pogoji. Tako se n. pr. v ponemčeni češki in popolnoma nemški aristokraciji hranijo od roda do roda čisto češka imena, kakor Zdenko, Jaroslav, Jaromir, Bohuslav itd.

V vasi imamo poleg drugih zabav proti večeru tudi gledališče. Ne mislim na diletante, ki se na Češkem pogosto nahajajo, ampak tu je samo jeden igravec za sceno, ki govori v raznih glasovih in vlači semtertje viteze in razbojnike, hudobne brate in nemilosrdne očete, nesrečne ljubčke in nezveste žene. Takih gledaliških »ravnateljev« z marionetami roma še do danes po čeških vaseh kakih 60.

Na staro vaško oblast nas spominja »rychta«. To je jednonadstropna stavba v duhu starih, lesenih mestnih in vaških občinskih hiš. V zidanem pritličju je krčma s staročeško kuhinjo, in tu se vedno igra in pleše tudi po stari češki navadi. Po starinskih stopnicah pridemo v prvo nadstropje v »konšelsko« dvorano, kjer se nam s figurinami predstavlja vse »rihtarsko« uradovanje. Starih rihtarjev, »konšelov« (v tej obliki so mogočni rimski consules prešli v naše čase!), biričev in njih posebnih pravic danes ni več v vasi, pač pa se z nova oživljajo v — mestih. Tu imate zopet primer češkega društvenega življenja: celo »rychto« so namreč dali postaviti »baračniki«; pred 14 leti so nastala v obrtniških krogih društva z namenom, da hranijo starodavno kmetiško življenje. Dohodki njih »po sosedski« prirejanih zabav, med katerimi so tudi »posvicení« (= žegnanje) in romanje, žrtvujejo se »Matici šolski«.

Ko smo videli, kje in kako živi češko ljudstvo, moramo tudi izvedeti, k a j i n k a k o d e l a. To se nam je o marsi-

katerem kraju že pripovedalo v njegovem oddelku, ali tudi skupno se nam predstavljajo večinoma v nekdanji »češki halupi« zemljedelstvo, živinoreja, bčelarstvo, vrtnarstvo, gozdarstvo in lov. Tu imamo modele gospodarskih poslopij in strojev, statistiko, diagrame in mape, iz katerih izvemo, kako se v posameznih krajih zemljišča uporabljajo, kaj donašajo, kako so zadolžena itd. Razen tega je osrednje gospodarsko društvo za kraljestvo češko prirejalo v raznih obrokih od začetka do konca razstave izložbe gospodarskih strojev in orodij, živine in plodov.

III. Kulturnozgodovinski oddelki.

Na razstavi pa se nam predstavlja tudi ostala ročna in duševna delavnost vsega češkega naroda, ali ne samo sedanja, ampak tudi pretekla. Tako smo prišli do kulturnozgodovinskih »dodatkov«, ki pa niso manj važni nego ljudopisni oddelki. Za Slovana, ki se hoče poučiti o napredku in moči češkega naroda, nahaja se prav za prav tukaj največ zanimivega. Iz vasi pojdimo najprej v »Staro Prago«.

Tudi misel Stare Prage ni izvirna, ali Pražani so segli dalje nazaj nego Parižani in Dunajčani; tudi so svoje delo prav resnobno izvedli in ga niso preveč porabili za krčme in prodajalnice. Vzeli so iz Starega mesta Mali trg iz slavne dobe, ko je cesar Rudolf stalno v Pragi prebival, torej s konca 16. stoletja. Vendar podobe takratnega »rynečka« niso našli, in tako so arhitekti morali marljivo študirati sedanje hiše, podobe iz prejšnjega stoletja in zgodovinske vire. Praga se lahko ponaša, da je njena zgodovina od Vl. Tomka preiskana in popisana (dosedaj 10 knjig), kakor malokatera druga, v novejšem času pa različni strokovnjaki dopolnjujejo ta občni obraz. Po takem smo dobili Staro Prago, ki morebiti ni bila v vseh podrobnostih istinita, pač pa v svoji celoti. Gotika, ki je zapustila Češki toliko slavnih del, mora se že umikati italijanski renesansi, ali oba sloga sta si še mogočna soseda. Lepe hiše so si stavili stari Pražani, ne tako suhoparne kakor mi; svetle in tudi zložne sicer niso mogle biti, ali živelo se v njih ni slabo. Tako se je n. pr. leta 1575. v hiši pri »zlatem kolesu« — seveda ima tudi na razstavi vsaka hiša svoje zgodovinsko ime — naštelo samo pri jedni rodbini 240 blazin in duhen! In kako živahno in veselo sploh je bilo življenje na tem trgu! Bavarski princ Ferdinand je leta 1578. tu v štirih tednih potrosil 50.000 gld., za ono dobo ogromen denar. Sicer pa so v teh hišah živeli tudi prav mešani ljudje, tudi taki, ki so

»na dan« delali in samo ponoči hodili semkaj »spat«. Blizu cerkve sv. Linhartu pri »zlatem konju« pa je v starih listinah zapisan celo »Franciscus Brancaleon Palaeologus«, štalmojster Vojteha Kapliča, torej vsaj na videz potomec bizantijskih cesarjev, ako ni bil kak sleparski klativitez.

Od zunaj je bilo v Stari Pragi vse izvrstno ponarejeno; samo tako daleč realizem ni šel, da bi se tudi nesnage iz hiš na ulico spuščale. Znotraj pa smo mogli samo pritličja opazovati. Poleg krčem smo videli prodajalnice in meščansko kuhinjo 16. stoletja (priredilo jo je društvo »Domácnost«), v kateri je bilo vse pravo in izvirno. V domu »v raju«, kjer je bila prva lekarna za dobo Karla IV. od laškega magistra Angela ustanovljena, priredilo je društvo farmacevtov za kraljevino češko s pomočjo mnogih lekarnarjev lekarno in latinsko kuhinjo iz 16. stoletja, po kateri se je človek kaj plaho oziral; posebno strašna je bila velika zver, ki vas je hotela v lekarnici s stropa požreti. Po takih »krokodilih« — tako se je imenovala pošast v katalogu — si je lahko ljudstvo ustvarjalo »lintverne«. Zanimivo je bilo tudi ogledati, kako so stari Čehi delali denar! Seveda so nam v ponovljeni »mincovni« kovali samo medalje, katere smo si lahko kupili za spomin.

Tudi jedro kulturnozgodovinski razstavi je v glavni palači, in sicer na desni strani. Tu nas najprej zanima književnost. Njen razvitek do najnovejše dobe je hotel literarni odbor kvantitativno in kvalitativno predstaviti, pri čemer so kakor povsod posebno pomagale mlade moči.

Preglede čeških knjig vseh strok smo imeli v precej popolnih zbirkah, ali bolj poučni so bili diagrami, katerim smo se posebno tukaj čudili, kajti bilo je treba pomisliti, koliko dela je bilo ž njimi. Z navpičnimi in vodoravnimi črtami, s palicami v raznih barvah in s krogi se nam je predstavljal razvitek češke književnosti. Tu smo videli na diagramih, kako je stopalo in padalo število čeških bogoslovskih, katoliških in evangeliških knjig, in kako je v novejšem času zopet naraslo. Istotako se nam predstavlja posebno za novejše čase pravniška, zdravniška, filosofska, staroklasična, češka slovniška in literaturnozgodovinska književnost, svetovna poezija v čeških prestavah, duhovna poezija, beletristika (v letih 1800—19 69 spisov, 1880—89 1375), glasbena, zgodovinska, životopisna, zemljepisna, matematičnofizična, kemična, narodopisna, inženerska, risarska, krasnopisna in tesnopisna, zemljedelska, vojaška, telovadna, ognjegasilska in ljudopisna književnost. Posebne diagrame imajo almanahi, koledarji in časopisi. Prvi pravi časnik izšel je leta 1672; v l. 1848—49 je število časnikov kakor

povsod naenkrat jako naraslo in potem zopet padlo; velik napredek se opazuje zopet od leta 1870.: takrat je izhajalo čeških listov 72, l. 1894. pa je bilo njih število 528! Povsod vidimo, kako važnost za prerojenje češkega naroda so imele knjige in časniki.

Ravnatelj Madiera je pa še nazadnje priredil velik diagram, na katerem se je vsa češka književnost po glavnih dobah predstavljala. Na veliki mapi je človek po večjih ali manjših barvanih palicah lahko sodil, kako so se n. pr. Čehi v svoji takozvani zlati dobi najbolj zanimali za bogoslovske spise, tako da jih v najnovejšem času šele po ustanovljenju češke bogoslovske fakultete komaj dosegajo. Čudimo se, kako so se tudi pri Čehih nekatere važne stroke le malo negovale, in kako se je to v najnovejšem času na srečo zboljšalo. Za čisto znanost v svojem jeziku so se Čehi sicer brigali že od l. 1821., ko sta prof. Purkyně in Presl osnovala časopis »Krok«, delovali so pridno v vseh strokah, ali vidi se, kake skoke dela znanstvena književnost po ustanovitvi češke tehnike, vseučilišča in akademije.

V kvalitativnem oziru se je moral odbor precej omejiti. Skušal je, da predstavi glavne pisatelje češke, dasi so skoro vsi spomeniki o Dobrovskem, Šafaříku, Kollárju in Havlíčku zloženi v češkem muzeju, od koder se niso izposodili. Posrečilo pa se je vendar odboru, da je tudi o njih marsikaj zbral. Pri drugih ga je posebno podpirala pieteta in dobra volja sorodnikov. Tako so nasledniki sami neizmerno nagledno predstavili delavnico imenitnega fiziologa Purkynja, tovarnik J. Frič pa delavnico in burno življenje svojega očeta J. V. Friča. Z znanjem in vkusom je priredil dr. Jakubec dvorano Nerudovo, Palackega in Jungmannovo ter oddelek Hálkov in Erbenov, prof. Bílý dvorano Čelakovskega, Dora Hanuševa pa oddelek J. J. Hanuša. Tu ste videli slike, kipe in celo figurine teh mož z licem iz voska, njih dela, rokopise, pisma, listine, ki pričajo o važnih dogodkih njih življenja, njih odlikovanja i. t. d. Posebno poučne pa so bile imenovane delavnice in dvorane, pri katerih se vam je zdelo, da ste prišli čeških velikanov obiskovat. Tu ste opazovali aristokratičnega Palackega in njegovo trdo roko v rokopisih, tam Jungmanna, kako je preživel na vrhuncu svoje slave poslednja leta svojega življenja. O podrobnosti, o kateri nisem nikoli čital v njegovih životopisih, poučil me je kolofonij na njegovi mizi: Jungmann je namreč v svojih svobodnih uricah prav pridno godel. Tu vidimo Čelakovskega, katerega je po težkih pesniških in pisateljskih skušnjah nazadnje znanost tudi precej dobro redila, tam priprostega Nerudo, v katerega knjižnici je ostalo mnogo od novejših pisateljev mu podar-

jenih knjig — nerazrezanih. Marsikateri domišljavi pisateljček se je lahko tukaj prepričal, kako ga je cenil Neruda.

Videli ste tudi mape z rojstnimi kraji pisateljev na Češkem, Moravskem in Šleškem. Razni diagrami so kazali vpliv tujih smerov na češko literaturo, žalibog samo do leta 1620., naraščaj čeških pisateljev v novejši dobi, razmerje med pesniško, znanstveno in poučno književnostjo v izvirnikih in prevodih, prevode iz slovanskih jezikov in iz češkega jezika v slovanske. Celemu oddelku pa je bila dodana čitalnica, v kateri so se nahajali časniki, časopisi in važnejša draga dela. Vsakdo se mora čuditi visokemu razvitku češkega tiskarstva in reproduktivnih umetnosti, kajti nekateri zavodi se lahko merijo s prvimi v največjih evropskih središčih.

Kakor literatura, predstavljalo se je tudi g l e d a l i š č e in g l a s b a. Imponirala je seveda razstava »Narodnega divadla«, ali zanimivo je bilo gledati nazaj, kako so se mu tla pripravljala. Pretresel vas je pogled na izbico, v kateri je v Plzni umrl Jožef Kajetan Tyl: mož, ki je toliko storil za prebujenje češkega naroda kot igravec in pisatelj, ki se je po vsakem ponesrečenem poskusu z nova navdušeno lotil svojega dela, piše pred vami na škrinji ali prav za prav na veliki kišti, kajti nima niti mize. Neštevilne gledišče družbe so se ustanavljale po čeških mestih in trgih, propadale in se na novo rodile; danes ima »Jednota českého herectva« (društvo čeških igravcev) 20 odsekov po čeških krajih. Posebni razstavi še imata mestno gledišče plzensko in narodno brnsko, ali tudi o drugih izvemo marsikaj. Ne manj važna pa so še danes društva čeških diletantov. Češke zabave si tudi v vaseh ne morete lahko misliti brez domačih igravcev. Kakor povsod, se Čehi tudi tu organizujejo, in njih »Ustřední Matice divadelních ochotniků československých«, ustanovljena leta 1886., šteje nad 100 društev. V diagramih se nam predstavlja repertoir, finančni uspeh, sedanji stan in razvitek čeških diletantskih gledišč, in njih mesta so še na posebni mapi zaznamovana.

V glasbenem oddelku se nam kaže, da so Čehi že v 18. stoletju imeli imenitne skladatelje, med katerimi je spadal Jožef Mysliveček k najbolj priljubljenim v celi Italiji, Jurij Benda pa na Nemškem; tudi so imeli imenitne goslarje in pianiste. Glasbeno življenje na Češkem je bilo sploh visoko razvito. Znano je, da je Mozart napisal Don Juana za Prago; v letu 1811. se je tam odprl prvi konservatorij v srednji Evropi (tako ima Praga tudi prvo vseučilišče in tehniko), leta 1830. pa mu je bila dodana šola za orgljarje.

Glasba in petje tudi pomagata narodnemu probujenju, in danes se lahko Čehi ponašajo s takimi narodnimi in v

celem svetu priznanimi skladatelji, kakor Smetana, K. Bendl, K. Dvořák, Zd. Fibich, katerih podobe, dela in trofeje nam razstavljajo. Med goslarji so uživali in uživajo evropsko slavo Jožef Slavík († 1833), Ferdinand Laub († 1835) in Fr. Ondříček. Seveda niso pozabljena tudi pevska društva, ki so toliko storila za probujenje češkega naroda, in posebna mapa nam kaže, kako so razširjena.

Čehi so v slovanskem svetu in drugod znani kot narod arhitektov in inženerjev. Treba pa je tudi vedeti, da so k temu največ pomagale šole in da je praška tehnika za pariško najstarša v Evropi. Iz starših slogov se nam najbolj predstavlja gotiški, ki je postal za Čehe zares nekako naroden in jim je zapustil najlepše spomenike, kateri se v zadnjih časih obnavljajo z veliko pieteto in s strokovnjaškim znanjem. Razstava prof. Mockra iz treh dob češke gotike se končuje z modelom prednjega zvonika katedrale sv. Vita, ki se bo še na koncu tega stoletja pokazala v novi velikanski obliki.

Drugače ta oddelek ni popoln in predstavlja se nam v njem le stavitelјstvo naše dobe. Najbolj nam novodobni razvitek kažejo praška okolična mesta. Tako so si Vinohrady, katerih razvoj se nam v šestih dobah predstavlja od leta 1866., ko so imeli 57 hiš, do leta 1895., ko je njih število naraslo na 848 (prebivavcev 40.000), zgradili cerkev sv. Ludmile za 384.000 gld., krasne in velikanske šole (meščanska šola za dečke in ljudska na Smetanki je stala 250.000 gld.!) mestno hišo, narodni dom (za 470.000 gld.), okrajno sodišče (za 130.000 gld.) in mestno vodarno.

Načrti in diagrami cest na Češkem nam kažejo, da se ta razvita dežela šteje med najnaprednejše poleg Belgije in Francoske. Prvi poskusi z železnicami na kopnem so se delali na Češkem, in tam je bila res zgrajena prva, sicer samo konjska iz Budějovic do Linca (koncem leta 1832.), na kar spominjajo izloženi Gerstnerjevi spisi. Sedanji neizmerno visoki razvitek čeških železnic nam seveda kaže poseben diagram. Vse za železnice potrebne in tudi druge stroje delajo si Čehi doma in posebno ponosno poudarjajo, da so nazadnje tudi pri stavbah železnih mostov popolnoma iztisnili tujo konkurencijo, ki je na tem polju najdalje trajala, in da danes sami uspešno tekmujejo tudi s tujimi tvornicami daleč za avstrijskimi mejami. Iz drugih strok je danes posebno razvita elektrotehnika. Glavni začetnik je tu Fr. Křižík, katerega svetilnice so razširjene po vsem svetu.

Velik oddelek nam je predstavljal dragocene spomenike umetelne obrtnije in industrije. Tu smo imeli zgodovinsko in sistematično zbirko našivkov (pletil in vezil), oblačil in čipek. Tu in pri pohištvu razstavljene reči pa niso starše

od 17. stoletja. Raznovrstnosti ženskih ročnih del se tudi tukaj čudimo, skoro vsak kraj ima svoj slog, posebno na Moravskem in Slovaškem. Tu in še potem v muzeju v Turčanskem Sv. Martinu sem se čudil, kako imajo Slovaki razne načine vezanja in pletenja ter povsod svoja izvirna imena. Ne verujem sicer, da se je ta umetnost samostalno razvila, in še manj, da so njene tradicije skupne vsem Slovanom, ampak njen početek imamo iskati na vzhodu, od koder je prešla k jugovzhodnim slovanskim (pr. popolnoma turško terminologijo pri Hrvatih, Srbih in Bolgarih) in drugim narodom. Vendar to je jasno, da so Slovaki in Moravani — na koliko so tudi Čehi v kraljestvu imeli jednako ornamentiko, še ni dokazano — k njim zanesene početke samostalno in izvrstno dalje razvijali. Marsikaj je dolgo let potovalo s Slovaškega v tuje dežele, da se je potem vračalo v modnih žurnalih kot tuje delo. Tako se pa tu ljudska umetnost, ki že umira, zopet oživlja, in tu se nam kaže tudi pot, kako se ohrani, kar se dá ohraniti. Na Češkem že danes ni več narodnega čipkarstva, vse se dela po vzorih, katere kupci delavkam predlagajo, in prepričan sem, da se bodo narodni motivi in ornamenti med Čehi in tudi drugod razširili.

Pri pohištvu lahko opazujemo, kako se tudi ono po modi in po novih potrebah menja. Kiparska, rezbarska in kovaška dela so večinoma iz cerkev in nam pričajo, da je katoliška protireformacija razvitku cerkvene umetnosti, posebno pa kiparstvu, bila jako ugodna. Odlične so sličice v starih čeških rokopisih do 16. stoletja. Znamenita dela imamo posebno v kancijonalih. Še v 18. in celo v 19. stoletju nahajamo pisane molitvice s sličicami v vsaki vasi. Najlepše take spomenike imamo med moravskimi Slovaki, in njih slog je jednak ornamentiki na pohištvu, našivkih in pisankah. Lončarska dela so večinoma iz 17. in 18. stoletja, ali pa do novejših časov s kmetov. Tudi tukaj se odlikujeta Moravsko in Slovaško. Češko steklarstvo, ki je danes po celem svetu znano, razvija se v tej meri šele od 17. stoletja. V kronologičnem redu se nam predstavlja, kako so Čehi delali denar, medalje in pečate. Govori se nam tu še o razvitku in slogu stavbenih del.

Že do sedaj smo se v duhu večkrat prestavljali v cerkve, ali imamo še tudi poseben oddelek, katoliški in protestantski. V katoliškem nas mikajo posebno spomeniki na češke patrone in zakladi svetovidski, ki so po dovoljenju kardinala nadškofa Schoenborna takrat tudi prišli na razstavo, česar ni bilo mogoče doseči l. 1891. Na mapah in diagramih se nam predstavlja razvitek kato-

liške cerkve, bratovščin in katoliških društev med Čehi; v podobah vidimo za narod zaslužne duhovnike, romarska mesta in njih mapo; potem zbirko čeških madon (božjih mater), devocijonalije in bogoslovno literaturo, staršo in novejšo. Neizmerno zanimiv je v posebnem paviljonu — stopimo malo iz razstavne palače — evangeliški oddelek zaradi bogate zbirke husitske in češkobratske književnosti, ki je imela tako slavno ulogo v razvitku češkega jezika in slovstva. Seveda se nam na mapah, diagramih in slikah predstavlja zgodovina evangeliške cerkve med Čehi. Poseben odsek ameriških evangeliških cerkev pa nam kaže, kako se je tudi med češkimi kolonisti, med katerimi ni mnogo evangelikov, razširilo sektantstvo.

V pravniškem oddelku nam lahko Čehi kažejo, da je v njih pravu do obnovljenega deželnega reda (l. 1627.) mnogo izvirnega, in da tudi na poznejši razvitek domače pravo ni ostalo brez vpliva. Češka uredba so »zemske (deželne) deske«, na katerih so se zapisovale razsodbe deželnega sodišča, sodniški zapisniki, navade, naredbe, sklepi deželnih zborov in privilegije, razen tega pa dogovori in pravne spremembe na nepremičnih posestvih. Ta poslednji pomen se jim je ohranil do današnjega dne, in v tej obliki imajo danes občeavstrijsko veljavo (Landtafel). Kdor se bolj podrobno zanima za razvitek našega pravništva in posebno upravništva, ve tudi, da se je še maršikaj drugega s Češkega in Moravskega razširilo v druge dežele. Čudimo se na razstavi faktu, da še niti za cesarja Jožefa II. germanizacija ni bila tako mogočna, kakor si mi in tudi Čehi večinoma mislimo, kajti tudi iz te dobe še vidimo deželnozborske zapisnike z nadpisom »Sněmy«, še več pa raznih listin, ki nasprotujejo današnjemu »notranjemu uradnemu jeziku«. Ako še k temu vzamemo visoko razvito staro pravniško literaturo, ki se nam seveda tudi kaže, bo nam pač jasno, da je vse to Čehom in posredno tudi nam mnogo pomagalo v bojih za jezikovno ravnopravnost. Med raznimi predmeti, med katerimi je največ sodniških znakov, mečev in orodij za mučenje, je pač najbolj zanimiv deželni pečat s podobo sv. Večeslava, ki se je rabil pri pečatenju deželnih dogovorov, n. pr. prisege kraljeve pred deželnimi stanovi in stanov pred kraljem. Kos debla z izdolbenim križem pa nas spominja, kako so se nekdaj stavili deželni mejniki v gozdnih krajih, kjer bržkone ni bilo mnogo kamenja: smreke, jelke i. t. d. so dobivale križe.

V trgovinskem oddelku se lahko prepričamo, kako se Čehi z velikimi koraki osvobojujejo tujega kapitala, in kako se tudi trgovine poprijemljejo, ki je dolgo časa bila

večinoma v tujih rokah. Naj le čisla govoré: banke, ki so čisto v čeških rokah, imajo 70 milijonov aktiv, hranilnice polpetsto, posojilnice poldrugisto milijonov. Jako razgledno se nam predstavljajo te razmerno velikanske svote. Tukaj nimamo mape s črtami ali z dolgimi barvanimi pravokotniki na steni, ampak veliko mapo Češkega, Moravskega in Slezkega (v merilu 1 : 75.000) na tleh, iz katerih se vzdigujejo okrogle palice v raznih barvah (n. pr. rdeče pomenijo posojilnice); jeden centimeter višine takih palic pomeni 50.000 gld. hranjenega kapitala. Tu se lahko vsakdo skoro prepriča, kateri kraji še so zaostali, ker so neprobujeni ali pa siromašni. Neprijetne praznine vidimo posebno na jugozahodnem Češkem, kjer se nahajajo največji latifundiji. Posebno se čudimo visokim palicam praških bank, ki segajo skoro do stropa 20 metrov visoko. Žalibog ni pokazano, koliko češkega kapitala je še v deželni hranilnici, katera je po jednaki usodi kakor kranjska v nemških rokah. Neizmerno hitro se razvija tudi društveno življenje med trgovci, trgovinsko šolstvo in trgovinska književnost.

Tudi tu je razstavni trgovinski odbor skrbel, da se nam pokaže kos zgodovine v prodajalnici s kupcem in njegovim učencem iz 17. stoletja; isto se kaže še po drugih figurinah, ki predstavljajo praškega kupca in njegovo ženo v prazniški obleki iz 17. stoletja, tako tudi prazniški oblečenega »formana« ter praškega kupca v obleki oroženega zbora trgovcev iz dobe kronanja Leopolda II. 1791. l. Ni se pozabilo tudi na starega poštarja iz l. 1784. in poštnega voznika (iz l. 1826.).

Vsa čast češkemu dijaštvu posvetnemu in duhovnemu! Tako moramo zaklicati, ko smo si ogledali oddelek »študentstvo in visoke šole«. Visokošolci so najbolj širili narodopisno gibanje. Imeli so neštevilna predavanja o razstavi, v kraje, kjer dijakov ni, kakor na Sleškem, so pošiljali na svoje stroške posebne predavatelje; oni so večinoma prirejali razstavice ali pa so se jih najbolj udeleževali; pri dotičnih zabavah so razširjali češke plese in skrbeli za denarni uspeh razstavic in velike razstave. Po takem je seveda tudi akademični odbor narodopisne razstave storil vse, da predstavi dostojno češko velikošolstvo. Na tablicah in diagramih lahko študirate vso mogočo statistiko praškega vseučilišča in tehnike ter bogoslovskih semenišč na Češkem in Moravskem. Predstavlja se nam število vseučiliščnih slušateljev po gimnazijah od l. 1887. do l. 1892., obiskovanje skupnega vseučilišča od l. 1835. do delitve, potem pa čisto češka doba obeh visokih šol. Tu se lahko pač v vsem poučite po podatkih zbranih iz 100.000 matic. Tako je n. pr.

za karasteristiko češke inteligencije jako važno, da je bilo l. 1893. iz kmetiškega stanu pravnikov 28%, medicincev 33%, filozofov 29%, tehnikov 23%, farmacevtov 11%; iz obrtniškega stanu so dotične številke: 15, 13, 18, 19, 13; iz učiteljskega stanu: 9, 9, 11, 5, 11; iz služabniškega in delavskega stanu: 7, 3, 7, 5, 2. Proti temu so malenkostni odstotki sinov doktorjev medicine in pravnikov: pravnikov 6, medicincev 4, filozofov 2·1, tehnikov 2, farmacevtov 3; tako tudi sinov arhitektov in inženerjev: 1·5, 1, 1, 2, 3; iz vojaškega stanu prihaja kar samo 0·3% pravnikov, o drugih dijakih pa se niti ne govori. Za l. 1894. se je tudi poizvedelo, koliko dijakov vzdržujejo roditelji, koliko deloma roditelji, in koliko jih je, ki se sami živé (pravnikov 17·27%, medicincev 7·92%, filozofov 36·53%, tehnikov 6·31%). Celih 19% vsega dijaštva mora dajati instrukcije (16%) ali pa služiti po pisarnah. Takim mundantom se plačuje mesečno za ves dan primerno 31·40 gld., za pol dne 18; pri instrukcijah so plače podobne, ali nahajajo se tudi siromaki, ki se za 3 gld. na mesec žrtvujejo.

Pri primerjanju številk drugih vseučilišč v Avstriji vidimo, da je praško vseučilišče (l. 1892/93 : 2454 slušateljev) po številu slušateljev prvo za dunajskim in da daleč presega vsa druga (nemško v Pragi 1351, graško 1349), tako da že te številke govore za potrebo drugega češkega vseučilišča, ko bi ne bilo še drugih važnih vzrokov dovolj. Malenkostne so številke drugih Slovanov na češkem vseučilišču, največ l. 1886. : 19, l. 1891. pa samo 1, 1892 : 3, 1893 : 6. V letih 1876 do 1879 je bilo vsaj na tehniki vedno 10 do 11 Slovanov, ali zadnja leta se je tudi to število neizmerno skrčilo (l. 1891 : 6, 1892 : 4, 1893 : 3). Za to pa na Dunaju študira samih Čehov na leto 500 do 800. V obširni (vel. 8° 162 str.) knjižici »Průvodce akademickým životem« se pa obiskovanje tujih vseučilišč nikakor ne obsojuje, ampak celo hvali. Zato pa bi bilo treba svetovati tudi drugim Slovanom, ki se lahko svobodno gibljejo, naj vsaj jeden semester študirajo v Pragi. Neizmerno zanimive so številke o skušnjah, ki pričajo o veliki nadarjenosti, še bolj pa o pridnosti čeških dijakov. Tako n. pr. izmed medicincev doseže doktorat v primerni dobi (v 6. letih) 70·7%, izmed filozofov dela skušnjo v petih letih 76·5%.

Jako živahno je med dijaštvom društveno življenje. Tudi tukaj izvemo, da je velika večina dijakov v društvih, in sicer: pravnikov 77%, medicincev 87·45%, filozofov 85·71%, farmacevtov 71·43%, tehnikov 88·11%. Med češko mladino pa že več let neizmerno vre. Po oddelitvi češkega vseučilišča namreč ni bilo treba več boja za ravnopravnost na

tem polju, in vsled tega kmalu ni več zadostovala stara narodnjaška frazeologija. Realisti, v prvi vrsti njih vodja profesor Masaryk, so izdali geslo, da je treba narodni program revidirati in proglobiti. Razen tega je l. 1889., posebno pa l. 1890. na Mickiewiczevi slavnosti v Krakovu, stopila češka mladina v ozko dotiko z radikalno poljsko in rusinsko v Galiciji. Tako so se rodili češki »naprednjaki« (pokrokáři), ki so hoteli reševati socijalna in kulturna vprašanja. Dijaštvo naj stopi v zvezo posebno z delavci, naj porabi svoj vpliv na politiko, naj se bojuje proti velikemu kapitalu; vse narodnosti naj so jednakopravne in naj se razvijajo na podlagi svojih lastnih moči — v praktiki je bilo to obsojevanje postopanja Rusije s Poljaki in Malorusi, za katere so se zahtevale jednake pravice — in treba je skrbeti tudi za povzdigo in emancipacijo žensk. Češki dijaki pa so se tudi teh vprašanj lotili s posebno žilavostjo in energijo ter svoje praške, gališke in nemške učitelje (mnogo je vplival na-nje nemški socijalizem, posebno Beblova knjiga »Die Frau«) skoro prekosili. Ker so se bolj delavni in sposobni dijaki pridružili novemu gibanju, so »naprednjaki« v kratkem povsod zavladali, ali kmalu se je začela tudi reakcija »neodvisnega dijaštva«, ki pa še ni našla svojega pozitivnega programa. Ne dvomimo pa, da pri dobrem vodstvu dijaštvo tudi tukaj pride na pravo pot, ker ima resne volje dovolj, da misli in dela.

Na te novejše boje se spominjamo, ko vidimo zastave, razne spomenike in publikacije (med njimi posebno mnogo časopisov zadnjih let) najstarših akademičnih društev. Največje in najslavnejše društvo je bil »Akademický čtenářský spolek«, ustanovljen l. 1849., razpuščen l. 1889. (formalno zaradi precej otročje adrese francoskemu dijaštvu), baš ko je začel notranje hirati, ker se je slepo zapisal praznemu »svobodomiselnemu« narodnjaštvu. Došlo je celo tako daleč, da je l. 1887. občni zbor z bombastičnimi frazami glasoval proti nasprotnikom zelenogorskega in kraljedvorskega rokopisa. Nasledovala ga je »Slavia«, najstarejše češko dijaško društvo, ustanovljeno l. 1848., oživljeno l. 1869., ki je do razpustitve »Akademickega spolka« imelo v prvi vrsti gojiti slavistiko in slovansko vzajemnost. Vendar tudi to društvo je l. 1894. pokopalo pretirano naprednjaštvo in nespoštljivo kritikovanje vseučiliščnih profesorjev.

Veliko važnost so imela in še imajo strokovnjaška društva, ki so nekdaj nadomestovala češka predavanja, danes pa drugače dobrodelno vplivajo na svoje ude. Tu imamo društva pravnikov, zgodovinarjev, matematikov, medicincev,

filologov, kemikov, inženerjev, naravoznancev, slušateljev strojništva in farmacevtov.

Nekaj posebnega je društvo »Stalcev«, ustanovljeno l. 1878., katerega glavna naloga je razširjevanje čeških knjig in prirejenje literarnih predavanj. V sedemnajstih letih so društveniki plačali 100.000 gld. za knjige, kar pomeni po trgovinski ceni 126.000 gld.! Po skušnjah bi niti peti del ne bil porabljen za knjige, ko bi društvo svojih udov ne bilo na to sililo in jim ne preskrbovalo olajšav pri nakupovanju. Zanimivost je tudi društvo za stavljenje akademičnega doma, v katerem bi imela svoje prostore vsa akademična društva. Lani se je že kupila hiša za 109.200 gld., ali treba bo še nekaj let, da pridejo društva pod svojo streho.

Razen velikih občedijaških, strokovnjaških in podpornih društev imajo pa češki dijaki še mnogo »krajinskih društev« v Pragi, v katerih se zbirajo, zabavajo, poučujejo in podpirajo dijaki kakega okrožja, še več pa »mestnih društev« in »ferijalnih klubov« po svoji domovini na Češkem in Moravskem in celo Sleškem (»Opava« v Opavi). Razen prijateljskega občevanja imajo taka ferijalna društva nalogo, da prirejajo zabave, slavnosti, dobrodelne bazare, predavanja, na katera se v poslednjih letih posebno pazi, in da podpirajo vsa kulturna podjetja češka. Človek se čudi, koliko denarja imajo take družbice same, še bolj pa, koliko ga nabirajo za »Matico šolsko« itd.

Poleg tega pa še imajo vsa češka dijaška društva neizmerno lepo in važno nalogo, katero nam je tudi razstava kazala. Tu ste videli »vzorno knjižnico za ljudstvo«, katero je poseben odsek sestavil na stroške akademičnega odbora in dijaštva. Obsega 220 vezanih zvezkov v ceni 470 gld. Po razstavi bode darovana kaki občini. Tako pravi katalog. Druga poročila pa nam še pričajo, da je češko dijaštvo v ubogih in posebno germanizaciji izpostavljenih občinah osnovalo podobnih knjižnic na Češkem — 695, na Moravskem in Sleškem — 450.

Seveda je tudi tukaj kazala mapa mesta delavnosti dijaških društev in od njih osnovanih knjižnic; diagrami pa so predstavljali njih dohodke in stroške, število členov, predavanj, društvenih in na kmetih osnovanih knjižnic, stroške za podpore in kulturne namene. O predavanjih pripovedovale so nam še posebne tablice. Tu so bile številke, ki so govorile zá-se. Naši mladini, ki ima gotovo mnogo dobre volje, ali si večkrat ne more najti prave delavnosti, priporočam, naj bolje upoznava dobre zglede češkega dijaškega življenja. Tam dijaki ne kujejo vedno pravil in opra-

vilnikov — seveda posebnih tudi za pitje — polnih nemškega formalizma in birokratizma, in se ne navdušujejo za tak nemško-hrvaški nestvor, kakor so »Križevački štatuti«. In še nekaj: nobena stranka med češko mladino ne pobija neprijetnih ji teženj z — bizantijskim klerikalizmom, kajti nič drugega ni takozvani »slovanski« program, kakršen se je že tudi Čehom večkrat predlagal, ali brez uspeha.

Posebnost za nas Slovence so popolnoma pravilna društva po vseh čeških bogoslovskih semeniščih. Nekatera nosijo ime zaslužnih duhovnikov (»Růže Sušilova« v Brnu in Pragi, »Jirsík« v Budějovicah), ali pa se zovejo »Literarno in govorniško društvo bogoslovcev« (v Olomucu in Kralovehradcu). Različne zaveze po seminarijih so že precej stare, ali pravilna društva se javljajo šele od l. 1877.; prvo je bilo brnsko, najmlajše pa je praško z l. 1886. V njih se seveda bogoslovci pripravljajo za svoj poklic v pisanju in govorjenju na korist cerkve in domovine. To se godi v sejah, ki bivajo redno vsak teden ali vsaka dva tedna. Razen bogoslovskih vprašanj se razpravljajo tudi vsa druga. Kako korakajo bogoslovci z duhom časa, dokazuje ustanovljenje »socijalnega krožka« (l. 1893.—1894.) in »socijalnega kursa« (1894. do 1895.) v brnski »Růži Sušilovi«. Skoro v vseh semeniščih se gojé tudi jako marljivo slovanski jeziki, na Moravskem posebno poljski. Seveda se skrbi tudi za dostojno zabavo in slavnostne akademije, katere pripravljajo semtertje posebni pevski ali glasbeni odseki. Vsa društva imajo svoje knjižnice; posebno mnogo pa snujejo knjižnic po občinah, kjer sta vera in narodnost v nevarnosti. Zgoraj imenovano veliko število knjižnic na Moravskem in Sleškem je v prvi vrsti zasluga bogoslovcev; olomuški samo so jih osnovali 236, brnski 57. Skoro vsi društveni stroški se rabijo za kulturne namene. Razen tega pa se še posebej zbira za narodna in verska podjetja. Tako n. pr. brnski bogoslovci pošiljajo redno vsako leto Matici šolski 200 gld. (v celem so ji do danes darovali 1605 gld.), kralovehraški so njen ustanovnik in drugi peteri pravi člen (s 1000 gld.), podpirajo še pa posebej sosednje matične šole. Vsa bogoslovska društva živé v vzajemnosti in imajo tudi skupne shode na Velehradu. Včasih izdajajo svoje zbornike in časopise, vendar pravi in stalni sad njih delavnosti kaže se šele v naslednjih letih. Veliki razvitek češke katoliške književnosti v najnovejši dobi je gotovo v prvi vrsti zasluga bogoslovskih društev. Čeških duhovnih pisateljev je toliko, da se delijo v šole in da imajo že tudi svojo »moderno«, ki se z mladim pokolenjem realistov in naprednjakov strinja v tem, da umetniških del ne sestavlja samo oblika, ampak da jim je treba tudi idej.

Na zgodovinsko ulogo v življenju češkega dijaštva spominja spomenik študentske legije leta 1648., prapor legije iz dobe Marije Terezije, figurine legijonarjev iz leta 1801. in 1848., slike uličnih bojev i. t. d. iz l. 1848. Vendar mene je še bolj zanimala množica pisanih časopisov visokih in srednjih šol od l. 1845. naprej, ki ne pričajo samo o blagih težnjah nekdanjih dijakov, ampak tudi o tem, da oni in njih nasledniki primerno hranijo spomine na mladoletne ideale in poskuse. Da pa dobijo čitatelji še pojem, kaj vse se je tu in tudi v drugih oddelkih razstavljalo, omenim naj šele, da ste videli celo kopico fotografij in slik starih in novejših predsednikov raznih društev, njih prostorov, knjižnic, slavnostnih izletov in skupin, potem njih znake, plesne rede, legitimacije in odtiske pečatov!

Češka žena je znana kot tip dobre matere, gospodinje in kuharice. In vendar čujemo v Avstriji o ženski emancipaciji največ iz Prage! Tam je društvo »Minerva« osnovalo prvo žensko gimnazijo, od tamkaj prihajajo peticije na državni zbor, naj se dovoli ženskam vstop v visoke šole. Na razstavi pa vidimo bogato žensko literaturo, mnogo ženskih umetniških del, impozantno statistiko ženskih literarnih, telovadnih in dobrodelnih društev, častne spomenike o čeških ženah (med njimi zlato medaljo in častni diplom z razstave v Chicago za spise za mladino), veliko število slik in fotografij odličnih čeških žen, njih časopise in brošure, rokopise in literarne spomenike. Od kod prihaja to živahno duševno in društveno življenje? Na staroslovanske demokratiške tradicije se tukaj ne moremo sklicevati, kakor se to godi v katalogu. Sicer pa je še veliko vprašanje, na koliko je žena bila takrat ravnopravna. Pogled na položaj proste žene pri Rusih ali Črnogorcih, kjer je sicer marsikaj lahko pokvaril poznejši vzhodni vpliv, in občni nazor o ženskah pri vseh slovanskih narodih ne potrjujeta nikakor takih teorij. Le narodno probujenje, ob katerem je bilo treba tudi ženske pomoči, sposobnost in prirojena praktičnost čeških žen, novodobni boj za obstanek, ruska in nordiška književnost — vse to je mogočno vplivalo na naprednost češkega ženstva, največ pa morebiti poameričanjeni rodoljub V. Náprstek, ki je že l. 1865. s pisateljico Karolino Světlo osnoval »Česko-americký klub dam«. On je spoznal važnost omikanih žen za narod in človeško družbo, odprl jim je svojo bogato knjižnico in načrtal program njih klubu, po katerem se naj širita ženska omika in dobrodelnost; posebno pa je vzpodbujal ženske k skrbi za mladino in predlagal v gospodinjstvu koristne poprave (n. pr. je uvedel na Češkem prvi šivalni stroj). Vsestranski omikana in samostalna bodi

ženska, da se lahko sama preživi; še bolje pa bo, ako se možu na stran postavi dovršena tovaršica in mati. Te ideje so oživljale delavnost čeških žen, za nje so se borile in se boré češke pisateljice. Število ženskih društev se množi od leta do leta; sedaj jih je kakih 90, ki izdajajo na leto 80.000 gld. za dobrodelne namene.

Pojdimo še v kulturnozgodovinske paviljone. V jednem se nam predstavlja pravek zemlje češke sistematično in kratko ter po najnovejših najdbah, kajti ta oddelek je bil že l. 1891. prav obširen in popoln. Znano je, da se v zadnjih letih spravljajo na svetlo, posebno na Moravskem, prav zanimivi ostanki iz diluvijalne dobe, ali tudi razkopavanje gradišč na Češkem daje prav lepe rezultate. Čudimo se, ko vidimo, da razni predmeti prihajajo iz dvanajstih muzejev izven Prage. To priča o veliki kulturnosti češkega naroda, ker se toliko manjših mest zanima za starino, ali priznati se mora, da se tudi zbirke preveč raztresajo. Tako se objasnjuje nekoliko, zakaj je n. pr. moskovski antropolog Anučin bil iznenadjen od siromaštva praškega češkega muzeja na polju prazgodovine.

V srednji vek in v prva stoletja novega veka nas najbolj prestavlja grad Kokořín. Tu se vidijo dobro posnete razvaline pravega grada iz okolice Melnika. Postaviti ga je dal klub čeških turistov. Črez stara vrata se pride na velik dvor, na katerem stoji dobro znani husitski voz. Na pravi strani imamo vojaški oddelek, ki je večinoma posvečen proslavljanju Jana Žižke in Prokopa Velikega. Vidimo tudi husitske vojake, njih orožja, iz husitskih bojev znana mesta in gradove, natančne načrte vojniških pohodov Žižke in Prokopa. Na starše čase spominjajo slike; orožja pa je mnogo iz vseh dob, posebno pa iz časov tridesetletne vojske. Nahajamo tudi spomenike iz zgodovine avstrijske armade, v katero pošiljajo Čehi toliko izvrstnih vojakov, žalibog pa premalo častnikov. Po takem je Čehov seveda na višjih mestih še manj; razstava nas spominja samo na podmaršala barona Friedberga, generalmajorja Samca in na nekaj polkovnikov in stotnikov, ki imajo posebne zasluge za češko vojaško literaturo. Nam se zdi, da bi bilo za Čehe in za druge avstrijske Slovane mnogo bolje, ako bi tudi v vojski ne prepuščali preveč mest Nemcem, posebno pa ne tak narod kakor češki, ki pošilja leto za letom toliko svoje inteligencije na vse strani sveta, kjer se še prej odtujujejo, nego bi se v armadi. Naravne moči, telesne in duševne sposobnosti bi nazadnje tudi tukaj premagale vse težave in ovire, da Slovan ne bo samo dober sluga, ampak tudi izvrsten gospod.

Sicer nam pa ne manjka krasnih primerov v visokih poveljnikih, katere je Avstriji dajala Vojaška granica.

Črez podvižen most stopimo še na levo stran tega grada Kokořína, kjer vidimo gladomornico, natezalnico, na kateri razpenjajo človeka, in druga grozna mučila. Veliko delo je imela biti diorama, ki je predstavljala pobitje Saksoncev pod Hrubo Skalo po — kraljedvorskem rokopisu. Čehe je mikal uspeh diorame na lvovski razstavi, kjer se je videla zmaga Kościuszkova pri Raclavicah. Kaj podobnega bi se v češki zgodovini dalo vzeti le iz husitskih vojsk, ali proti temu so govorili višji oziri; kaka podoba iz narodovega življenja (Moravan Úprka je n. pr. hotel naslikati romarsko pot na Velehrad) pa ni našla milosti. Po takem so odborniki in umetniki segli po meglени dobi v osvetljavi falsifikata iz 19. stoletja in seveda stvarili tudi nekaj prav meglenega.

Celo češko zgodovino pa nam je predstavljal paviljon kraljevskega glavnega mesta Prage, v katerem so se nahajali važnejši predmeti mestnega muzeja. Tu smo videli zbirke pravečnih izkopin iz sistematično preiskane okolice praške in raznovrstne Pražanom potrebne izdelke od najstarših dob, posebno od praških mojstrov. Med predmeti, ki so pričali o blesku praškega življenja, zanima nas posebno »primatorski voz« iz 18. stoletja, po katerem je človek lahko mislil, da je praški župan bil velik gospod. Nekdanji cehi so nam zapustili svoje škrinje, znake in rede. Bogata je bila zbirka praških cerkvenih predmetov, tudi tiskopisov in listin, ki so se največ tikale Husa. Neprijetne občutke vzbujala so pa razna orodja za mučenje in morjenje hudodelnikov; natančne slike so nam še posebej objasnjevale, kako je treba mučiti in moriti. Le semtertje se je komu vsilil smeh, ko je zagledal še iz 18. stoletja železen nagobnik, s katerim so se klepetulje stavile pred sramotni steber. Mnogo krivice se je tudi njim godilo kakor čarovnicam, in kako nečloveški so bili naši predniki še pred nedavnim časom!

Praga ima slavno zgodovino in jo tudi lepo hrani na svojih stavbah in v muzejih. Na razstavi smo videli poglede na praška mesta od 15. stoletja do leta 1850., vse za češko zgodovino osodepolne dogodke pa naslikane, narisane in opisane večinoma od sovrstnikov. Tako ste n. pr. lahko študirali belogorsko bitko in vse njene nesrečne nasledke po takratnih proizvodih. Avtografi in podobe imenitnih oseb, spomeniki, pečati, listine i. t. d. so nam še posebej pripovedovale, da v Pragi in okolici korakate povsod po zgodovinskih tleh. Seveda se vam je tudi v spomin klicalo, da so bili vsi Habsburžani do cesarja Ferdinanda (l. 1836.) v Pragi

kronani kot češki kralji. Sočasne podobe in popisi so vam predstavljali vse koronacije. Nebo, ki se je rabilo pri kronanju cesarja in kralja Leopolda II. l. 1791., je vam še posebno pričalo o blesku te pomenljive ceremonije, po kakršni hrepeni zopet ves češki narod.

Največje veselje in opravičen ponos je lahko pri vseh Čehih in njih prijateljih vzbujal šolski paviljon, posvečen ljudskemu in meščanskemu šolstvu. Ko vstopite, zagledate modelovani spomenik Komenskega, njega poprsje, medaljone, slike, rokopise, spise, bogato literaturo o njem na vseh jezikih, mapo njegovih potovanj in mapo mest, v katerih so se izdajali njegovi spisi. Vse to vas spominja, da je Morava pred tremi stoletji dala vsemu svetu največjega novodobnega pedagoga. Ko se potem natančno poučujete o napredku češkega šolstva zadnjih let, izveste skoro povsod, da je vse, kar imamo danes dobrega v šolah, že Komenský učil in predlagal. Žalibog se mora priznati, da je vsled nesrečnih verskih bojev njegovo delovanje pripadalo večinoma tujim krajem, ter da so se njegovi vzvišeni nazori tudi na tujem najprej in največ razširili. Tudi v naši dobi časti prej pozabljenega »učitelja narodov« mnogo tujcev, posebno Nemcev; ti izdajajo in objasnjujejo njegova dela. Vendar danes Čehi ne zaostajajo za drugimi narodi, kar dokazuje l. 1888/90. ustanovljeni muzej Komenskega, ki že danes šteje črez 560 predmetov in bo v kratkem nova zanimivost zlate Prage. Poleg Komenskega ima pa še češki narod mnogo drugih slavnih učiteljev od konca 14. stoletja do naših dni, katerih spomin nam vzbuja »Paedagogický Slavin«. Vse, kar koli se je v njih važnejšega našlo, je tu zbrano ter vam objasnjuje, da je današnji neizmerno visoki stan češkega šolstva delo stoletij. Tudi ti spomeniki in mnogi drugi razstavni predmeti tega oddelka ostanejo zbrani, ker češko učiteljstvo je že sklenilo, naj se osnuje pedagogiški muzej v Pragi.

Seveda se nam tudi tukaj predstavlja zgodovinski razvitek. Tu imate mapo čeških šol v dobi pohusitski, dokler jih ni dobilo vseučilišče v svojo upravo, mapo čeških šol iz l. 1791. in l. 1849., mapi šolstva v olomuški in brnski škofiji l. 1860., mapo sedanjih ljudskih šol na Moravskem, Sleškem in Slovaškem ter razvoj meščanskih šol in njih stan na Češkem in Moravskem l. 1894. Tudi okraji in mesta imajo staro zgodovino svojega šolstva. Tako vidimo n. pr. pregled razvitka šole v Sedlčanih od l. 1591. do l. 1894., šola v Dačicah razstavlja statistični pregled od l. 1562. do l. 1893.; ves kutnohorski okraj pa nam predstavlja pregled ljudskih, meščanskih in srednjih šol celo od 14. stoletja do

l. 1894. Statistika šol plzenjskega okrožja pa je predstavljena od l. 1674. do l. 1892. Sploh se z razvitkom obiskovanja in razredov svojih šol ponaša mnogo okrajev in mest od preteklega stoletja počenši. Pri učnih načrtih, učilih, kaznovalnih sredstvih, šolskih stavbah in pri položaju učiteljev sega se daleč nazaj, posebno pa se dela vedno razloček med staro in novo šolo. Tu je napredek res velikanski. Poglejte n. pr. podobe, fotografije in modele starših in starih šol ter jih primerjajte velikim in vkusno zidanim palačam, kakršne stavijo Praga in okolična mesta, Plzenj, Jaroměř itd. Sicer pa razmerno za njimi ne zaostajajo niti manjša mesta, trgi in vasi, kar vam dokazujejo stotine slik in fotografij. Nekateri okraji kažejo celo vse svoje šole. Ta blesk pa seveda ni samo zunanji, ampak češko šolstvo se lahko meri z najnaprednejšim v Evropi v pedagogičnem in zdravstvenem oziru.

Da na Češkem, Moravskem in Sleškem danes ni zdravih otrok, ki bi ne hodili v šolo v določeni dobi, je znano. Z veseljem pa vidimo, da se tudi na Slovaškem uči 84% otrok v šolah. Sploh vam pripovedujejo neštevilne tablice s številkami in razni diagrami marsikaj neizmerno zanimivega. Tako imajo n. pr. Nemci na Češkem (razmerje 2 : 3) vendar več šol nego Čehi, ker čeških je samo 42%, in le število razredov (58%) je večje. To si deloma s tem objasnjujem, da Nemci žive bolj raztreseni v gorskih krajih; v celem pa to vendar priča, da je v Nemcih šolstvo še bolj razvito. In kak razloček je med Čehi v kraljestvu in drugih deželah! Tudi ne mislim samo na tuji jarem, kateri ovira češko šolstvo na Moravskem in posebno na Sleškem, kjer ni niti jedne češke meščanske šole, ampak primerjajte tudi ta-le važni fakt: na Češkem je čeških jednorazrednic le 18·5%, na Moravskem 41·5%, na Sleškem 56·3%, na Slovaškem pa že 88%! Ni li-to najlepši dokaz, kako koraka novodobna kultura od zahoda na vzhod, ob jednem pa tudi nauk, v čem je iskati rešitve slovanstvu. Zanimivo je tudi število privatnih čeških šol na Češkem in Moravskem: Matica šolska jih vzdržuje 41, to je pa le 30% vseh, druge pa so seveda skoro vse nemške.

Ne morem se spuščati v podrobnejši opis tega oddelka (specijalni katalog o njem šteje 248 strani), hočem torej omeniti le važnejše reči. Tu ste videli najbolj, kako je češko učiteljstvo delovalo za razstavo. Nahajali smo že sicer skoro v vseh oddelkih sadove njegove delavnosti, ali najbolj ste si ji morali tukaj čuditi. Odbor za učiteljski oddelek je štel 4 funkcijonarje, jednega kateheta, 40 ravnateljev in učiteljev in 15 učiteljic. Vsak člen tega odbora je imel po-

seben delokrog pri izbiranju in izstavljanju predmetov. Pomagalo je pa vse učiteljstvo iz vseh krajev. Nekatera mesta in okraji so imeli svoje popolne razstavice. Za preglednost se je skrbelo, kolikor je le bilo mogoče. Nikjer ni bilo toliko map, diagramov, načrtov, slik, fotografij, modelov in samih predmetov kakor tukaj. Koliko je n. pr. stal samo popis češkega šolskega otroka! Učiteljstvo vseh čeških in moravskih krajev je izmerilo in izvagalo otroke v svojih razredih, podalo poročilo o barvi njih las, o nadarjenosti, nravih, boleznih itd. Dr. Matiegka je vse to gradivo pregledal in rezultate predstavil na 25 diagramih in mapah. Na podlagi podatkov, zbranih na 100.000 otrokih, in po fotografičnih skupinah iz raznih krajev dobi se lahko pravi pojem o češkem otroku. Videli pa ste tudi fotografije otrok v učilnici, delavnici, risovalnici, pri počitku na hodnikih, v telovadnicah, na igrališčih, ledišćih itd. To vam je poleg mnogih drugih predmetov in precejšnje literature pričalo, kako učiteljstvo skrbi tudi za telesni razvoj in za zdravje svojih otrok.

Jako pa se pazi tudi na odgojo otrok zunaj šole. Posebna knjižica o igračah čeških otrok nam jih našteva 800, otročja gledišča z lilikami so neizmerno razširjena, časopisov za mladino je izhajalo l. 1895. na Češkem in Moravskem 11 (med njimi celo »Mali goslar«), na Slovaškem jeden, v Ameriki dva, več »knjižnic« pa podaja bogato literaturo za otroke, ki je samo za zadnjih pet let izložena, da bi ne zajemala preveč prostora. Toži se nam sicer, da je med Čehi še premalo dobrodelnih ustavov za otroke, ali vendar imajo posebnega celo za »slaboumne« (idijote) otroke že od l. 1871. Praga ima že tudi svoje društvo za ferijalne kolonije od l. 1882., ki je doslej na kmete poslalo 3.696 ubogih in slabotnih otrok ter za nje izdalo 65.258 gld.

Lep primer dajejo Čehi tudi z otroškimi zabavišči, oskrbovalnicami in »jaslicami« za otroke. Otroška zabavišča in tudi njih ime »materske šole« prihajale so od l. 1832. s Francoskega na Češko, ali Komenský je že pred poltretjim stoletjem napisal »Informatorium školy mateřské.« Danes se odlikuje ž njimi posebno Praga (ima 13 ustavov in 63 pestunj), kar je zasluga Riegerjeve žene in župnika V. Nyklesa. Vseh je v čeških deželah 160, izmed katerih jih vzdržuje Matica šolska 50.

Iz zbirk, ki predstavljajo pouk v ljudskih in meščanskih šolah, vidi se, da češko učiteljstvo skrbi jako za nazornost v duhu Komenskega ter preganja suhoparno učenost in preveliko teoretiziranje, ki je gotovo jedna iz največjih napak nove šole. Pripoveduje se nam z žalostjo, kako je

bil v stari šoli vsak učitelj dober glasbenik, ali vidimo, da se petje in glasba tudi v novi marljivo gojita. Velika važnost se pripisuje ženskim ročnim delom, uvajajo pa se že tudi ročna dela za dečke. V nordiških (severnih) deželah jako razviti »slöjd«, ki je na Finskem že od l. 1866. šolski predmet, od l. 1882. pa že tudi na Francoskem, uvaja se kot dobrovoljni predmet ob sredah in sobotah popoludne v meščanskih šolah praških, katerim občinski zastop prireja delavnice, plačuje učitelje in preskrbuje potrebni materijal, t. j. lepila, les in glino. Ta pouk ima namen, da se stvari ravnotežje med duševno in telesno delavnostjo, da se mladina uči razumevati praktično življenje in dobiva veselje do rokodelstva, katero polomikancem večkrat ni po volji. Razen Prage še imata samo dve češki mesti šolske delavnice, nemških mest pa že mnogo. In vendar je tudi na tem polju že Komenský kazal Čehom pot, v novejšem času pa Amerling!

Podobno se je godilo Komenskega idejam tudi v strokovnjaških šolah. Na Francoskem je bil njegov vrstnik Descartes bolj srečen, tako da imajo Francozi že od 17. stoletja imenitno strokovnjaško šolstvo. V Avstriji se je nekoliko posnemalo že za časa Marije Terezije, ali šele dunajska svetovna razstava l. 1873. je prav oči odprla poklicanim krogom ter pokazala, česa nam je treba, kakor Angležem londonska l. 1851. Od tega časa je avstrijsko strokovnjaško šolstvo jako napredovalo in postalo celo vzorno. Za Nemci so si seveda največ obrtnih šol, nižjih ali tako zvanih mojsterskih in višjih industrijalnih priborili Čehi ter imajo poleg teh tudi umetelno-industrijalno šolo; ali vendar je tudi na Češkem takih šol s češkim učnim jezikom le 30%. Čehi pa ne pričakujejo vsega od države, ampak tudi dežela, mesta, trgovinske zbornice in okraji se trudijo, da povzdignejo svoj obrtniški stan. Najbolj opazujemo njih požrtvovalnost pri nadaljevalnih šolah, katerih je bilo l. 1881. 29 s 70 razredi, l. 1894 pa že 178 s 650 razredi; število dijakov je v isti dobi na Češkem narastlo od 4500 na 23.000, stroški od 20.000 na 320.000 gld. To so bili zanimivi diagrami, ki so vam predstavljali naraščanje in kazali, kaki obrtni učenci jih obiskujejo ob nedeljah in večerih. Kako daleč sega v nekaterih krajih požrtvovalnost, vidi se iz tega, da stroški na učenca znašajo 4 do 30 gld. na leto. Strokovnjaški časopisi so izloženi za mehanike, kleparje, mizarje, črevljarje, krojače itd. Čehi že danes tudi trgovine ne prepuščajo Nemcem. Začetki so bili prav težki, in češka trgovinska akademija v Pragi je imela prav slaba leta, da se je bilo bati že za njen obstanek. Danes se izvrstno razvija, ima sestro v Chrudimi in

dobi jo skoro v Taboru; razen tega pa imajo Plzenj, Mělnik in Prostějov (Prossnitz) na Moravskem trgovinske šole, in več privatnih je tudi v Pragi. Tudi pri trgovinskih učencih se skrbi za nadaljevalni pouk. Takih šol je na Češkem 25, na Moravskem 1; vse imajo črez 1000 dijakov, iz katerih stane jeden 5·37 gld. (v Pragi) do 42·10 gld. na leto za 6 do 8 ur na teden.

Tudi za dekleta se odpirajo po čeških mestih nadaljevalne in strokovnjaške šole, v katerih se nadaljuje teoretični pouk, še bolj pa skrbi za praktični. Tu storé mnogo mesta in privatna društva. Tako ima Praga poleg višje dekliške šole (od l. 1863.) že od l. 1871. ustav »društva za ženski prislužek«, ki šteje šole za trgovino, slikarstvo, ročna dela, literaturo, za modistinje, cvetličarice, za klavir in jezike. L. 1893. do 1894. je bilo v 34 razredih in 7 oddelkih 627 učenk. Tudi v Brnu vzdržuje žensko društvo »Vesna« dekliško šolo, ki stane na leto 19.500 gld. In še drugih pet moravskih mest ima nadaljevalne dekliške šole, Kroměříž pa gospodinjsko in Přerov risarsko šolo.

Predstavlja se nam impozantno tudi češko učiteljstvo. Na diagramih vidimo, kako so rastli njega dohodki od l. 1875. Po novem šolskem zakonu so se učiteljske plače regulirale l. 1870., 1875., 1890., 1892. (za Prago in predmestja) in 1894. Za primerjanje naj navedem samo sedanje številke o plačah na ljudskih šolah. Učitelji in učiteljice dobivajo 500, 550, 600, 700, 800 gld., podučitelji 400, 450, 500, 550 gld. plače; petletne doklade so za učitelje 50, 100, 100, 100, 50, 50 gld., za podučitelje vedno 50; funkcijske doklade na jednorazrednicah 80, na dvorazrednicah 100, na trirazrednicah 125, na štirirazrednicah 150, na šolah s petimi ali še več razredi 200 gld., na združenih meščanskih in ljudskih šolah 250 do 300 gld. Stanarina učiteljev in vodij znaša 100, 150, 200, 300 gld.; pokojnina vseh oseb po 10 letih od skušnje sposobnosti 34% in za vsako sledeče leto 2·2% več do 40. leta.

Češko učiteljstvo neizmerno pridno obiskuje gospodarske in industrijalne kurze, da se dalje izobrazuje. Posebno je treba omeniti kurze za ročna dela iz lesa na državni in industrijalni šoli v Pragi l. 1889. in na obrtni v Kladnu l. 1893 ter kurze za otročje igre, katere je priredilo »Društvo za pospeševanje iger češke mladine« l. 1893. v Pragi. Organizacija češkega učiteljstva je danes ta-le: L. 1880. ustanovljeno osrednje učiteljsko društvo na Češkem šteje 113 društev, moravsko 46 in v najnovejšem času sleško 4. Mnogo učiteljskih društev je slavilo že svojo petindvajsetletnico. Šolsko razstavo je priredilo učiteljstvo že večkrat od l. 1867., največjo v Karlinu l. 1886. Razen mnogih pokrajinskih shodov

prirejajo se tudi shodi vsega češkega učiteljstva; lani je bilo zbranih v Pragi pri taki priliki črez 1500 učiteljev.

Velikanski napredek se nam predstavlja v pedagogiški literaturi. Do l. 1870. bili so samo trije češki spisi, danes pa je samo na razstavi izloženih črez 100 del iz zgodovine vzgojiteljstva, iz didaktike, metodike in pedagogike. Navadno so to popolnoma znanstvena dela, spisana od filozofski izobraženih mož. Nahaja se med njimi tudi pedagogiška enciklopedija (slovnik). Danes skrbi šest pedagogiških knjižnic za izdajanje stalne duševne hrane za učitelje. Izmed množice učiteljskih in odgojiteljskih listov naj samo omenim, da imajo svoje liste celo kateheti in učiteljice. »Časopis učitelek« še lahko služi za primer, kako obširna so nekatera učiteljska glasila, kajti ta časopis ima te-le priloge: Materinsko šolo, Šolo ženskih ročnih del, Razglede po človekoljubstvu.

Sokolstvo ima danes jako važno mesto v organizaciji češkega naroda in je postalo vzor Slovencem in Hrvatom, v novejši dobi še tudi Bolgarom na jugu, na severu pa Poljakom in od predlanskega tudi Rusinom. Zanimal nas je torej posebno sokolski paviljon. Predstavljal je zajedno vzorno sokolsko telovadnico, ali bolje povedano, sokolski dom. Prednji del ima jedno nadstropje in služi administrativnim namenom, drugi pa predstavlja telovadnico, 15 *m* dolgo, 10 *m* široko in na najvišjih točkah 9 *m* visoko. Videli smo tu vse, česar je Sokolom treba, v najlepših proizvodih. Čuditi smo se morali posebno dovršenim in vkusnim orodjem, ki se seveda le doma izdelujejo, in bogati telovadniški literaturi za Sokole in šolske otroke obeh spolov. Časopis »Sokol« ima 2500 naročnikov; razen tega pa spadajo tudi sem »Vojenské listy« in »Borec«, v Ameriki pa izhajata »Sokol americký« (od l. 1879.) in »Besídka sokolská«. Mape, diagrami, tablice, spisi, slike, fotografije, zastave, medalje in razni drugi spomeniki pa so nam pričali o razvitku češkega sokolstva. Njega začetek se išče že v burnem letu 1848., in dva Sokola (v Zbraslavi in Sobotki) hranita zastave takratne narodne garde. Vendar prava telovadna društva sta gotovo stvarila l. 1862., ko se je narod češki lahko zopet svobodneje gibal, Fügner in dr. Tyrš (umrl l. 1884. kot vseučiliščni profesor estetike) po vzoru nemških društev, katera je osnoval L. Jahn že v dobi vojsk proti Napoleonu. Seveda sta jim dodala tudi nekaj svojega, posebno srečno pa sta izbrala ime v prav narodnem slovanskem duhu. Jedrnato geslo: »Tužme se« (krepimo se) izražalo je namen: povzdigujmo telesne in nravne moči češkega naroda! »Zdrava duša v zdravem telesu« je star pregovor, ali k temu še je bilo treba učiti

mlade in stare ljudi redkih slovanskih lastnosti: pravega ponosa, ljubezni do svobode, ki zna svoje meje, reda in poslušnosti, ne hlapčevske, ampak moške, ki združuje v bratski jedinosti može vseh stanov in vseh strank v korist domovine in naroda. V prvem desetletju so Sokoli s svojimi izleti probujali češki narod in ga učili, naj veruje v svoje moči. Po velikem neuspehu češke politike l. 1871. in po gospodarskem polomu l. 1873. je padlo tudi sokolstvo in nekako životarilo, dokler mu Tyrš na skupnem izletu l. 1882. ni vlil novega duha. V tej poslednji dobi se je potrojilo število društev, organizacija sokolska pa je dosegla najvišjo stopnjo. Že l. 1884. so se društva večjih pokrajin združila v župe sokolske in prirejala župne izlete, l. 1889. pa je bila zasnovana zaveza vseh sokolskih društev na Češkem: »Česká obec sokolská«, ki je štela v razstavnem letu 14 žup, 240 društev, 25.000 članov, izmed katerih jih je telovadilo 7200. L. 1892. je bila osnovana »Moravsko-Slezská obec sokolská«, ki šteje 5 žup, 75 društev, 6000 članov, med njimi telovadcev 2000. L. 1893. so dunajska sokolska društva osnovala dolnje-avstrijsko župo, ki šteje 5 društev, 800 članov, 400 telovadcev. Več sokolskih društev ima ženske oddelke. Sokolska društva pa imajo Čehi tudi v Parizu, Berolinu, Draždanah, Hamburgu, Saksonski Kamenici, Lipskem in Mnihovu (350 članov, 250 telovadcev). V ameriških Zjedinjenih državah ima sokolstvo svojo »Národní jednotu sokolskou« (od l. 1878.), ki šteje 55 društev, 4600 članov. Imetek vseh sokolskih društev znaša 802.000 gld., zakladi za stavbe telovadnic 401.000 gld.

To so torej celi polki čeških junakov, ki imajo posebno važnost v mešanih in nemških krajih, kjer hranijo raztrošene Čehe pred nemško povodnijo. Vsako leto se rodi pol sto novih sokolskih društev, ali tudi njih notranja vrednost se povišuje. Sedaj so sokolska društva v dobi organizacije in kritike. Gleda se, da se izjednačijo različnosti v pravilih, opravilnikih, poveljih, pozdravih in v obleki, pri kateri so se odpravili vsi nepotrebni trakovi in cunje. Poudarja se, da sokolstvu škodujejo več ko sovražniki, katerih ni malo, mlačni udje in pa taki, katere mika samo pisana obleka. Nekdanjo zunanjo navdušenost nadomeščuje mogočen praktičen duh, ki pa vidi jasno svoj ideal. Češko sokolstvo je prepričano in javno uči, da imajo le nravstveno močni narodi bodočnost pred seboj. Najmanjšemu narodu ni treba zaveznikov, ko je sam sebe našel: kdor pozna svojo moč, je sam sebi najboljši zaveznik.

Prijateljev si iščejo seveda tudi češki Sokoli. Znani so danes Francozom in tudi Švicarjem, Belgijcem in Švedom.

Posebno ljubezen pa kažejo češki Sokoli svojim mlajšim sinovom med bratskimi narodi na jugu in severu. Žalibog še jih je malo. Z bridkimi občutki čita človek v kronologični zgodovini (glej »Průvodce sokolským pavilonem«) tako-le poročilo:

»L. 1870. je bilo osnovano 20 društev, med njimi dve peški in jezdni društvi v Mirohošti na Volinji na Ruskem. Dne 13. maja je bil tam posvečen sokolski prapor od metropolita kijevskega v Ostrogu. Od teh društev je ostal danes samo zanimiv spomin, niti omenjeni prapor ni več ohranjen . . . «— K žalostnim primerom slovanskih blodenj spada tudi zgodovina češke kolonizacije na Ruskem. Kake nade so se stavile v njo in kako bi se bilo lahko marsikaj izvršilo! Vendar vsa ruska navdušenost in celo pravoslavni blagoslov ni nič pomagal češkim Sokolom: morali so izginiti, kajti na Ruskem še ni časa za taka društva in ni prostora za ljudi, v katerih veje njih duh! Kdaj pride doba, ko se bodo predstavitelji bratskih narodov lahko tudi tamkaj shajali na sokolskih slavnostih?

Neizmerno razvita so pri Čehih tudi ognjegasilska in veteranska društva, ali ravno tukaj ste tudi lahko opazovali, da jih imajo Nemci ne samo razmerno, ampak tudi absolutno še več. Posebno jarko se to vidi na mapi gasilnih društev, kjer je črnih kolesec vse polno, rdečih pa večkrat neizmerno malo. Po raznih poskusih s skupno dvojezično zavezo sta od l. 1891. na Češkem dve samostalni zavezi čeških in nemških društev, ki so bila prej združena v župe. Pred delitvijo l. 1890. je bilo 61 čeških žup s 1176 zbori in 61.631 člani, nemških pa 77 s 1183 zbori in 72.758 člani. L. 1894. je število čeških žup poskočilo na 72, zborov pa na 1556, torej zborov skoraj za 400! Kako tudi Morava napreduje, kažejo te-le številke: l. 1874. je bilo čeških društev 16, l. 1871. 86, l. 1889. 191, koncem aprila 1894 429. Na Šleškem je bilo prvo društvo osnovano šele l. 1879., ali danes jih je že 55. Kakor sokolska društva, so tudi požarne brambe združene v župe, in vse obsegata deželna zaveza na Češkem in pa »Česká ustřední jednota hasičská pro Moravu a Slezsko«. V Pragi je češko osrednje društvo osnovalo l. 1891. ognjegasilski muzej, v katerega so prešli predmeti iz takratne razstave.

K narodni organizaciji se po pravici štejejo tudi društva dosluženccv (veteranov), ki so se predstavljala v vojaškem oddelku. Njih narodno važnost najboljše dokazuje to, da so najprej nastala na jezikovni meji, kjer je bilo treba združevati češke vojake, od katerih bi se drugače gotovo marsikdo v nemških društvih izgubil. Seveda to tudi kaže,

odkod se je vzel vzorec. Še l. 1895. je bilo na Češkem le 351 takih čeških društev (imajo 32.000 členov in okoli 400.000 gld. imetka), Nemci pa so jih imeli že l. 1890. 536. Tukaj pušča Morava Češko za seboj, ker je imela že l. 1890. 160 društev proti 131 nemškim, zato pa Šleško takrat ni imelo niti jednega. Obleka ima večinoma vojaški značaj, ali uvaja se vedno bolj narodna in jednotna oblika, kakor pri ognjegasilcih. Razen »Vojenskih listov« imajo ta društva še posebno glasilo »Vysloužilec« in svoj koledar.

V posebnem oddelku za društva razstavilo jih je mnogo svoja poročila, publikacije, diagrame, albume. Čudimo se, kako so se pri Čehih že davno združevali obrtniki in delavci vseh vrst in kako imajo tudi še danes posebna društva poleg svojih zadrug. Posebno zanimiva pa je krščansko-socijalna društvena organizacija, ki je v dveh letih ogromno narastla. Društva katoliških tovarišev so že stara (prvo v Pragi je osnovano že l. 1852.), in katoliški delavci so tudi imeli svoja glasila, vendar velikanski napredek se opazuje od l. 1891. posebno na Moravskem. V Brnu so takrat začele izhajati »Dělnické noviny«, v štirih letih se je ustanovilo 400 društev krščansko-socijalne delavske stranke in rodila sta se še dva časopisa: »Obrana práce« v Brnu in »Zájmy dělnictva« v Mor. Ostravi. Razen tovariških društev pa se snujejo še »Krščansko-katoliška izobraževalna društva« in »Društva katoliških mož in mladeničev«, ki sprejemajo tudi ude, kateri niso obrtniškega stanu. Poleg obrazovanja in podpiranja imajo seveda tudi nalogo, da povzdigujejo verski duh. L. 1894. je bil prvi shod krščansko-socijalne delavske organizacije v Lytomišlu, da se izdela program, l. 1893. pa je bil osnovan politiški klub katoliških delavcev na Češkem. Žal, da ni bilo mogoče študirati socijalno-demokratične organizacije. Odbor je hotel razstaviti tudi modele delavskih hiš in stanovanj in imeti sliko delavskega življenja. Vendar socijalni demokratje so hoteli razstavo porabiti tudi nekako kot agitacijsko sredstvo in posebno kričeče predstaviti razloček med dobički tovarnarjev in plačami delavcev itd. Tega pa glavni odbor ni mogel dovoliti. Zanimivost so tudi brošurice »Slova pravdy«, katere širi kraljevograški škof E. Brynyh na tisoče (cena jim je samo 2 kr.).

Med društvenimi poročili je vzbudilo mojo posebno pozornost »Društvo za predavanja« (Přednaškový spolek) v Pragi. V naprednih deželah se danes povsod čuti potreba predavanj, ki bi ljudstvo, delavce in tudi srednje stanove, ki nimajo časa ali prilike za daljše izobraževanje, poučevala o raznih rečeh, ki so za-nje zanimive in važne. Na Angleškem in v severnih deželah se snujejo zato takozvana »vseuči-

lišča za ljudstvo«. Nekaj podobnega so imeli mladi možje na misli, ki so l. 1890. 91. osnovali praško društvo za predavanja. Kmalu se je pokazalo, kako vpliva živa beseda. Govorniki, v prvi vrsti starši visokošolci, so pohajali z jednim predavanjem razna društva, posebno delavska. Ta zaslužna delavnost je bila ocenjena v glavnem poročilu obrtniških nadzornikov, in l. 1895. sta že dve veliki tovarni (Ringhofferjeva in Česko-moravská strojírna) prosili, naj prireja društvo za njih delavce redna predavanja. Posebno priljubljena so tudi predavanja za dame. Sploh društvo skrbi, da se njegova delavnost razširi na vse stanove in da preide tudi v druga mesta in na kmete.

Čehi na tujem so tudi na razstavi. Vsako leto mnogo izvrstnih omikancev in delavcev zapušča svojo domovino, da si išče kruha po svetu. Veliko se jih po takem izgubi, ali mnogi se spominjajo vendar vedno svoje domovine, in vsaj v prvih pokolenjih ostaja danes mnogo Čehov zvestih svojemu narodu, posebno v okviru našega cesarstva. Najlepši dokaz so dunajski Čehi, katerih se je l. 1880. 35.694 priglasilo k češkemu občevalnemu jeziku, l. 1890. pa že 63.834, (na 1,364.548 prebivavcev). Razmerje se je torej poboljšalo s $3^1/_2\%$ na $5^1/_4{}^0{}_0$, pri čemer je pač treba v račun vzeti tudi novi Veliki Dunaj. Seveda je še tudi ta številka morebiti samo tretjina ali še manj pravega češkega prebivavstva, ali vendar je že velika, ako pomislimo, koliko ljudi gre po svetu s trebuhom za kruhom brez posebnih idealov, koliko jih je bojazljivih ter noče imeti neprijetnosti, in koliko se jih izgubi zaradi znanih praktik pri ljudskem štetju. Danes prihajajo uradniki in obrtniki vendar z večjo narodnostno zavednostjo na Dunaj in nahajajo zaslombo v društvih; političnih so imeli Čehi l. 1892. dve, nepolitiških 39 (pri tem je vštetо tudi slovansko pevsko društvo, ki je danes jedino še faktično vseslovansko), osrednjih dve, gospodarskih 6. Delavci se sicer za narodnost mnogo ne brigajo, ali rešili so že jezikovno vprašanje praktično, kakor bo nazadnje povsod rešeno. Na zborovanjih dunajskih socijalistov govori se vselej nemški in češki. Sicer pa so tudi češki socijalni demokratje na Dunaju organizovani; »zmerni« imajo 8 zabavnih in bralnih društev, ki vzdržujejo več čitalnic v raznih okrajih in jedno pevsko, nemško-češko društvo; »neodvisni« čisto češki, dve društvi; glasilo prvih so »Dělnické listy«, drugih »Volné listy«. Železniški delavci imajo tudi svoj strokovnjaški list, o drugih strokah pa sprejemajo dotični nemški socijalistični listi tudi češke članke.

Da imajo Čehi na Dunaju v X. okraju tudi svojo šolo, katero vzdržuje društvo »Komenský«, je znano. Kako je po-

trebna, vidi se iz tega, da je jednonadstropno, l. 1882./83. zidano šolsko poslopje že l. 1885. moralo biti povišano za dve nadstropji. L. 1894./95. je štela šola 831 otrok, ali vsi, ki so se oglasili, niso mogli biti sprejeti. Otročja zavetišča (oskrbovalnice) nahajajo in snujejo se tudi po drugih okrajih, razen tega pa »šole češkega jezika«, katere obiskujejo ob sredah in sobotah popoludne otroci, ki se sicer uče v nemških šolah. Te šolice imajo prav lepe uspehe in bodočnost povsod, kjer ni mogoče osnovati ljudskih šol.

Razen na Dunaju živijo Čehi po vseh okrajih nižeavstrijskih. Pri zadnji štetvi se jih je našlo v deželo pristojnih (einheimisch) 30.000. Ali seveda tudi teh je več, ker dokazuje se nam, da so se okoli Cmunta (Gmünd) pri štetvi popolnoma izgubile tri vasi, v katerih razen učiteljev in Židov nikdo nemški ne zna. Posebno zanimive pa so češke občine ob moravski meji. V prvi vrsti Poštorňa (Unter-Themenau), Chorvatská Nová Ves (Ober-Themenau) in Hlohovec (Bischofwart), ki so si l. 1877. in 1882. pri državnem sodišču priborile na pol češke šole. V novejšem času so se začeli dunajski Čehi za te občine zanimati, tako da so tudi na razstavi prav lepo zastopane. Njih prebivavci so Slovaki, kakor njih sosedje na Moravskem, in se s temi tudi pridružujejo češkemu književnemu jeziku in narodnemu jedinstvu. Še bolj zanimivo pa je to, da so ti Slovaki, ki se češčijo, prvotno bili pravi Hrvati. To je v »Sborníku Čechů dolnorakouských«, katerega je izdal nižjeavstrijski odbor za narodopisno razstavo, jasno dokazal njega urednik dr. Jos. Karásek, ki je v Hlohovcu našel ljudi, ki še govore hrvaško-čakavsko narečje. To nam tudi objasnjuje, zakaj se na Dunaju krošnjarji in krošnjarice, ki raznašajo posebno sadje in sočivo, zovejo »Kroboten« in »Krobotinnen«, dasi govoré slovaški. Tako se vsaj del hrvaških kolonij, razsejanih ob nižeavstrijski meji na Ogrskem, hrani slovanstvu s tem, da jih požira bolj kulturni in mogočni češkoslovaški živelj.

»Zagranični« Čehi po Evropi kažejo nam tudi svojo organizacijo in imajo že 18 let svoje glasilo »Vlast«, ki izhaja v Berolinu. Čudimo se najprej velikemu številu čeških društev na Nemškem. Na razstavi se nam jih je predstavilo 27; med njih predsedniki in odborniki nahajamo večinoma krojače, črevljarje in druge obrtnike, redko tehnike. Da zahajajo češki obrtniki v bližnja in velika nemška mesta, ni posebno čudo, ali njih društva nahajamo tudi v Mainzu, Mannheimu, v Kölnu in Strassburgu. Proti temu so številke čeških društev v Parizu, Londonu in slovanskih državah malenkostne. Na Balkanu in na Ruskem so Čehi navadno

na boljših službah, ali pa sami izvrstno gospodarijo, ustanavljajo pivovarne in druge zavode, celo v Sibiriji. V Peterburgu je dvorni kapelnik Čeh Hlaváč, pri operi sta Napravník in Kučera. Čehi iz Rusije nam predstavljajo samo poglede na svoje zavode, svoja dela, fotografije itd.; pravih društev nimajo. Iz svojih spominov vem, da se jim v Moskvi niti podporno društvo ni dovolilo, z opazko, saj imajo avstro-ogrsko!

V severno Ameriko začeli so se Čehi seliti že v 17. stoletju, ko jih je v burnih časih na stotisoče zapuščalo domovino, v kateri so bili preganjani zaradi svoje vere. Prvi Čeh je stopil na ameriška tla l. 1633. V 18. stoletju so posebno češki bratje iskali tukaj zavetja, ali njih nasledniki so se že vsi poameričanili, oziroma poangležili. V našem stoletju naseljujejo se Čehi v Ameriki od l. 1840., in sicer najbolj v Novem Yorku in Chicagu. Posebno na zahodu so nastale cele občine in okraji češki. Danes se šteje 350.000 Čehov. Iz teh jih živi v Chicagu kakih 70.000. To mesto se torej smatra nekako za češko stolico, ali tudi Poljaki, katerih je v Ameriki še več (optimisti jih računijo na poldrugi milijon), slavijo Chicago kot svojo stolico. Ostali so pa jako raztreseni po vseh državah. Pogled na mapo, ki predstavlja oddaljenost čeških kolonij med seboj, vam posebno jasno kaže, da med praktičnimi Američani, pri katerih so materijalni oziri vsemogočni, Čehom ni lahko ohraniti svoje narodnosti. Vendar kolikor se da, skrbi zato v neverjetni meri razvito društveno življenje. V Ameriki bržkone ni Čeha, ki bi ne bil ud vsaj dveh društev, zabavnih, pevskih, sokolskih, podpornih itd., ki se delijo v »svobodomiselna« in v katoliška. Med seboj se svobodomiselni in katoliški Čehi večkrat strašno koljejo z jeziki, peresi (dnevnikov in drugih listov je več, nego jih je treba) in tudi z dejanji. Ali za razstavo so se zjedinili na skupno delovanje. Razvitek svobodomiselnih društev, ki se v verskem oziru razcepljajo med razne ameriške sekte, predstavlja se nam v »mestni rezidenciji« bogatega ameriškega Čeha, razvitek katoliških društev pa v prvi češki ameriški cerkvi, ki je tudi od zunaj vsemu podobna, samo cerkvi ne. Na vsak način je katoliška organizacija najbolj razvita, jednotna in po mojem mnenju tudi uspešna. Katoliških čeških cerkev je 125, duhovnikov iz Evrope in Amerike 110, šol 47, otrok v njih 9006. Katoliški značaj imajo vsaj večinoma tudi ženska društva.

Nekaj posebnega so med ameriškimi društvi »redi«. V Evropi človek večkrat ne ve, kaj pomenijo danes redi križakov, maltezijcev itd. Ali ti dvakrat demokratični ameriški Čehi si snujejo »rede« na stotine, razstavljajo nam svoje

uniforme in redovne znake, katere si sami navešajo, ker jih jim ne daje noben vladar. Najlepši dokaz, kako so človeške slabosti povsod jednake! Posebno čudni so razni »vitezi« (rytíři) sv. Mihaela, sv. Vaclava itd. Človek bi pri njih fotografičnih skupinah kar mislil na nebeške trume, ko bi ne imel pred seboj čokatih in debelotrebušnih Čehov. Sicer pa so še Čehi vendar skromni nasproti Poljakom: ti se igrajo v stare poljske vojake iz dob Kosćiuszkovih in mislijo, da se da Poljska iz Amerike znova ustanoviti. Treba pa je še omeniti, da so tudi slovanski naseljenci te slabosti sprejeli od Američanov, ki se navzlic svojemu demokratizmu posebno zanimajo za take reči, katerih nimajo, n. pr. za plemstvo.

Marsikaj se mi je v ameriški razstavici jako dopadalo. V katalogu se posebno poudarjajo velike težave, s katerimi se ima danes boriti nov naseljenec; med drugim je znanje angleščine neobhodno potrebno, in odkritosrčno se priznava, da je narodnozavednih in delavnih mož povsod le peščica, nekaj stotin na vso Ameriko, zaradi česar se gotovo ne more računiti na dolgotrajno češtvo naseljencev. Velikih bogastev si Čehi v Ameriki tudi niso nabrali, večinoma so le srednje premožni, kar bi ob jednakem delu in trudu v Evropi tudi postali.

Razen teh oddelkov, ki so bili teoretično združeni v štiri skupine (*A.* občni oddelki, *B.* kmetiško ljudstvo, *C.* pokrajinske in plemenske razstave, *D.* kulturnozgodovinski oddelki), štela je razstava še peto skupino (*E.*) za novodobno industrijo in obrt. Njeni oddelki sicer niso spadali v narodopis niti v širšem pomenu te besede, ali dodali so se iz finančnih ozirov ter se vsaj deloma tako uredili, da se je pokazalo, kako se češki narod udeležuje mogočno razvite industrije na Češkem. Najbolj se je to posrečilo v cukrovarniškem paviljonu, ki nam je pričal, da je cukrovarništvo res precej narodna industrija, ki se je navzlic vsem nezgodam kolikor mogoče ohranila v narodnih rokah, ako so društva na akcije imela zdravo finančno podlago in se držala vedno najvišje stopnje novodobne tehnike. Tu se je videlo, da so Čehi sami na tem polju neizmerno mnogo strojev in popolnjenih pomočkov iznašli, druge pa znali o pravem času prevzeti. Društvo čeških kemikov pa je predstavilo zasluge češkega naroda za napredek na tem polju. Videlo se je tudi, kako so med Čehi posebno razvite industrije, ki so v zvezi z zemljedelstvom. Z veseljem pa človek opazuje, da se tudi steklarstvo, obdelovanje kovin, izdelovanje strojev in tkalska industrija v veliki meri nahajajo v čeških rokah.

IV. Uspeh in nasledki narodopisne razstave.

Narodopisna razstava je štela od 15. maja do 23. oktobra 2,065.285 obiskovavcev, ki so vstopnino plačali, torej v 162 dneh poprečno na dan 12.749. Zaostala je po takem sicer za jubilejno, ki je štela za 156 dni 2,434.887 plačujočih oseb (torej na vsak dan 15.608). Ali pomislimo samo, kako ogromno število je to za 6 milijonov češkega naroda, ker Slovakov tu ne moremo posebno v račun jemati, dasi so bili letos med vsemi Slovani najbolj pridni gostje v Pragi. Ne pozabimo tudi, da je plemstvo ni mnogo obiskovalo, in da je to bila specijalna razstava, posvečena bolj idealnim, nego materijalnim ciljem. Razstavljavcem ni ponudila mnogo koristi, s početka dolgo ni bila dovršena, in s tem je tudi odbor računil, ker vstopnina na razstavo (40, oziroma 30 kr.) in k raznim zabavam je bila prav po ceni. Večkrat je razstavo motilo tudi slabo vreme.

Kdor Čehe prav pozna, ve tudi, da so jako varčni povsod in vselej. Kaj je torej Pražane vabilo vsak dan tja? Kaj je mikalo v Prago rojake iz čeških dežel in iz vseh koncev sveta? Narodna zavest in narodni ponos nam ne objasnjujeta tako velikega uspeha. Tudi na tej razstavi so se Čehi lahko neizmerno mnogo učili; navduševali so se iz preteklosti in sedanjosti za bodočnost, merili in cenili so svoje moči ter premišljevali, kje in kaj je še treba delati, da si češki narod ohrani svojo individualnost, da postane povsod svoj gospodar in da doseže svoje najvišje namene. Vsa razstava je pričala o veliki jednodušnosti in navdušenosti češkega naroda. Ali ta navdušenost ni ogenj, ki vzplamti iz slame, temveč povsod se je videla neizmerna resnoba, trezna, neumorna in dosledna delavnost, osnovana na temeljitem učenju in znanju.

Razstava pa ni bila le sama po sebi poučna, ampak zvabila je v Prago tudi zastopnike vseh stanov na shode, kjer so imeli svoja posvetovanja. Mlinarji, krojači, črevljarji, natakarji, kovači itd. so se zbirali iz vseh čeških dežel. Učiteljev je bilo na njih shodu skoro 2000. Narodopisni shod je proti koncu razstave izrazil utemeljeno željo, naj se ohrani češka vas, kar se bo večinoma tudi zgodilo, in je določil bodoče delovanje narodopisnega društva in muzeja. Upamo, da muzej, ki se tako lepo razvija, ne ostane 10 let v gostih pod tujo streho, ampak, da bo Praga skoro imela tudi primerno poslopje za svoje novo kulturnoznanstveno središče, ki bo vzor vsem Slovanom in tudi drugim narodom. Ne brez prepirov in ovir se je zbral velik narodnogospodarski shod, ki je osnoval narodnogospodarsko društvo, v katerega

odbor so bili voljeni zastopniki vseh stanov in strank od najvišjih aristokratov do socijalnih demokratov. To je zanimiv poskus sodelovanja vseh faktorjev pri razpravljanju perečih socijalnih in gospodarskih vprašanj, kateremu želimo iz vsega srca mnogo uspeha.

Na razstavi se je seveda skrbelo tudi mnogo za primerno duševno zabavo. V koncertni dvorani je igral izvrstni Kovařičev orkester dela čeških glasbenih mojstrov, iz katerih so seveda največ zajemali tudi orkestri pred razstavno palačo in v raznih gostilnicah. Narodno godbo in plese iz raznih krajev čeških in slovaških pa smo lahko videli v nekaterih hišah češke vasi in po raznih drugih krčmah. V stari Pragi so nam dijaki predstavljali stare študentovske navade; med drugimi so tudi neusmiljeno »brusili« ubogega novinca stare »almae matris« praške. Dijaki so tam skrbeli tudi za predstavljenje starih veseloiger, kakor »Mačtičkář« in »Kupcová nevěrná žena«, ki so jako zanimale, ali tudi dokazovale, da bi jih današnje občinstvo večkrat na odru nikakor ne maralo. Po moji skušnji je imelo večji uspeh gledišče z lilikami pri otrocih in starih ljudeh, ki so se radi spominjali svoje mladosti in se veselili z otročiči. Sploh sem v ljudopisnih oddelkih opazoval, kako ganjeni so bili stari očetje in matere, ko so med otroškimi igračami in zabavami našli marsikaj, česar danes ni več po mestih, njim pa je bilo v mladosti jedino veselje. Videl sem babico, ki je svojim vnukom s solzami v očeh kazala različne take reči. To nam tudi nekoliko objasnjuje, zakaj se je ves narod češki tudi v svojo narodopisno razstavo tako zaljubil.

Češki narod je zares ljubil delo, za katero se je toliko trudil in žrtvoval. Iz vseh krajev so prihajali vlaki, ki so privažali na tisoče meščanov in kmetov, tako da je na binkošti in na dan sv. Večeslava bilo na razstavi 73.000 obiskovavcev, torej črez 20.000 več nego katerikoli dan na dunajski svetovni razstavi l. 1873. Kako daleč je segala ta ljubezen, naj dokaže samo jeden primer. Na dan sv. Večeslava se je hotelo doseči kolikor mogoče veliko število, celo 100.000. Nadzorniki, sluge, natakarji, kuharice itd. kupili so si ta dan vstopnice, da povišajo slavo razstave. Pražani in okoličani so bili seveda posebno marljivi gostje in hodili so tja tudi v velikih skupinah. Vsa predmestja in nazadnje sama Praga, vsi stanovi, tudi branjevke, so imeli svoj »dan« na razstavi in se v dolgih sprevodih pomikali tja po vsej Pragi. Navadno tudi niso prišli s praznimi rokami, ampak so prinesli s seboj kak dar v narodne namene. Tako je n. pr. praško mesto Kralovské Vinohrady peljalo na slavnostnem vozu milijon vinarjev za Matico šolsko in 200.000 vinarjev za Narodo-

pisni muzej, torej vsega 6000 gld. Priznavati se mora, da se je navzlic izjemnemu stanju takih sprevodov in zabav več dovoljevalo nego l. 1891. Moji rojaki so se pač tudi čudili velikim skupinam šolskih otrok iz vseh krajev, ki so prihajali z učitelji, kateheti in roditelji ter veselo in navdušeno peli narodne pesni, kakor »Kde domov můj«, »Hej Slované« itd.

Posebno slavnostni pa so bili dnevi, ko so prihajale velike skupine iz vseh čeških in slovaških krajev, da predstavljajo v amfiteatru svoje šege in navade. Kar ste videli drugače samo na figurinah in slikah, bilo je takrat živo pred vami. Svatbe iz raznih krajev, praznike po končanju žetve (obžinky) in česanja hmelja (dočesná), trgatev, prejo, pustne in druge navade z njih obredi in pesmimi predstavljali so vam domačini z veselimi in milimi obrazi. Posebno so se odlikovali Moravani, katerih se je o veliki gospojnici pripeljalo 4000 v svojih pisanih in bogatih oblekah, s svojimi vozovi in lepimi konji. Ti so nekaj dni sistematično predstavljali vse navade moravskega ljudstva. Svateb pa Pražani niso videli samo ponarejenih, ampak tudi prave. Dva slovaška para sta se zvezala za večnost na razstavi. Dvakrat se je odtod premikal velik sprevod v evangeliško cerkev v Pragi, kjer sta župan praški in grof Lažanský kot najvišja funkcijonarja razstave bila starejšini. Kako bo jeden iz teh mož, ubog kovač in muzikant, pripovedoval do konca svojih dni, da mu tetice niso privoščile njegove ljubljene Evice! Žalosten je odrinil na razstavo, da bi kaj zaslužil s svojimi goslimi. V čičmanski zadrugi pa so še potrebovali jednega dekleta, in tako je za njim prišla tudi ona. Tu sta si toliko zaslužila, da bosta lahko gospodarila in gotovo tudi teticam odpustila njih grehe, ker so jima nehote žalost spremenile v veselje.

Da, izvirna je bila misel narodopisne razstave, in videli ste tam marsikatere nenavadne reči. K tem prištevam tudi igro z živimi šahi. Poskušali so nekaj podobnega že Američani in Angleži, ali Čehi so jih prekosili s številom oseb in glavno mislijo. Na 2300 štirjaških metrov veliki šahovnici je vojeval pri glasovih starih čeških koralov in zato posebno zloženih pohodnic najbolj popularni češki kralj Jurij Poděbradský z ogrskim kraljem Matjažem (Korvinom, l. 1469.). Pešci, jezdeci, strelci in težki vozovi so manevrirali v opravi iz druge polovice 15. stoletja. Ubogega Matjaža z malim spremstvom so glavne češke moči odsekale od njegove vojske; mora svoj meč predati Juriju, ali ta mu ga velikodušno vrača. Narod ni tako mrmral kakor takrat, ko je Jurij Poděbradský res daroval svobodo svojemu sovražniku,

ampak po 8000 gledavcev je v amfiteatru vsakokrat navdušeno ploskalo vojskam, ki so se po slavnostni himni vračale ob veseli pohodnici. Največ vojakov je dal praški Sokol, ki je delegiral 256 svojih najbolj vajenih mož in izurjenih jezdecev. Omenjene oprave in druge reči so se prodale v Budimpešto.

Pri drugih Slovanih narodopisna razstava ni imela takega uspeha kakor jubilejna, dasi je baš v narodnostnem oziru bila bolj zanimiva. Vendar se je ljudem bržkone zdela preveč specijalna, in gotovo tudi niso bili o pravem času zadosti o njej poučeni. S posebnim vlakom v največjem številu in z imenitnimi zastopniki iz učenjaškega in političnega sveta so priromali v Prago le Bolgari. To ni čudež, kajti oba naroda imata v svojem značaju marsikaj podobnega, kar drugim Slovanom niti ni simpatično, in tudi zategadelj imajo Bolgari na jugu najlepšo bodočnost. Razmerno pristojno smo še Slovenci tudi takrat pokazali Čehom svoje simpatije. Vendar jaz bi o našem potovanju v Prago tudi danes vse ponovil, kar sem pisal l. 1891. Posebno je treba priporočati več organizacije in zahtevati, naj bo ob takih prilikah več inteligencije zastopane. Prišla je tudi peščica Rusinov, ker ti so med seboj tako razcepljeni, da so še v Prago hoteli romati po strankah, ali na zadnje je samo staroruska zbobnala primerno število potnikov.

Ni bilo Hrvatov niti Srbov niti Poljakov, o Rusih pa sploh niti ne govorim. Ako pomislimo, da so Poljaki l. 1891. priredili pet skupnih izletov v Prago — govorilo in pisalo se je takrat o »pragomaniji« — moramo se pač prašati, kaj je ta dva sosednja in najbližja si naroda tako sprlo; kajti le tako se objasnjuje, zakaj Poljaki niso niti enkrat oficijalno prišli v Prago. Omeniti hočem le kratko to kočljivo vprašanje, ker je tudi za nas poučno.

Vsled političnih dogodkov so se v zadnjih letih strune med Čehi in Poljaki v parlamentu jako napele, kar je posebno vplivalo tudi na novinarstvo. Kot dober poznavavec poljskih razmer ne morem jaz Poljakom ničesa drugega očitati kakor to, da v Mladočehih predolgo niso hoteli spoznati izraza narodne volje češke. Od »poljskega kola« v dunajski zbornici torej tudi ni bilo taktno, da je na lvovsko razstavo l. 1894. povabilo same Staročehe. S tem pa se je na Češkem preveč računilo in preveč se je oziralo tudi na to, kar so tendencijozno pisali dunajski časniki, iz katerih se žalibog tudi Čehi z redkimi izjemami poučujejo o Poljakih. To velja posebno o navadnem občinstvu in celo o jako razumnih ljudeh, kakor sem se sam prepričal. Da so Poljaki avstrijskega finančnega ministra — baš s tem si morajo vsi

Galičani, tudi Rusini, biti najbolj dobri — in ogrske ministre — proti tem so bili sicer jako hladni — dostojno sprejemali, ko so prišli k njim v gosti, razume se vendar samo po sebi. Kaka občna navdušenost pa bi bila zavladala povsod po potu od Krakova do Lvova, ako bi se Čehi ne bili dali preplašiti od kolere, ki je prišla nekako na pomoč, da se je po imenu prikril pravi vzrok. Na nesrečo je politično razdraženost hitro po odkritju lvovske razstave še povečal jeden izmed urednikov glavnega češkega glasila. Ta je potoval v Lvov s svojimi predvzetimi nazori in pisal o Galiciji tako, da je radikalni »Kurjer Lwowski«, ki ne stoji samo na mladočeškem, ampak na omladinskem stališču, imenoval to »škandal«, drugi listi pa so kar ostrmeli in molčali. Lvovsko razstavo je tudi *ves poljski narod* smatral za svoje delo, dasi je imelo pri njem prvo besedo visoko plemstvo, ki je pa tudi ogromni deficit plačalo iz svojega žepa brez vsakega šuma. Veliko narodno podjetje, ki je bilo tudi zanimivo in poučno, je torej bilo tudi vredno simpatij češkega naroda, in narod je moral obiskati sosednji narod, saj se tudi najbolj konservativni Poljaki l. 1891. niso dali motiti s tem, da so ravnokar na Češkem popolnoma zavladali za-nje strašni Mladočehi. Kolikokrat se z ozirom na različne slovanske narode med Čehi kakor pri nas ponavlja izrek: »Kaj je vlada? Kaj so vladajoči krogi? Mi mislimo samo na narod!« In baš na to se Čehi nasproti poljski razstavi niso ozirali ter se pregrešili proti — noblesi, ki velja za narode, kakor za posamezne ljudi. Kaj storimo, ako nam kdo ne vrne vizite? In kako kratko je vladal ta razpor! Leto pozneje so se Mladočehi že bližali poljskim — ministrom! Drugače tudi ne more biti, ker v Avstriji danes ni dveh slovanskih narodov, katerih idealne težnje po večji avtonomiji bi si bile tako blizke. To je pač najlepši dokaz, kako nam je treba biti previdnim, posebno, ako nam je res kaj mar za slovansko vzajemnost.

Sicer pa so tudi letos poljski listi in časopisi največ in najlepše pisali o razstavi. Nazadnje je celo glasilo krakovskih velikašev (Czas) prineslo iz peresa jednega izmed svojih najodličnejših stebrov navdušene podlistke o češkem — ljudstvu, ki si svoje gledišče, svoje muzeje in še takšno rastavo, kakršna je bila narodopisna, popolnoma samo stvarja in plačuje. Popolnoma resnična je tudi trditev, da pri Poljakih do sedaj izvršuje to nalogo plemstvo, in ne skriva se obžalovanje, da se je češko plemstvo iznarodilo. Mi pa dostavljamo: Ljudstvu se mora približati oboje! Ni sreča za Poljake, da je plemstvo pri njih vse, za Čehe pa tudi ni, da ga v resnici nimajo. Blagoslovljen bodi čas, ko se bodo češki knezi in grofje morali potegovati za mandate svojega ljudstva!

Neizmerno pa je razstava človeka veselila kot izraz češkoslovaškega bratstva. Vsak človek se je sicer moral čuditi narodnostni celosti vsega slovanskega prebivavstva od Šumave do Tatre. Videl je tudi, kako je češka literatura procvetala na Slovaškem, ko so si njeni predstavitelji morali iskati tam zavetja; vendar žalibog se je v našem stoletju ta naravna in kulturnozgodovinska vez na škodo obeh narodov pretrgala. Čehi s Slovaki bili bi najmočnejši narod v naši monarhiji; kje pa bi bili Slovaki, ko bi imeli kulturna sredstva češkega naroda in bi čutili za seboj mogočno zaslombo! Dolgo se je grešilo z obeh strani. Na Dunaju se je še pred 16 leti društvo »Tatran« izselilo iz »Akademickega spolka«, in slovaški dijaki so proti Riegerjevim govorom protestovali po nemško-židovskih časnikih. Te žalostne razmere so se danes jako poboljšale. Slovaki vendar vidijo, da so jim Čehi najbližji bratje, njih razumni možje ne sanjajo več o zakarpatski pomoči, ampak začenjajo sami delati po čeških vzorih, pošiljajo svojo mladino na šolanje v Češko, širijo češke knjige, časopise, posebno ilustrovane, in časnike ter sprejemajo od Čehov tudi češko pisane članke. Čehi pa jim ne očitajo več odpadništva, ne rogajo se njih siromaštvu, prepuščajo njim, naj sami odločujejo o svoji usodi, obiskujejo in podpirajo jih pridno. Tudi se ne bi dalo z denarjem, s katerim se pri Slovakih lahko vse nakupi, bogato slovaško gradivo, ki je bilo na razstavi, tako lepo in popolno zbrati, ako ne bi bilo teh osebnih zvez med mnogimi Čehi in Slovaki. V Prago so prihajali parkrat v večjem številu slovaški narodnjaki, da se okrepčajo na duhu, in ni manjkalo slovaškega ljudstva, ki je tudi predstavljalo svoje navade, petje, godbo in ples. Niti ubogih drotarjev niso Pražani pozabili: za njih darove jih je prišlo 110 na razstavo učit se in veselit. S tem so starši bratje izpolnili ne samo narodno, ampak sploh človeško dolžnost, kakršno omikani krogi s svojimi lahkomiselnimi nazori o socijalnih vprašanjih večkrat zanemarjajo.

Dočim so bili malomarni slovanski narodi, katerih se je tikala razstava, prihajali so pa bolj v Prago njih različni strokovnjaki, posebno slavisti. Izmed ruskih je ministerstvo narodne prosvete jednega odposlalo posebej na razstavo. Obširna poročila in ocene čitali smo v raznih strokovnjaških in drugih časopisih slovanskih. Prepričan sem torej, da bo slavno češko delo koristilo tudi drugim Slovanom, pri katerih bomo sadove lanske češke razstave opazovali šele po letih. Vendar se je moglo še več storiti. Kako lahko se je n. pr. dal takrat ob majhni organizaciji prirediti shod slavistov! Že v Kollárjevem »Sborníku« l. 1893. sem na to

opozoril, kako je pevec »Slávy Dcere« in propovednik slovanske vzajemnosti že l. 1837. zahteval shode slovanskih učenjakov po vzoru shodov nemških zdravnikov in naravoslovcev. Mislil sem vedno, da bi za začetek med slovanskimi mesti v Avstriji bila Praga najbolj primerna, narodopisna razstava pa najlepša prilika, posebno l. 1895., v katerem se je praznovala stoletnica Šafaříkova. Češki črevljarji, kovači itd. si vedo bolj pomagati nego njih učenjaki, ki bi morali slovanski svet seznaniti s Čehi, svoje rojake pa s slovanskim svetom. Niti v znanosti že ni več »panslavizma«! Pri vsakem narodu in narodiču se njegovi filologi omejujejo vedno bolj na svoje domače polje. Čehi pa, ki so nam vendar slavistiko stvarili, so še imeli posebno nesrečo, da jim je cela pokolenja pokvaril mož, ki je na svoji stolici sicer duhovito zabavljal, ali malo učil, vzpodbujal in delal. Tu je primer, kaka nevarnost preti semtertje malim narodom, ako pri njih ni tekmovanja in kritike, ob jednem pa jeden izmed glavnih razlogov, zakaj je Čehom treba drugega vseučilišča. Upajmo, da mlade moči zamujeno skoraj popravijo. Med drugimi deli je tudi Čehom treba novega Šafaříkovega »Slovanskega narodopisa«, v razširjeni in sedanjim razmeram primerni obliki, v katerem bi torej morala biti tudi kulturno-politiška poglavja. Češko novinarstvo se sicer bavi še največ s slovanskim svetom, ali tudi v njegovem slovanstvu je strašno mnogo neznanja ali pa predvzetih misli, še več pa med občinstvom. Puhle slovanske frazeologije imajo tudi drugi slovanski narodi mnogo od Čehov; daj Bog, da bi skoro tudi od njih prišel veter, ki bi jo razpršil. Začetke že imamo, ali pri drugih Slovanih so še premalo znani. V lanskih govorih in napitnicah morala je še vedno alegorična mati Slava delati vse čudeže, kajti drugega jedra je bilo v njih jako malo in le redko.

Kar se tiče tujih narodov, reče se lahko, da je lanska razstava na vsak način napravila velik vtis na Nemce. Dunajski listi so jo sicer precej pritajevali, dasi se je bil led od dunajske glasbeno-gledališke razstave, po kateri je ravnatelj Šubert odprl svet »Prodani nevesti«, precej stajal. Dunajski žurnalisti so bili že pripravljeni sprejeti vabilo razstavnega odbora, naj pridejo v Prago. Ali preprečili so to praški zagrizenci, s katerimi so Dunajčani hoteli biti zajedno češki gostje. Reklame torej razstava pri Nemcih ni imela nikake, ali obiskovali in na tihem hvalili so jo mnogi navzlic samočeškim napisom.

Glavna reč pa so seveda mnenja strokovnjakov. Muzeji in antropologična društva na Dunaju, v Berlinu, v Mnihovu, v Hamburgu itd. so pošiljala svoje zastopnike na razstavo,

ki je niso mogli prehvaliti, dasi so jo semtertje tudi skozi nemške naočnike gledali. Kako resno so jo nekateri študirali, vidi se n. pr. iz tega, da sta zastopnika berlinskega »Völkermuseum« bivala cel teden na razstavi in imela 1000 mark subvencije. Saksonska vlada je poslala tri inženerje, ki so študirali češko vas; na letošnji razstavi v Draždanah videlo se je nekaj podobnega, posebno pa se je pazilo na lužiško-srbski oddelek. V raznih listih so bili neizmerno pohvalni podlistki od strokovnjakov, v strokovnjaških pa temeljite, dasi včasih kratke ocene. Jaz omenjam izmed njih samo podlistek dvornega svetnika profesorja Exnerja v »Wiener Zeitung« (1895, št. 241.) Mož je gotovo strokovnjak prve vrste, kar se tiče umetnega obrtništva in prirejanja razstav, katerih vidi vsako leto nekoliko, kot levičarski poslanec pa Čehom gotovo ni naklonjen, vendar pa priznava: »Die Ausstellung hat auf mich einen tiefen Eindruck gemacht.« Po njegovi sodbi so Čehi izkoristili vse dosedanje razstavne skušnje ter jih popolnili in povečali na vse strani. Čudi se mladeniški navdušenosti, svojeobraznosti, kulturnosti, delavnosti in bogastvu češkega naroda, ki si je tako razstavo s a m priredil. Človek kar začuden gleda javni ukor plemstvu in tiho grajo vladi v uradnem listu. Jako pametno je Exner tudi rešil vprašnje o narodnosti umetniških obraznih del. Tu se da le po globokih študijah odgovarjati, čegavo je kaj, ali to ni glavna reč, ampak za Čehe je častno, da imajo njih srednji stanovi toliko takih del in da jih znajo ceniti.

Glasoviti učenjak R. Virchow, predsednik berlinskega antropologičnega društva, pa je imel zaradi svoje sodbe o češki razstavi celo neprilike z nemškimi nacijonalci. Seveda se je kot vodja antropologičnih študij na Nemškem moral zanimati tudi za češko podjetje, katero ga je tako navdušilo, da je odbornikom poleg drugih pohval tudi povedal, da hoče pruskemu naučnemu ministru svetovati, naj nekaj jednakega priredi. S tem se je strašno zameril češko-nemškim tepcem, ki so njega in njegovega zeta, praškega medicinskega profesorja Rabla, kateri mu ni povedal, da je razstava od praških kazinotov prekleta, začeli po časnikih napadati ter so celo izmislili laž, da je Virchow Matici šolski daroval dva goldinarja. Glasoviti učenjak je to nazadnje ovrgel v berolinskem »Börsen-Courier«-ju, ali dodal je, da je bil res »begeistert«, in zapisal še sledeče besede: »Ich wünschte wohl, dass viele Deutsche sie gesehen und sie als Vorbild des bei uns zu Leistenden kennen gelernt hätten«. S tem je iz kompetentnih ust izrečena pač največja pohvala, ki se sploh da misliti.

Nepričakovan uspeh je imela razstava pri Madžarih. Ogrska se je pripravljala na svojo tisočletnico, katero je hotela najbolj nagledno proslaviti z veliko razstavo. Madžarski strokovnjaki so se torej jako zanimali za razstave zadnjih let, za praško pa posebno, ker so se češke in ogrske dežele večkrat v zgodovini stikale. Kulturno-zgodovinski oddelki so bili torej za-nje jako zanimivi ter so si pridobili njih veliko pohvalo. Ali še več! Ko so se Madžari prepričali, da praška razstava nima nič iridentističnega in dražljivega, čudili so se tudi marljivosti, ki je zbrala tako popolno gradivo iz vseh slovaških stolic na Ogrskem. V »Pester Lloydu«, ki je razstavo v treh podlistkih (št. 209, 210, 212) prav lepo ocenil, se nekdo ni bal »svetotatstva« ter je organizatorjem ogrske tisočletniške razstave nujno svetoval, naj si slovaški oddelek v Pragi podrobno ogledajo, kajti morebiti bi se dal ogrski razstavi ves organično pridružiti.

Moralni uspeh razstave je bil torej tudi pred drugim svetom velikanski. Resnica nazadnje povsod prodre, in slavo češkega naroda bo širil i nadalje »Narodopisni muzej«, ali bolje rečeno »Ljudopisni muzej«, ker ne bo hotel delati konkurencije češkemu deželnemu in praškemu mestnemu muzeju. Gotovo ga bodo prihajali gledat učenjaki iz vseh strani sveta. Lani še vendar niso došli vsi poklicani krogi, kajti Čehi so dolgo sami sebi premalo zaupali, niso v pravem času, t. j. še po zimi povabili tujih učenih društev in niso priredili nikakih mednarodnih ali pa vsaj slovanskih shodov. Kaj počenjajo vse Madžari, ki stoje po svojih zaslugah za znanost in občečloveško omiko vendar daleč za Čehi!

Razen »Narodopisnega muzeja« in »Narodopisne společnosti česko-slovanske«, ki je že začela resno svoje delovanje, ostaneta še po razstavi sokolski in pedagogični muzej, in govorilo se je tudi o muzeju narodne umetnosti. Kolikor mogoče pa bo razstava češkemu narodu ohranjena v velikem in krasnem delu »Narodopisná výstava česko-slovanská v Praze 1895« (Tiskem a nákladem J. Otty v Praze), katero izdajata odbor narodopisne razstave in narodopisno društvo s pomočjo najboljših pisateljev in umetnikov čeških. Na vseh narodopisnih poljih se bo začeta delavnost gotovo nadaljevala, in dobili bomo obširno gradivo, iz katerega se more zares roditi velika in temeljita enciklopedija o češko-slovaškem narodu, ki bi tudi lahko postala vzor za druge slovanske narode, kajti povsod je treba misliti na to, da se ogromno narodopisno gradivo razbere, pretrese in uredi. Ne dvomim, da bodo tudi Čehi sami primerjali svoje bitje drugim slovanskim narodom in sosednjim Nemcem in Madžarom ter skušali dognati, kaj je njihovega izvirnega, kaj je njim

občnega ž njimi in kaj so od njih sprejeli. Gotovo imajo Čehi z Nemci na Češkem marsikaj bolj skupnega nego z drugimi Slovani, ali tudi o teh rečeh se bode strogo znanstveno dalo soditi le takrat, ko bodo tudi češki Nemci, jednako kakor Čehi, zbrali svoje gradivo, kar se že v obilni meri godi. Na vsak način pa ostane prvenstvo velikih zaslug za znanost takrat Čehom.

Narodopisna razstava pa bode tudi dolgo oživljala narodno umetnost in obrt. Pri raznih razstavnih paviljonih so se arhitekti že letos držali vzorov in motivov starih kmetiških stavb in bodo v bodočnosti gotovo skušali, da jih tudi drugod porabijo. Primer slavnega arhitekta Fr. Schmoranza, od katerega ima dunajski umetelno-obrtni muzej egiptsko sobo, se še dosedaj ni mnogo posnemal, kajti on je že l. 1881. postavil podobno lovsko hišo v Kuněticah. Še bolj pa se bodo narodni vzorci dali rabiti na obrtnih in posebno na ženskih ročnih izdelkih ter lahko preidejo tudi na tovarniške, ako jih bode narodni vkus zahteval. Lepim narodnim nošam bo sicer konec, ali marsikaj, kar na njih občudujemo, živelo bo dalje ne samo na oblačilih, ampak tudi na drugih izdelkih in bo stvarjalo nove oblike v narodnem slogu.

Možje, ki so sprožili misel narodopisne razstave in jo srečno izvršili, so torej lahko zadovoljni s svojim delom, kajti to je preseglo njih pričakovanja, ponosen pa sme biti na-nje ves narod. Po velikanskem uspehu jubilejne razstave in po odkritju češke opere pred svetom je bila narodopisna razstava tretja velika kulturna zmaga češkega naroda v teku štirih let. To ne more ostati brez vpliva na položaj Čehov v državi in pred svetom, ampak ima tudi političen pomen, katerega sta vlada in plemstvo vsled neverjetne kratkovidnosti povečala še s tem, da sta prisilila češki narod, naj pokaže popolnoma sam svojo duševno in gmotno moč. Upajmo, da se skoraj najdejo možje, ki bodo znali to veliko moč češkega ljudstva tudi dobro porabiti na korist češkega naroda in drugih Slovanov.

V. Nauki za Slovence.

Ravnatelj Šubert je sprožil pri sprejemu slovanskih gostov tudi vprašanje, ne bi se li dala prirediti tudi občna slovanska narodopisna razstava v Pragi. Gotovo bi se imela boriti še z večjimi težavami nego češka, posebno ako bi se tam predstavljali vsi slovanski narodi, ali po mnogih letih bi bila vendar mogoča. Strašilo panslavizma gine vedno bolj pred lučjo faktičnih, večkrat jako žalostnih

razmer, in vprašalo bi se morebiti nazadnje samo, bode li mogoče spraviti vse Slovane pod jeden klobuk, navdušiti jih za veliko skupno delo, in bodo li vsi zadosti za-nje pripravljeni. Po mojem mnenju je za sedaj naša glavna naloga, da povsod zbiramo in študiramo, kar imamo za narodopis važnega, tako da bi se iz vsega le najbolj karakteristične stvari izbrale in poslale na slovansko narodopisno razstavo, ki seveda ne bi mogla biti za vsak narod tako obširna in večkrat preobložena, kakor je bila češka. To bi veljalo tudi o jugoslovanski razstavi, o kakršni se misli v Belgradu za l. 1900.

Kaj naj storimo torej mi Slovenci? Skoro na vse, kar se šteje danes k narodopisu, je mislil že naš Stanko Vraz, mislili in delovali so v duhu slovanske romantike skoro vsi naši buditelji. Vendar je pri nas marsikatero delo ostalo le v odlomkih, zbrano gradivo pa bi bilo treba iskati po raznih knjižicah, časopisih in časnikih. Pozneje nego katerikoli slovanski narod prihajamo s popolno zbirko naših narodnih pesmi. Podobno je treba tudi zbrati narodne pripovedke, pravljice in pregovore ali pa vsaj sestaviti njih spisek (nekake regeste), da se ve, kaj se narodnega blaga pri nas nahaja in kje ga je treba iskati. Vsi narodni proizvodi se naj kolikor mogoče ohranijo v dotičnem narečju. Zbirajmo tudi neznane narodne besede in pa take, ki se rabijo v nenavadnih pomenih; sploh pazimo na vse posebnosti v govoru po vseh delih slovenske slovnice. Vprašanje o premikanju jezikovnih mej, tako važno v narodnostnem oziru, spada seveda tudi semkaj.

Pri narodnih vražah in praznih verah je treba zbirati in dodajati, česar ni v Navratilovih zbirkah, ali pa popravljati, kar je tam krivo. Moramo se sploh zanimati za vse narodne šege in navade ter hraniti njih spomin. Kjer še moderna meščanska obleka ni pregnala popolnoma ali vsaj deloma starih noš, treba jih je hraniti v opisih ali v podobah, še bolj pa v pristnih in tipičnih izvodih posameznih delov, cele pa na figurinah. Kako ljudstvo poje, gode, pleše, kako se igra in veseli, kako pa tudi žalosti, s čim se zdravi, vse to naj se opisuje in hrani v spominu, kakor se le da. Naj se posebno iščejo pisane knjižice, ki se še med ljudstvom hranijo, tudi stare listine, oporoke in pisma, seveda tudi stare knjige; naj se pa tudi opazuje, kaj ljudstvo najrajše čita iz današnjih tiskanih knjig in časnikov. V tem oziru bila bi neizmerno zanimiva statistika izdaj knjig družbe sv. Mohorja. Treba se je pa tudi ozirati na vse telesne lastnosti (velikost, širokost, teža, oblika glav, barva las in oči itd.) in zanimive tipe. Cele skupine je fotogra-

fovati ter opazovati, kje in kako ljudstvo živi, kaj dela in kako gospodari na svoji ali tuji zemlji. Ne pozabimo seveda tudi na pobožnost in verski značaj našega ljudstva, na njegova romarska pota, cerkvene praznike itd. Ljudstvo si je ohranilo še do danes marsikatero običajno pravo, z novimi zakoni pa seveda tudi postopa prav po svoje. Sploh pa se zanimajmo za vse njegove pravniške in narodno-gospodarske nazore.

Posebno malo se je doslej pri nas pazilo na kmetiške stavbe. Opisujmo, načrtujmo, fotografujmo in slikajmo hiše in druge stavbe po vseh krajih naše domovine in izdelujmo njih modele. Pové pa se naj tudi, kako se stavijo hiše v skupinah, kako po vaseh, kje ljudstvo najrajše zida svoje cerkve in kapelice, kje stavi svoje križe in druga znamenja. Opisujmo in hranimo staro posodo, stara orodja in igrače. Posebno pa pazimo, da se ne izgubijo umetelno-obrtni izdelki po hišah in cerkvah, in skrbimo, da lepši in važnejši predmeti pridejo v muzeje. Te dolžnosti naj se posebno zavedajo učitelji naših obrtnih šol.

Kakor se iz vsega vidi, narodopis ne more biti delo posameznikov, naj imajo še toliko časa in znanja. Tu morajo zbirati in pomagati učitelji in duhovniki, dijaki in profesorji, pravniki, arhitekti, umetniki, omikani obrtniki in kmetje. Taka opazovanja priporočam posebno turistom, in slovensko planinsko društvo naj svoje ude tudi za to odgojuje. Seveda ne svetujem, naj se vse tiska, temveč pripravno gradivo naj hranijo razna društva, v prvi vrsti pa »Matica Slovenska«, ako se s časom ne osnuje posebno društvo za ljudoznanstvo. Od zbiravcev se ne more zahtevati, naj presojajo svoje gradivo, je-li narodno ali ne, in tudi gospodje, ki bodo zbrano gradivo obdelovali, naj se ne spuščajo preveč v taka vprašanja, ako niso strokovnjaki v svojem predmetu in nimajo za primerjanje zadosti pomočkov na razpolaganje. Le na mejah naj se dobro pazi na vse, kar slovenski narod loči od sosedov, in naj se izprašuje, kaj ljudstvo samo smatra za svoje. Iz tega pa še nikakor ne sledi, da je to tudi izvirno narodno. Marsikaj se je pri nas še ohranilo, kar je bilo prej skupno vsem narodom, kakor n. pr. kresi. Nato pa je treba še pomisliti, da so tudi v preteklih stoletjih k nam prihajale tuje misli in tuje reči. Kot dokaz naj služi samo jeden primer. Ni danes v Evropi bolj narodne pijače, kakor je za Ruse čaj, tako da nahajamo samovar že v vsaki kmetiški hiši. Vendar niti ta beseda, ki se zdi tako lepo slovanska, ni ruska; ruskosibirski poslanci, ki so v 17. stoletju bili pri Mongolih, nam pripovedujejo, da se jim je tam predlagalo

»pregrdobno pitje«. Po tem lahko vsakdo sam sodi, koliko časa je še trebalo, da se je čaj razširil med vse ruske sloje po Evropi. Tako tudi majolike gotovo ni naše ljudstvo izmislilo, in morebiti se jih tudi ni mnogo pri nas delalo, ali kako narodna je postala, kako jo slavi narodna pesem! Jednako se je godilo marsikaterim drugim obrtnim in umetelnim izdelkom.

Zbirajmo in hranimo torej svoje starine, samobitne in prisvojene, kolikor moremo, ker človeka, ki ni barbar, bo vedno zanimalo, kako so živeli njegovi predniki. Od njih se lahko večkrat tudi marsičesa učimo. Še bolj pa je važno, da pozna sedanje narodno življenje in mišljenje vsakdo, ki prihaja z narodom v dotiko, torej posebno duhovniki, učitelji, sodniki in sploh vsak rodoljub. Ne pretirujmo pa nikakor ljubezni do vsega starega, resnično in navidezno narodnega! Nikomur ne pride na misel, da je treba hraniti narodne vraže in babjo vero, ali takih reči je še mnogo, ki niso v duhu časa ter narodni napredek le ovirajo. Imejmo vedno na misli sedanjost in bodočnost narodovo, posebno mi, ki se moramo boriti z visoko-kulturnimi sosedi za svoj obstanek! Poglejmo, kaj so Čehi na Češkem, dasi niso v posebni večini proti Nemcem, kaj pa na Moravskem, kjer jih je več kot tri četrtine vsega prebivavstva, in kaj so šele ogrski Slovaki, med katerimi so žid, graščak in birič vsegamogočni. Meni vsaj je stokrat ljubša vzorna narodna organizacija na Češkem nego vse »slovanstvo« na Moravskem in Slovaškem.

Kaj pa je početi z zbranimi rečmi? Pri tem prihajajo človeku najprej prav žalostne misli v spomin. Večina Slovencev pač ne ve ničesar o neverjetnem faktu, da se v Ljubljani niti vsaka slovenska knjiga, list in časnik ne hrani. Jednako išče človek v Ljubljani z malimi izjemami zastonj rokopise, pisma in druge spomenike po slovenskih pisateljih, umetnikih in buditeljih. Nikdo ne misli, da bi vsaj take reči bilo treba iskati, v dar jemati, ali pa celo kupovati. Tudi kranjski deželni muzej, katerega imata vendar v rokah narodni deželni odbor in zbor, se nikakor ne upravlja in ne razširja tako, da bi vsaj slovenski narod na Kranjskem primerno predstavljal domačinom in tujcem. Seveda se ob dosedanji nemarnosti in dosedanjih deželnih doneskih za muzej ne da kaj posebnega doseči. Ljubljana pa in cela kranjska dežela morata tudi misliti, da sta središče vsemu slovenskemu narodu, ki bo rad prinašal žrtve, da se tam nekaj stvári, kar bo vsem Slovencem na čast in pouk. Središče pa mora seveda začeti, mora buditi in dajati dober primer. Tu je pač treba odločno na delo klicati, ker je za to že skrajni čas. Jaz samo vprašam: kam in zakaj naj pošljem v Ljubljano

kakega slovanskega učenjaka, ki bi se hotel poučiti o našem narodu, ako tam niti vsake slovenske knjige ne najde? V zadnjem slučaju mu še vsaj lahko svetujem, naj ostane na Dunaju, ker tam skoro vse dobi. Iz česa pa naj navaden slovanski in neslovanski popotnik pozna, da je Ljubljana slovenska stolica?

Težko je staviti iz tujine konkretne predloge, ali vendar hočem podati nekatere misli na preudarek. V prvi vrsti je seveda treba poskušati, da se razširi delokrog in važnost že obstoječih društev, knjižnic in muzejev. Večkrat se je izražalo mnenje, naj nam Matica Slovenska postane naša akademija. Do take nam je še sicer jako daleč, ali na vsak način je že tudi pri nas čas za učeno društvo, ki bi obsegalo vse pokrajine, ako hočemo veljati za narod. Najbolje bi bilo, da Matica Slovenska razdeli svojo znanstveno in poučno-zabavno delavnost. Seveda bi se morali ustanoviti znanstveni odseki, ki bi lahko imeli skupna in strokovnjaška zborovanja ter bi skrbeli, da se pri nas širi tudi stroga znanost v slovenskem jeziku, posebno pa, da znanstveno preiskujemo in opisujemo naše kraje, naše ljudstvo in našo zgodovino. Ti odseki bi pripravljali in ocenjevali Matici znanstveno gradivo, ki bi izhajalo v posebnih knjigah in pa v učeno-kritičnem časopisu, kakršnega nam je pač že treba. Za primer take delavnosti nam lahko služijo — Rusini, katerih »Naukove tovarystvo imeni Ševčenki« v Lvovu je popolnoma na teh načelih osnovano. Nočem zatajiti, da imajo denar in tudi mnogo duševne podpore za to večinoma od Ukrajincev na Ruskem, ki se doma ne morejo svobodno gibati, ker je tiskanje takih maloruskih spisov strogo prepovedano. Ali zakaj bi se tudi pri nas ne našli rodoljubi, ki bi sedaj ali pa vsaj po svoji smrti prepustili Matici potrebno glavnico za izdavanje potrebnih spisov in za podpiranje učenjakov, da lahko potujejo in zbirajo svoje gradivo. Seveda bi morali tudi deželni zbori — treba je za vsa kulturna podjetja trkati povsod, kjer plačujejo Slovenci davke — okrajni zastopi, mesta, denarni zavodi in posamezniki storiti svojo dolžnost. S premišljenim, vztrajnim in sistematičnim delovanjem se da marsikaj doseči, posebno ako se ne cepijo moči, česar vsaj v slovenski znanosti nikakor ni treba.

Jeden iz glavnih razlogov, zakaj predlagam, naj Matica Slovenska razširi svojo delavnost, je ta, da že ima lepo znanstveno slovansko knjižnico. Ta se naj dobro uredi, da postane javna in da bode vsaj nekatere dni odprta. To naj bi bila občeslovenska in naša slovanska knjižnica, katera bi lahko dobila še marsikaj v dar, posebno

pa v zameno. Seveda bi morala po takem stopiti v zvezo še z mnogimi drugimi učenimi društvi in uredništvi znanstvenih časopisov. Tako bi se širila slava našega imena, Ljubljana pa bi zares postala umstveno središče slovensko, v katerem bi se tudi nahajali potrebni pomočki za znanstveno delovanje. Tako si je sestavil lepo knjižnico »Muzej kraljestva češkega« s svojim »Časopisom českého museuma«, in Poljaki imajo v Lvovu veličanstven zavod Ossolinskih z veliko knjižnico, z rokopisi, z arhivom in muzejem. Lvovska posebnost je, da zavod Ossolinskih in društvo Ševčenka imata pravico na zalogo poljskih in rusinskih šolskih knjig, kar jima nosi lep denar.

Da nam je treba tudi narodnega muzeja, je pač jasno iz vsega, saj ga imajo celo Slovaki v Turčanskem Sv. Martinu. V marsičem bi se vendar dala razširiti delavnost kranjskega deželnega muzeja na ves slovenski narod, kakor to vidimo pri »Muzeju kraljestva češkega«. Poleg njega pa bi bil jako umesten baš narodopisni slovenski muzej, ki bi predstavljal ves naš narod, kakršen je sedaj, in po mogočnosti tudi, kakršen je bil. Tudi ta bi se vsaj v začetku lahko združil z Matico Slovensko, ker zbirati je treba takoj, da se vsaj reši, kar se še rešiti da. Tukaj si jemljimo posebno Čehe v primer. Pri razstavah, ki se prirejajo v slovenskih krajih, naj bo povsod tudi narodopisni oddelek. Prirejujmo pa tudi samostalne narodopisne razstavice, ki so lahko po šolah in drugih javnih poslopjih, v katerih bo včasih jedna sobica zadostovala. Tam naj strokovnjaki poiščejo, kaj bi naj prišlo v kak muzej ali pa na slovensko narodopisno razstavo, na katero je seveda tudi treba misliti. Ne bo sicer tako lepa niti razmerno tako velika, kakor je bila češka, ali vendar bo lahko dostojna našega naroda. Treba bo sicer mnogo dela in požrtvovalnosti, ali Slovenci smo si že marsikaj stvarili po češkem vzoru na veliko korist in čast sebi in bodočim pokolenjem. Zgodi se tudi to skoro po velikem uspehu češke narodopisne razstave!

Prinos
k
poznavanju tujih besed v slovenščini.

Spisal **dr. Karol Štrekelj.**

Kamenje bi nosil na Kras, kedor bi hotel dokazovati, kolike važnosti je za slovnico, slovar in kulturno zgodovino preiskovanje, od kod so v jezik zanesene neke besede, ki se zdé na videž sicer domače, pa se vendar navadno po robu postavljajo domačim glasovnim zakonom in izpeljavi iz domačih korenov. Mnogim takim tujkam v našem jeziku se je sicer že našel vir, od kod jih imamo, a vendar je ostalo še dosti tujega blaga nepojasnjenega, nekaj ga morda ostane za vselej. Spodaj podajem nov prispevek, ki utegne prav priti ne samo strokovnjakom jezikoslovcem, ampak tudi sploh prijateljem našega jezika. Pri štirih, petih besedah sem razlago drugih preiskovavcev podprl s podatki, ki jo dotrjujejo bolj, včasi celó popolnoma Nekaj besed sem uvrstil samó z namenom, da drugi moje hipoteze pretresejo in morda pokažejo resnico, katera se dá najti večkrat le po ugovarjanju in polemiki; saj zlasti v znanosti veljá, da je πόλεμος πατὴρ πάντων.

Besede te zbirke so vzete večinoma iz Pleteršnikovega slovarja; nekaj sem si jih zabeležil tudi iz Habdeliča in Belostenca, na katera se je naš novi slovar oziral žalibog premalo. Izposojene so večinoma iz nemščine, italijanščine in furlanščine. Kar se tiče kratic, rabim tiste, kakor že v svojih prejšnjih v Letopisu objavljenih spisih (prim. Letop. 1892, str. 3 do 4; 1894, str. 3); nekatere druge bodo razumljive same ob sebi.

ajer, s. m., 'die mit Dunst gefüllte Atmosphäre'; na Krasu 'Luftzug, Wind'. — Te besede ni vezati naravnost z grškim ἀήρ, lat. *aër*, stsl. *aerъ*, ampak naš jezik jo ima, ker je omejena na jugozapad, neposredno iz furlanščine, kjer ona slove *àjar, àjer* 'aere, vento' (Pirona s. v.); ben. *àgere, àgiare* (izg. àjere, àjare) 'aere, aria, vento'. Rezijani so si iz furlanščine poleg nje izposodili tudi *arja,* furl. *àrie,* it. *aria* 'Luft'.

áškrt, *áškrc* (iz * aškrt-ьcь), s. m., 'ein Abschnitzel vom Tuch, von der Leinwand, vom Leder'. — Beseda je iz nemščine, in sicer je sprejeta že v starejši dobi, kakor kaže *šk.* Prim. stvn. *ascraot*, plur. *ascraota, ascrota* 'sarcolamina, rami, sarmenta'; srvn. *âschrôt* 'abgeschnittenes Stück'; bav. *Abschrôt, Abschrôtlein* 'Abschnitt, Abfall, Überbleibsel von Speisen', Schmeller-Frommann II. 613, 614, kjer se navajajo iz starejšega slovstva ti-le ozira vredni primeri: »Du stillst die *abschroten* die grünen und die roten«, sagt die Jungfrau zu dem um sie werbenden Schneider, bey Rosenplut . . . »Der lerne gelichsenheit und simonie und einen *abschroten* (ein Stück) ribaldie«, Renner 2065 . . . »Fünde ich vaile solche wat, in der der sele würde rat, der müste ein ellen gar teur sein, ir müste ein *aschrat* min sein«, Renner 20788 . . . *Aschrot* Krätze beym Münzschlagen. — Naš *odškrc, odškrt* 'abgeschnittener Fleck', *odškrcniti* 'einen Fleck abschneiden' je ista beseda kakor *áškrc, áškrt,* samó da je nemški prefiks nadomeščen s slovenskim.

áštržli, s. m. pl., 'hlačniki, die Hosenträger'. — Domneva Pleteršnikova, da v koncu tiči nemški *Seil* (morda bolj prav srvn. *sîl*), je prava. Dotično nemško besedo podaje v Schmellerju-Frommannu I. 1097 pod besedo *Halster* ta-le opomnja Kopitarjeva: »Krain: *afhdershelj* Halsterseil, Halstersil.« Kopitar je to besedo gotovo kje med avstrijskimi Nemci slišal sam.

bája, s. f., 'die Amme'. — Bliža od navadno primerjavane it. oblike *bàlia* je naši besedi furlanska oblika iste romanske besede: *báje, bae* 'nutrice, balia, lattatrice' (Pirona s. v.).

bārder, s. m. 'der Wächter': »barderi ali čuvári senjma, varaša etc., circitores« (Habdelič). — Iz nemškega *Wärter*, srvn. *warter* 'Hüter, Aufseher'. — Neko drugo obliko iste besede nahajamo v narodni pesmi štajerski, namreč *torbátel*, kar je iz bav. *Tourwártl, Thorwärtel*, svn. *torwartl*, Schmeller-Frommann II. 1107.

básati, v. ipf., 'hineinstopfen, vollstopfen, laden'. — Že pred Levstikom je Matzenauer, Cizí slova 105, po pravici

primerjal nemški *fassen*, kar je v I. delu primerjajoče slovnice[2] sprejel tudi Miklošič (346). Da je ta izpeljava prava, nam potrjuje narodna pesem iz škocjanske okolice na Dolenjskem, v kateri dva verza sloveta: »On tri pištolce *faše*, ' K se bo na pot podal.« A tudi starejša nemščina in nemška narečja imajo *fassen* še v pomenu 'laden'; bav.: »einen Wagen, ein Schiff, ein Floss etc. *fassen*, beladen, laden; ein Fueder Heu *fassen*, aufladen« Schmeller-Frommann I. 765, kjer nahajaš več primerov iz starejšega jezika. Koroška nemščina pozna prav tako: »a˜ fuoderheu, a˜ fuoder holz *fàss·n*, aufladen« Lexer 91. Isto velja o tirolščini, srvn., stvn. itd.

béka, s. f., 'Flechtweide, Korbweide, salix viminalis'. — Ako bi ne motila nsl. oblika *baka*, katero nahajamo v Alaziju da Sommaripa 96 a (uenchi — bake) in katera se pod Gorico in na severnozapadnem goriškem Krasu govorí v resnici, bi se s to temno besedo dalo primerjati, kar navaja Schmeller-Frommann II. 835 iz Nemnicha II. 1198: »salix alba *Weichel, Wichel, Wüchel, Welge, Wilge* die gemeine Weide«; tam se iz Diefenbacha 508[b] navaja še oblika *wilge* in iz Zeitschr. II. 392, 28, V. 415, 11 še *Wicke*. Belostenec ima: »*bekva* ili žuta vrba« (I. 80 sub amerina). Ta oblika s svojim *v* kaže, da je beseda res tuja, prim. *bukva, lokva*, stvn. *buohha, lahha*; zastran začetnega *b* za nemški *w* smo pa zopet v škripcih, ker je beseda najbrž stara izposojenka. Stvn. se je morda glasila * *wîhha* 'die nachgebende, weichende'. Da bi to obliko res imeli, bi se *baka* iz * *weiche* dalo razlagati kakor *rátinga* iz *reitung* v istih narečjih, v katerih se govori *baka*. Vendar ni pozabiti, da se nekod za *beka* govori tudi *meka*. Primerjaj tudi spodaj besede *maleka*.

bêrčva, s. f., 'die Kohlpflanze'. — Caf izvaja to besedo iz ital. *brasca*, bav. *barschen* 'Steckrübe, Brassica Napus'. Ker je beseda znana samo Rezijanom, se mi primernejša zdi izpeljava iz furl. *vèrze* 'cavolo verzotto, Brassica oleracea bullata', a zastran končnice *va*, ki pri besedah iz romanščine ni navaden, je moči misliti na vpliv furl. *verzeràve* 'Brassica Napobrassica' (Pirona 515).

boštíklec, s. m., »sveča voščena vlečena« (Belostenec I. 221). — Iz nemškega *Wachsstöckel*, dim. od *Wachsstock*. Schmeller-Frommann poroča, da se za *Stöcklein* (*Stéckl*) sliši »auch wol *Stücklein*« (II. 730).

brȍn, s. m. 'die Bronze'. — Zastran moškega spola bi bilo besedo izpeljevati iz it. *bronzo*, a ni nemogoče, da jo mi imamo po posredovanju Nemcev (die *Bronze*) in da je še le pri nas izpremenila spol, kar se večkrat pripeti tujkam.

Pozneje je narod odvrgel *c*, ker je besedo štel za pomanjševalno in pomanjšavo za neprimerno dotični stvari; Jarnik piše poleg *bron* še *bronc*. Primerjaj *šprinja* za *šprinca* (Letopis 1892, 40).

brüliti, v. ipf., 'mukati, tuliti' (ogrski Slov., prim. Trplán, Knjige žoltárske, ps. 74, 4). — Iz nemškega *brüllen*, sryn. *brüelen*.

cála, s. f., 'die bestimmte Zeit: ob cali živini polagati, krava je uže blizu cale, wird bald werfen'. — Pleteršnik misli na n. *Zeile*, a kakor kažejo nastopni podatki v Schmellerju-Frommannu II. 1110, spada beseda k nemški 'die *Zahl*': »die *Zal*, nhd. Zahl: die *Zal* einer Schwangern: Nimt ein fraw einen man ze eleichen dingen, und gewinnet si chint dapai vor ir rechten *zal* . . . Der *zal* sullen vierzig wochen sein und ainev zelt man von genaden darzu . . . Gesteht der ebenweichtag an dem sampeztag, der lanz wirt naz, der sumer an seinem weter unstat und ungewiter, der herbst wirt trukchen, der winder übel und lanch, dew sat geræt wol, deu *zalung* chümpt von der muter, daz chorn wird tewr . . .«

cáta, s. f., 'die Pfote'. — Beseda ni namesto *taca*, kakor domneva Pleteršnik, ampak je iz italijanščine: ben. *zata* '(colla *z* aspra) zampa, piede di animal quadrupede e più si dice d' altri animali ancora', Boerio 807; v tržaškem italijanskem narečju *zata* 'zampa'; slovensko besedo poznajo Goričani.

címos, *címus*, s. m., 'ženski pas iz fabriškega sukna, kakor ga nosijo Bele Kranjice'. — Razlago te besede iz ben. *cimozza* 'Tuchsaum' (prim. moje Slovarske doneske I. v Letopisu 1894, 8) potrjuje zlasti ta-le podatek Valvazorjev, Ehre des Herzogthums Krain, VI. B. (II. zvez.) 278: »Die Samer (oder wie es auf gut Teutsch heissen soll Saumer oder Saum-Ross-Führer) gehen schwartzgestiefelt, in einem Spann-breiten, schwartzem, ledernen Leib-Gürtel, womit sie aber nicht über-, sondern unter dem Rock und also allein über dem Hemde den Leib umfassen. Den Andren aber dient zur Leibs-Umgürtung *ein breiter Saum oder Ende von einem Tuch*.«

cvīč, s. m., 'saurer Wein, Sauerdorn', *cvíček*, *cvíčar* 'saurer Wein'. — Ta beseda je iz nemščine. Schmeller-Frommann II. 1173 piše: »*gezwickte* Milch ('zwickté Mılch, b. W., Unter-Donau), Milch, die eben anfängt sauerlich zu werden; später wird sie halbsauer, endlich sauer.« Ta nemška beseda je istega izvira, kakor glagol *zwicken* 'kneipen', prim. Kluge s. v.; kisloba jezik ščiplje, vjeda — Slovenske besede z začetnim *ci* namesto *cvi* (cik,

cikniti, cikati 'sauer werden') je že Pleteršnik prav vzporedil z bav. *zicken* 'leicht an etwas stossen, daran gränzen, ans Saure gränzen; die *Anzick* der Weine'; ta *zicken* je pač nastal iz *zwicken*. — V slovanščini imamo še druge s *cik-*, *cek-*, *cvik-* začenjajoče besede, o katerih izviru ni lahko soditi: nsl. *cik, cikavt* 'Singdrossel', *cikati* 'zirpen', *ceket* 'Gezwitscher', č. *ceknouti, ckáti* 'mucksen'; nsl. *cvik* 'Bastpfeife', *cvikati, cvičati, cviketati* 'zwitschern' itd. Dalo bi se primerjati bav. *zwickezen* 'zwitschern wie ein Vogel, pfeifen wie die Maus'; avstr. *zwigazn* »Nächst, wiə I vo˜ 'n Deənl bi˜ haəm bei də' Nacht, hât də' Schnê àlls grâd 'glitzə't und *'zwigezt* und 'kracht«; der *Zwickezer* 'Laut solcher Art' (Schmeller-Frommann II. 1173), a verojetnejše je, da so te zadnje besede onomatopoetičnega izvira, samonikle neodvisno v grmanščini in slovanščini. Sufiks *k* za podobne samostalnike, *ka* za glagole je v poslednji zeló navaden.

cósa, s. f., 'liederliches Weib'. — Prim. stvn. *zussa* 'Kebsweib, lena, substratum lecti', srvn. *zusse* 'Hure, vulva'; bav. *Zussel* 'Schimpfbenennung einer Weibsperson, concubina'; tir. *zussl* 'schlecht gekleidetes Weib, jedes ältere Frauenzimmer aus dem herrischen Stande'; kor.-nem. *zus·l* 'schlechtes Weibsbild, Schelte überhaupt'. Prim. še nsl. *cusra* 'zerlumptes Frauenzimmer', *cúsrati* 'zausen, zerfetzen' iz bav. *zussern*, ki pomenja isto. Ali je *čoša* 'schlampiges Weib', kar Caf prav izpeljuje iz bav. die *Zäschen* (*Zäsch·n*) 'faule Weibsperson' (od glagola *zaschen, zäschen*, in *zossen, zosseln* 'schlendern, langsam arbeiten') z besedo *cosa* — *zussa* v kaki zvezi, si ne upam določiti.

čāpa, s. f., 'Art Milchgefäss'. — Prim. tir. der *Tschàpfen* 'hölzernes, gewöhnlich mit einem Stiele versehenes Gefäss zum Wasserschöpfen'; bav. der, die *Schapfen* (*Schapfə˜*) 'Schöpfgefäss von Böttcherarbeit, an einem langen Stiele befestigt' (Schmeller-Frommann II. 438).

čērba, *čẽrfa*, s. f., 'ein Milchgefäss mit einer Ausgussmündung'; *čirfa* 'globoka skleda za maslo'. — Iz nemškega: bav., »der *Scherben* (*Schèrbm, Scharbm, Schirwə*) 1) Scherbe, 2) irdenes Gefäss schlechterer Gattung; Gartenscherben, Bluemenscherben, Liechtscherben = Lampe (slov. léščerba), Milchscherben, sonst *Weitling* . . .; *schirbel* catillus; *schirben* testa, testula« (Schmeller-Frommann II. 463, 464); tir. *tschirfe* 'Lichttiegel'; prim. ravnokar omenjeno *Liechtscherben*; kor.-nem. *schérbe*, *scherb·n* 'irdenes schlechtes Gefäss'. Pisava *črfa* ni opravičena.

čofītelj, s. m., 'das Käuzchen'; *čovitelj* id. — Bliža od bav. oblike *schafeitelein*, ki jo navaja Pleteršnik iz Cafa, je

avstrijska oblika *Schoffitl*, kor.-n. *tschufit'l* (Lexer 339); o njenem proizhodu glej Schmeller-Frommann II. 377. Izmed drugih Slovanov so to besedo od Nemcev sprejeli tudi dolenji lužiški Srbi v obliki *šubut* 'Eule', in to iz n. oblike *Schubut, Schufut*, frc. *chouette*. Mikuckega razlaga (Materialy dlja sravnitelьnago slovarja IV. 15) iz *šu-but* je brez vsake podstave.

čùš, s. m., 'trap, norec', *čuž* 'einfältiger Mensch'. — Ta beseda je gotovo tuja, a pot, od kod je prišla k nam, se ne dá določiti z lahka. V furlanščini imamo: »*zuss, çuss* civetta, strige; *fâ di çuss* servir di cimbello; spensierato, stordito, sciempiato« Pirona 480; tudi koroška nemščina pozna isto besedo: »*tschusch* eilfertiger, ungeschickter Mensch, Mensch mit ungekämmten Haaren, die kleine Ohreule« Lexer 267. V kraški pravljici se imenuje *čyš* med tremi brati najneumnejši, ki nese vrata na drevo, pod katero pridejo roparji štet denarjev, 'der dumme Hans'. Kar se tiče besede *čuk* 'der Kauz', je njena razlaga težavna; a ker je beseda znana samo Slovencem in Srbom, je vendar mogoče, da ni onomatopoetična tvorba, pomenjajoča žival, ki kriči svojemu imenu enako, ampak da je izposojena. Koroški Nemci imajo *tschugg* 'kleine Ohreule' od nas; Italijani pa nimajo primerne besede enakega pomena razen besede *ciuco* 'Esel, Langohr'; a težko je misliti, da bi bila prenesena na sovo bodi zastran »ušes« ali pa zavoljo neumnosti, katera se obema živalima pripisuje tako rada. *Čuk* je na Primorskem zeló navadna psovka, pomenjajoča to, kar osel.

dẽselj, s. m., »da bi te deselj odnesel!« — Trstenjak misli, da je deselj nekako bajeslovno bitje (Glasnik 1859, IV. 144), jaz pa sodim, da ni nič drugega, kakor nemški — hudič. Kakor je *tajselj* (na Krasu) iz *Teicksel* za *Teufel*, tako je tudi *deselj* iz bav. *Deixl*; *k* pred *s* in *š* izpade: *os* — *axis*, *tesla* — stvn. *dehsla, puša* — *buhsa* (pukša) itd. Korenski *e* naše besede ni določen; najbrž je *ej*, katerega Pleteršnik zaznamuje s piko spodaj, torej *dejselj*. Gledé besede *Deixl* primerjaj Schmeller-Frommann I. 589.

drāpa, s. f., 'der Fetzen'; *drāper*, s. m., 'neka obleka' »petljarski draper z vnogeh krp skrpan, rhacoma« (Belostenec I. 1057). — Obe besedi sta tujki, a poti, po kateri sta prišli k nam, ni lahko določiti; primerjati je srednjelat. *drapus, drappus, trapus* 'sukno', it. *drappo*, 'seidenes Zeug, Gewand, Kleid', stvn. *trabo* 'extrema pars vestis, fimbria', srvn. *trappenîe, drappenîe, trapperîe* 'Garderobe', *trappierer, drappierer, trappier* 'der für die Trapperîe sorgt' (srlat. draparius, trappiarius).

fācelj, s. m., 'die Schoppnudel'. — Miklošičeva razlaga iz it. *fazzuolo* (fazzoletto) (gl. Plet. slov.) bo težkó prava. Jaz sem primerjal (Archiv XIV. 522) bav. *Pfanzel*, ki je prešel v slovenščino tudi kot *fancelj*; slov. *fancolt* (fancut) izhaja iz srvn. *phanzëlte* 'Pfannkuchen'; prim. še v Schmellerju² I. 428: »placenta *phanzelt*; *phacelat*, *pfaccelat* eine Speise in der Osterwoche.« Slov. *flāncat* 'Schneeballen (eine Art Mehlspeise)' je istega izvira: iz *fancalt* je po premetu *l*ª nastalo *flancat*. — Besedo *facelj* 'ein Pfropf Charpie, eine Schneeflocke' pa je ločiti od zgoranje besede, dasi je tudi ona tujka; prim. tir. *fetzl*, *fetzele*, *fitzele* 'ein Bisschen, ein klein wenig'; bav. *Fetzen* 'jedes, besonders ein durch Zerreisen oder schlechtes Schneiden, Hauen entstandenes Stück; grosses unförmliches Stück überhaupt'.

Fēgati, v. ipf., »*fegam* acriter coarguo, objurgo, reprehendo; *fegan* exceptus acriter, objurgatus, reprehensus; *feganje* acris exceptio, objurgatio« Habdelič; »*fegam* karam, špotam, zmivam, incito, corripio« Belostenec I. 670. — Iz bav. nemščine: *fegen* (*fégng*) 'zanken'; die *Fegen*, der *Fegteufel* 'zänkische Person'; das *Gefeg* 'die Uneinigkeit, das Gezänk', Schmeller-Frommann I. 696.

Ficājzlin, s. m., »pediculus inguinalis; vuš ka se okol srama zadržava« Belostenec II. 590; 'piatrones *ficajzlini*' id. I. 917. — Iz n. * *Filzläuslein* od *Filzlaus*.

filjerka, s. f., 'die Bäckerin' (v Kajkavcih). — Razlaga od *filjer*, madž. *fillér* 'Heller', kar Miklošič v I. zv. primerjajoče slovnice² str. 415 izvaja iz n. *vierer* 'der vierte Theil eines Kreuzers, der Pfennig (filer, što je pô novca)', bo prava; *filjerka* je namreč žena, ki kruh prodaje po filjerju. Podpreti se to dá s srbsko besedo *krajcaraš* 'der Kleinkrämer', kedor prodaje po krajcarju.

fucman, s. m., das Rindsmaul, gubica u goveda' (v Kajkavcih), Rad XLV. 127. — Iz bav. nemščine: »der *Fotz* (Fóz) das Maul bey Thieren und (auf dem Lande, nicht immer im verächtlichen Sinne) der Mund bey Menschen ... ən *Foz* hàlt·n, das Maul halten; die *Fotzen* das Maul von Thieren und (immer verächtlich) von Menschen; ein Schlag auf das Maul, Maulschelle, č. facka, fackují«, Schmeller-Frommann I. 782. To bi zadostovalo v dokaz izvira prvega dela naše besede; kaj pa z drugim delom? Jaz mislim, da je tudi ta nemški in samo izprevržen ali zenačen sufiksu *man* (racman, gosman — iz n. *man*, *Mann*) ter da se je sprva glasil *maul*, in res podaje Schmeller-Frommann (l. c.): »das *Fotzmaul* (Metzgersprache) das Essbare am Rindsmaul«.

fūga, s. f., 'Geschwür': »condyloma *fuga* ili stanovito natečenje na riti, kakti, kakov mozol, negda okruglo i tvrdo, negda ne zgledajuče ván, krvi mnogo spuščajuče, i nemre se lahko zvračiti«, Belostenec I. 337; »*fuga* s. bubo zlamenuje ból i natečenje, *fugu* okoli dimja«, id. I. 195.; »oedema *fuga* ili mehur, tak na človeku, kak na živinčetu pun vode«, id. I. 838; »cossus *fuge* i natečenja po licu«, id. I. 374; na treh mestih piše Belostenec *fruga*: clavus vu nosu *fruga*, I. 295; tuber, tumor *fruga*, otok; tuberosus *frugast*, otečen, I. 1232, in tumex *fruga*, otok, nabuhtenje od vudarca, I. 1233. — Prim. bav.: »der *Vogel* (*Fógl*) kleine, fehlerhafte, besonders aber eiternde Erhöhung an der Oberfläche des Körpers, Finne, Feigblatter, Feigwarze. Sei' Gsicht is vollə' *Végl*. Dà is mər ə' *Vogl* aufgfàrn. Der *Aətə' vogel* Geschwür, welches eitert: »So wird im das Antlitz ungestalt voller blatern und veyl««, Schmeller-Frommann I. 834, 835. Tir. *vôg'l* 'Vogel, längliche Brodgattung; Finne, kleines Geschwür'. Končnica *el* nemške besede se je zmatrala za pomanjševalni sufiks in zato se je v slovenščini odvrgla.

fūrež, s. m., 'pojedina ob kolinah; črna juha ob kolinah, die Wurstsuppe'; *fūrovž* 'zmečkan krompir z mlekom'. — Iz bav. nemščine: »das *Voressen*, *Füressen* (nach der bürgerlichen Küchensprache) ein Gericht, das nach der Suppe und vor dem Rindfleisch aufgetragen wird. Gewöhnlich besteht es aus zerschnittenen Eingeweiden; ə' rində's *Vouréss'n* zerschnittener Rindermagen in brauner Brühe«, Schmeller-Frommann I. 161.

gamilica, *gomīlica*, s. f., 'Kamille, Matricaria Chamomilla'. — V ti obliki je naša beseda najbliža bavarski obliki: *Gamillen*, *Gomılln* Chamille (Schmeller-Frommann I. 911), katera se nahaja tudi v nemški koroščini (*gàmille*). Primerjaj o izgovoru *k* kot *g*, kar piše Schuchardt, Slawo-Deutsches 41, 42.

geliti, v. ipf., 'laut singen, z. B. in der Karwoche die Psalmen singen'. — Iz nemščine, prim. kor.-n.: »*gélt'n*, *gilt'n* durchdringend tönen oder schreien; *gell*, *gellar* Schrei, Hall; schles. *gillen* überlaut schreien, singen« Lexer 112, 114; bav. die *Gel'n* 'gemeiner Ausdruck für Zither' (Schmeller-Frommann I. 891). Na Benečanskem in Goriškem govoré za *g* spirant *γ*: *héliti* 'Kirchenlieder, Psalmen singen'; beneška oblika *helkati*, ki pomenja isto, nam daje oporo, da smemo tudi rezijanski *hek* 'Chorgesang', *hēkati* 'auf dem Chor singen, den Messgesang singen, psalmen' spravljati v zvezo z *gellen*; poslednjo obliko govoré tudi

koroški Slovenci, kateri, kakor znano, imajo prav tako za *g* spirant *h* (γ).

góren, s. m., 'das Stockwerk: hiša z enim gornom, na en goren'. — Ni je zlahka besede, ki bi imela tako domače lice, ali vendar je tuja. Vsak jo bo stavil v zvezo z *gorenji*, kakor Pleteršnik. A to bi bila le napačna etimologija. Beseda je iz nemščine: kor.-n. *gàd·n*, *gàrn*, m. »1. jenes Gemach des Hauses, worin der Speisevorrath sich befindet, Speisekammer; 2. Stockwerk: das Haus ist zwei, drei gàd·n hoch«, Lexer 105, 106; tudi v bav.: »*Gadem*, *Gaden* (*ga·n*, *gà·n*, manchmal *Garn*, ja sogar *Garden*, Garten geschrieben): 1. ursprünglich jedes Haus (insoferne es nur aus einem Raum, . . . Stockwerk bestand), 2. ein Gemach ohne Rücksicht, ob es ein Gebäude, ein Stockwerk für sich bildet, 3. Gemach oder Gewölbe, das als Vorrathskammer oder Werkstätte dient, 4. Höhe einer Kammer oder Stube, Stockwerk: Umb ein Garn höher als der der babylonische Thurn«, Schmeller-Frommann I. 871, 872; švabski *gadem*, *gaden* 'Kammer, Stockwerk'; v tirolščini: »*gaden*, *gad'n* Gemach, Stockwerk; die Bedeutung Stockwerk war einst noch üblicher als jetzt« (Schöpf 166); srvn. *gadem* 'jeder eingeschlossene Raum, Saal, Gemach'; stvn. *kadum*, *gadam* isto. — Besedo *gornjica* 'das obere Stockwerk des Bauernhauses, das Obergemach, das Bodenzimmer' je pač ločiti od naše besede ter jo spajati z adj. *gornji* 'der obere'; od besede *goren* bi imeli * *gornec*, nikar pa *gornica*.

góter, s. m., 'der Taufpathe', *gotra* 'die Taufpathin'. — Iz nemščine: tir. *Gôt*, *Gôtl* 'Göt, weiblicher oder männlicher Pathe'; kor.-n. *göte*, *göt·l*, *goute*, *gout·l* 'Person, die ein Kind aus der Taufe hebt oder zur Firmung führt, sowie das Pathenkind selbst' (Lexer 110); bav. *Gott*, *Gotten*, *Gottel* isto; stvn. *gota* 'admater', *goto* 'adpater'. Beseda je v slovenščini gledé končnice naslonjena na *boter* — *koter*, *botra* — *kotra*.

gratúne, s. f. pl., 'der Wagenkorb (für Mist u. dgl.)', *gretune* 'gnojni koš iz bek spleten' tudi *grtune*, *grtúnje*. — Bliže kakor it. *grada* 'geflochtener Fischbehälter', lat. *crates* 'Flechtwerk', kar Pleteršnik navaja po Miklošiču, je furl. *gratòn*, *gratuje*, 'cassa di carro o carreta: così chiamata perchè formata da regoli o liste di legno, poste a distanze uguali, a guisa di grata' Pirona 194, 195; prim. tudi Archiv XIV, 524.

grgánija, s. f., 'neka vinska trta'. — Iz furl. *gargànie* (*nère*), ki je po Pironi 549 prav tako imé vinske trte.

grímati se, v. ipf., 'sich grämen': »praznu je inu nanucnu, de se eden za perhodnih reč̌y volo grima ali vesely«, Kemp. 283; »ako ti požel̆yš potem, kar tebi ne more biti, taku boš vselei v révi živil, se boš grimal inu vselei martral, vender nigdár ne zadobyš«, Kastel. 128. — Iz bav. nemščine: »sich *grumen, grümen* sich bekümmern, grammen; mhd. mich *krimet*: so sich ein mensch betrübt oder *grymt* im gemuet. Wann ich lang klag gleich alle tag und *grumm* mich sehr. Wögn's Geld derfst di' nöt *grimä* . . . Ei, *grim* di nét, kümmere dich nicht«, Schmeller-Frommann I. 997.

grúmbelj, s. m., 'kleiner Heuhafen'. — Prim. furl. *grum* 'mucchio, cumulo', lat. *grumus*, šp. *grumo* 'Klumpen'. Prim. tudi besedo *grumen;* Matzenauer, Cizí slova 170.

grúža, s. f., 'garje, die Krätze' (Rezija); *gružav* 'garjav'. — Iz furl. *grùse* 'crosta: umori riseccati alla superficie della pelle ne siti ove questa è abrasa e rotta', Pirona 197.

gúmbala, *gúmbela, gumbalica,* s. f., 'das Maiglöckchen, Convallaria maialis'; *gumbelica* 'Weiswurz, Convallaria latifolia'. — Iz * *kónvala,* kar je prvi dél latinske besede *convallaria,* od katere izhaja tudi č. *konvalina, konvalinka.* Naša beseda je najbrž iz kake nemške oblike.

hẽmpa, s. m., 'Trottel: takov hempa in tepec'; *hẽmpast* 'einfältig, tölpelhaft'; *hẽmpež* 'Tolpel'. Iz bav. nemščine: »*Hàimpel* (Hài˙pl, Hèə˙pl) Einfaltspinsel; *Hemparl.* 'So wiər' I den àld'n Heə˙ba'l (Heamba'l, dummer Mensch) do' heirət'n müəfs-n'; d. *der Hampel, Hampelmann; heə˙pln* sich einfältig benehmen, weinerlich thun; schlechte oder Pfuscharbeit machen; einen zum Besten haben, mit ihm umgehen wie mit einem einfältigen Menschen« Schmeller-Frommann I. 1113. Tudi *hempač* 'škrat' je iz nemščine; bav. *Hämpel* 'der Teufel'. Prim. ravnokar navedene izraze *hempa, hempast* 'Einfaltspinsel' in nemško, iz velikonočnih iger izvirajočo frazo o neumnem hudiču (dummer Teufel).

hértar, s. m., 'der Hirt': »Eden *hertar*, koga je vtrága bilou v zími z delom krüh slüžiti, si je zvolo koudiško palico, na štero si je nikelko železnih rinčic gori narédo«, Zobrisani Slovén 106 (ogrski Slov.) — Iz nemščine: »der *Herder* (*Hèrtə*') Hüter der Gemeindeherde, Hirte: '*herter*, petler vnde sterczer'; 'Sterzer, *herter* und Kadreier'« Schmeller-Frommann I. 1160; srvn. *hertære.*

hòt, interj., 'tako se veleva konju na desno (Beli Kranjci) ali naravnost (jvz. Št.)'. — Iz nemščine: bav. *hòtt* 'Ruf an

die Pferde, wenn sie rechts gehen sollen' Schmeller-Frommann I. 1189.

húba, s. f., 'die Schalmei'. — Iz bav.: »die *Huben* die Hoboe (hautbois), der *Hubenist* Hoboist, Militärmusicus überhaupt«, Schmeller-Frommann I. 1039.

jahlica, s. f., 'ahla, die Hechel': »pecten ferreus pro lino ex subtilissimis stilis, in quo linum molle secundario perpurgatur, subtilisatur et pectitur«, Belostenec II. 135. *jahljam* ibid. — Iz nemščine: bav. die *Hächel* (*Háchəl*), srvn. *hachele, hechele.* Beseda je zanimiva zastran začetnega *j*, ki je pristopil k tujki, kakor sicer v domačih besedah; prim. obliko *ahla.*

jána, s. f., 'der Truthahn, pura'. — Iz *indi-jana;* prim. bav.: »*Janisch* der indianische Hahn, le cocq d' Inde, le dinde« Schmeller-Frommann I. 1207.

jāšprišt, *ješprišt*, s. m., 'Archidiakon, Dechant'; »da sem sada nevredni karlovačke pokrajine *jašprišt*«, Šimunič; »arkižakan, arkidiakon, *ješprišt*«, Belostenec; »*jašprišt*, archidiaconus, *jašprištija* archidiaconatus«, Habdelič; »circulares listi od *jašprišta* po *jašprištiji*«, Belostenec I. 282. — Iz nemškega *Erzpriester;* beseda je prešla iz nemščine tudi v madžarščino kot *esperes* 'Dechant, Senior'.

jožafaj, s. m. 'Das Pfefferkraut, satureia' — Bav. das *Josephskraut*, *Josepherlein* 'Garten-Saturey, Satureia hortensis'. To nemško nazivalo je po narodni etimologiji nastalo iz *Isopp* (hysoppus) 'Satureia montana', furl. *isòpo* 'santoreggia, satureia montana', od koder imamo še *ožepec, ožepek, žepek.*

kanácija, s. f., 'neka psovka: ti kanacija ti!' — Koroško-n.: „*kanâzia* gleichbedeutend mit *kanâlia* (Schimpfwort, hinterlistige Person) und wohl auf ähnliche Weise von canis gebildet« (it. canaglia) Lexer 154. Furlanščina in beneščina ne poznata besede s sufiksom *zia.*

kēl, s. m., »brassica *kèl,* zelje, kapusta; brassica crispa *kèl* rugan; divji *kèl* buprestis«, Belostenec I. 193, 198. — Iz bav. nemščine: »der *Köl* (*Kœl*) der Kohl; brassica *kel; Köl* caules« Schmeller-Frommann I. 1236; kor. *kêl* »der Kohl«; avstrijski Nemci govoré *Kelch.*

klangováti, v. ipf., 'heulen, jammern, klagen: »*klangujem* kot žene, jaučem, narekujem, ululo« Belostenec I. 1272. — Iz nemškega *klagen;* pred *g* se večkrat vtika *n:* prim. *štenge* Stiege, *cungelj* Zügel, *telenge* telege; *telengati;* glej tudi Archiv XIV. 546.

kolárnica, s. f., 'neka priprava v precejanje mleka' (Krn). — Podstava besedi je it. *colare* 'seihen, filtrieren';

prim. *colatojo* 'Durchschlag Laugenkorb, Seihtuch', furl. *coladòr, coledòr.*

kołkūn, s. m., 'der Zapfen', na Krasu *kovkýn.* — Iz romanščine: furl. *çhalcòn, cocon* 'tappo, turacciolo, zaffo: pezzo di legno o d' altra materia con che si turano buchi o bocche, come p. e. in botti, conche, truogoli ec.', Pirona 105; ben. *cocon de la bota* 'cocchiume (il Gugliardi ci dà *coccone* per voce agronomica, — *Cochonus* è anche detto in termino barbarico nel Du Cange)', Boerio 175; trž. *cocon* 'cocchiume'.

kómplje, s. f. pl., 'die Fessel: v komplje mu denó roke'. — Beseda nima nič opraviti z lat. *compes*, ampak spada k bav. *Kämp* (*Kámp*), od koder je tudi nsl. *kamba, komba, kumba* (primerjaj o ti mojo razlago v Archivu XI. 461); v Schmeller-Frommannu I. 1251 nahajamo iz starejših spomenikov: »in den *champen*, boien, in compedibus; dero *gechampeten* gefuoz druche(n)ten compeditorum«.

kōnta, s. f., 'eine Vertiefung zwischen dem Kalkgestein, eine Felsenkluft, der Bergkessel: iskati srebrne rude po planinskih kontah'. — Caf izvaja besedo od it. *cunetta* 'Wassergraben'; a ker poudarjeni *e* ne more izpasti, nam je iskati drugega vira. Prim. bav. *Könnel* (Kennl, *Kendl, kengl*), *kanen,* šv. *kaner* 'Rinne, stvn. *chanali, channali;* bav.: „*Këndl* oder Bretter-Rinne, *Kendl* oder Erd-Risen sind im Gebirg Rinnen oder Aushöhlungen und Gräben, die von der Höhe des Berges in die Tiefe herabgehen und zum Holzrisen benutzt werden« Schmeller-Frommann I. 1254.

kontinoma, adv., 'unausgesetzt, fortwährend' (pri kajkavskih pisateljih): »risu diffluere *vsekontinoma* smehati se; statim stalno, *vsekontinoma*, vsedil, neprestance; nil nisi triste cogitare *vsekontinoma* žalostna misliti, kalendare napravljati« Belostenec I. 440, 1142, 304. Iz latinščine: in *continuo* ineinemfort. Ni li beseda samo učena, nenarodna?

kôpa, s. f., 'der Hohlziegel'. — Iz furl. *copp* 'embrice, tegolo, tegola di forma semitubulata, serve per copertura a tetti', Pirona 78.

kospic, s. m., 'kurzes Schwert, der Dolch' (ogrski Slov.); »saxus, saxa, vocab. german. bodež, deglin, meč, *kocprd*, kordec« Belostenec I. 1086. — Že Matzenauer, Cizí slova 207, primerja madž. *koszperd* 'schmaler, kurzer Degen, Stossdegen'. A beseda ne bo madžarska; prim. svn. *katze* 'eine Belagerungsmaschine; Art Bollwerk oder Schirmwerk, auch eine Art Wurfgeschütz'; »testudo katze; pluteus *katzenbrit,* crates katzenhurt«; die *Kotz,*

Kotze 'ein Art ältern Kriegs-Zeuges': »zwey Pöller und eine Kotze«, Schmeller-Frommann I. 1313, 1318.

kózulja, s. f. 'die Schote'. — V Archivu XI. 462 sem to besedo skušal spraviti v zvezo s *kozor, kozor, kozura, kozulj*, a v danem pomenu nima ona s temi besedami opraviti nič, ampak je tujka, iz furlanščine: *còsul* 'baccello, legume, guscio del frutto delle leguminose'; *cosulute* se v furlanščini imenuje tudi več rastlin, spadajočih v red metuljnic (papilijonacej), katerih sad ima obliko stroka.

Ekskurz. Pri tej priliki omenjam, da kor.-n. *stràngg* Bohnenschotte, kar Jarnik 210 piše *Stranke*, ni drugega kakor slov. *strok* z ohranjenim nosnikom; prim. p. *strąk*, b. *strък;* beseda je v pomenu 'Schote' znana tudi drugim Slovanom. Slovenske besede v koroški nemščini je pretresal že Davorin Trstenjak v Kresu l. 1883.; njegov spisek je popravil Schuchardt v knjigi Slawodeutsches und Slawoitalienisches, str. 68, 69. Jaz bi štel poleg navedenega *stràngge* za slovenske še te-le, pri Schuchardtu ne omenjene koroško-nemške besede: *grommet·n* (Drauthal) 'viel Holz zum Anzünden über einander legen' (Lexer 124); slov. *grmada, gromada* 'Holzstoss' *grmaditi* 'aufschichten'. — *jaretzle* (Drauthal) 'ein Huhn, das bald Eier legen wird' (Lexer 150); beseda nima nič opraviti z *jâr* 'Jahr', ampak je nsl. *jarica* 'junge Henne', prav za prav 'im Frühjahr (jaro lěto) ausgebrütete Henne', poleg *jarica*, ki se govori široko po Slovenskem (glej Pleteršnika); primerjaj še *jarčka, jarka, jarčica* istega pomena. — *lêb·n* 'Brot' (Gaunersprahe, Lexer 174): *hleb, chlěbъ;* v slovenščini pomeni beseda samo 'Laib', torej je koroška beseda težko iz nje, pač pa je morda iz češčine itd. Tudi Dunajčan zahteva v šali *leba, kleba*, kar ima od Čehov, prim. Et. Wtb. 87: chlěbŭ. — *stocklitz* (Unterkärnten) 'bromus'; (Lesachthal) *stögglás* 'eine Gattung im Getreide wachsender Schmielen': nsl. *stóklas* m., *stóklasa, steklasa* f. 'die Trespe (bromus)'. — *stuckaz·n. stuggaz·n* 'schluchzen' (Lexer 244): *stokati* 'schluchzen, ächzen, stöhnen, jammern'; Et. Wtb. 312: sten. — *tulln*, 'laut weinen' (Lexer 75, kjer stoji namesto 'Unter-Kärnten' v oklepih napak Urk., to je 'Urkunden': *tuliti* 'heulen, laut weinen'.

krivúlja, s. f., 'der Wiesenkerbel, anthriscus silvestris'. — Beseda je naslonjena na *kriv* in stoji namesto *krbulja*, kar izhaja iz latinskega *cerefolium:* Anthriscus *cerefolium*. Pot, po kateri smo besedo dobili, je težko povedati. Začetni *k* kaže na nemško posredovanje: *kerbel*, srvn. *kërvele, kêrvel* 'ein Küchen und Heilkraut'; konec besede pa bi se lože dal razložiti iz romanščine: it. *cerfoglio,*

furl. *cerfuèj*, *cerfoj*, a pozabiti ni na stvn. obliko *kërvola*. Druge slov. oblike so: *krebúlja*, *krebúljica*, *krbuljica*.

kúhelj, *-hlja* (*heljna*), s. m., »kuheljni so to, kar flancati (Pfannkuchen); v kuheljne iti = v botrino iti«. — Iz bav.: »*Küechel* (*Kiəchl*), von Kuchen (Kuəchə) darin verschieden, dass dieses Wort mehr einen flachen, dichten Kuchen, der im Ofen gebacken wird, jenes aber eine in Schmalz gebackene, erhobene und losere Masse von feinerem Teig bedeutet; *kuochelin*, *cuchelen* frixillae, crispellae. Die Küechel haben von den verschiedenen Formen, Ingredienzien und Gelegenheiten, mit und in denen sie gebacken werden, verschiedene Namen« Schmeller-Frommann I. 1221.

kúna, s. f., 'die weibliche Scham'. — Iz nemščine: srvn. *künne* 'cunnus', iz katere lat. besede je nemška. Prim. Shakspere, Henrik V., III. dej., 4. prizor. Srvn. beseda *kunt*, ki pomenja isto, je vir za nsl. *kunda*, *kundra* 'vulva'.

lámpa, s. f., 'die Lefze, Lippe' (ogrski Slov.): »spoudnji tal vüst spoudnjo lampo zovémo« nagfl. 34; »zrak vlečémo notri na nous i na lampe« nagfl. 182; »z lampami me čestí ali srce njihovo je daleč od mene« Küzm. Mat. 15, 8; »vari odpéranje lamp moji«, Trpl. 115; poleg *lampa* se na vzhodu govori tudi *lapa* 'das Maul, Mundstück', nav. *lape* 'das Maul, Hundsmaul, Wolfsmaul, Plappermaul'. — Če vidimo, da se pred ustniki večkrat vtika *m* (cempér, cimbor, prim. mojo opomnjo v Archivu XI. 461, in spodaj še besede štembih [štubelj], tempast, tonf, trimfuz), bomo tudi pri besedah *lampa*, *lapa*, ki imata skoro isti pomen, drugo morali šteti za prvotnejšo, prvo pa za razširjeno z *m*. In res nam podaje bavarščina besedo, iz katere moremo *lapa* izvajati: »die *Lepə'n* (bair. Wald) verächtlich der Mund; *lappen*, *leppelen*, *leppern* trinken mit der Zunge wie der Hund, schlürfen, in kleinen Zügen trinken« Schmeller-Frommann I. 1496, poleg starejšega *laffen* 'more canino lambere'; ə̀ *Lefern* (b.W.) 'Hängemaul'; d' *Lefə'n* 'Lefzen', Schmeller-Frommann I. 1451.

lècen, g. *lècna*, s. m. 'zanka, v katero se love ptiči'. — Levstik hoče besedo spraviti v zvezo z *lócenj*, *locánj* 'der Bogen'. Prim. še v Plet. 2. *zalecati* 'pri polšji lovi okrog polšine vse zalecati, t. j. s kamenjem zadelati'. Beseda je, kakor gorenje-srbski *lečwo* 'Schlinge', *lečišćo*, *lečica* itd. iz nemščine, bav. »die *Letz*, *Letzen* Schlinge, Schleife zum Festhalten, das *Letzenbrett* Brett mit Schlingen zum Vogelfangen« Schmeller-Frommann I. 1545; primerjaj tudi Archiv XIV. 530.

lémpa, s. f. 'leséna posoda, ki se oprtiv nese na hrbtu; tudi kratek in širok človek je *lêmp*'. — Beseda je pač s tujega prišla k nam, a iz romanščine in najbližnjih našemu jeziku romanskih narečij ji ne vem vzporediti nič podobnega; če se ne motim, pomenja furl. *lembul* enako posodo, a besede ne nahajam v Pironi. Pač pa utegne besedo pojasniti to-le. Gustav Meyer piše v Etymol. Wörterb. d. albanesischen Sprache 232: »*lemp-bi* cal. sic. *γemp-bi* m. 'Napf'. Ist sic. *lemmu* 'grosses Thongefäss', cal. *limba* 'thönernes Küchengefäss', ngr. in Bova *limbeḍḍa;* maltes. *lembi;* aus arab. *melemm*, Dozy Suppl. aux dict. ar. II. 550. Mit *limba* ist identisch *l'imbɛ* f. gr. 'Becken', *l'imɛ* geg. 'Teller'«.

liba: 's to besedo zovejo gosi ali race'. — V Letopisu 1894, 22, 23 sem mislil, da je beseda *liba* 'das Junge von Gänsen und Enten, die Ente', *libek* 'Gänschen' iz madžarskega *liba* 'Gänschen'. A ni pozabiti, da je beseda doma tudi v Nemcih; prim. bav.: »*Libə, Libə, Libə!* so lockt man im bair. Wald den Hühnern: Gêits, máné *Libələ,* gêits!« Schmeller-Fromannn I. 1413. Tudi je pomisliti, da *liba* na Vipavskem pomenja 'kokoš' (Pleteršnik).

linda, s. f., 'der Altan, der gedeckte Gang an einem Hause; der überhangende Theil des Daches, prostor pred hišo, ki je še pod streho'. — Iz furl. *linde* 'gronda, tettoja: estremità del tetto sporgente oltre alla parete della casa, e da cui gronda e si versa la pioggia che cade in sul tetto'; prim. tudi še *lindarûl* 'travi che dal coperto della casa si estendono alla gronda', Pirona 237.

lóla, s. f., 'ein grosses, ungeschicktes Weib'; *lolek* 'der Tölpel'. — Caf primerja naravnost ngrški λωλή; vendar je paziti na to, da pozna podobno besedo tudi bavarsko narečje: »Der *Lalli (Lali)*, fem. die *Lallen (Làln, Laj'n)* Laffe, Maulaffe, unausrichtsame Person; ahd. *lallo, lollo* masc., *lala* fem.«, Schmeller-Frommann I. 1469, kjer se že primerja č. *loula* 'plumper Mensch, Tropf' in ng. λωλός.

loša, s. f., 'dickes Frauenzimmer'. — Prim. bav. die *Lusch, Leusch*, *Lüschlein* 'Hund weiblichen Geschlechtes, (verächtlich und beschimpfend) Weibsperson'; die *Luisch'* Buhlerin', Schmeller-Frommann I. 1521; pa tudi bav. die *Lúsch* '(verächtlich) Weibsperson', die *Laschen* 'bei Rindern die äusseren weiblichen Geschlechtstheile, die Hündin' (Schmeller-Frommann I. 1520) ni daleč od slovenske besede.

lùber, s. m., 'mlinski kamen'. — Iz nemščine bav. der *Lauffer:* '1.) Läufer, 2.) der obere Mühlstein, der Reibstein der Maler', Schmeller-Frommann I. 1449; srvn. *loufære.*

lūckati, v. ipf., 'trinken, saufen'. — Iz nemščine: kor-n. *lutze* 'Person, die viel trinkt'; *lutzl'n* 'gerne und viel trinken (Unterkärnten), trinken der Kinder' (Lexer 184); bav. *luzeln,* tobak piti; »lutzeln und sutzeln, trinken und essen: die *Luz, Luzi, Luzel* Weibsperson, die gerne trinkt: ə˙ Bier-*Luz*, Brandwein-*Luzl*«, Schmeller-Frommann I. 1550.

malēka, s. f., 'beka, salix alba' (na Tolminskem). — Iz furlanščine: *molecc* '(salgàr) salicinee, salcio fragile, salcio gentile, salix fragilis; salcio bianco, salcione, salix alba', Pirona 502.

mènih, s. m., 'ein verschnittenes Pferd, der Wallach'. — Besednjak, ki ga Pleteršnik zaznamuje z Dict. in iz katerega ima to besedo, piše za poluglas — ki ga pričakujemo po naši d a n a š n j i slovenščini — kakor Sommaripa večkrat *a*: madeł medel. Tako je tudi tukaj brati *mənih*, gen. *məniha;* Pleteršnik, ki bere *mánih*, bi bil moral pisati tisti svoj *e*, ki ima navzgor podaljšano in zakrivljeno srednjo črto. Beseda je namreč istega izvira kakor *menih* 'monachus', kar dokazujejo ti le podatki: »Im Zillerthale ist der *Münch* ein durch Unterbindung der Hoden kastrierter Ziegenbock, wie denn *Mönch* anderwärts in ähnlichem Sinne auch von andern Thieren vorkommt« Schmeller-Frommann I. 1620. Zlasti nas v tem izpeljevanju potrjuje slična raba n. besede *Nonne.* Schmeller piše I. 1750: „*Nunne* (Nonne) eine Stute, welcher man die Bärmutter ausgeschnitten oder durch einen angebrachten Draht die Beschälung unmöglich gemacht hat. *Nunne* verschnittenes Schwein; *Nunnenmacher* Sauschneider«.

malarīn, s. m., 'eine breite Handaxt der Zimmerleute'; *melerin* 'eine grössere Handaxt'. — Iz furlanščine: *manarìn* 'scure (sekira): strumento simile alla manaja (strumento di ferro, con manico lungo di legno, a tagliare legname), ma più stretto, e serve a fendere legna', Pirona 245; ben. *manarìn* 'manaretta, piccola scure' (Boerio 390); trž. *manerin* 'mannaiuolo'. Naše besede oblika je nastala po dissimilaciji *n*-a v *l*, ker se v nastopnem zlogu nahaja drug *n*.

mandrijérica, s. f., 'Mutterkraut, Pyrethrum parthenium'; *modrijanica* isto; na Krasu je *məndrjána, məndrjánca* 'Valeriana officinalis, Baldrian'. — Vse te besede izhajajo iz lat., it. *valeriana,* kakor kaže spol; da bi bila beseda moškega spola, bi jo bilo lože izvajati iz nemške oblike *Baldrian,* dasi je *m* za *v, b* nenavaden. Najbrž je beseda naslonjena na *mandrija,* oziroma *moder.*

margẽta: dolga m., s. f., 'der Himmelbrand, Verbascum Thapsus'; divja *margeta* 'der rothe Weiderich, Lythrum salicaria'; *margetica, marjetica*, 'Schlüsselblume, Primula veris' in 'Gänseblümchen, Bellis perennis'. — Podobno se to ime rabi v romanščini v nazivalo raznih cvetlic; furl. *margarítis* 'Convallaria majalis' (tudi sigile di Salamon) in pa 'Chrysanthemum leucanthemum' (mi ùstu ben mi ùstu mal — pekel-vice-nebesa); ital. *margarita, margherita* 'Gänseblümchen' in 'Chrysanthemum leucanthemum'. Kakor znano, nosijo Lahi poslednje kot znak svoje narodnosti, ker so se te cvetlice priljubile sedanji italijanski kraljici, kakor nosijo Nemci modriš, ki je bil ljubljenec cesarja Viljema I., kot vnanji znak svojega nemštva.

marcẽl, s. m., 'neki denar, der Heller; der Groschen; katera žena ima deset marcelov? (Krelj)'. — Ben. *marcèlo*: »chiamavasi un' antica moneta veneta d' argento stampatasi nell' anno 1472 sotto il Doge Nicolò Marcello, dettasi dal suo nome, del valore primitivo di soldi dieci, che in seguito s' accrebbe e che presentamente (1856) sarebbe di soldi 25 veneti, cioè di centesimi 60. Nel 1541 spendevasi per 12 soldi« Boerio 397. Tudi nemščina pozna ta denar: bav. der *Marzell* 'eine venetianische Silbermünze', Schmeller-Frommann I. 1657, na str. I. 1654 pa: die *Marschel* 'der venetianische Marcello, eine welsche Silbermünze, die anno 1539 vierzehn Kreuzer gilt'.

marẽna, s. f., 'omara, der Kasten, der Speisekasten'; na Cerkljanskem *marànje*, na Gorenjskem *morejna, marajna*. — Razlaga Pleteršnikova iz *armario* je sicer prava, ker je beseda res ž njo v zvezi; ali pa je naravnost iz ital. sprejeta, je prašanje. Najbrž je posredovala nemščina, prim. bav.: »*Märgen, Kuchelmärgen* Speisebehältnis (aus lat. *armarium*, it. armario): Siegst oft lang Weilen in Kuchel *Margey* (»Kastl«) koa woazas Brat« Schmeller-Frommann I. 1647. A tu nam ostane sufiks *na* nepojašnjen. Iz zadrege nas reši zopet Schmeller-Frommann, ki I. 67 piše: »*Almaring* Küchen- und Speisekasten, armoire, armario. *Armarey* armarium, Voc. v. 1445. In einem Buch-*Almareyn* (Bücherkasten)«. To zadnje je popolnoma naša *marajna*. Koroška nemščina pozna *márg'n* 'Speisekasten'. tirolščina *marge* f. 'Kasten, in welchem die Milch aufbewahrt wird'. Pomen se strinja, kar se dá.

mā̃selj, s. m., 'četrt bokala, das Seitel'; *maseljc, maslec* id. — Iz nemščine: bav. das *Mässlein* (*Mássl*) 'in München der 16. Theil des Metzens, der 8. Theil des Viertels, z. B. bey Getreide, Kartoffeln, Rüben etc.; das kleine *Mässlein*

(klaə· *Mássl*) ist der 8. Theil des grösseren oder der 4. des »Dreissigers« bei Mehl, Zwetschgen etc.', Schmeller-Frommann I. 1661; kor.-n. *mâss·l:* 'vier métzlen bilden ein mâss·l, 4 mâsslen ein viert·l und 4 viert·l einen Metzen', Lexer 187.

mẽł, s. m., 'eine Art Eiche'; *mẽlov, meljév* hrast, na Krasu *mẽl'ow* hrast id. — Prim. furl. *muedul* 'Quercus cerris (nei monti del Carso)', Pirona 502.

mišlin, s. m., 'ostriga, Auster': »ostrea vsakojački vodeni *mišlini;* ostrearcium mesto gde se ostrige, *mišlini* ili puži morski nahode i love« Belostenec I. 853. — Iz bav. nemščine: »das *Müschelein* (*Müschə-l*) der Küchensprache: *Müschelein, Meermüschelein* zum Verspeisen«, Schmeller-Frommann I. 1681.

mõhat, s. m., 'eine Art Streichkäse: iz zagrizenega sira je dobra skuta ali *mohat*, maže na kruh se (Ravn.), *mõhant* (Valj.), *mõhont* (Gorenjsko), *mõhovt* 's kumino pripravljen sirček' (Savinjska dolina); *mõhot* 'Streichkäse, Quark'. — Iz nemščine: kor.-n. das *màchet, màcháde* 'zerhacktes eingepökeltes Fleisch, womit im Winter die gewöhnlich zum Frühstück aufgetragene Wassersuppe gewürzt wird, oder es besteht diese Würze aus einer Art Käse und heisst dann *Kâsmàchet* und dieses kommt auch urkundlich vor: kásmachet', Lexer 183; tir. *màchet, g'màchet* 'Fett von Fleisch, Speck, Schmalz, Gewürz, was in Speisen gethan wird', Schöpf 408.

molãver, *molãvar,* s. m., 'der Drache; kratek in debel modras'. — Beseda spada res k srbski *blavor, blavur, blavoruša, blor, bloruša* 'Art grosser Schlangen', rum. *bũláur* 'Drache'. Pravo razlago teh besed podaje Gust. Meyer, Etymol. Wtb. der albanesischen Sprache 41 pod *bolz* 'grosse Schlange', kar bistroumno spaja z lat. *bẽlua, bẽlua.* Naš *molâver* je pač iz srbščine, *o* v njem je sekundaren in ne albanski iz lat. *e* nastali *o;* vtaknjen je, da se skupina *ml* (iz *bl*) izogne. Ker je beseda došla na Kras, je morala pač biti prej znana tudi sicer po Dalmaciji, hrvaškem Primorju in Istri.

morák, s. m., 'der Truthahn'. — Pleteršnik prim. slovaški *morak* 'Truthahn', a oboje bo tuje. Primerjati je bav. *Murkȧl* 'der Indian'; *morckeln, morksen* 'undeutlich reden' Schmeller-Frommann I. 1649.

móser, s. m., 'die Weinschöpfgelte'; *mózar,* kar podaje Pleteršnik, nikjer ne živi; na Krasu govoré *mũózər,* gen. mũózərja. — Prim. furl. *màser, màsar* 'catino di legno' (hölzerner Spülnapf), Pirona 251.

mót, s. f., 'der Wille, die Laune, die Lust, die Neigung: poj, če imaš mot; vesele, dobre, žalostne moti'. — Pleteršnik razlaga besedo prav iz n. *Muth* a pravost njegove razlage bo še očitnejša, ako iz Lexerja 194 pristavim kor.-n: „*muot* Sinn, Gedanken, niemals in der Bedeutung des hd. Muth, wofür schneid; in mein *muot* in meinem Sinn; sein *muot* füer'n seinen Sinn Willen haben: *muot* haben, gesonnen, Willens sein«.

múla, s. f., navadno *múlica* 'die Blutwurst'. — Ta beseda, katero izmed Slovanov poznajo, kolikor vem, samo Slovenci, je pač tujka, kakor sem namignil že v Archivu XII. 484, govoreč o furlanski besedi *mùle*. Obliko *mula* rabijo Rezijani v pomenu 'Wurst' in furl. beseda bo prvotno domača romanska; koprska *mulissa*, tržaška *mulza* je seveda iz slovenščine. Na bav. *Mollen* 'das Weiche im Brod', kar je primerjal v Archivu VIII. 321 Jagić, paš zaradi pomena ni misliti. Romansko besedo *mula* nahajamo v stari francoščini: *mule* 'Magen, Tasche', frc. *mullette* 'der Fleischmagen der Falken', *franche-mulle* 'Laabmagen'. V tem pomenu pozna to besedo tudi albanščina *mułz, múlzze* 'Magen, Laab', ki jo je v obliki *mura* 'Magen' izposodila bolgarščini (prim. Gust. Meyer, Et. Wtb. 289). Oblika bi se lepo strinjala, toda pomen! Misliti si moramo, da je 'želodec' prevzel pomen 'klobase' sploh, kasneje pa se še bolj omejil na pomen 'krvavice, krvave klobase'. Da to ni nemogoče, kaže nsl. *želodec,* ki pomenja s prva 'Magen, Laab', a potem tudi 'Magenwurst, der mit Wurstzeug gefüllte Schweinsmagen', da pa pomen 'želodec-Magenwurst' more preiti v pomen 'krvavica, Blutwurst' spričuje bav. *Dumpfel, Dümpfel* 'gefüllter Schweinsmagen, Blutwurst, dicker Mensch' (Schmeller-Frommann I. 512). Slovanski vir furlanskega *mule* se bo torej dal dokazati samo, ako se dokaže, da se je pomen te besede (želodec — napolnjeni želodec [klobasa] — krvavica) razvil na slovenskih tleh; a to ni zlahka mogoče; isto se je moglo zgoditi že na furlanskih tleh, kjer je potem beseda izgubila prvotni pomen 'želodec'; zlasti ni zabiti, da je *mula* najbližim sosedom Furlanov, Rezijanom, le 'Wurst' in ne 'Blutwurst'. — Slovenski *želodec* 'Magenwurst' je prešel tudi v nemščino med Slovenci živečih Nemcev: »Beim Pfarrer X. hab ich einen ausgezeichneten *Schélodiz* gegessen«.

múntel, s. m., *muntelj, montelj* 'die Handhabe am Sensenstiele' (izgovarja se *münteo*). — Beseda je iz nemščine in pač v zvezi z srvn. *munt* 'die Hand', bav. *Gemünd:* »die

Breite der Handfläche nebst der Länge des seitwärts ausgestreckten Daumens; faust *gemundt* oder span. Im Angelsächsischen ist *mund* sowohl dieses Mass als die Hand selbst, auch isl. *mund* f. die Hand neben m. *mundr* manipulus und dos« Schmeller-Frommann I. 1624. Besede za pomen 'Handhabe, Griff' se tudi sicer izvajajo od podstave, ki pomenja 'roko': nsl. *roč*, *roča*, it. *manico*, angl. *handle*, ng. τὸ χερούλι itd.

murka, s. f., 'die Gurke, Cucumis sativa'. — Iz nemščine: kor.-n. *murgg'n* 'die Gurke', bav. *Amurken* id. (Schmeller-Frommann I. 936).

muškaplet, s. m., 'macis, macir', Belostenec I. 756. — Iz nemškega: die *Muscatblüthe*.

naga, s. f.; »*naga* vinska, defectus, deficientia vini, inclinatio vini ad fundum« Belostenec II. 246. — Iz bav. nemščine: »die *Naig* (*Naeg*), das *Naiglein* (*Naəgl*, *Naəgə-l*), die Neige. Meist wird das Diminutiv, und zwar von Überresten jeder Art gebraucht: ə̃ *Naəgl* Bier, Wein, Holz, Äpfel, Geld etc. Es ist ein ziemliches *Naigl* nec elephantus ebiberit« Schmeller-Frommann I. 1733.

néca, s. f. 'die Nichte'. — Besede ni vzporejati naravnost s stsl. *netij* 'nepos', kakor to dela v Domu in Svetu VI. 76 Lekšè; beseda je tujka: furl. *gnezze*, *gnece* 'nipote, figlia di figlio, di fratello, di sorella, frc. *nièce*', Pirona 188.

obdati, v. ipf., 'porajtati, marati, sich kümmern; ne obda nič'. — Beseda je tujka, dasi se ji ne vidi, in sicer iz romanščine: furl. *abadâ*, badâ 'considerare, guardare attentamente'; ben. *badare* 'attendere, applicare: non *badàr* più a donne, non curarsene di più', Boerio 54. Začetni *ob* je iz furl. *aba*, ker je drugi *a* bil v infinitivu in v particípih nenaglašen.

oslarija, s. f. 'die Eselei'. — Kor.-n. *öslarei* od *ösel*, *ösile* 'Esel'; v slovenščini je beseda naslonjena na *osel*.

péga, s. f., 'lesen, z desak storjen lok, potreben, kadar se nad njim zida kak nizek zvod'; *pege* 'das Bogengerüst, der Gewölbebogen'; *peje* 'ono polumjesečasto od drva što rabi zidarom da mogu svod graditi', Valjavec v Radu XLIII. 21; »fornico boltam, *pegam*, *pege* postavljam«, Belostenec I. 579. — Beseda je tuja, a ne it. *piega*, ker to pomenja bolj 'Bug' 'Falte' (»radoppiamento di panno, drappi, carta e simili in loro stessi«). Jaz mislim, da je beseda iz nemščine, in sicer iz plurala besede *Bogen* (bav. *Bogng*, kor.-n. *pouge*): kor.-n. *pögn*, dim. *pögile*; bav. »unte' 'n *Bégng* gə̃n oder unte' dé *Begng*; unte' dé Schrannə̃-*bégng* unter den Arcaden um den Schrannenplatz« Schmeller-Frommann I. 216; tam se iz starejšega

rokopisa omenja tudi to-le mesto: »den Zimmerleuten wegen Rüsstens, Machung *Piegen* und Mörtltrog«, kar bi se popolnoma strinjalo z našo besedo. *Peje* je iz *pege* kakor *nojé* iz *noge* v gorenjščini in sosednjih narečjih.

péza, s. f., 'die Folter'; *pézati* 'foltern', quälen; *peznica* 'Folterkammer'. — Beseda ne izhaja iz it. *pesa, peso* 'Last, Gewicht', kakor enako sloveča slov. beseda tega pomena, ampak jo je ločiti od té ravno zastran pomena. Tako v pomenu 'martern, quälen' kakor 'beizen, ätzen' izhaja namreč *pézati* iz srvn. *beizen* 'beizen; mürbe machen, peinigen'; bav. »die *Baiss Baiz*' das Mürbemachen, das Hetzen, die Hatz, Jagd; einen in die *Baiz* nehmen, ihn in die Enge treiben. I' bin *boazt* durch Prüfungen mürbe, klug geworden; ein Thier *baizen, baissen*, hetzen, jagen, hetzen, erbittern, erzürnen« Schmeller-Frommann I. 287, 288; tir. *bàissen, boazen* 'beizen, mürbe machen, hetzen, jagen'; *baiz, boaz* 'drückende, unangenehme Lage'.

pèžek, s. m., *peček, pižek*, 'nôsek, Kichererbse, Cicer arietinum'. — Iz romanščine, a s slovanskim sufiksom ьkъ: furl. *piçul* cece, cicer arietinum, Pirona 505; lat. *pisum*.

píl, s. m., bolj prav *pilj* 'die Bildsäule'. — Ta beseda ni iz nemškega *Bild*, kakor misli Caf, ampak iz srvn. *phîl* 'Pfeiler, Säule', to iz lat. *pilum*, it. *pila* 'Pfeiler'. Matzenauer, Cizí slova 402, primerja lit. *pilis* 'arx, castellum', angl. obs. *pile, pille* in srlat. *pela, pellum* 'castellum', kar pač ne spada k naši besedi. Glavni pomen je 'Säule' ('Bild' je bolj sekundaren pristavek); da je to res, potrjuje nam mesto v Schmellerju II. 255, vzeto iz starega vokabularja: »die Martersaul (Martersäule) *pila*, stela viatoria (Voc. v. 1618)«.

písker, s. m., 'der Topf'. — Slovenci poznajo edini med Slovani besedo *pisker*, toda na Primorskem je, kolikor jaz vem, neznana; da je tujka, se ji vidi na prvi pogled, a odkod jo imamo, ni lahko povedati; najbrž je nemška, in sicer sestavljena. V drugem delu tiči pač n. *kar*: bav. das *Kar* (*Kàr, Kà', Kaə'*): »Dim. *Kärlein* (Ká'l, Kárlə) das Gefäss, Geschirr; got. *kas*, ahd. *char*, mhd. *kar*, Weihers: das *Koar* eine tiefe Schüssel mit Ohr und Zotte. Hiez ez (das Haupt Johannis d. T.) brengen in eineme *kare*« Schmeller-Frommann I. 1276, kjer nahajamo to besedo kot drugi del v še mnogih sestavljenkah: Bei*kar* Bienenkorb, Brunn*kar* Brunnenkasten, Fisch*kar* Fischbehälter, Kes*kar* (Kasch*kə'*, Kás-Kásch*gə'*) formale, Milch*kar*, Milch*kärlein*, hölzerne oder irdene Milchschüssel, Nudel*kärlein* hölzerne Koch- oder Teigschüssel;

Traid*kar* Getreidekiste; hant*kar* aquamanile, lih*kar* loculus, licht*kar* lampas, rauh*kar* thuribulum. Ali v zadregi smo zastran prvega dela naše besede, kaj je *pis?* Morda je beseda iz * *Pisskar* od *pissen,* prvotno torej 'Nachtgeschirr', potem v pomenu 'Topf' sploh; prim. nemško nazivalo 'Nachttopf' in večkrat v istem pomenu samó 'Topf'.

pítelj, s. m., gospod pitelj 'der Pirol, Oriolus galbula'. — To čudno nazivalo nam utegne pojasniti to, kar piše Schmeller-Frommann II. 860: »*Widwol* galgulus, galbula, ἴκτερος, Emmerling; vireo Grünfink; *Wiedewal* Kirschvogel, oriolus galbula. Nemnich II. 790: *Wittewal, Witwohl, Wiedewall* etc.«

platajzlin, s. m.: »švelja, riba morska, Passer marinus, Rhombus« Belostenec II. 463. — Iz nemščine: der *Platteis* 'ein Fisch, Art Scholle, Pleuronectes *platessa*'.

pláviti, v. ipf., 'Erze schmelzen'. — Kakor je *plavž* iz n. *Blæhaus,* tako je tudi *plaviti* nemška tujka: srvn. *blæwen, blæjen, blægen* 'blasen, blähen, schmelzen und durch Schmelzen bereiten'; bav. *blæen* (*blá'n, blá'n*) 'blasen um zu schmelzen, durch Gebläse schmelzen, Erz *blæen, verblähen, verbleyen.* Eisen, Stahel *blæen,* d. h. durch Schmelzen bereiten, machen', Schmeller-Frommann I. 319. Prim. o besedi *plavž* mojo opomnjo v Archivu XII. 465. Obe besedi moramo torej ločiti od korena *plú,* Miklošič, Et. Wtb. 252.

pléndrati, v. ipf., 'mischen': »polypragmon ki se vnoge posle *plendra*; colligare se cum aliis sklopiti se z drugemi, *vplendrati* se, (vulgo) zrepiti se z drugemi; intrico *vplendravam,* vplečem; pomešavam *vplendravam,* illico, involvo bello alieno *vplendravati* se vu boj stranski; immisceo me cum aliquo *vplendrati* se, vtisnuti se k nekomu, impedio aliquem nuptiis *zaplendrati* koga vu hišni zakon« Belostenec I, 931, 309, 709, 649, 655, 658. — Iz nemščine: srvn. *blanden* 'trüben, mischen, ein Getränk mischen, bildl. anstiften'; bav. *blanden* 'mischen (ein Getränk), einschenken'; prim. tudi n. *Blendling* 'Bastard (durch Vermischung von ungleichen Subjecten)', angl. to *blend* 'vermischen, untereinandermengen' Höfer, Et. Wtb. II. 17. Ali spada tudi *zaplantati* 'zakleti: vse je zaplantano' k besedi *blanden,* stvn. *plantan,* si ne upam določiti.

pléša, s. f., 'der Hanfbleuel'. — Beseda je istega izvira kakor *plevšati,* o kateri sem pisal v Archivu XIV. 535: kor.-n. *plesch, plèsche* f. 'der Schlag', *plèsch'n* 'schlagen, dass es schallt'; tir. *blèschen, plöschen*; bav. *bleschen* 'schlagen, fallen, dass es schallt'. Namesto *pleša* pisati *plešča*

je ravno tako napak, kakor *ščipa* namesto *šipa* 'die Kniescheibe', srvn. *schîbe*.

pljundre, s. f. pl.: »foeminalia, femoralia, gače, hlače, *plundre* lestor do kolena«, Belostenec I. 192; »follicatae calligae nemške hlače iz kože, *plundre*«, id. I. 575: »*pljundre* calligae follicantes« Habdelič. — Iz nemščine: bav. *Ploderhosen*, *Pluderhosen* 'weite, faltige Beinkleider, wie sie ehmals üblich waren', Schmeller-Frommann I. 457. Poljski *pludry*. Težko je odločiti, ni-li naša oblika zavoljo *n*[a] morda pomešana z n. *Plunder* 'Gepäck, Habseligkeiten'.

póga, s. f., 'der Regenbogen'; v Kajkavcih *puga*: »*puga* duga iris« Belostenec II. 89, »*puga* drugač Device M. pasec, iris«, Habdelič. — Iz drugega dela nemške besede *Regenbogen* ali *Himmelbogen*, kakor mavrico imenujejo koroški Nemci (*himmelpouge*). V kajkavski obliki je *u* morda prenesen iz oblike *duga*, stsl. *dъga*.

poltar, s. m.: »ichtyotrophium *poltar*, ribnjak, škrinjica ribja« Belostenec I. 643; »piscinales cellae škrinje ribje, *poltarci*«, id. I. 921. — Iz nemškega *Behälter* 'Fischbehälter, Fischkasten'; bav. *Behalter* (*Bhàltə*, *Pfàltə*) 'Behalter, Schrank', Schmeller-Frommann I. 1102; srvn. *behaltære*.

pôrtuh, s. m. »peplum, mrtvečki pokrov, *portuh*« Belostenec I. 886. — Iz nemškega *Bahrtuch*.

povír, s. m., 'arundo, aira, das Schilf, die Schmiele'; *povér* 'das Schilf'. — Iz romanščine; ben. *pavèra*: »tifa, detta anche Mazza sorda e Papea, e da Linn. *Typha latifolia*. Pianta perenne che nasce abbondantemente nei paludi, il cui fusto eretto, somigliante ad un bastoncello, termina in una folta spiga o clava, ripiena di semi adorni di delicati pappi, i quali maturi sono poi trasportati dal vento a grandi distanze ecc.; *pavèro* stoppino o lucignolo: . . . corrotta dal latino *Papyrus*, ch' è il *Cyperus papyrus* dei Naturalisti . . . Papyrum candelarum purgatam subtiliter carpis, intingis in ovi albumento . . . E siccome la pianta, che noi chiamiamo *pavèra*, serve a varii di quegli usi a' quali serviva il Papiro, come a fare stuoie, vestire fiaschi, e l' anima tenera della mazza a far lucignoli: così sembra, che per la stessa ragione sia stata questa pianta detta per analogia *Papyrus*, che nella corruzione della lingua latina fu poi detta *Pavèra*, essendo anche *papyrus* di genere femminino« Boerio 483, 484. *Pavèro* je s svojim *v* za *p* pravilna ben. oblika za lat.-grški *papyrus* (primerjaj lat. *piper*, ital. *pepe*, ben. *pevare*, *pevere*, furl. *pèvar* itd.). Isti besedi kakor beneščina pozna furlanščina: *pavèr* 'stoppino, lucignolo', *pavère* '(palud di botar, di vascielàr); si adoperano le foglie, che sono

molto soffici, per chiudere le fissure delle botti. I villici del basso Friuli ne fanno mantelli per ripararsi dalla pioggia', Pirona 503.

pripõntati, v. pf., 'dobro pribiti'. — Iz romanščine: it. *appuntare* 'anschlagen', furl. *pontâ* 'congiungere o attacare con punti di cucito, con spiletto o altrimenti', Pirona 310.

prócajna, s. f., 'ein geflochtener, runder Korb ohne Henkel: v procajnah (procanjah) nosijo blagoslov v cerkev o veliki noči; ein bauchiger Korb mit Henkeln'; *prócanja, prócajnica, prócaj, procek.* — Drugi del besede (*cajna*) je razložil že Pleteršnik prav iz n. *Zain, zaine.* Tudi prvi del je tuj in ne morda slovanski prefiks *pro,* ampak n. *Brot;* torej je *procajna* iz n. *Brotzaine* 'Brotkorb'.

pũnkrez, s. m., »nasturcium aquaticum, *punkrez,* koi vu zdenčine raste« Belostenec I. 300. — Iz nemškega *Brunnenkresse; r* v prvem zlogu je izpadel zavoljo r^a v drugem, kakor večkrat iz nagona po dissimilaciji.

rãjšpa, s. f., 'das Schusterdrahtende mit der Borste'; *rãšpa* isto. — Iz nemščine: bav. die *Reispen* 'das Abgezupfte, Abgebrochene', *abreispen,* 'abzupfen', Schmeller-Frommann II. 158. Tudi črevljar mora iz koncev drete, da ju stení, izpuliti nekaj prediva, preden natakne ščetino.

rãjžljec, s. m., 'das Gekröse (von Kälbern)'. — Iz nemščine: kor.-n. *reusch,* 'das *g'reusch, kreusch'l, inkreusch, ingireusche* das Eingeweide; das *Reis'l,* das Eingeweide von Kälbärn', Lexer 208; bav. *Gereusch, Eingereusch, Ingereusch* 'das Eingeweide, zunächst von Thieren', Schmeller-Frommann II. 156.

ránfol, s. m., beli in rdeči ranfol; *ranfolica* s. f., 'neka vinska trta, rother Heunisch'; *ranfolina* 'der Kölner, Veltliner, Ranfler'. — Vse tri besede in nemški *Ranfler* prihajajo iz nemške oblike *Rainfal,* o kateri podaje Schmeller-Frommann II. 105 te-le v nekih ozirih tudi za naša vina važne podatke: »Der *Rainfal* Wein von Rivoglio in in Istrien, vinum rifolium, bei den Alten vinum Pucinum (? Š.) BM. II. 663, Weigand, Wtbch. II. 482. »In einem charren, der mit *rainval* ist geladen« d. Ring 23 b, 44. »Chlarn rainval schancht man ein« . . . »Nicht anders tranch man tzu dem mal nur Wippacher und *Rainfal* und Lutenberger gute Wein«, Suchenwirt IV, 116, 408. »*Rainfäl* und andere dergleichen süsse Weine seynd den Gästen ohne jhr Begehren nit auffzusetzen« L. R. v. 1616, f. 531. Sonst findet sich auch die Form *Raifel,* z. B. Gem. Reg. Chr. IV, 196 ad 1513. »Claretum *rywola*«, čechisches Vocabular v. 1422, Emmeram. D. 35, f. 94. »Der *rainval* la rivuola, des *rainvaln* de la ribuola«, Onomast. vene-

ziano todesco, Ms. v. 1424. »Rainfall wird von uns (Krainern, oder blos Kopitar?) für einen Wippacher Wein gehalten und von *ribolla* abgeleitet, weil er gekocht wird (Kopitar, Wien, October 1839).«

ranglja, s. f., 'neka posoda': »chytrapoda (kozica), *ranglja*« Belostenec I. 278. — Iz bav. *Reindl* (*Reinə-l*) 'flaches, gewöhnlich ablanges Becken von Blech, öfters von Thon, zum Braten oder Backen von Fleisch- und Mehlspeisen im Ofenrohr oder zu anderem ähnlichem Gebrauche bestimmt', Schmeller-Frommann II. 112.

k redu, *kredi,* adv. ali adj. indecl., 'bereit, fertig': večerja je *kredi,* kola so *kredi; kredi* imeti 'bereit halten'. — Beseda ne spada pod *red,* kakor jo je Pleteršnik uvrstil, ampak jo je vpostaviti samostojno, ker *k* v nji ni naš predlog, ampak nemški *ge;* beseda je namreč vsa nemška: tir. *rêd, g'rêd, gread,* adj., »bereit, fertig; niederd. *rêd* fertig, geordnet, ahd. *reiti,* angl. *ready,* frankovski *gerêden,* das *gereide* Bereitschaft, Geräthe, Hausrath, Heanzen-Mundart: *greten*« Schöpf 543; *grechten, grechteln* 'bereit, fertig, zurecht machen', Schmeller-Frommann II. 31.

ríža, s. f., 'V' kamrici Alenčica, ' katera sprelepo teke ' Pretanke riže šljaraste' SNPŠ. 92. 4—6. Pleteršnik podaje kot pomen tega mesta »Streifen«. Beseda je iz n.: srvn. *rîse* Art herabfallender Schleier, im weiteren Sinne das ganze Gebände; religamen, flammeum, das Kopfgebände der Frauen: »Ôwê, daz ich nicht ein sîdin rîsel bin, daz diu wengel decken sol bî so rótem munde« (Nîthart). Od te besede je ločiti *riža* v pomenu 'Holzrutsche', kar je srvn. *rise,* in *riža* v pomenu 'Reihe, Zeile', kar je bav. die *Rissen* 'Linie, Reihe'.

romõn, s. m., 'govor': rozeanski *romon* der resianische Dialekt; *romonéti, romóniti* 'govoriti'. — Ako beseda ni onomatopoetična, bi se dalo prim. ital. *ruminare,* katera se furl. glasi *rumiâ* ter pomenja 'wiederkauen'; prim. *rumiâ lis peràulis* 'biasciar le parole, stentare a parlare tanto per difetto nell' organo, quanto per mancanza di facondia', Pirona 341. »Difetto dell' organo« bodo tujci nahajali zlasti v nekih nenavadnih rezijanskih glasovih, ki jih Baudonin de Courtenay zaznamuje z *ö, œ, ü, y* ter jih imenuje »tëmnye« ali »gluchie« glasnye (Opyt fonet. rezьj. gov. § 13.).

rúgati, v. ipf., 'in Falten legen, kräuseln': »ciniflo koji lase *ruga* železom stoplenem« Belostenec I. 281; »capillatura *ruganje* lasih ali spletenje; capillaturae structores koji železom belem lasi *rugaju,* kakti ki baroke delaju, tudi

rugam čelo, nabiram čelo« id. I. 288. — Prim. ital. *ruga* Runzel; lat. *rugo*.

rúnja, s. f., 'ein Ausschlag im Gesicht'; pl. *runje* 'die Blattern'. — Iz romanščine: furl. *ròyne*, ital. *rogna* 'scabbia, die Krätze'.

skríčič, s. m., 'das Rothkelchen, Sylvia rubecula'. — Iz furl. *scrìzz* 'petaròsso, pettirosso, Sylvia rubecula', Pirona 559.

šêlin, g. *šelîna*, s. m., 'die Sellerie, apium graveolens'. — Iz furl. *sèlino* 'Selleri, sedano, apium graveolens', Pirona 510, ben. *sèleno* id. Tudi kranjsko-tolminska oblika *zelena* je iz romanščine ter na *zelen* 'grün' naslonjena samo po narodni etimologiji.

šēmpla, s. f., 'ein weites Holzgefäss, in welches der Wein abgezapft wird'. — Iz furl. *sèmple* 'sotspine, tinozzina, sottino: piccolo tino a doghe più brevi sul davanti, che si pone sotto la spina della botte o del tino, quando si voglia travasarne il vino', Pirona 378.

šéntati, v. ipf., 'fluchen'; prav za prav kleti z besedami *šentaj te! šentaj vas!* — Beseda je iz nemščine, kor.-n. *schènt'n*: »schänden wie hd., doch meist im milderen Sinne: auszanken, Verweis geben; *godschènti, goddschènti, gotschömerdi!* (= Gott schände dich) ein Ausruf des Verdrusses und des Unwillens, wenn einem nicht nach Willen geschieht (Got schent den Pfarrer, darzu seinen messner); aber auch der Betheuerung des Erstaunens, der Überraschung. Am häufigsten ist aber das elliptische *tschenti!*, bei welchem, wenn es als Schelte gebraucht wird, wohl auch das Wort »Teufel« ausgelassen sein kann; vgl. pfui dich paur, das dich der teufel schent« Lexer 213, 214. Bav. *schänden, schenden* (schentn); srvn. *schenden* 'zu Schanden machen, in Unehre bringen, entehren, beschimpfen, lästern, schimpfen, tadeln'. Po zgoranjem citatu iz Lexerja je lahko razvidno, koliko je »mitologičnega« v besedi *šent* 'hud duh, najbolj škoduje na sveti večer' (Trstenjak); babji *šent* 'izpaka, ki na drevju stoka in vsacega, katerega v roke dobi, oskube ali pa se mu v lase zafrkoči'. Ta beseda *šent* je kakor *šentaj* (kam te je šentaj [prav za prav imperativ!] nesel!) le opis za *hudič*, s katerim ravno Slovenci preklinjajo najrajši; narod ni tujke *šentati* 'schänden' več razumel, štel je kletvico *šentaj* le za manj pregrešno, kakor v cerkvi tolikokrat grajano kletev 'hudič!' in je zato začel za *hudič* rabiti *šent, šentaj;* ni namreč pozabiti, da se tudi *šmenc, šment,* ki je samo iz *šent* izprevrženo, rabi za *zlomek*: šment in plent, Teufel!; *šmēntrga* teuflisches Ding. Pri tej priliki omenjam, da je nsl.

šent v krajnih imenih, po svetnikih danih, z Miklošičem izvajati iz srvn. *sente* in ne naravnost iz lat. *sanctus*, n. *Sanct.*

šircati, v. ipf., 'bezljati (o živini)'. — Prim. srvn. *schërzen*: »fröhlich springen: si grînent sam die hunde und scherzent sam die Kelber, Br. Bertholt 223« Schmeller-Frommann II. 472.

šòp, s. m., 'der Haufe: Gedeon razdeli svojih tristo mož v tri šòpe', Ravnikar 1, 30. — Prim. bav. *Schub*: »e ganzə *Schub* Leute, ein ganzer Haufen; *Schübel*, *Schüppel*, Büschel (Haare, Wolle, Stroh u. dgl.); fig. Haufen, Menge« Schmeller-Frommann II. 360, 362; srvn. *schübel, schubel* 'Haufen, Menge'.

šperón, *šparón*, s. m., 'na pet in več očes rezana trta, die Bogenrebe, der Rebenbogen'. — Furl. *spiròn* 'tutto ciò, ch' è acuminato'; *spironà* 'svettare, capitozzare: potare gli alberi lasciando solo la base di alcuni rami con poche gemme', Pirona 403, 404.

špóljar, s. m., »kovač, faber ferarius« Belostenec I. 170, 546; 'der Schlosser', Krist. Anh. 126. — Besede ni mogoče ločiti od n. *Sporer* 'der Sporne und dgl. verfertigt', srvn. *sporaere* 'Sporenmacher'; nsl. *špor*, g. špora 'ključanica das Schloss' pak utegne biti v zvezi z bav. *Gespärr* (*Gspár*) 'Vorrichtung zum Versperren', Schmeller-Frommann II. 681. V besedi *špoljar* je *l'* (*lj*) nastal iz r^a po dissimilaciji.

šprikla, s. f., 'die Leitersprosse'. — Bolj kakor bavarski *Spreitel*, se prilega kor.-n. *spritt·l* = spriss·l 'Sprosse'.

špringa, s. f., 'die Fessel': »pedica zanka, pruglo, puto, spona, *špringa*; vincire pedes speti vu *špringe* ali vu puto postaviti« Belostenec I. 881. — Iz nemščine: bav. der *Springer*: »Art Fesseln, compedes, pedicae' (Voc. v. 1618); eiserne Stange mit vier Schellen. Der Marktschreiber zu Essing hat 8 Tag den *Springer* tragen müssen« (1645)' Schmeller-Frommann II. 703, kjer se iz Graffa navaja tudi oblika *springa*.

štáta, s. f., 'navada, razvada: štate mu ne vé, er kennt seine Gewohnheiten nicht, er weiss ihn nicht zu behandeln'. — Prim. srvn. *staete* f. 'die Stetigkeit, Beständigkeit'.

štramba, s. f., 'die Ungeschickte'. — Iz romanščine; furl. *stramb* 'torto', *strambo* 'che ha le gambe torte; stravagante, straordinario, peregrino, inconsiderato, avventato, impetuoso, sbalestrato, subitaneo', Pirona 414.

štréca, s. f., 'šparon, Rebenbogen'; grahove *štrece* 'Erbsenranken'. — Iz furl. *strezze, strece* 'treccia, trezza; *strezze di vid* tralciaja, festone della vite', Pirona 417.

štríja, s. f., 'die Hexe'. — Ne naravnost iz it. *strega*; oblika kaže na furl. *strìje*. Tudi tržaščina ima še *g*: *striga*, od koder imamo *štrigon* in *štriga*.

štúbelj, s. m.: »cisterna, žleb ali *štubel* pod kapnicum položen, da se vu njega voda iz kapiča spravlja« Belostenec I. 280; »caudeus, kaj je iz kore kakti kozol ali iz penja kak *štubel*« Belostenec I. 252, torej 'ausgehöhlter Baumstumpf (als Wasserbehälter); *stublo* 'die aus einem Baumstamm verfertigte Röhre'; *štembih*, *štempih* 'ein Brunnen, mit einem hohlen Baumstamme eingefasst'; naposled *štépih* 'der Schöpf-, Zieh- oder Pumpbrunnen', pri katerem je 'ein hohler Baumstamm' tudi ena izmed glavnih sestavin. Iz tega je razvidno, da imamo izhajati za *štubelj-stublo* in pa *štembih-štepih* od iste podstave; nahajamo jo v nemščini. Schmeller-Frommann II. 722 podaje iz Vilmarja, kurhess. Idiot. 405: *Stubbe* 'Baumstumpf'; od tega je narejeno na eni strani * *stubel*, podstava našemu *štubelj* in *stublo*, na drugi strani pa *stübich*, *stubich* 'Fass, dolium', posebno 'Fass zum Verpacken von trocknen Dingen, Packfass'. To poslednje je našel že Miklošič (Et. Wtb. 343: štepihŭ). V *štempih*, *štembih* je *m* vtaknjen, kakor v *lampa-lapa*, česar gl. zgoraj. Nemški *stübich-stubich* primerjajo srlat. *stopa*, *stupa*. Tudi *štubelj štubljek* 'eine Art längerer Milchtopf, lonec, gder se mleko kisi in siri' je istega izvira, prvotno pač lesena posoda, iz panja narejena. Na Štajerskem je *štubelj* tudi neka mera (tri četrti vagana); Schmeller-Frommann pa podaje na navedenem mestu iz Vilmarja: »*Stübchen* als Mass«.

tácelj, g. *taclja* (*taceljna*), s. m., 'die Manschette, die Handkrause'. — Iz nemščine: bav. das *Tätzlein* (*Tätzl*) 'Tätzlein, Händchen; Hemdspitze, Hemdkrause, Manschette' Schmeller-Frommann I. 634. Tudi češčina pozna to tujko v istem pomenu: *tacel*, *taclík*.

tèp, s. m., 'der Tölpel'; *têpec* 'dummer Kerl, Einfaltspinsel'; *tepih* 'Narr, Tölpel'; *tepnja* 'schwatzhafte Person'; *tempast* 'dumm, blöd'. — Avstrijsko-n. der *Tepp* 'Tölpel, Narr, dummer Kerl' (na Dunaju); bav. *Tapp* 'ungeschickter Mensch'. — V *tempast* je *m* vtaknjen kakor v *lampa*, *štembich*, morda po vplivu besede *tumpec*, *tumpast*.

teráč, s. m., 'blato s cest in iz luž, tudi z blatom pomešano plavje, ki ostaje po povodnji in je vozijo na njive'. — Izvajati besedo naravnost iz it. *terraccia* (zaničlj.) bi sicer šlo, a ker se je izpremenil spol in zlasti, ker je tudi pomen poseben, je iskati drugega vira. Imamo ga v furlanščini: *teràzz* 'gittata, cavaticcio: terra che si ottiene dallo

spurgo delle fosse dei campi e particolarmente dallo spurgo degli stagni', Pirona 436.

tintína, s. f., 'die Maultrommel'; *tintínati* 'die Maultrommel spielen'. — Iz furl. *tintine* 'scacciapensieri, ribèca, ribèba: piccolo strumento di acciajo foggiato ad arpa, con una linguetta o grilletto vibrante in mezzo. Appoggiandolo alle rastrelliere dei denti semiaperte, percuotendo col polpastrello del pollice la linguetta, e sopra spingendovi l'alito modulato quasi a solfeggio, se ne trae un suono: è trastullo da fanciulli, anzi che un vero strumento musicale'; *tintinâ* 'tintinnare, tintinnire della squilla o campanello', Pirona 439.

tònf, s. m., 'na tonf mleto da slabšo moko kakor na pajkelj mleto'; prim. Letopis 1892. 43. Na Krasu in na Goriškem izgovarjajo *tomf* 'nekak mlinski kamen'. — Beseda je iz furl. *tòff* 'crett, puddinga, conglomerato: sorta di pietra formata di piccoli ciottoletti uniti insieme da cemento calcare', Pirona 441. Iz takega kamenja se delajo navadno mlinski kameni. Furlanska beseda je ista, kakor n. *Tuff*stein, der *Tof*, *Tof*stein (Adelung), frc. le *tuf*, lat. *tophus*. V *tomf* je *m* vtaknjen kakor v *lampa*, *štembilj*, *tempast* itd.

trancišek, s. m.: »magma, *tranczisk*, kadilo« Belostenec I. 756; *tranciskuš* 'frastillus odoratorius, magma' Bel. II.; candelae fumales *tranciškuši* ('tranciskuffi') Bel. I. 221. — Iz srlat. *trociscus*, *trochiscus*, ital. *trocisco* 'Mundkügelchen, Plätzchen, Zeltchen'; to oboje je iz g. τροχίσκος 'Rädchen' od τρόχος 'Rad'. Latinska beseda se je v nemščini po narodni etimologiji naslonila na *franciscus*, od koder avstr.-n. *franciskerl* 'pastillus odoratorius', bav. das *Fránciskʷl* 'die Räucherkerze'; poljski *trociczka*. Schmeller-Frommann piše I. 824: »In Gem. Reg. Chr. IV. ist zu Anfang des 16. Jahrh. die Rede von '*fumo trocisco*'. Sollte unser Wort aus letzterm entstellt seyn?« in II. 543 navaja to mesto: »Blumen, Schmecken (= Riechsträusse) und fumo trocisco erfüllen die Zimmer mit Wohlgerüchen«.

trimfuz, s. m. »kozica, chytrapoda, cytrapus« Belostenec I. 278. — Iz nemškega *Dreifuss*, bav. *Drifuess* 'Dreyfuss, Gestell mit 3 Füssen', Schmeller-Frommann I. 563. Parasitičen *m*; glej *lampa*.

turlàti, v. ipf., 'durchbohren, durchbeissen: molj turla in vrta'; *turlej* 'molj'; *turlast* 'wurmstichig'. — Beseda ni iz it. *torniare* 'drechseln', ampak je v zvezi z it. *tarlare* 'wurmstichig werden', *tarlo* 'Holzwurm, Wurmfrass'; furl. *tárme* 'tignuola' (molj) so Rezijani zamenili z it. *tarlo* 'Holzwurm'.

véštak, s. m., 'črevljarjeva delavnica': »laboratorium sutorium *veštak*« Belostenec I. 721; »sutates šoštari, detiči, sluge šoštarski, koi vse dil na veštaku šivaju« id. I. 1188. — Iz n. *Werkstatt.*

zízole, s. f. pl., 'die Jujube, Zizyphus'). — Iz furl. *zisule, sisule* 'giugiola', it. zizzola 'frutto del giuggiolo, Zizyphus', Pirona 477.

zóra, s. f., 'der Rindschmalzsatz', 'die Bratensauce', 'die Molken'. Na Ipavskem *zura.* — Iz bav.: »*Saurschmalz* oder das *Saure*, was beym Schmelzen der Butter als Unreinigkeit (Schmalzdreck) zu Boden sinkt; *Sauermolken*, d. h. alte, saure Molken, welche dienen, den Schotten von der Molke abzusondern (mhd. *siure*, ahd. *sûrî*)« Schmeller-Frommann II. 321. Prim. nsl. *žur* in *žura*, ki sta istega izvira, kar so že drugi spoznali.

žrtati, v. ipf., 'täuschen, übervortheilen'. — Iz nemščine: srvn. *sërten* 'stuprare, futire, quälen, plagen, martern, belästigen, schlagen, hauen, locken, verführen, betrügen'; bav. *serten* 'locken, verführen', Schmeller-Frommann II. 328 sub *d*).

žurževína, s. f., 'neka trta, gned'. — Iz furlanščine, katera pozna neko trto *vid zòrze*, Pirona 524.

žužljáti, v. ipf., 'säuseln'. — Iz nemščine: srvn. *sûsen, siûsen,* stv. *súsôn, sûsan* 'sausen, summen, leise singen, rauschen, summen, knarren'. *lja* naše besede je diminutivni nemški sufiks, nastopajoč na samostalnike in glagole; tudi v slovenščini je ta sufiks za tvorbo pomanjševalnih glagolov precej navaden. Včasi je težavno razločiti, ali imamo pred sabo izposojenko ali pa domačo tvorbo s tujim sufiksom; zlasti veljá to o glagolih, izrazujočih kako šumenje, šepetanje ali kaj enakega.

O rgvedskih slavospevih.

Spisal **dr. Karol Glaser.**

Hamerlingov »Ahasver in Rom« izjavlja proti zvršetku šestega speva:

Ja, dem Geschöpfe
Ist angeboren eine ew'ge Sehnsucht
Nach Ruh — mag sein Seufzen diese Ruh'
Vollkommenheit, Glück, Himmel, Gott benennen!
Nach diesem letzten Ruheziel strebt
Es hin voll Unruh — und der Einzelne.
Er findet 's doch im Tod — die Menschheit aber
Muss leben, streben, ringen immerdar
Und ich, ich bin 's, der diese Qual der Menschheit
Des unbefriedigt ruhelosen Daseins
Begleiten muss durch die Jahrtausende.

Znano je, da je polom za smrt godnega rimljanstva in nastopanje mladih narodov v severni Evrop zgodovinska podlaga tej epski pesmi Hamerlingovi.

Tega vzklika Ahasverjevega se lahko spominja Slovan, ko čita prve pesniške proizvode najbolj mnogoštevilnega indoevropskega ali arijskega plemena iz 18.—20. stoletja pred Kristom in ko opaža napore slovanskih narodov v duševnem gibanju v 19. stoletju po Kristu. Spretnejša peresa so opisavala dviganje in padanje mogočnih narodov, ki so davali pravec človeški omiki in zgodovini sploh; ne namerjavam torej tukaj tega risati podrobneje, samo to naj omenim, da je od zunanje zgodovine kakega naroda odvisno njegovo kulturno stanje in razvitek slovstva, ker je oboje tesno združeno.

Za zgodovino in slovstvo mogočnih evropskih kulturnih narodov se je nabrala ogromna tvarina uže v poprejšnjih stoletjih, ožje njih sorodstvo pa se je znanstveno dokazalo šele v tem stoletju.

Čeh Sigmund Hruby,[1]) znan po latinskem imenu Gelenius (1497—1554), klasično izobražen pod vodstvom Vaclava Piseškega, je dobro znal češki in hrvaški ter je v svoji knjigi: Lexicon symphonum Basel 1536 prvi dokazal sorodnost grščine in latinščine, nemščine in slovanščine.

Pozneje je italijanski misijonar Filippo Sassetti iz jednakosti nekaterih latinskih in indskih besed slutil, da si morajo Indi in Latinci biti sorodni, pa šele Boppova knjiga: »Über das Conjugationssystem der Sanceritsprache in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache. 1816« in dela drugih jezikoslovcev so dokazala, da so Indi, Perzi in Armenci v Aziji, Grki in Rimljani ter njih potomci Romani, Germani in Celti, Litvani in Slovani govorili in da govoré v marsičem jednako ustrojene jezike, ki se jasno razlikujejo od jezikov vseh drugih narodov.

Takoj iz prva bodi omenjeno, da krajevne razmere močno vplivajo na razvoj jezika; to dokazuje litvanščina, ki se govori na vzhodnem Pruskem in zahodnem Ruskem; sestra je stari cerkveni slovanščini pa je ohranila še sedaj marsikatero starejšo obliko.

Izraza »indogermanski« in »indoevropski« se opuščata, ker prvi omenja samo mejnike teh narodov na vzhodu in zahodu, drugi je pa nepopoln, ker v Aziji izpušča Perze in Armence, v Evropi pa niso vsi narodi tega plemena; najrajše rabi sedaj učenjakom ime Arijci.

V časih, iz katerih nimamo zgodovinskih podatkov, so ti narodi govorili morda jeden jezik ali ne zelo različna narečja, ki so se pa sčasom oddaljevala vedno bolj in bolj, čim dalje so se vsaksébi pomikali narodi, ki so jih govorili.

V novejših časih so si domnevali preiskovavci, da so ti narodi sedeli prvotno v severovzhodni planoti evropski; ne bojimo se pa očitanja, da smo starikavi, ako se pridružimo tistim, katerim je srednja Azija prvotni sedež arijskih narodov. Od ondod se je večina pomikala na zahod; Eranci, pradedje današnjih Perzov, in Indi so bivali delj časa vkupe.

Če imenujemo Indijo »poseben svet« — slovenski pesniki ji nadevajo naslov: »lepa indijska dežela« — v kateri se je človeški duh razvijal po svoje, je ta izraz opravičen toliko po posebnih lastnostih teh dežel, kolikor po njeni velikosti:

[1]) Pypin im Spasovič, Geschichte der slavischen Literaturen II. B. II. Hälfte, str. 126.

južni del ima tropično obnebje, v severu se na Himalaji razprostira večnosnežna odeja, ki daje Indiji vodovite reke in s tem plodovitost in jo nalik pečeviti steni loči od severne Mongolije.

Od Perzije ali iranskega svetá ločijo Indijo bregovite dežele Beludžistân in Afghanistân, ki imajo v posameznih delih tako lepe pokrajine, da jim ni para na vsem svetu; klanci teh bregovitih dežel pa odpirajo vhod celo velikim vojnim četam.

Na južnozahodno, južno in vzhodno stran je Indija odprta po morju, pa vendar ni vabila svojih prebivavcev v tujino, nego je kakor ponosna kraljica pričakovala, da so se jej bližali drugi narodi. To se je zgodilo radi tega, ker v bližini ni večjih otokov. Grecija, okoli katere je nasipanih toliko lepih otokov, je nehotoma odpravljala ljudi iz materine dežele v daljni svet; v Indijo pa so romali v starem veku arabski in kitajski, v novem pa evropski in ameriški trgovci; »lepa indijska dežela« je sedaj temelj svetovni vladi angleški.

Ko se bodo tlačeni Indi zavedali svoje celokupnosti in ko bodo kaj slišali o mogočnem Ruskem, ki ne gubi tujih narodov, kakor sebični Anglež, potem skoro odklenka trdosrčnim sinom ponosnega Albiona.

Obilica jako raznovrstnih domačih pridelkov je trgovce in častihlepne vojskovodje privabila v Indijo; proslavil se je Aleksander Véliki po svoji vojski proti Indiji; Indija je domovina žlahtnih kamenov, dišav, finih snovi za obleko; domačija levov in tigrov in izvor raznovrstnih pridelkov — pa tudi mičnih pravljic.

Če navzlic naravnemu bogastvu in ogromnemu številu prebivavstva — 230 milijonov — Indija v svetovni zgodovini nima primerne uloge, je to zakrivil prepad med arijskimi in dravidskimi narodi v Indiji, nedostatek jednotne narodne organizacije, ves napredek uničujoči verski sistem in gmotna odvisnost od Angleške.

Pri vsem tem pa so početki indskega duševnega gibanja za nas moderne ljudi zanimivi še čez dobrih 3000 let in v marsičem prijajo nam Slovanom, ker smo tudi tako mehke narave kakor Indi in smo zraven njih najmnogobrojnejši narod arijskega plemena.

Ločivši se od Francev, so se napotili vzhodni Arijci — tako hočemo mimogredé imenovati Inde — s prvotnih sedežev v zahodni del Indije, skozi zahodne klance Hindokoševe z iranskih planot prodiraje v Indijo, in so zasedli dežele na obeh straneh Sindha ali Inda; to se je morda izvršilo okoli leta 2000—1500 pred Kristom.

Pet največjih stranskih rek Indovih so imenovali: Vitastê — sedaj Bias — Asikni, Parušni ali Irâvati, Vipâś in Sutudri — sedaj Setledž — pred izlivom v Sindlu ali Indus se imenujejo Pančanada, rekše »Pet vod«.

Ozemlje, katero so posedli, je mejilo na severni strani gorovje Himâlaja (= sedež snega), na vzhodu reka Cutudri; na južni strani pa še niso bili dospeli do morja. Vzhodni Kabulistân ali Penčab je bil prvi sedež Indov, ki ga pa niso mogli osvojiti zlahka, kajti naleteli so tam na prebivavce temne barve, ki so po svojem jeziku in po svoji telesni uravnavi bili sorodni z afriškimi zamorskimi rodovi, in katerih se še sedaj nahaja v Indiji mnogo milijonov; ti prvotni prebivavci so Dravida; najimenitnejša plemena so: Tamil, Telugu, Malajalam in Karnata. Indi so je imenovali: »dasju«, t. j. sovražnik. Pregnali so jih z rodovitnih planot v gorovje; zatorej je Indom gorjanec — sovražnik.

Tudi med seboj so se Arijci bojevali; navajajo se razni rodovi: Anu, Jadu, Druhju, Turvaśa, Puru; ti se dostikrat imenujejo skupaj, da so prej stanovali v severnozahodnem delu Penčaba. Neki pesnik rgvedskih slavospevov pripoveduje, da se je zval njih kralj Tasadasju in da se je proslavil po svojih zmagah; med rodom Anu je neki živela rodbina pesnikov »Kanvide«.

Ta omenjena petorica se je nesrečno bojevala proti rodu Trtsu.

Navajajo se še rodovi Bharata, Ghandari in drugi.

V tej deželi bivajé niso več kočarili ali pastirjevali, nego so si gradili nepremična stanovanja iz lesa, pečali se z živinorejo, orali zemljo, rabili plug in brano, lovili divje zverine, rib pa še ne; meso so uživali le ob večjih praznikih in rodbinskih slovesnostih, bili so torej z večine vegetarijanci.

Veliki prijatelji so bili pijači, vendar so vodo rajši privoščili živini; voda jim je rabila le za kopel; njih želodcem je ugajal sura, pijača iz žita ali ovsa, in soma, sok iz rastline »sacrostemma acidum«.

Če se pravi: »Die alten Germanen tranken immer noch eins, bevor sie giengen,« treba jim je to oprostiti z ozirom na mrzle severne kraje, ker so življensko moč morali jačiti s krepilno pijačo; če so pa rahločutni Indi v mehkem obnebju tudi častili srcé razveseljujoči in navdušujoči sok morda v večji meri, nego so zahtevale oslabljene telesne moči, jim to tudi ni bilo na kvar, ker jim je pijača vzbujala in razgrevala pesniško žilo.

Heinrich Zimmerjeva knjiga »Altindisches Leben, dargestellt nach den Veden«, Weinholdova »Altnordisches Leben« in »Die Slaven als Einzelvolk«

v Krekovem delu »Einleitung in die slavische Literaturgeschichte«, str. 93—211, dokazujejo, da so narodi v prvi dobi svojega naseljevanja v marsičem živeli v jednakih okolščinah in po jednakem načinu, kolikor je bilo to možno po krajevnih razmerah, vendar se ob Indih sme naglašati to, da so v Sindhovem ozemlju živeli ko srečen narod narave, kar se ne more trditi o Germanih v severni Evropi. Slavili so Indi bogove, o katerih so mislili, da se jim javljajo v naravnih prikaznih: prosili so jih v prostih pesemcah, naj se družijo z zemljani in se veselé ž njimi, ali da naj jih rešijo preteče nevarnosti.

Vsak hišni gospodar je bil hišni svečenik in je s svojo soprogo vzajemno opravljal domače daritve; kralji in knezi pa drugi odlični Arijci so imeli svoje domače svečenike; pesniško nadarjeni med njimi so opevali čast bogov in slavne čine svojih knezov. Te lirske pesmi so ostale last pesniških rodovin in so se z veliko skrbjo in vestnostjo hranile od roda do roda ter smatrale za rodbinsko pesmarico; take zbirke posameznih rodbinskih pesni so se nazavale »mandala« (samostalnik srednjega spola), kar pomeni: »krog«.

Rgveda (samostalnik moškega spola) je zbirka deseterih takih rodbinskih pesmaric; pesmarice 2 do 7 so last pesniških rodovin Bhârgava, Višvamitra, Gautama, Atreja, Bhâradvâdža in Vasišta.

V teh sedmerih pesmaricah so slavospevi na razne bogove po istem redu razvrščeni, n. pr. Agniju, Indri, vsem bogovom (višve devas) itd.; pesemce, istemu bogu posvečene, pa so navedene tako, da se nahajajo v početku slavospevi z dolgimi stihi, za temi slede slavospevi v tem redu, da so jim stihi vedno krajši. 9. mandala je pesmarica za pivce »Trinkliederbuch«, posvečena bogu »Soma«, opojni tekočini. Slavospevi, katerih zlagatelji niso bili znani, so se zbrali v 1. in 10. knjigo; 103 slavospevi, urejeni drugače kakor v omenjenih knjigah, so združeni v 8. mandalu; večina teh zbranih himnov se pripisuje pesniški rodbini Kanvov.

Vseh 10 mandalov obsega 1028 slavospevov, ki so tako obsežni kakor Ilijada in Odiseja vkupe.

Zloženi so ti rgvedski slavospevi v najstarejšem indskem narečju, ki se od poznejše klasične staroindščine (sanskrtščine) razlikuje bolj, nego Homerjevo narečje od atiščine; slovniške oblike in njih raba se še niso utrdile; posamezne besede imajo različne in dostikrat nasprotujoče si pomene; zaradi tega je prevajanje in razlaganje teh slavospevov silno težavno.

Ta zbirka se je uredila okoli 900—1000 pred Kristom in se je ohranila tako dobro, da ima tekst jako malo vari-

jant. Zbrali so se ti slavospevi zaradi tega, da bi se ohranilo duševno blago pradedov; zbirka je torej znanstveni čin in pomeni »vednost recitacij ali pesmi«.

Če se pa izberó posamezni stihi, in če posebna kasta svečenikov pri daritvi bogu Soma te stihe poje po določenih muzikaličnih modulacijah, potem se teh 1800 izvzetih ali izbranih stihov imenuje Sâmaveda = pesmarica κατ' ἐξοχήν.

Ko so se potem Arijci po trdih bojih razprostrli čez ostali del Indije, in ko se je v teh bojih razvil vojaški in duhovni stan v kasto, je postal pri darovanju potreben na drobno izdelan obrednik; svečeniki so morali znati mnogo natanko določenih formul in molitvic. Take formule, izreki in molitvice, nanizane na posamezne stihe iz Rgveda, se imenujejo Jadžurveda. Rgveda, Sâmaveda in Jadžurveda se imenujejo trajî vidjâ = trojna veda. Četrti veda Atharvaveda obsega izreke za čaranja in uroke iz prostega ljudstva. Zadnja dva veda ne spadata več v čas, ko so Arijci bivali v zahodnem delu Indije, nego sta sad poznejše kulturne dobe.

Na vsak veda so se naslanjale razne vrste znanstvenega obdelovanja v vedih obsežene nabožne in jezikoslovne tvarine v vezani in nevezani besedi.

Obsežnost tega slovstva se jednači vsemu grškemu in latinskemu slovstvu vkupe, seveda ne z ozirom na znotranjo vrednost.

Okoli leta 1350. se je povzdignil v srednjem Dekhanu mož nearijskega plemena v močnega vladarja indskega in je otresel mohamedansko prevlado. Na dvoru Buhe, tretjega vladarja te dinastije, sta brata in ministra Mâdhava in Sâjana vzbudila živo znanstveno delovanje; Sâjana sam je napisal obširen komentar k Rgvedu; ta komentar s slavospevi vred je M. Müller izdal v Londonu 1849—1875 v 6 folijantih.

Prvo popolno izdajo slavospevov samih v latinskih črkah je oskrbel Th. Aufrecht v letih 1861—1865 ko 6. in 7. zvezek Weberjevega časnika »Indische Studien« v Berolinu. Prevodi posameznih slavospevov so pisani v nemškem, francoskem in angleškem jeziku. Ves Rgveda je na francoski jezik prevel Langlois l. 1848.—1851. nekaj po rokopisih, predno je še bil znan ves tekst; Langlois pa ni znal tako temeljito stare indščine, da bi prevod koristil strokovnjakom; omikano občinstvo na Francoskem pa se je za delo zanimalo tako, da se je prevod 1872. l. natisnil na novo.

Na nemški jezik je Rgveda prevel v metrični obliki H. Grassman 1877 v dveh knjigah, Al. Ludwig, profesor staroindščine na praškem nemškem vseučilišču pa v nevezani besedi, a ta se ni držal reda izvirnikovega, nego združeval

je istemu bogu namenjene slavospeve. Prevod s temeljito razlago je izšel v Pragi v V zvezkih.

Najlepše in najbolj značilne slavospeve sta izbrala Karl Geldner in Adolf Kaegi in je izdala 1875. leta o Tubingi z naslovom: »Siebenzig Lieder des Rigveda«. Pisali so o tem predmetu:

H. Jakobi v Festgruss an R. Roth,
Tilak, Orion, Puna,
W. D. Whitney, Amer. Journ. Ori. Soc. 1894,
G. Bühler Indian Antiquary 1894, p. 288,
G. Thibaut Indian Antiquary 1895, p. 88,
H. Oldenberg Zeitsch. der Deuschen Morgenl. Gesellsch. 1849, 470,
Dikshit Ind. Antiquary 1895.

Ko so Indi sedeli še v zahodnem delu Indije, so v božanstva pretvorili tiste prikazni v naravi, ki so najbolj vplivale na njih duševno delavnost in način življenja: moral se je razviti politeizem, omejen na to stran, da so najvišjim bogom slavili onega, ki se je ob posebnih prilikah pokazal najmogočnejšega.

Slavospevi delé vesoljni svet na tri dele: v zemljo, zrak in svetli kraj nad zrakom. Imenujmo torej te dele ozemlje, ozračje in osvetlje, Erd-, Luft- und Lichtreich.

Svetloba Indu ne izvira iz solnca, nego iz neizmernih prostorov onstran zraka; ozračje se razprostira med ozemljem in osvetljem in je bivališče bogovom, ki svetlobo dovajajo na ozemlje.

Vse te tri prostore je bujna domišljija Indov napolnila z bogovi, boginjami in polubožjimi bitji.

S svojim pohodom počastimo najprej bogove v osvetlju, potem bomo potovali skoz ozračje na ozemlje.

Osvetlje.

Ljubki prikazni v oblasti osvetlja sta oba Aśvinâ, indska Dioskura, mladostna junaka odlične čudodelne moči in velike modrosti. Če le namigneta, je napрežen zlati solnčni voz s trojnimi sedeži in trojnimi kolesi in drči nad narodi tja brez konja in brez vajeti; po drugih pesnikih vlečejo voz orlom jednaki konji z zlatimi perutmi hitreje od misli.

Na ta voz stopi proti koncu noči solnčnega boga lepa hčerka Surjâ; dva mladeniča si je izbrala za moža, čemur so veseli pritrdili bogovi. Vsi trije, Surjâ in oba Aśvinâ pomagajo v potrebi, slepcem dajejo vid in ozdravljajo bolezni.

V nevezani besedi slove 63. slavospev I. mandala takó-le:

1) Aśvinâ, ki imata vse dobrote, pridita; razglasil se je bil ta voz ko vajin sedež na zemlji. Stal je tukaj kakor močen konj z lepim hrbtom, na kateri lahko sedeta, kakor v kakem stanovanju.

2) Tukaj vaju išče prijazna dobrohotnost; v domu človeškem se je bila užgala ta žrtva, ki vaju vodi čez morja in reke, vprezaje konje, ki se dadé lahko vpreči.

3) Veselite se, bogovi, z rastlinami, zelišči in z vodami, če vama jih podelé pesniki; razveselite in pozovite nas gledajoče na stare rodove.

4) Dasi ste slišali uže kaj takega, vendar pazite zapovedi modrijanov; naj narod dobi to, česar želi; nam se pokaži vajina prijazna dobrohotnost.

5) Vzprejmita te misli, to pesem, Aśinâ, to lepo pripravo, vidva, močna kakor bika; te molitve veljajo vama; branita nas vedno in hranita nam zdravje.

Ko je Surjâ, blesteča jutranja boginja, spremljana po Aśvinih, nastopila pot svoj, se je od obronka nebes in zemlje vzdignila njena prijateljica Ušas, jutranja zora (ἕως — aurora [aus-osa], u-tro, os-tan) hčerka nebeška, prijaznega lica. Ona ima temno sestro — noč; mirno se vrstita leto za letom.

Ušas odpira nebeška vrata, vzbuja vse ljudi — samo skopuh naj smrčí v sredini teme —, oživlja vse, odpravlja vse hudobnike in zlobnike in se predstavlja sploh ko nevesta v lepoti blesteča, katero mati krasi za ženina. Ona svojemu možu prinaša hrane in premoženja; zato se proslavlja po širokem svetu med ljudmi.

Njej na čast je zloženih 22 slavospevov, izmed katerih podajmo tukaj v vezani besedi 124. slavospev iz I. mandala, izpustivši 1., 2., 4., 10., kitico, ker v njih ni nič novega.

Na vzhodu gledamo nebeško hčerko;
Jutranja zarja krasno jo odeva,
Po znanem potu jadrno prodira,
Nikdar ne krene s svoje znane poti.

Takó očém obilna se ponuja;
Vsak tujec, domačin lehkó jo vidi,
Beračem, knezom se prikaže rada;
V krasoti brez maroge se nam sveti.

Umika sestrica se starša hitro;
Če njo zagleda, njej takoj se ogne;
In Ušas krasi s solnčnimi se žarki,
Ko gostje, ki hité na pirovanje.

Ob tvojem svitu izleté vsi ptički,
Možjé si iščejo krepčil za delo;
Bogate ti darí prinašaš v hišo:
Ljudém pobožnim, o prekrasna Ušas!

Krepostne ve proslavljate se v pesni,
Radost ste pile v svojem bujnem žaru;
S pomočjo vašo, žene ve nebeške,
Bi pridobili radi sad stoteren!

Hite za lepo Ušasjo prihaja nebeški sin Sûrja = solnce, daleč viden po svojih zlatorumenih kodrih; pevci pojo okolo njega, in zvezde se umikajo ko tatovi.

Sûrja je ogledovavec vse opazujoči, motri pravico in krivico in oznanjuje moč in modrost nesmrtnikov. Vsled raznovrstne delavnosti slavili so ga z raznimi imeni; ko Pušan je velik hranitelj (Ernährer) in pastir sveta in ogleduje vsa bitja, gladi vsa pota ter nadeluje steze in ceste; ko vladar visočin je Višnu, ki završuje velika dejanja; kot Savitar vzbuja in oživlja naravo; on dela srčnost slabotnikom; bogovom podeljuje nesmrtnost, ljudém življenje in blagostan; ponoči spremlja zvezdne trume.

Izmed slavospevov, zloženih njemu v čast, navajamo tu 81. slavospev iz V. mandala v vezani besedi:

Umetno se oblači v boje vsake kras,
Ljudém, živalim vsem pošilja blagostan,
Obok nebeški krasni bog razsvetlja sam,
Jutranjo zarjo zasleduje rad vselej.

Za njim gredo bogovi drugi vsi zvestó,
Ker jih obraz njegov oživlja in krepča;
Bog Savitar koraka z veličanstvom vsem
Skoz spodnjo vlast ozračja svetel in krasán.

Celó v svetove svetle prideš, Savitar,
Mudiš se tam, kjer Sûrja v žarkih se bliščí,
Tvoj hod določa noči konec ino mrak
Ti bog si nam prijatelj po zakonu tem.

Le ti premikaš in oživljaš bitja vsa,
Kar lazi ino hodi, vse ohranjaš ti;
Ti vladaš vsemu, kar na svetu giblje se,
Sjavašja pesnik je to pesen zložil ti.

Pa vse to so le poosebljenja bogov, najvišji bogovi sami še niso.

Ušas se prikazuje vsako jutro, pa ne prihaja iz lastnega nagiba, nego izpolnjuje samo ukaz višjih moči. Če prisveti blesteči Sûrja, misli si pesnik, da vidi samo oko boga Mitre in Varune (Mitra, Varuna samostalniki moškega spola), ki so sinovi Aditija; Aditi predstavlja »neskončnost«, prijateljico vsem ljudém; čudno, da njej ni posvečen nobeden himen; morda zaradi tega, ker je prevzvišena, da bi jo mogel dostojno preslavljati jezik človeški.

Aditi ima sedem sinov, ki jih smemo smatrati za poosebljenja nebeške svetlobe. Bogovi sami so jim prepustili

vladarstvo; najimenitnejši med njimi so Indra, Varuna, Mitra in Arjaman; njih modrost, miloba, veličina in dobrota je združena v Varuni, ki je jednak grškemu οὐρανός in je poosebljenje vseobsegajočega neba; pozneje je Varuna postal bog vodá.

V tem, ko je v poznejši dobi prvi indski bog Indra postal bog vojaštva, je Varuna bog miru. Njemu je posvečenih samo deset himnov, pa ti se prištevajo najbolj odbranim pesniškim umotvorom starejše dobe indske in nas spominjajo v marsičem vzvišenega jezika psalmov svetopisemskih.

Varuna se slavi ko najmodrejši stvarnik, ohranjevatelj in vladar sveta, ko zaščitnik poštenjakov, maščevavec hudobnikov, ko usmiljeni bog pravičnih ljudi.

87. himen VII. mandala ga opeva takó-le:

Nadelal solncu Varuna je poti;
Naprej prodira vod valovje močno,
Obširne poti dnevom je ugradil
In vodi jih ko jezdec vodi konja.

Buči njegova sapa skoz ozračje,
Ko divja zver prodira skoz grmičje,
Kar se prostira nad zemljoj in nebom,
To, Varuna, ti vse je last preljuba.

Tu sem poslal je Varuna gledavce,
Da zró, kakó lepo je svet ustvarjen;
Poslal svetnike, ki poznajo žrtev,
In ki zahtevajo pobožnost srčno.

On modro krije v sebi tri svetove,
Zemljá trojico: to je on učinil.
In Varuna, kralj modri, je ustvaril
Na nebu svetlo oblo, da nam sveti.

Odseva ko nebó iz reke Sindhu,
Ko zver močán je, sveti se ko iskra;
Prostore meri, vlada v globočinah;
Ko kralj kraljuje on do konca sveta.

Ta bog, ki grešnika se rad usmili,
Ta bog naj čuva nas vsekdar pregrehe;
Kar Aditi veleva, to storimo,
Čuvajte v sreči nas vsekdar, bogovi!

Varuna stanuje v domu s tisočerimi durmi in vlada bogovom in ljudém. S tem bogom v zvezi je vera v osebno nesmrtnost, v življenje duše po smrti, ki se smatra za radovoljen dar bogov. Truplo se ali sežge ali pokoplje, duša odide v prostorne visočine, kamor je šel Jama, prvi človek, iskat poti za one, ki gredo za njim v »svet pobožnikov«.

Ozračje.

V tem kraljestvu opravljajo svoj posel razni bogovi vetra in viher; tu nam je navesti najpoprej tri može, poučene v raznih vednostih in umetnostih, može, ki so uredili tri letne čase; ime jim je Rbhu.

V Indiji so namreč samo trije letni časi; deževni čas je naša zima, vroči čas je naše poletje, in po tem pride jesen; spomladi v našem smislu ne poznajo.

Med vsakim letnim časom počivajo Rbhovi 12 dni od svojega potovanja. Drugim bogovom nasproti so neznatni in se morajo skrivati v skromnem kotu.

Vâta ali Vâju je bog vetra, ki se vzdiguje v jutro in hiti k daritvi; za njim prihajajo ostali vetrovi, kakor leté deklice na slovesnosti.

68. himen X. mandala poje:

Krasoto Vâja hočem zdaj slaviti,
Besnèč podira in bučí ko gromi;
Doraste do neba, ki tam žarí se
Navzdol razpiha prah deroč povsodi.

Njegova pot ga vodi po ozračju,
Nobeden dan ga ne zasači v spanju;
Valovom on prijatelj je najprvi,
Kje tekla mu je zibel? In od kod je?

Bogov je dveh on in svetov potomec,
Ondod se giblje, koder mu se hoče;
Bučati slišiš ga, pa ga ne vidiš,
Z daritvami častimo boga Vâta.

Bog burje ali nevihte je Rudra, ki kaznuje vsako krivico in zrak očišča kužnin; on zdravi in krepí ljudi in živali. Neki pesnik ga kliče na pomoč takó-le:

Želim presrčno, da mi leki tvoji
Ohrane zdravje skozi let stotero;
Preženi dlje od tod sovraštvo, tôgo,
Na vse strani raztepi nam nadloge.

Njegovi sinovi in tovariši so dobro oboroženi Maruti, bogovi nevihte.

Slavospev 57. mandala VII. jih slaví takó:

O častna četa Marutov begočih,
Vas navdušuje medova pijača;
Močnó vi stresate oba svetova
In zgodaj polnite studence naše.

Vi Maruti, ki pazite na pevca,
Daritelju sporočate vi želje,
Prisedite na obed v družbo našo
In nam ohranite prijaznost svojo.

Če smo grešili, ko grešé zemljani,
Naj ne zadevajo nas strele ostre,
Naj nam zanašajo pušice pikre;
Pokažite prijazen nam obraz svoj.

Samo le Marute krasi zlatovje,
Ker njim blesti orožje in pa telo;
Oni krasé oba svetova žarno;
Blesté se Maruti v lepoti svoji.[1])

Hodite k nam možjé, vi korenjaki,
K daritvi naši z raznimi imeni!
Podelite v plačilo nam nesmrtnost,
Bogastva neizmernega obilost.

V ozračju ima vladarski sedež svoj najbolj slavljeni bog Indra; on je v vedski dobi pravi narodni indski bog; njemu je naménjenih 200 slavospevov. Ker so ga vsi vedski pesniški krogi smatrali za vrhovnega boga, ponavlja se v slavospevih njegovih mnogo jednakih misli.

On premaga demone, kače in zmaje, stanujoče v vodah; v hudem boju elementov zmaga vedno Indra in postane tako bog bojevitega naroda, ki se je vojskoval za nove sedeže in črede. Ne smemo se torej čuditi, da je nastalo tekmovanje med njim in Varunom, katerega so pesniki tudi slavili v tem oziru.

Izmed obilice slavospevov, slavečih Indro, izberimo 19. iz II. mandala.

Porojen jedva, drzen in pa srčen
Bogove branil Indra je mogočni.
Če dahne, zmajeta se dva svetova
Od njega moči; — to, ljudjé, je Indra!

Utrdil zemljo je se zibajočo,
Pomiril nihajoče se gorovje,
Premeril je ozračje in podslonil
Nebesa s stebri; — to je bog naš Indra!

Ustvaril on je ves ta svet minljivi,
Podjarmil si rodove črnopoltne;
On v igri pridobil je tisočero
Blagó zlodejev; — to, ljudjé, je Indra!

On sili v službo reveže, velmože;
Po njem se vpraša: „Kje je vsemogotec?“
Blagó skopuhov briše kakor črto.
Verujte v njega; — to, ljudjé, je Indra!

On ukazuje konjem in volovom,
Voznikom ukazuje on v orožju;
On stvarnik solnca je, buditelj zore,
On vodi reke; — to, ljudjé, je Indra!

[1]) Indski spevi so tu pa tam temni gledé smisli.

Ničesar ne mogó ljudje brez njega;
Zato ga v bojih prosijo pomoči;
On v vojski vsakomu je pomagavec;
On zlomi kamen; — to, ljudjé, je Indra!

On s sulicoj zadene vse zlodeje,
Še predno so se nadejali kazni;
On sam predrzen smelce vse prekosí,
Ubija zmaje; — to, ljudjé, je Indra!

Jezikov naš ima junak on sedem,
Za tok priredil si je rek on sedem;
Demona Rauhina,[1]) nebes sovraga
Ubil je s kopjem; — to, ljudjé, je Indra!

Nebó se klanja njemu, klanja zemlja,
Gorovje on podpira z dihom svojim;
Svoj kij imá pri slavni Soma-žrtvi,
On bog je kijev; — to, ljudjé, je Indra!

On brez težav jedila daje sladka,
Darivcu in varivcu; — to je Indra!
Z junaki hrabrimi bi tukaj radi
Povzdignili svoj glas: „O, ti naš Indra!“

Iz tega slavospeva je razvidno, da si sploh ne moremo misliti večjega navdušenja, nego je izraženo v tej pesmi Indru na čast.

Ozemlje.

Napotímo se končno v tretje kraljestvo, na zemljo. Bogovi stanujejo sicer tudi v vodah, na drevesih in zeliščih, pa najimenitnejši je Agni = ogenj, bog ognja, ljub prijatelj in tovariš zemljanom v njih stanovanjih.

Porojen je v vodovju nebesnem in v oblakih ter prihaja ko blisk na zemljo. Ko je bil izginil, šel je k bogovom ponj Mâtariśvan, indski Prometej. Od onega mogo si ga ukresati ljudjé samí; treba je drgniti samo dva lesa, ki se imenujeta njegova roditelja. V mehkejšem kosu počiva kakor v celici, in ko izskoči z jasnim svitom, videti je kakor zlat deček; primerja se snubaču, ki na vse strani kaže prijazno lice.

Njemu na čast je zloženih 192 himnov; 143. himen I. mandala slove:

Krepkejša pesem Agnija slavi,
Kreposti sina, ščit prijateljem,
Iz vod nebeških prišel je na svet
Z bogovi združen je in zakon zna.

[1]) Imenuje se samo v Rgvedu; o tem boju ni znano ničesar drugega.

Na nebu višnjem se je narodil
In Mâtarisvan zrl njegov je svit;
Objela bujna ga je ognja moč,
Napolnil bližč njegov je ves nam svet.

Bhrgovi blagi so ustvarili ga;
Na svetu biva in z ljudmí živí;
Prikliči spev ti, Agnija na naš dom
Ko Varuna; on je dovolj bogat.

Plamen žarí in bel je luči svit;
Obraz mu lep je, koprní pogled;
Jednak je svitu, v vodah se bleščí,
Takó nam sij skoz noč blesti njegov.

Zajeziti ni moči vihre vrišč,
In ne vgasi se iskrica nebes;
Čeljusti žrô in grizejo si les,
Sovrage vniči v ostrem boju sam.

Posluša Agni li, kar si želim?
Izpolni želje nam, nam da blaga?
Uspè li pesem, da pomore nam?
Boga sè svetlim licem zdaj častim.

Tudi po dva bogova se slavita v jedni pesmi, n. pr. Indra-Varuna, Indra-Pušan, Indra-Višnu, Indra-Agni, Indra-Soma, Marut-Agni, Agni-Soma, Soma-Rudra, Soma-Pušan.

Agnija,[1]) Indra kličem sem;
Lepo slávimo bogá;
Rada soma pijeta.

Na daritvah slavite
Indra, Agnija, vi možjé
V pesemcah ja slavite!

Indra, Agnija zovemo
K Mitrovi[2]) slovesnosti;
Pivci soma naj pijó!

Zovemo mogočnike
K žrtvi tu pripravljeni;
Indra, Agni, pridita!

Indra, Agni, velmoža
Vničita sovražnike;
Brez otrok pogini vrag.[3])

Poštenjaka, pazita,
Indra, Agni, dajta nam
Varnost, da smo mirni vsi.[4])

[1]) „Agnija" se izgovarjaj dvozložno.
[2]) Mitra = prijatelj. prijateljstvo, bog prijateljstva in zloge.
[3]) V tekstu stoji „atrin" in pomeni požeruh; jaz sem radi mere prosto prevel: vrag.
[4]) V prvem stihu sem izpustil: „na svojem mestu", ker ni važno glede celotnega smisla; pristavil sem pa: „da smo mirni vsi". (Mandala I. 18.)

Indi časte tudi »Viśvedèvas« = vse bogove; njim na čast je zloženih 57 himnov; jeden slove:

Bogov je jeden mlad, rdeč, gibljiv in čil;
Za lišp mu rabi le zlató.

In drug sedí doma, pa v žaru sveti se,
Ter moder sredi je bogov.

Drug pa gromovni kij drži trdó v pestéh,
Podira vrage vse na tla.

A ta pa v roki nosi pušico in lok,
In strelja na sovražnike.

Ob poti zopet drug ko velik tat preží,
Saj dobro ve, kje je zaklad.

Z boginjo Surjo bóga (Aśvinâ) se napotita,
Krilati ž njimi voz beži.

V nebesih bivata najvišja boga dva;
Napoj darilni pijeta.

In četa pesnikov izumi krasni spev,
Ki solnce je uvel celo.

Pičel oddelek himnov se peča tudi s posvetnimi stvarmi; jeden pesnik se obrača do zemlje in jo slavi, ker so se odpravile črne megle; Vasišta ogovarja vode, ki oživljajo zemljo; Viśvamitra govori z rekama Vipaś in Sutudrî; pesnik Kuśika opeva noč:

Počivat ide zdaj vsa vas,
Počivat ido vsi ljudje
Še orel sam želi mirú.

Pesnik Vasišta smeši molitev svečenikov in jo primerja žabjemu regljanju; pesnik Śiśu iz rodu Angirasov zasramuje lakomnost ljudi:

Jaz pesnik sem, očà črevljar,
Je dretarica mi mamá;
Vsak dela to, kar dobro zna,
Svetá vladar pa je denar.

O igravcu poje pesnik:

Igravčeva žaluje žena sama
Še mati plaka, ker jej sin raztaka;
Zadolžen je; le glej ga siromaka:
Po noči pa je postelj njemu slama.

Proslavlja se tudi dobrodelnost:

Potrebnikom pomagaj, če le moreš,
Premisli, kaj mordà zadene tebe;
Saj vemo, da je sreča opoteča
Dnes tebi se smehlja, sosedu jutri.

»Beseda« je poosebljena ko boginja »Vač« (lat. voc-s):

Prav rada sama tu povem vam javno:
„Priznavajo ljudjé me in bogovi,
Ojačim ga, ki k srcu ga prigrlim,
Duhovnika in pevca, modrijana".

V teh slavospevih zasledujemo tudi prve kali modroslovnih razmišljevanj; ta modrijan praša, koliko ognjev in koliko solnc je na svetu; drugi želi vedeti, sta li zemlja in nebo sestavljeni iz ognja ali vode, tretji bi rad znal, kako se je našel pot od nebitja do bitja. Na taka vprašanja se je dostikrat odgovarjalo skeptično: »To vedó bogovi, ali morda še ti ne«.

Najvažnejši spev v tem oziru je tisti, ki se nahaja v X. mandalu:

Ni javilo se bitje, ne nebitje,
Ozračja ni biló in ne osvetlja,
Premiče kaj se? — Kje? — V čigavem varstvu? —
In giblje voda se? — Stoji globina? —

Ni smrti niso znali ni nesmrti,
In kdo razločeval je dan od noči?
„Jednota" sama le je carjevala
V božanskem bitju; drugega ni bilo.

Bilà je tema v teme krilu temnem
Iz prva; vladal je nered veliki;
Mogočno „Ona" stala je v pustinji,
Toplote moč je krepko jo vzbudila.

Najprvo Kâma bil se je prikazal,
Duhóv nagón prvotni; in vez bitij
Odkrili modrijani so razumno,
Hotenju cilj vloživši v srce nežno.

Kâma je oni mali nagajivec s tulom in lokom, ki so mu Rimljani nadeli ime »Amor«.

Da so rgvedski slavospevi bili znani v tem času, ko je čemerni Schoppenhauer snoval svoj pesimizem, kaj bi bil on rekel temu modrijanu?

In ko bi mi, na kratko premotrivši te nad 3000 let stare himne naših azijskih sorodnikov, vprašali bolj hudomušno nego modroslovno: »Je li ta krilati modrijan v teku tisočletij zemljanom provzročil več dobrega ali več zla?« morda bi se iz te zagate najlože rešili z odgovorom rgvedskih modrijanov: »To vedó samó bogovi, ali morda še ti ne«.

Biblijografija slovenska.

Slovensko knjištvo od 1. januvarja do 31. decembra l. 1895.

Sèstavil R. Perušek.

V letošnjem knjigopisu so zabeležene vse količkaj važne knjige in brošurice. Mnogo je tudi vzprejetih takih tiskopisov, ki nimajo stalne književne cene. Navedeni pa so od teh samo oni, ktere sem ali sam iztaknil, ali pa o kterih so mi poročali moji čestiti gospodje sotrudniki; ostalih letnih šolskih poročil, društvenih pravil, računskih zaključkov, skladnih in stenskih koledarjev in sličnih stvarij menda nihče ne bode resno pogrešal; tudi ob pomanjkljivo obliko, v kteri so nekteri teh tiskopisov objavljeni, se menda ne bode nihče izpodtikal. Konečno omenjam, da so vzprejeti tudi nekateri starejši, dosedaj še ne zabeleženi tiskopisi. Pri sestavljanji so mi prijazno pomagali sosebno gospoda profesorja Janko Košan v Mariboru in Gustav Novak v Gorici, potem gospodje dr. Ahn in Krunoslav Rojnik v Gradcu, profesor dr. Sket v Celovcu, profesor A. Kosi v Celju ter gospod Gašpar Križnik v Motniku. Vsem izrekam na tem mestu svojo zahvalnost. Jednako zahvaljujem gospode predstojnike onih tiskarnic in knjižaren, ki so se potrudili sèstaviti zapisnik tiskovin, obelodanjenih v njih tiskarnicah ali knjižarnicah.

I. Časopisi.

Amerikanski Slovenec. Tower Minn. Letnik IV. 1895. Urednik in založnik V. Rev. Jos. J. Buh. Tower Minn. Folio. (Izhaja vsak petek.)

Angeljček. Otrokom prijatelj, učitelj in voditelj. Priloga »Vrtcu«. Ljubljana. IV. tečaj. Odgovorni urednik Ant. Kržič. Tiska Katoliška tiskarna v Ljubljani. m. 8°.

Cerkveni Glasbenik. Organ Cecilijinega društva v Ljubljani. (Izhaja po enkrat na mesec.) Letnik XVIII. 1895. Odgovorni urednik Janez Gnjezda. Odgovorni urednik

glasbene priloge Anton Foester. Zalaga Cecilijino društvo. Tiska R. Milic. vel. 8°.

Cvetje z vertov sv. Frančiška. Časopis za verno slovensko ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška. Štirinajsti tečaj. Vredil in izdal P. Stanislav Škrabec, mašnik pervega reda sv. Frančiška na Kostanjevici. V Gorici. Hilarijanska tiskarna. 1895. 8°. 384 str. Izhaja v nedoločenih obrokih. 12 zvezkov. (Na platnicah nadaljuje o. St. Škrabec: »Nekoliko slovenske slovnice za poskušnjo«.)

Delavec. List za interese slovenskega delavskega ljudstva. Izhaja po dvakrat na mesec. III. leto. Na Dunaji. Izdajatelj in odgovorni urednik: A. Drofenik. Tiskarna Friderik Martinek na Dunaji. Folio.

Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino Štajersko. V Gradci, leto 1895. Tiska Leykam v Gradci. (Izhaja v nedoločenih obrokih. Slov. in nemško.) 4°.

Deželni zakonik za vojvodino Kranjsko. XXXV. tečaj. Leto 1895. Tiskala Klein in Comp. v Ljubljani. vel. 4°. (Slov. in nemško.)

Dolenjske Novice. Izhajajo 1. in 15. vsacega meseca. V Novem mestu. XII. letnik. 1895. Novomesto. Odgovorni urednik Josip Benkovič. Izdajatelj, založnik in tiskar J. Krajec. m. 4°.

Dom in svet. Ilustrovan list za leposlovje in znanstvo. Uredil Frančišek P. Lampé, doktor bogoslovja in modroslovja, profesor bogoslovja. VIII. letnik. V Ljubljani. Založilo uredništvo. Tiskala Katoliška tiskarna v Ljubljani, 1895. vel. 8°.

Domoljub. Slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Izhaja vsak prvi in tretji četrtek meseca. V Ljubljani. 1895. Letnik VIII. Izdajatelj dr. Ivan Janežič. Odgovorni urednik A. Kalan. Tiska Katoliška tiskarna. vel. 4°.

Domovina. V Celji. Leto V. Izhaja 5., 15. in 25. dne vsakega meseca. Izdajatelj in urednik Drag. Hribar. Tiskal Drag. Hribar v Celji. Fol.

Državni zakonik za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane. XLIV. tečaj, leto 1895. Založnik c. kr. dvorska in državna tiskarnica na Dunaju. Izhaja v nedoločenih obrokih. 4°.

Duhovni pastir. S sodelovanjem več duhovnikov urejuje Anton Kržič. V Ljubljani. 1895. Založba Katoliške bukvarne. Tisek Katoliške tiskarne. 8°. (12 zvezkov.)

Edinost. Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko. Tečaj XX. 1895. Lastnik konsorcij lista »Edinost«. Izdavatelj in odgovorni urednik: Fran Godnik. Tiskarna Dolenc v Trstu. Izhaja po trikrat na teden, ob torkih, četvrtkih, sobotah. Folio.

Glas Naroda. List slovenskih delavcev v Ameriki. New York. Leto IV. 1895. Izdajatelj in urednik F. Sakser.

Glasnik. Izhaja vsak 2. in 4. četrtek v mesecu. V Ljubljani. 1895. Izdajatelj in odgovorni urednik Fr. Ziller. Tiska Katoliška tiskarna. 4°.

Goriški vestnik. List za narodno gospodarstvo, obrt in trgovino. Izhaja vsaki drugi in zadnji četrtek v mesecu. V Gorici. 1895. Tečaj II. (Izdajatelj in odgovorni urednik m. Obizzi. Tisk prve slov. tiskarne A. m. Obizzija v Gorici.)

Gospodarski glasnik za Štajarsko. Glasilo za kmetijstvo in deželno kulturo. Izdaje c. kr. kmetijska družba štajerska. Nemški ureduje generalni tajnik ces. svetovalec Friderik Müller. Na slovensko prelaga nadučitelj Jožef Mešiček v Sevnici. Založila štaj. kmetijska družba. Tiska Leykam v Gradcu. 8°. Letniki 1892, 1893, 1894, 1895, 1896. Izhaja vsakih štirinajst dnij.

Gospodarski list. Glasilo c. kr. kmetijskega društva v Gorici. Ureduje Ernest Klavžar.[1]) Izhaja vsaki mesec enkrat na celi poli. V Gorici. XIV. 1895. Zalaga c. kr. kmetijsko društvo. Tiska Paternolli. (Priloga »Soči«.)

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar. Letnik V. (6 sešitkov.) V Ljubljani. 1896. Izdaje in zalaga Muzejsko društvo za Kranjsko. Natisnil A. Klein & Comp. m. 8°.

Jugoslovanski stenograf in glasnik. Urednik in izdajatelj Anton Bezenšek. VI. leto. Plovdiv. Izhaja desetkrat na leto. Tiska Dragotin Hribar v Celji. 8°.

Kmetovalec. Ilustrovan gospodarski list. Uradno glasilo c. kr. kmetijske družbe vojvodine Kranjske. Urejuje Gustav

[1]) E. Klavžar je bil urednik tudi 1894. leta.

Pirc, družbeni tajnik. V Ljubljani. 1895. Leto XII. 4°. Izhaja 15. in zadnji dan v mesecu. Založba c. kr. kmet. družbe kranjske. Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani.

Krščanski detoljub List za krščansko vzgojo in rešitev mladine. Izhaja štirikrat na leto. Vrejuje Anton Kržič. Ljubljana. 1895. Tisk Katoliške tiskarne. Založba katoliškega društva detoljubov. 16°. 124 str.

Ljubljanski škofijski list. Laibacher Diöcesanblatt. 1896. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Pogačar. Tiska Katoliška tiskarna. 4°.

Ljubljanski Zvon. Leposloven in znanstven list. Uredil prof. Viktor Bežek. XV. leto. 1895. V Ljubljani. Tisk Národne tiskarne. (Izhaja po jeden pot na mesec v zvezkih.) vel. 8°.

Mir. Izhaja 10. 20. in 30. dan vsakega meseca. V Celovcu. Leto XIV. Lastnik in izdajatelj Gregor Einspieler, župnik v Podkloštru. Odgovorni urednik Ivan Teršelič. Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. Fol.

Novice gospodarske, obrtniške in národne. Izhajajo vsak petek. V Ljubljani. 1895. Tečaj LIII. Odgovorni urednik Avgust Pucihar. Tisk in založba: J. Blasnikovi nasledniki. 4°.

Planinski Vestnik. Glasilo »Slovenskega planinskega društva« v Ljubljani. Leto I. V Ljubljani. Odgovorni urednik Jos. Hauptman. Izdaja in zalaga »Slov. plan. društvo«. — Tiska A. Klein & Comp. v Ljubljani.

Popotnik. Glasilo zaveze slov. učiteljskih društev. (Izhaja 10. in 25. dne vsacega meseca). Izdajatelj in urednik M. J. Nerát, nadučitelj. V Mariboru. Tečaj XVI. 8°. Lastnik in založnik Zaveza. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru.

Primorec. (Izhaja vsak drugi torek.) Tečaj III. 1895. Folio. V Gorici. Izdajatelj in odgovorni urednik Andrej Gabršček. Tiska Goriška tiskarna A. Gabršček v Gorici.

Primorski list. Podučljiv list za slovensko ljudstvo na Primorskem. Tečaj III. Izhaja vsak prvi, drugi in četrti četrtek v mesecu. Odgovorni urednik in izdajatelj J. Marušič. Tiska hilarijanska tiskarna v Gorici. Folio.

Rimski Katolik. Sedmi tečaj. Vrejeval in izdajal dr. Anton Mahnič, profesor bogoslovja v Gorici. Hilarijanska tiskarna. 1895. 8°. (Izhaja v zvezkih vsak tretji mesec.)

Rodoljub. Glasilo slovenskega društva v Ljubljani. Izhaja 1. in 3. soboto vsakega meseca. V Ljubljani 1895. V. leto. Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar. Lastnina in tisk Národne tiskarne v Ljubljani. 4°.

Sloga. V Gorici. Tečaj III. (Izhaja vsak prvi, tretji in četrti četrtek meseca. Folio. Izdajatelj in odgovorni urednik Anton m. Obizzi. Tiska prva slovenska tiskarna A. m. Obizzi v Gorici. Štev. 1 do 10.

Slovanska knjižnica. Urejuje in izdaja Andr. Gabršček. V Gorici. Snopič 32. do 45. Majhni 8°.

Slovanski svet. Izdajatelj, lastnik in odgovorni urednik: Fran Podgornik. Letnik VIII. 1895. Na Dunaju. Tisk tiskarne J. N. Vernay. 4°. (Izhaja vsak petek.)

Slovenec. Političen list za slov. narod. Izhaja vsak dan izvzemši nedelje in praznike. V Ljubljani. Letnik XXIII. Izdajatelj dr. Ivan Janežič. Odgovorni vrednik Ivan Rakovec. Tisk Katoliške tiskarne v Ljubljani. Folio.

Slovenski gospodar. List ljudstvu v poduk in zabavo. (Izhaja vsak četrtek.) V Mariboru. 1894. Tečaj XXIX. Izdajatelj in založnik Kat. tiskovno društvo. Odgovorni urednik B. Ferk. Tisk tiskarne sv. Cirila.

Slovenski národ. Izhaja vsak dan izimši nedelje in praznike. Ljubljana. XXVIII. leto. 1894. Izdajatelj in odgovorni urednik Josip Nolli. Lastnina in tisk Národne tiskarne. Folio.

Slovenski pravnik. Izdaja društvo ‚Pravnik' v Ljubljani. Odgovorna urednika dr. Maks Pirc in dr. Viktor Supan. XI. leto. 1895. V Ljubljani. Natisnila Národna tiskarna. 8°. (Izhaja 15. dne vsacega meseca.)

Soča. (Izhaja vsak petek o poldne.) Izdaja za mesto Gorico in za deželo. Tečaj XXV. 1895. Folio. V Gorici. Izdajatelj in odgovorni urednik Andrej Gabršček. Tiska »Goriška tiskarna A. Gabršček« v Gorici.

Štajerski kmet. Svetovalec kmetom v političnih in gospodarskih zadevah. V Mariboru. 1895. Tečaj II. 4°. Izhaja drugo nedeljo vsakega meseca. Izdajatelj, založnik in tiskar L. Kralik v Mariboru. Odgovorni urednik E. Hinterholzer st.

Učiteljski tovariš. Glasilo slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani. Petintrideseto leto. 1895. Urejuje Jakob Dimnik,

učitelj v Ljubljani. V Ljubljani. Izdavatelj in lastnik Slov. učiteljsko društvo v Ljubljani. Tisek R. Miličeve tiskarne v Ljubljani. 8°. (Izhaja dvakrat na mesec.)

Vrtec. Časopis s podobami za slov. mladino. Štiriindvajseti tečaj. 1894. V Ljubljani. (Izhaja 1. dne vsacega meseca. Izdajatelj, založnik in urednik Ant. Kržič. Natisnila Kat. tiskarna v Ljubljani. 8°.

Zakonik in ukaznik za avstrijsko-ilirsko Primorje. Tečaj 1895. V Trstu. Tiskarnica avstrijskega Lloyda. 4°. (Izhaja v nedoločenih obrokih.)

Zgodnja Danica. Katolišk cerkven list. (Danica izhaja vsak petek.) V Ljubljani. 1895. Tečaj XLVIII. Odgovorni vrednik Luka Jeran. Tiskarji in založniki Jožef Blasnikovi nasledniki v Ljubljani. 4°.

Zgodovinski zbornik. Priloga ljubljanskemu škofijskemu listu. Izhaja v nedoločenih obrokih. Osmo leto. 1894. Izdajatelj in odgovorni urednik Martin Pogačar. Tiska Katoliška tiskarna v Ljubljani. 4°.

Zora. Glasilo slovenskega katoliškega dijaštva. Ureduje in izdaja Frančišek Pavletič. Prvi letnik. Na Dunaju. Tiskarna Austria, Franz Doll. 1895. v. 8°.

Slovenski tiskane sèstavke prinašajo tudi nekteri hrvaški strokovni časopisi.

II. Zborniki.

Dejanje svetega detinstva. V poduk malim in odraščenim. Zvezek XV. Z dovoljenjem prečastitega knezoškofijstva ljubljanskega. V Ljubljani. 1895. Samozaložba. Natisnila Katoliška Tiskarna. 24°. 79 str.

Ilustrovani narodni koledar za prestopno leto 1896. Leto VIII. Uredil in izdal Dragotin Hribar. 8°. 182 str.

(Razven koledarja ima članke pesniške, pripovedne in znanstvene vsebine.)

Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. Urejuje Anton Koblar. Letnik IV. V Ljubljani. 1894. Izdaja in zalaga Muzejsko društvo za Kranjsko. Tiskala Ign. pl. Kleinmayer in F. Bamberg. (Izhaja v zvezkih po šestkrat na leto.) Glej I.

Ant. Knezova knjižnica. Zbirka zabavnih in poučnih spisov. Izdaje ‚Slovenska Matica'. II. zvezek. Uredil Fr. Levec. V Ljubljani. 1895. Tisk ‚Národne tiskarne'. 8°. 218 str.

Vsebina: Ivan Gorec: Gorski potoki. Povest. — Pavlina Pajkova: Planinska idila. Povest. — Fr. Levec: Matija Valjavec. Životopis.

Knjižnica za mladino Izdaja »Zveza slovenskih učiteljskih društev«. Urednik Andrej Gabršček. V Gorici. 1895. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 12 snopičev. Glej VII. *c.*

Levstikovi zbrani spisi. Glej VIII.

Letopis Slovenske Matice za leto 1895. Uredil Anton Bartel. Založila in izdala Slovenska Matica. V Ljubljani. Natisnila Narodna tiskarna. 1895. 8°. 386 str.

Vsebina: L. Pintar: Slovarski in besedoslovni paberki. Ivan Steklasa. Jurij Lenkovič. Jož. Apih. Ustanovitev národne šole na Slovenskem. (Drugi del.) dr. V. Oblak. Drobiž iz starejše književnosti slovenske. dr. K. Štrekelj. Neizdana Vodnikova pesem. R. Perušek. Biblijografija slovenska. E. Lah. Letopis ‚Slovenske Matice'.

Zbrani spisi Pavline Pajkove. Glej XVII.

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. (Glej VII. *c.*)

Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo. Zbral in uredil Andrej Kalan, urednik »Domoljuba«. VIII. zv. 1894. (Glej XIX.)

Spisi Krištofa Šmida. Glej XVII.

Slovanska knjižnica. Urejuje in izdaja Andr. Gabršček. V Gorici. Snopič 32—45. 12°. Glej XVII.

Slovenske večernice. 49. zv. Glej XIX.

Slovenska Talija. Zbirka dramatičnih del in iger. Na svetlo daje Dramatično društvo v Ljubljani. 60. vezek. — Afričanka. — Puščavnikov zvonček. — Janko in Metka. — Glej XVII.

Zabavna knjižnica za slov. mladino. Glej VII. *c.*

Zgodovinski zbornik. Glej I.

III. Teološka dela.

a) znanstveno-teološka dela.

Lampe Frančišek, dr. *Zgodbe sv. pisma.* Slovencem priredil in razložil dr. F. Lampe. I. del. Zgodbe starega zakona. Iz-

dala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. 1895. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. vel. 4°. Str. 97—224.

Lampe Frančišek, dr. *Zgodbe sv. pisma.* 1. snopič. Ponatisek. (Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. v. 4°. 96 str. — 1895.)

Novi zakon gospoda in zveličarja našega Jezusa Kristusa. Cveteri evangeliji, dejanja aposteljnov in list Rimljanom, Korinčanom in Galatom. Poleg grškega izvirnika. Na Dunaju. 1877. Založil A. Reichard in druž. m. 8°. str. 405.

P. Ladislav Hrovat. *Karmelska bratovščina sv. škapulirja.* Za Slovence po knjigah Serapion in Celinšek posnel P. L. H. V Novemmestu. 1895. Tiskal in založil J. Krajec. 16°. 46 str.

Kocjančič dr. Štefan. *Kristusovo življenje in smrt.* Ponatisek. I. dela 2. in 4. snopič in II. dela 1. snopič. m. 4°. 10 + 10 + 9 pol. (Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohorja v Celovcu. 1895. leta.)

Vodilo udov Tretjega Reda frančiškanskega, ki se imenuje svetovni. Lastnina tretjega Reda sv. Frančiška pri sv. Trojici v slov. Goricah. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. 24 str.

b) **Molitveniki ter pobožno-vzpodbudne knjige.**

Evharistična štacijonska pobožnost ali Križev pot o presvetem rešnjem telesu in druge spravne molitve za 40urno molitev in spravne pobožnosti itd. V Ljubljani. 1895. Natisnili J. Blasnika nasledniki. 16°. 32 str. (Založil M. Gerber.)

Grešnikov prijatelj. Tiskarna A. Pajevića v Novom Sadu. 8°. 32 stranij. (Cena 5 krajcerjev. 30 knjižic franko en goldinar, lastna zaloga dr. Č., naročiti se zamore pri P. Gradischefsky v Budapest Alkotmánygasse, 15. in pri Baronu Bolschwing, Graz, Burggasse 17. (Na platnicah 1. in 4. stran).

Čigon Karol. *Sveti angelj varh.* Molitvena knjiga za kristjansko mladino. Spisal K. Č., duhoven goriške nadškofije. V Gorici. 1894. Založil in tiskal J. Steinbrener v Winterbergu na Češkem. m. 16°. str. 252.

Kerčon Jožef. *Rafael ali nauki in molitve za odraslo mladino.* Spisal J. K., duhovni svetovalec. Drugi natis. Z dovo-

ljenjem prečastitega knezoškofijskega ordinarijata ljubljanskega. V Ljubljani. 1895. Založila Katoliška bukvarna. Tiskala Katoliška tiskarna. 24°. 350 str.

Lesar Anton. *Jezus Kristus devicam, svojim nevestam govori* ali *Enaintrideset najtehnejših resnic v premišljevanje zlasti o postu, o šmarnicah, pri duhovnih vajah in misijonih z mašnimi in drugimi molitvami* Tretji natis. Spisal A. L., profesor c. kr. velike realke v Ljubljani. V Ljubljani 1895. Založil in prodaja M. Gerber. 16°. 462 str.

Majar P. Hrisogon. *Sveta družina* ali *molitvenik v rabo občni bogoljubni družbi krščanskih družin na čast svete družine nazareške.* Obsega pojasnila in določila in vse navadne molitve. Z dovoljenjem prečast. škofijstva tržaško-koperskega v Trstu, 7. febr. 1895. — Spisal O. S. F. — Celje. 1895. Tiskal, založil in prodaja Drag. Hribar. 16°. 503 str.

P. H(risogon) M(ajar). *Mali duhovni zaklad* ali *kažipot pobožnemu katoliškemu kristjanu v pravo nebeško domovino.* Sestavljen iz drugih od visokočestitega ljubljanskega knezoškolijstva dovoljenih molitvenikov. Priredil P. H. M. Wimperk (1895). Tiskal in založil J. Steinbrener. m. 16°. str. 448.

P. Hrisogon (Majar). *Tolažba nebeška.* Katoliški molitvenik za vsakega kristjana, zlasti za postarne ljudi. Po raznih virih sestavil P. H. M., O. S. F. Založil Adam Hager v Aschachu 1892. m. 8°. str. 318. — In zopet novi natis v isti obliki 1895. l.

P. Hrisogon M(ajar). *Duhovno veselje.* Molitvenik za verne kristjane. P. H. M., O. S. F. v Ašahu ob Donavi. Založil A. Hager. Tiskal W. Blanke. m. 16°. str. 391. (1895.) Brez letnice.

P. Hrisogon Majar. *Duhovno veselje.* Molitvenik za mladostne kristjane. P. H. M., O. S. F. Pomnoženo in zboljšano izdanje. 1893. Vimberk. Tiskal in založil J. Steinbrenner. m. 16°. str. 448.

Zlati križ ali *sv. križni pot za premišljevanje in molitev v pesniški obliki pomnožen z navadnimi molitvami in pesnimi.* Za priprosto ljudstvo in vse, ki imajo dobro voljo. Spisal J. F. M. (Josip Meglič, kurat v Istriji.) V Ljubljani 1893. Založil J. M. Tiskal R. Milic. 8°. 281 str.

(*Molitve.*) Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru l. 1895. 16°. 35 str. (brez naslova).

Pajek Jožef, dr. *Sveti Jožef*, rednik Jezusa Kristusa, sinú Božjega, ženin prečiste device Marije in varih svete katoliške cerkve. Spisal dr. J. P. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. Z dovoljenjem visokočast. krškega knezoškolijstva. 1895. — 32°. 380 str. Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Pridiga o priliki blagoslovljenja peterih novih zvonov za novo farno cerkev blažene Device Marije, matere milosti v Mariboru. Govorili premil. knez in škof lavantinski dr. Mihael Napotnik v začasni cerkvici oo. frančiškanov na devetnajsto pobinkoštno nedeljo 13. oktobra 1895. V Mariboru 1895. Založila družba za zidanje frančiškanske predmestne župnijske cerkve. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 8°. 14 str.

J. P. Toussaint. *Mati prečudna.* Šmarnice. Sèstavil J. P. T., duhovnik luksemburške šolije. S pisateljevim dovoljenjem poslovenil Viktor Steska. Ljubljana 1895. Založil V. Steska. Tisk Katoliške tiskarne. 24°. 233 str.

Volčič Janez. *Marija zgodnja Danica, mati milosti Božje.* Molitvene bukve Marijinim častivcem po 18. natisu iz nemškega poslovenil J. V., duhoven ljubljanske škofije. Z dovoljenjem prečast. Ljubljanskega knezoškofijstva. Malo izdaje (!). V Ljubljani. Založil Matija Gerber. Tisk. W. Blanke v Ptuji. 1895. 32°. 478 str.

Sveta ura. Popolna molitvena knjiga za pobožne Slovence ali kažipot pobožnemu katoliškemu kristjanu v pravo nebeško domovino. Vimberk. Natisnil in založil J. Steinbrener. (1895. Brez letnice.) 16°. str. 384.

Večna molitev pred Jezusom v zakramentu ljubezni. Po tretjem natisu nemške knjige P. J. Walserja OSB. priredili za slovensko ljudstvo ljubljanski bogoslovci. Z dovoljenjem visokočastitega ljubljanskega knezoškofijstva. V Ljubljani. 1895. Založil J. Flis. Tisk Katoliške tiskarne. 16°. 624 str.

Zakáj naj berem sv. pismo? m. 8°. 4 str. Na Dunaji. Založila Prva zaloga krščanskih spisov. Elisabethstrasse 6. Natisnil Adolf Holzhausen na Dunaji.

Pastirski list krškega škofa. Postni past. list. 4°. 1 pola. — Drugi pastirski list. 4°. $^3/_4$ pole.

Postni pastirski list Mihaela, kneza in škofa Lavantinskega. V Mariboru dné 20. januvarija 1895. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 4°. 15 str.

Pastirski list knezoškofa ljubljanskega. 4°. (Tiskala Kat. tiskarna v Ljubljani.) 1895. (O ljubljanskem potresu. — Postni pastirski list.) 1895. — 4°.

(*Pastirski list.*) Alojzij, po božji in apostolskega sedeža milosti knez-nadškof Goriški, častiti duhovščini in vernikom svoje nadškofije. V Gorici, dne 3. februvarja 1895. Izdala in natisnila »Hilarijanska tisk. v Gorici«. 1½ pole.

Cvetje z vrtov sv. Frančiška. Glej I.

Duhovni pastir. Glej I.

Rimski Katolik. Glej I.

Zgodnja Danica. Glej I.

IV. Dela, spadajoča v krog pravnega in državnega znanstva, politike, národne ekonomije.

Bleiweis-Trsteniški dr. Karl vitez. *Shod zaupnih mož v Ljubljani. „Narodna stranka na Kranjskem".* Izdal dr. K. B.-T. Ponatis iz ‚Slovenskega Naroda'. V Ljubljani. Tiskala in založila ‚Narodna tiskarna'. 1895. 16°. 68 str.

Heinz dr. Fr. *Zbirka zakonov in ukazov o ljudskem šolstvu na Kranjskem.* Izdal po naročilu c. kr. deželnega šolskega sveta za Kranjsko dr. Fr. H., c. kr. okrajni komisar. (slov. in nemški.) — Druck und Verlag von Ig. v. Kleinmayr und Fedor Bamberg. 8°. 790 str.

Kupljen Anton. *Odlomki iz narodnega gospodarstva.* Spisal A. K. Čisti dohodek je namenjen družbi sv. Cirila in Metodija. V Ljubljani. 1895. Samozaložba. Tisek Miličeve tiskarne. v. 8°. 63 str.

Lapajne Iv. *Navod o osnovanji in poslovanji slov. posojilnic.* Spisal J. L., šolski ravnatelj v Krškem. V Celji. 1895. Založil pisatelj. Tiskal D. Hribar v Celji. 8°. 120 str.

Orešek Josip. *Abecedno in stvarno urejeni register k deželnim zakonikom za vojvodino Kranjsko.* Sèstavil J. O., c. kr. okrajni komisar. V Ljubljani. Založil Jan. Giontini. Tisk R. Miličeve tiskarne. 1895. 8°. 32 str.

Slovenskim kmetom v poduk in prevdarek. Poleg dra. Ingwerja za Slovence priredil M. T. Cena 12 kr. 1895. Založil in

prodaja Rok Drofenik v Celji. Tiskal J. Rakusch v Celji. 31 str. 8°.

Socijalni demokratje, novi kmečki prijatelji. Kmečko vprašanje zlasti z ozirom na knjižico ‚Slovenskim kmetom v poduk in prevdarek'. Ponatisek iz ‚Slovenskega Gospodarja'. Maribor. 1895. Založila in tiskala tiskarna sv. Cirila. m. 8°. 31 str.

Sovrán J. *Črne bukve kmečkega stanu.* Jedro kmečkega vprašanja. Ponatis iz ‚Slovenca'. V Ljubljani. Samozaložba. Tisek Katol. tiskarne. 1895. m. 8°. 265 str.

Tavčar Ivan, dr. *Slovenski pravnik.* I. snopič. Ponatisek. 8°. 160 str. (1895. Natisnila tiskarnica družbe sv. Mohorja v Celovcu.)

Letopis slovenskih posojilnic. 1894. Sestavil po naročilu načelstva »Zveze slov. posojilnic« Ivan Lapajne, šolski ravnatelj v Krškem. Celje, 1895. Izdalo in založilo načelstvo »Zveze slov. posojilnic«, tiskal Dragotin Hribar v Celji. 4°. 54 str.

Nova obrtnijska postava iz leta 1883., obsegajoča ukaze zastran izvršbe, pravila za družbe, za pomagaške zbore, za bolniške dnarnice in za razsodnike. Obče razumljivo sestavljena od Jos. Jurik. Cena 25 novč. V Mariboru. 1884. Tisk J. Leona v Mariboru. 8°. 48 str.

Politični listi: Amerikanski Slovenec, Delavec, Dolenjske Novice, Domoljub, Domovina, Edinost, Glas Naroda, Glasnik, Mir, Novice, Primorec, Primorski list, Rodoljub, Sloga, Slovanski svet, Slovenec, Slovenski gospodar, Slovenski národ, Soča.

Pravoslovni list: Pravnik.

Zakonarski listi: Deželni zakonik in ukazni list za vojvodino štajersko, Deželni zakonik za vojvodino kranjsko. Državni zakonik, Zakonik in ukaznik za avstr.-ilirsko Primorje. Glej I.

V. Medicinska dela.

VI. Filozofska dela.

Rimski Katolik. Glej I.

VII. Pedagoška dela.

a) teoretsko-pedagoške knjige:

Dimnik Jakob. *Domača vzgoja.* Slovenskim materam, vzgojiteljicam in učiteljicam, vzgojiteljem in učiteljem, po najboljših virih spisal J. D., učitelj v Ljubljani. Čisti dohodek je namenjen društvu za zgradbo učiteljskega konvikta v Ljubljani. V Ljubljani. Tiskarna Rud. Miličeva. 1895. 8°. 142 str.

b) šolski učbeniki.

Praprotnik Andrej. *Abecednik za slovenske ljudske šole.* Sèstavil A. P., nadučitelj in ravnatelj I. mestni peterorazredni deški ljudski šoli v Ljubljani. Tretji natis i. t. d. V Ljubljani. 1895. Založil ter prodaja Matija Gerber, bukvovez. 8°. 78 stranij. Natisnil Henrik Mercy v Pragi.

Četrto berilo za občne ljudske in nadaljevalne šole. (S podobo našega svetlega cesarja.) Sèstavil Peter Končnik. Tiskano brez premene, kakor leta 1893. Velja vezano 1 Kr. 20 h. Na Dunaji. V cesarski kraljevski zalogi šolskih knjig. 1895. 8°. 303 str. Natisnil Karol Gorišek na Dunaji.

c) knjige za mladino.

Cerkvene pesmi. V porabo šolski mladini. (Ponatis iz ‚Cecilije'.) (V Novem mestu. 1895.) Založil, tiskal in prodaja J. Krajec v Novem mestu. 32°. 26 str.

Dejanje sv. detinstva. Glej II.

Kosi Anton. *Zabavna knjižnica za slovensko mladino.* Urejuje in izdaja Anton Kosi, učitelj v Središči. IV. zvezek. V Ljubljani. 1895. Samozaložba. Natisnila Katol. tiskarna. 12°. 48 str.

Pomladni glasi, posvečeni slovenski mladini. 5. zvezek. Uredil in založil Frančišek Finžgar. V Ljubljani. 1895. Tiskala Katoliška tiskarna. m. 8°.

Stritar Jožef. *Pod lipo.* Knjiga za mladino s podobami. Spisal J. S. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1895. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 12° 190 str.

Dva brata. Povest za dečke od 12—15 let, nagradena po prof. Antonu Bezenšeku. Na podlagi italijanskega izvir-

nika spisal Dušan Mladinski. — *Milosrčna Zorana.* Povest za deklice v dobi 10—12 let. Nemški spisal Franz Frisch; prosto posl. Janko Leban, nadučitelj v Begunjah nad Cerknico. (Knjižnica za mladino. Snopič 1. V Gorici. 1885. m. 8°. 99 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Veselje in žalost. Povest za dečke v dobi 12. do 14. leta. Nemški spisal Franz Frisch. Prosto poslov. Janko Leban, nadučitelj v Begunjah nad Cerknico. m. 8°. 111 str. (Knjižnica za mladino. Snopič 2. 1895. Tisk. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček. V Gorici.)

Petdeset basnij za otroke. Zložil M. Hey. Poslovenil Anton Funtek. — *Iz mladih dnij.* Zložil Anton Funtek. (Knjižnica za mladino. Snopič 3. V Gorici. 1895. m. 8°. 94 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Dragoljubci. Zbirka pripovedek, pravljic, basnij, smešnic itd. Iz raznih jezikov zbral in priredil Podravski. (Knjižnica za mladino. Snopič 4. V Gorici. 1895. m. 8°. 94 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Šest povestic: *Dva sveta večera.* Češki spisal Frančišek Hrnčiř. Poslovenil V. P. — *Sneženi plaz v Alpah.* Češki spisal Frančišek Hernčiř. Poslov. V. P. — *Milutin Vidovič.* Spisal Frančišek Frisch. Poslovenil Janko Leban. — *Rejenček Stepanek.* Po nemškem posnela Ljutomerska. — *Babičina povest.* Po nemškem posnela Ljutomerska. — *Nekdanja jezerska naselbina pri Ljubljani.* Češki spisal Klement Čermak. Poslovenil S. G. ml. (Knjižnica za mladino. Snopič 5. V Gorici 1895. m. 8°. 96 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Pripovedke: *Dedov srd.* Češki spisala Eliška Krasnohorská (Henrijeta Pehová). Poslovenil S. G. ml. — *Tri rože.* (Pravljica). Spisala Bogomila Klemšová. Poslovenil Simon Pomolov. — *Marjetica in kopriva.* (Ne veruj prilizevalcu). Češki spisala Eliška Krasnohorská (Henrijeta Pehová.) Posl. S. G. ml. — *Kraljevič Častiboj.* (Pravljica). Spisala Bogomila Klimšova. Posl. Simon Pomolov. — *Dediči.* Pravljica. Spisala Bogomila Klimšová. Posl. Simon Pomolov. — *Mlinar in veter.* Pravljica. Spisala Bogomila Klimšová. Poslovenil Simon Pomolov. — *Kakoršno posojilo tako vračilo.* Za slovensko mladino priredil Št. Žaleski. (Knjižnica za mladino. Snopič 6—7. V Gorici 1895. m. 8°. 159 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Antona, Martina Slomšeka spisi, zbrani za mladino. Urejuje in izdaja Slomškov odsek »Zaveze slovenskih učiteljskih društev«. I. Pesmi. 1. Snopič za srednjo stopnjo. Zbral in uredil dr. Janko Bezjak. (Knjižnica za mladino. Snopič 8. V Gorici 1895. m. 8°. 77 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Plemenitá srca. Povest. za mladino. Češki spisal Karol J. Zákoucký. Poslov. S. G. ml. (Knjižnica za mladino. Snopič 9. V Gorici 1895. m. 8°. 103 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Antona, Martina Slomšeka spisi, zbrani za mladino. Urejuje in izdaja Slomškov odsek »Zaveze slovenskih učiteljskih društev«. I. Pesmi. 2. Snopič za višjo stopnjo. Zbral in uredil dr. Janko Bezjak. (Knjižnica za mladino. Snopič 10—11. V Gorici 1895. m. 8°. 187 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Hudoben tovariš. Povest za mladino. Srbski spisal Peter Despotović. Poslovenil S. G. — *Zmrzle solze na cvetkah Marije Antoinette, francoske kraljice.* Spisal Chambrier. Poslovenila Ljutomerska. (Knjižnica za mladino. Snopič 12. V Gorici. 1895. m. 8°. 83 str. Tisk. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Pedagoški listi: Angeljček, Krščanski detoljub, Popotnik, Učiteljski tovariš, Vrtec (Glej I.)

VIII. Filološka dela in spisi iz književne zgodovine.

Angleščina brez učitelja. Pomočna knjiga za izseljence. S podobami vseh kovinskih denarjev Zjedinjenih držav Severne Amerike v pravi velikosti. Ponatisek prepovedan. V Ljubljani. 1895. Založil in prodaja Jos. Paulin v Ljubljani. Tiskal Dragotin Hribar v Celji. m. 8°.

Glaser dr. Karol. *Zgodovina slovenskega slovstva.* II. zvezek. Od francoske revolucije do 1848. l. Spisal dr. K. G., profesor pri c. kr. drž. gimnaziji v Trstu. Založila Slovenska Matica. Tiskala Katoliška tiskarna. 8°. str. 276.

Jeram Peter Jos. *Slovensko-angleška slovnica.* Spisal P. J. J. Založila in tiskala tiskarna »Amerikanskega Slovenca«. 1895. Tower. Minn. U. S. America. Ponatis ni dovoljen. 8°. 177 str.

Lamurskij M. A. *Čuvajmo svoje prastarine.* Zabeležil M. A. L. Trst. Tiskom i nakladoj Dolenčeve tiskarne 1895. (Ponatis iz Edinosti. m. 8°. 62 str.)

Levstikovi zbrani spisi. Uredil Frančišek Levec. V. zvezek. Proza III. Vsebina: Kritike in polemike II. del. Fran Levstik (s podobo). Izjava. Levstikovi spisi, ki niso tiskani v tej zbirki. Tolmač. Kazalo. Ljubljana. Ig. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1895. 8°. 364 str.

Pleteršnik Maks. *Slovensko-nemški slovar.* Izdan na stroške rajnega knezoškofa ljubljanskega Antona Alojzija Wolfa. Uredil M. P. 17.—23. sešitek. V Ljubljani. Založilo in na svetlo dalo knezoškofijstvo. Tiskala Katoliška tiskarna. vel. 8°. (Vsak zvezek šteje 80 stranij.)

Letopis Matice Slovenske. Glej II.

IX. Zgodovinska dela, životopisi, spominske knjige.

Cestnik A. *V spomin Mihaelu Srncu po domače Maroltu.* Ponatisek iz Slovenskega Gospodarja. 1895. 8°. 7 str.

Križanič dr. J. *Cerkvena zgodovina.* II. del 8°. 14¾ pol. Ponatisek. (1895. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.)

Križanič prof. dr. Ivan. — *Monsignore Fran Kosar,* hišni prelat svetega očeta, knezoškofijski konzistorijalni svetovalec, infulirani stolni dekan Lavantinski. Opisal p. dr. I. K., kanonik senior Lavantinski. V Mariboru. 1895. Tiskala tiskarna sv. Cirila v Mariboru. Založil pisatelj. 8°. 120 str. (Ponatis iz Slov. Gospodarja).

Marinko dr. J. *Božji grob pri Grmu poleg Novega mesta.* v 8°. 16 str. (Jahresbericht des k. k. Obergymnasiums in Rudolfswert za leto 1894/5.)

A. Marušič. *Epizoda iz kulturne zgodovine goriške ali koščck zgodovine goriškega c. kr. gimnazija.* Spisal A. M. (častni kanonik prvostolnega kapiteljna goriškega, knezo-nadškofijski konsistorijski svetovalec in viši šolski nadzornik za verouk. Lastnik častnega križa »Pro Ecclesia et Pontifice«, ud c. kr. deželnega šolskega sveta, gimnazijski veroučitelj v p., c. kr. profesor). V Gorici. Nat. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1895. 15 str.

Orožen Ignacij. *Kačičev-Orožnov rod.* Spisal J. O., stolni prošt v Mariboru. 1895. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru.

V. 8°. 40 str. (S tremi podobami: Ignacij Orožen in Marija Ramšakova, Ig. Orožen, stolni prošt. Na koncu rodovnik Kačič-Orožnovega rodú.

Pellico Silvio. *Moje ječe.* Italijanski spisal S. P. Poslovenil F. Guzelj. Ponatis iz ‚Slovenca'. V Ljubljani. Samozaložba. Tiskala Katoliška tiskarna. 1895. 8°. 247 str.

Slekovec Matej. *Polidor pl. Montagnana.* Življenjepisna črtica. Spisal M. S., župnik pri Sv. Marku niže Ptuja. Ponatis iz Zgodovinskega zbornika. V Ljubljani. Založil pisatelj. Tisek Katoliške tiskarne. 1895. 8°. 18 str.

Šašl Martin. *Gospa Sveta* ..... spisal M. Š., dekan v Gospi sveti. 8°. 23 str. Tiskala tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu.

Voh Jernej. *Spomenica ob novi sv. meši, katero so častiti gospod Franc Hlastec služili v Konjicah.* Spisal J. V., nadžupnik. Konjice 1895. Založil nadžupnik konjiški. 12° 32 str. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru.

V spomin pokojnega Franca Tušarja. V Gorici. Tisk prve slov. tiskarne Ant. m. Obizzi. 1894. 12 str. 8°.

Začetek čudopolne podobe in romarske cerkve Matere Božje Marije na sv. Višarjih na zgornim Koroškem. 1887. Za dobiti pri Vincenciji Pufitsch v Beljaku. 8°. 16 str.

Zgodovinske črtice iz pokneženе grofije goriške in gradiške I. del. Spisal Simon Rutar, c. kr. profesor. — *Figura.* Povest. Ruski napisal Lěskov. Prevel Podravski. — *Iz križarskih bojev na Poljskem.* Poljski spisal Edvard Zorjan. Poslovenil Podravski. (Koledar za goriško nadškofijo. 1896. V Gorici. 8°. 127 str. Nat., izd. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1895.)

Letopis Matice slovenske. Glej II.

Zgodovinski zbornik. Glej I.

Izvestja Muz. društva. Glej II.

Sestavki v različnih knjigah in časopisih.

X. Starinarska dela.

XI. Geografska, potopisna, národopisna dela.

Slekovec Matej. *Vurberg.* Krajepisno-zgodovinska črtica. Spisal M. S., župnik sv. Marka niže Ptuja. (Ponatisk iz Slov. Gospodarja.) S podobo Vurberga. V Mariboru 1895. V zalogi pisatelja. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 8°. 40 str.

XII. Matematska in astronomska dela.

XIII. Prirodopisna, fizikalna, kemijska dela.

Cilenšek Martin. *Naše škodljive rastline v podobi in besedi.* Opisal M. C., profesor na deželni gimnaziji v Ptuju. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. IV. snopič. str. 449—624. 1895. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. 8°.

Izvestja muz. društva. Glej II.

Sestavki v raznih časopisih in knjigah.

XIV. Dela, spadajoča v krog trgovine, obrta, industrije, rudarstva, arhitekture.

Fabiani Maks, diplomirani arhitekt. *Poročilo k načrtu občne regulacije stolnega mesta Ljubljane.* Sèstavil M. F., d. a. Dunaj 1895. 8°. 12 str. (Katoliška tiskarna.)

Haymerle dr. Frančišek vitez. *Životopisni obrazi iz obsega obrta, umetnosti in industrije.* Izdal dr. F. v. H. Preložil A. Funtek. V Ljubljani. Natisnila in založila Ign. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 1895. II + 99 str. 8°.

Kunc Matija. *Krojni vzorci za otroška oblačila.* Navód za prikrojevanje oblačil za deklice in dečke v starosti 1. do 12. leta. Z izvirninimi podobami, tabelami in merili in s preglednico za preneševalna merila. Ljubljana. Samozaložba. Tisk Narodne tiskarne. 1895. v. 8°. 16 str.

Kunc Matija. *Krojni vzorci za perilna oblačila* Navod za prikrojevanje ženskega, moškega in otroškega perila. Z izvirnimi podobami, tabelami in merili in s preglednico za preneševalna merila. Ljubljana. Samozaložba. Tisk Narodne tiskarne. 1895. 20 str. 8°.

XV. Dela, katerim je predmet ratarstvo, živinarstvo, sadjarstvo, domače gospodarstvo.

Černe Jernej. *Umno čebelarstvo.* Spisal J. Č. S 47 podobami. V Ljubljani 1895. Založila c. kr. kmetijska družba kranjska. Natisnili J. Blasnika nasledniki. 8°. 70 str.

Dular Franjo. *Umna živinoreja.* Slovenskim gospodarjem v pouk popisal F. D., okrožni živinozdravnik. II. knjiga. O pasmah in umni reji domače živine. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. 1895. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 8°. 205 str.

Gabere Simon. *Gospodarske izkušnje sadjerejske, zlasti vinogradniške.* Spisal S. G., župnik framski. S šestimi podami. V Mariboru. 1895. V zalogi pisatelja. Tiskala tiskarna sv. Cirila. 8°. 74 str.

Gospodarski listi: Dolenjske novice, Goriški vestnik, Gospodarski list, Kmetovalec, Novice, Obrtnik, Slovenski gospodar, Gospodarski glasnik. Glej I.

XVI. Vojaške knjige.

XVII. Leposlovna dela.

Dostojevskij. Th. M. *Bele noči.* Sentimentalen roman. (Iz spominov sanjalca). Ruski spisal Th. M. D. Poslovenil J. J. Kogej. V Gorici. Tiskala, izdala in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1895. m. 8°. 72 str.

Lockroy in Cormon. *Puščavnikov zvonček.* Komična opera v treh dejanjih. Spisala L. in C. Uglasbil Aimé Maillart. Poslovenil E. Gangl. Izdalo in založilo Dramatično društvo v Ljubljani. V Ljubljani. Tisek J. Blasnika naslednikov. 12°. 92 str.

Zbrani spisi Pavline Pajkove. Drugi zvezek. V Celji. 1895 Tiskal, izdal, in založil Dragotin Hribar v Celji. 8°. 228 str. Kazalo: Roka in srce. Mačeha. Očetov tovariš. Pripovestnik v sili. (Povesti).

Scribe E. *Afričanka.* Opera v petih dejanjih. Spisal E. S. Uglasbil G. Meyerbeer. Poslovenil E. Gangl. Izdalo in založilo Dramatično društvo v Ljubljani. Natisnili J. Blasnikovi nasledniki. 1895. 12°. 85. str.

Štrekelj dr. K. *Slovenske narodne pesmi.* Uredil dr. K. Š. Izdala in založila Slovenska Matica. V Ljubljani. 1895. Natisnila tiskarnica R. Milica. 8°. 196 str.

Wette Adelaide. *Janko in Metka.* Bajna igra v treh slikah. Zložila A. W. Uglasbil Engelbert Humperding. Poslovenil M. Markič. Izdalo in založilo Dramatično društvo v Ljubljani. V Ljubljani. Natisnila ‚Narodna tiskarna'. 1895. 12°. 51 str.

Wiseman Kardinal. *Večna luč.* Angleški spisal K. W. Iz nemščine prevel V. Steska. Tisek Katoliške tiskarne. 16°. 52 str.

Zupančič Anton. *Fabijola ali cerkev v Katakombah.* Po kardinalu M. Wisemannu poslovenil A. Z. Drugi natisek. Izdalo in založilo Društvo sv. Mohorja v Celovcu. — V Celovcu. 1895. Natisnila tiskarna družbe sv. Mohorja. 8°. 224 str.

Šmid Krištof. *Sto povesti.* Glej XIX.

Šmid Krištof. *Najboljša dedščina.* Glej XIX.

Šmid Krištof. *Leseni križ.* Glej XIX.

Šmid Krištof. *Nedolžnost preganjana.* Glej XIX.

Kalan Andrej. *Povesti.* Glej XIX.

Robinzon. Glej XIX.

Večernice. Glej XIX.

Gardist. Češki spisal A. J. Poslovenil A. Benkovič. (Slovanska knjižnica. Snopič 33. V Gorici. 1895. 12°. 78 str. Tiska in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Alba. O nepravem času. Iz bosniškega narodnega življenja. Spisala Milena Mrazovič. Poslovenila Minka V—č. — *Iz sela.* Spisal Ksaver-Šandor Gjalski; posl. Kosec. (Slovanska knjižnica. 34. snopič. V Gorici. 1895. 12°. 50 str. Tiska in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Gorjúpa naša kupa. Obrazek iz zgodovine nad-labskih Slovanov v 10. stoletju. Poljski: Lucijan Totomir (»Lubawa«). Priredil S. Tugomil. — *Kazančiči.* Povest iz življenja Bošnjakov. Hrvatski spisal Ivan Lepušič. Poslovenil Ivan Čestimir. (Slovanska knjižnica. Snopič 35. V Gorici 1895. 12°. 99 str. Tisk. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

V gradu in pod gradom. Pripovedka. Češki spisala Božena Nemčeva. Poslovenil Petrovič. (Slovanska knjižnica Snopič 36. V Gorici. 1895. 12°. 124 str. Tisk. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček.

Godčevska Lizika. Pripovedka. Češki spisal Vitezslav Hálek. Posl. Anonym. — *Olga Žilinska.* Slika iz borbe Slovakov za svoj narodni obstanek. Spisal Jan Janča. Poslovenil Pohorski. (Slovanska knjižnica. Snopič 37. V Gorici. 1895. 12°. 89 str. Tisk. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Izbrane pesmi. Zložil Anton Funtek. (Slovanska knjižnica Snopič 38—39. V Gorici. 1895. 12°. 160 str. Natisnila in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Materin blagoslov. Igra v treh dejanjih. Spisal Anton Klodič-Sabladoski. (Slovanska knjižnica. Snopič 40. V Gorici. 1895. 12°. 80 str. Natisnila in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Posavček. Slika iz življenja v polpretekli dobi. Spisal Anton Sušnik. (Slovanska knjižnica. Snopič 41. V Gorici. 1895. 12°. 83. str. Tisk. in zal. »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Smodin. Povest. Spisal Dobrávec. — *Za negotovimi težnjami.* Vaška povest. Slovaški spisala Ljudmila Podjavorinská. Poslovenil Anonym. (Slovanska knjižnica. Snopič 42 do 43. V Gorici. 1895. 12°. 176 str. Tiska in zalaga »Goriška tiskarna« A. Gabršček.)

Poezije. Zložil Josip Pagliaruzzi. (— Krilan. —) II. Izdal Anton Klodič-Sabladoski. (Slovanska knjižnica. Snopič 44—45. V Gorici. 1895. 12°. 150 str. Tisk. in zal. »Goriška tiskarna. A. Gabršček.)

Leposlovni listi: Dom in svet, Ljubljanski Zvon, Slovanska knjižnica. Glej I.

Zborniki: Ant. Knezova knjižnica, Slovenska Talija. Glej II.

Slovenske večernice Glej II.

Leposlovne sestavke prinašajo tudi različni časopisi, koledarji itd.

XVIII. Umetniška dela. (Glasbena, slikarska dela.)

Foerster Anton. *Teoretično-praktična pevska šola.* Izdaja za c. kr. učiteljske pripravnice. Spisal A. F. Ljubljana. Tiskal in založil Rudolf Milic. 1895. v. 8°. 110 str. (sl. in n.)

Glasbena Matica. Koncert dne 11. sušca 1895. l. Vodilo za razumevanje glavnih motivov simfonije in zborom besede. J. Blasnikovi nasledniki, Ljubljana.

Glasbena Matica. 1. Občutki. Moški zbor s samospevom za bariton, zložil Jakob Aljaž. 2. Pomlad in jesen. Moški četverospev, zložil in slavnemu ljubljanskemu četverospevu ‚Ilirija' (gg. Pavšek, Branke, Lileg in Dečman) posvetil Stanko Pirnat, 3. Kitica. Mešan četverospev, zložil Anton Foerster. Op. 43. 4. Žalost. Osmeroglasen mešan zbor, zložil Stanko Pirnat. — Založila in izdala ‚Glasbena Matica'. V Ljubljani 1895. Lastnina Glasbene Matice. Vsako pomnoževanje je po zakonu prepovedano. Natisnili Jos. Eberle in dr. na Dunaji VII. v. 8°. 15 str.

Hladnik Ign. *Ave.* Sedemnajst Marijinih pesem za mešan zbor, samospeve in spremljevanje orgelj. Zložil J. H. Op. 25. V Ljubljani. Založil skladatelj. Tisek J. Blasnikovih naslednikov. 4°. 16 str.

Hribar P. Angelik, *Slava Bogu.* Obhajilne pesmi. III. zvezek. V spomin sedemstoletnice rojstva sv. Antona Padovanskega (dne 15. avgusta leta 1895.). Za mešan zbor zložil in izdal P. A. H. V Ljubljani 1895. Založil samostan Ljubljanski. Tisek Katoliške tiskarne. v. 4°. 20 str.

Koželjski Fran. Sal. *Poduk v igranju na citrah.* Sèstavil Fr. S. K. I. zvezek. Založil L. Schwentner, knjigarna v Brežicah ob Savi.

Nedved Anton. *Pevskemu zboru Glasbene Matice.* Domu in ljubezni. Besede E. Ganglove. Za moški zbor in tenor-solo uglasbil A. N. V Ljubljani 1895. Založil skladatelj. Tisek R. Miličeve tiskarne. 3 str.

Pogačnik Janez. *Dvanajst Marijinih pesmij.* Za mešan zbor zložil in prečastitemu gospodu Frančišku Špendalu udano poklonil J. P. Op. 8. V Ljubljani 1895. Natisnila in založila Katoliška tiskarna. v. 4°. 12 str.

Štolcer Valentin, učitelj. *Venček cerkvenih pesmi za sveti božični čas.* Nabral in zložil Š. V., u. (Z dovoljenjem visokočastitega Lavantinskega knezoškofijstva.) Ljubljana. Založil Valentin Štolcer. Tisk J. Blasnika naslednikov. 1895. 12°. 32 str.

Štolcer Valentin, učitelj. *Napevi k ‚Venčeku cerkvenih pesmi za sveti božični čas'.* Nabral in zložil V. Š., učitelj. Založil

Valentin Štolcer. Natisnili J. Blasnika nasledniki v Ljubljani. Poševni 4°. 24 str.

Cerkveni glasbenik. Glej I.

Jugoslavjanski stenograf. Urednik i izdajatelj Anton Bezenšek. VI. leto. Plovdiv. Knjigarna Alojzija Bezenška. Tiskal Dragotin Hribar v Celji. 1895. 8°. (Po 10 številk na leto, s cirilico in latinico v slov., hrv., srb. in bolg. jeziku.) Glej I.

XIX. Knjige za prosti národ, spisi-prigodniki in knjige različne vsebine.

Kalan Andrej. *Povesti slovenskemu ljudstvu v poduk in zabavo.* Zbral in uredil A. K., urednik Domoljuba. Ponatis iz ‚Domoljuba'. VIII. zvezek. V Ljubljani. 1894. Založilo tiskovno društvo. Tisek Katoliške tiskarne. Glej II.

Robinzon. Povest za slovensko mladino. Sèstavljena po najboljših izdajah. V Ljubljani 1895. Založil J. Giontini. Tisek R. Miličeve tiskarne. 116 str. 8°.

Slovenske večernice za pouk in kratek čas. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovcu. Devetinštirideseti zvezek. 1895. Tiskarna družbe sv. Mohorja v Celovcu. 8°.

Spisi Krištofa Šmida. XI. Najboljša dedščina. Leseni križ. Oboje prevel † P. Florentin Hrovat. V Novem mestu. Tiskal in založil J. Krajec. m. 8°. 80 str.

Krištofa Šmida sto majhnih pripovedek za mladino. Poslovenil † Ivan Tomšić, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani. Z nekaterimi podobami. Drugi popravljeni natisek. V Ljubljani 1895. V založbi in na prodaj pri Janezu Giontiniji, knjigarji. mala 8°. 120 str. Natisnila Ig. pl. Kleinmayr in F. Bamberg.

Nedolžnost preganjana in poveličana. Poleg nemške povesti ‚Blumenkörbchen' Krištofa Šmida. Tretji popravljeni natis. V Ljubljani. 1895. Tisk, založba in na prodaj pri J. Blasnika naslednikih. 12°. 145 str.

Koledar Družbe sv. Mohorja za prestopno leto 1896. Na svetlo dala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu. Natisnila tiskarna Družbe sv. Mohorja v Celovcu. 4°. 128 + 64 str.

Zbirka ljubimskih in snubilnih pisem. Po raznih vzgledih sèstavil A. H. Peti natis. V Ljubljani. Založil in prodaja Janez

Giontini. 1896. Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani. m. 8°. 80 str.

XX. Letna poročila, računski sklepi, koledarji i. t. d.

Jugoslavjanski Glasnik. Urednik i izdajatelj Anton Bezenšek. I. leto. Plovdiv. Knjigarna Alojzija Bezenška. Tiskal Dragotin Hribar v Celji. 1895. 8°. (Po 10 številk na leto. V slov., hrv., srb. in bolg. jeziku.) Glej I.

Potres v Ljubljani dne 15. aprila 1895. Poševni 8°. (Podobe.)

Velikonedeljski potres v Ljubljani dne 14. aprila 1895. l. in cesarjev obisk. S trinajstimi ilustracijami. Izdal in založil Josip Paulin. Cena 20 kr. V Ljubljani 1895. Tiskala Narodna tiskarna. 16°. 56 str.

Grozni dnevi potresa v Ljubljani. J. R. Opisani od očividca. Z ilustracijami po fotografijah iz atelijerja ‚Helfer'. V Ljubljani 1895. Maks Fischerjeva knjigarna na Kongresnem trgu (Tonhalle). Katoliška tiskarna v Ljubljani. 16°.

Album. Ljubljana po potresu. 14. aprila 1895. Cena 40 kr. Založil in prodaja Jos. Paulin v Ljubljani. (nemški in slov. — Natisnila Blaznikova tiskarna; brez letnice.)

Dijaški koledar. Za prestopno leto 1896. V. letnik. Uredil in založil Anton Zagorjan, knjigar. V Ljubljani. Tisk Narodne tiskarne. 1895. 12°. 74 str.

Koledar za prestopno leto 1896. Veljaven sosebno v goriški nadškofiji. II. letnik. Cena 40 kr. — V Gorici. Nat. izdala in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1895. XLVII + 128 + 55.

Koledar za navadno leto 1895. Veljaven v Goriški nadškofiji. Sestavil cerkven dostojanstvenik. V Gorici. Tiskala, izdala in založila Goriška tiskarna A. Gabršček. 1895. 4°. 20 str.

Popotnikov koledar za slovenske učitelje. 1895. S popolnim imenikom šolskih oblastij, učiteljišč, ljudskih šol in učiteljskega osobja po Južno-Štirskem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanji v začetku šolskega leta 1894/5. VIII. leto. Sestavil in založil Mihael J. Nerat, nadučitelj in urednik Popotnikov v Mariboru. Maribor. Tisk tiskarne sv. Cirila. 12°. 200 str. in beležnica. (Po pomoti je v lanskem letopisu naveden Popotnikov koledar za 1894, katerega leta ni izšel.)

Mala pratika za prestopno leto 1896, ki ima 366 dni. Na svetlo dala c. kr. kmet. družba. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blasnikovi nasledniki. Vse tiskovne pravice prihranjene. — 32°.

Slovenska pratika za prestopno leto 1896., ki ima 366 dnij. V Ljubljani. Tiskala Ign. pl. Kleinmayr in Fed. Bamberg. 32°.

Velika pratika za prestopno leto 1896, ki ima 366 dni. Na svetlo dala c. kr. kmet. družba. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blasnikovi nasledniki. Vse tiskovne pravice prihranjene. 32°. 48 str.

Koledar katoliškega tiskovnega društva v Ljubljani za leto 1896. Namenjen zlasti slovenski duhovščini. Osmi letnik. Izdalo in založilo katol. tiskovno društvo v Ljubljani. Natisnila Kat. tiskarna v Ljubljani. 12°. 140 str.

Slovenski amerikanski koledar za leto 1896. Izdala tiskarna »Glas Naroda«. 108 Greenwich-Street. New-York. 8°. 192 str.

Koledar družbe sv. Mohorja. Glej XIX.

Ilustrovani národni koledar. Glej II.

Vabilo na tretji redni koncert Glasbene Matice. Mrtvaški ženin. Balada po narodni snovi zložil K. J. Erben. Za Glasbeno Matico poslovenil Josip Stritar. Za soli, mešan zbor in veliki orkester uglasbil dr. Anton Dvořak, op. 69. Narodna tiskarna. 8°.

Primožič Štefan. *Ročni zapisnik z imenikom c. kr. šolskih oblastnij in učiteljskih društev na Kranjskem* 1895/6. Sestavil Š. P., učitelj, II. letnik. V Postojni. Tiskal in založil Rih. Šeber. m. 8°.

Letno izvestje c. kr. obrtnih strokovnih šol za obdelovanje lesa in za umetno vezenje in šivanje čipek v Ljubljani o šolskem letu 1894/95. Na svetlo dal direktor Ivan Šubic. V Ljubljani. 1895. Založili c. kr. obrtni strokovni šoli. Natisnila I. pl. Kleinmayr in F. Bamberg. v. 8°. 24 str. (slov. in nem.)

Program in poročilo kranjske deželne vinarske, sadjarske in poljedelske šole na Grmu pri Novem mestu koncem šolskega leta 1894/5. Izdalo vodstvo šole 8°. 39 str. Tiskal J. Krajec.

Letno sporočilo Fran-Josipove ljudske šole v Črnomlji, štirirazrednice z dekliško paralelko 1894/5. Izdalo učiteljsko voditeljstvo. Založil krajni šolski svet v Črnomlji. Tisk Narodne Tiskarne v Ljubljani. 8°. 14 str.

Letno poročilo trirazredne dekliške ljudske šole nekaj s poldnevnim, nekaj s celodnevnim poukom v Kamniku o konci šolskega leta 1893 4. Založil krajni šolski svet v Kamniku. Tiskarna R. Miličeva. Ljubljana. 1894. 8°.

Letno poročilo štirirazredne deške ljudske in obrtno-nadaljevalne šole v Kamniku. Izdalo šolsko voditeljstvo na konci šolskega leta 1894/5. Založil krajni šolski svet v Kamniku. Tiskarna R. Miličeva. Ljubljana. 1895. 8°. 12 str.

Letno poročilo štirirazredne ljudske šole in obrtne nadaljevalne šole v Kranji. Izdalo šolsko vodstvo koncem šolskega leta 1894 5. Založil krajni šolski svet v Kranji. Tiskarna R. Miličeva v Ljubljani. vel. 8°. 13 str.

Letno poročilo štirirazredne dekliške šole v Kranji. Izdalo šolsko vodstvo konci šolskega leta 1894 95. Založila dekliška ljudska šola v Kranji. Tiskarna R. Miličeva v Ljubljani. — Isto za leto 1893/94.

Letno poročilo I. mestne petrazredne deške ljudske šole in obrtne pripravljalne šole v Ljubljani. Izdalo šolsko vodstvo na koncu šolskega leta 1894 95. Založila I. mestna petrazr. deška ljudska šola. Tisk. R. Miličeve tiskarne, vel. 8°. 25 str.

Letno poročilo II. mestne petrazredne deške ljudske šole, obrtne pripravljalnice in šolske delarne v Ljubljani. Izdalo šolsko vodstvo na koncu šolskega leta 1894/95. Založila II. mestna petrazredna deška ljudska šola v Ljubljani. Tiskal R. Milic v Ljubljani. vel. 8°. 24 str.

Letno poročilo mestne osemrazredne dekliške ljudske šole v Ljubljani. Izdalo šolsko vodstvo na koncu šolskega leta 1894/95. Založila osemrazredna dekliška ljudska šola v Ljubljani. Tisk R. Miličeve tiskarne. vel. 8°. 21 str.

Letno poročilo štirirazredne ljudske in obrtne nadaljevalne šole v Metliki. Izdalo šolsko voditeljstvo na koncu šolskega leta 1894/95. Založil krajni šolski svet v Metliki. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°.

Letno poročilo štirirazredne deške ljudske šole v Novem mestu Tiskal J. Krajec. m. 8°. 13 str.

Letno poročilo trirazredne dekliške šole v Novem mestu. Založil krajni šolski svet v Novem mestu. Tiskal J. Krajec. M. 8°.

Letno poročilo petrazredne ljudske šole in obrtne nadaljevalne šole v Postojini. Izdalo šolsko vodstvo na konci šolskega leta 1894/95. Založil krajni šolski svet v Postojini. Tiskal R. Šeber v Postojini. 8°. 17 str.

Letno poročilo štirirazredne deške ljudske in nadaljevalne šole v Radovljici. Izdalo šolsko vodstvo koncem šolskega leta 1894/95. Tiskarna R. Miličeva v Ljubljani. v. 8°. 13 str.

Letno poročilo štirirazredne deške, dvorazredne dekliške ljudske in obrtno-nadaljevalne šole v Ribnici ob konci šolskega leta 1894/5. Založil krajni šolski svet v Ribnici. Tiskal R. Šeber, Postojina. 8° 15 str.

Letno poročilo petrazredne deške ljudske in obrtno-nadaljevalne šole v Škofji Loki. Izdalo šolsko vodstvo koncem šolskega leta 1894/5. Založil krajni šolski svet v Škofji Loki. Tisek R. Miličeve tiskarne. 8°. 13 str.

Letno poročilo trirazredne ljudske šole v Toplicah. Izdalo šolsko voditeljstvo na koncu šolskega leta 1894/5. Založil krajni šolski svet v Toplicah. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 8°.

Letno poročilo ljudske šole in obrtno-nadaljevalne šole v Tržiču. 1894/5. 8°. (Verlag der Schulleitung in Neumarktl. Buchdruckerei R. Millitz. Laibach. slov. in večinoma nemški.)

Letno poročilo štirirazredne ljudske šole v Vipavi. Izdalo šolsko voditeljstvo koncem šolskega leta 1894/5. Založil krajni šolski svet v Vipavi. Tiskal R. Šeber v Postojni. 8°. 11 str.

Poročilo Šentjakobsko-Trnovske ženske podružnice sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za leto 1895. V Ljubljani. Izdalo in založilo načelništvo. (Tisk ‚Nár. tiskarne'.) 8°. 14 str.

Letopis Národne čitalnice v Ljubljani. Začetkom leta 1895. Založila Narodna čitalnica. Tisek J. Blaznikovih naslednikov. 8°. 22 str.

Letno poročilo ‚Slovenskega planinskega društva' v Ljubljani za II. društveno leto 1894. V Ljubljani 1895. Založilo Slovensko planinsko društvo. Tisk Narodne tiskarne. v. 8°. 41 stranij.

Letno poročilo telovadnega društva „Sokol" v Ljubljani za društveno dobo od 1. januvarja 1894. do 31. decembra 1894. V

Ljubljani. Založilo društvo »Sokol«. Tisk Narodne tiskarne. 1895. v. 8°. 21 str.

Letno poročilo društva tiskarjev, kamenopiscev in kamenotiskarjev na Kranjskem od 1. januvarja do 31. decembra 1894. Ljubljana. Založilo tiskarsko društvo. Natisnila Narodna tiskarna. 8°. (večinoma nemški.)

Letno poročilo prvega ljubljanskega uradniškega konsumnega društva (reg. zadruga z omejenim poroštvom). Za upravno leto 1894. Ljubljana 1895. Samozaložba. Tisk Narodne tiskarne. 8°. 16 str. (slov. in nemško.)

Podpornega društva za slov. visokošolce na Dunaju, ustanovljenega leta 1888. o vladarski štiridesetletnici Njegovega Veličanstva cesarja Frančiška Jožefa I., sedmo letno poročilo. Na Dunaju 1895. Izdalo in založilo društvo. m. 8°. 19 str.

Dvajseto letno poročilo družbe sv. Vincencija za podpiranje (!) uboštva na Kranjskem za leto 1895. 8°. 13 str. (Natisnil R. Milic v Ljubljani.

XVI. Izvestje družbe sv. Vincencija Pavljana v avstrijskem Primorji za leto 1894. V Gorici. Hilarijanska tiskarna 1895. 11 str.

Edenindvajseto poročilo in račun družbe duhovnikov Lavantinske škofije za leto 1894. Založba družbe. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. 4 str.

Trinajsto letno poročilo družbe vednega češčenja presvetega Rešnjega Telesa in v podporo ubožnih cerkev Lavantinske škofije za l. 1894. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. 2 str.

I. letno poročilo cerkvenega društva v Št. Jurju ob Taboru za l. 1894. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru fol. 4 str.

Upravniško poročilo glavnega odbora c. kr. kmetijske družbe kranjske občnemu zboru. Za leto 1894. Ljubljana. 1895. Založba c. kr. kmetijske družbe kranjske v Ljubljani. Tisk J. Blasnikovih naslednikov v Ljubljani. 8°. 18 str.

Letno poročilo društva Marijine bratovščine v Ljubljani za l. 1895. V Ljubljani. Založilo društvo Marijine bratovščine. Natisnil A. Klein v Ljubljani. 8°. 16 str.

Poročilo o delovanji gospinske podporne družbe rudečega križa za Goriško in Gradiško za XVI. družbeno leto 1894. V Gorici, 1895. Založila družba. Tisk. Seitz. 16 str.

Posojilnica v Logatcu, registrovana zadruga z omejenim poroštvom (ustanovljena 22. julija 1888). Poročilo in računski sklep za sedmo upravno leto 1894. R. Šeber. Postojna. 4°. 4 str.

Računski sklep posojilnice v Mariboru, registrovane zadruge z neomejenim poroštvom za trinajsto upravno leto 1894. Zalog zadruge. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 4°. 12 str.

Računski zaključek mestne hranilnice v Novem mestu za leto 1894—1895. Založila hranilnica. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 4°. 8 str.

Notranjska posojilnica v Postojni, vknjižena zadruga z omejenim poroštvom. Računski sklep za dvanajsto upravno leto 1894. — R. Šeber. Postojna. v. 8°. 4 str.

Poročilo in računski sklep posojilnice v Ribnici za sedmo upravno leto 1894. R. Seber. Postojna. 4°. 4 str.

Posojilnica na Slapu pri Vipavi. Poročilo in računski sklep za prvo upravno leto 1894. R. Seber. Postojna. 4°. 3 str.

Posojilnica za Staritrg-Lož in sosedstvo, registrovana zadruga z neomejenim poroštvom. Računski sklep za prvo upravno leto 1894. R. Šeber v Postojni. 4°. 3 str.

Pravila posojilnice v Trebnjem, registrovane zadruge z neomejeno zavezo. (Tiskal R. Šeber v Postojni.) 8°. 10 str.

Računski zaključek društva Rdečega križa. (n. in slov.) — (Natisnil A. Klein & C. 2 poli 8°. 1895).

Računski zaključek mestne hranilnice Ljubljanske za šesto upravno dobo (1894.) V Ljubljani. Založila mestna hranilnica ljubljanska. Natisnil A. Klein & Comp. 4°. 7 pol.

Pravila dekliške družbe. Z dovoljenjem visokočastitljivega lavantinskega škofijstva. Založila Marijina družba pri sv. Petru pri Radgoni. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 16°. 12 str.

Pravila družbe duhovnikov Lavantinske škofije. Zaloga družbe duhovnikov. Tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 12°. 15 str.

Strokovno društvo mizarskih pomočnikov za Kranjsko Knjižnica za člana. Založilo strokovno društvo miz. pomočnikov za Kranjsko v Ljubljani. (V knjižnici: Pravila za strokovno društvo mizarskih pomočnikov za Kranjsko.)

Tisk Narodne tiskarne v Ljubljani. (1895.) (slov. in nemšk.) 8°. 7 stranij.

Pravila prostovoljne požarne brambe v Semiču. — Založilo društvo. Tiskal J. Krajec v Novem mestu. 16°. 8 str.

Pravila društva Rdečega križa. Natisnil A. Klein & C. 1895.

Pravila ženskega pomočnega društva. (Natisnil A. Klein 1 3/4 pol. 1895. nemški in slov.)

Pravila javne klavnice v Sevnici. (Natisnil A. Klein & C. 1895. 1 pola.)

Pravila društva kolesarjev. (Natisnil A. Klein. 8°. 16 str. 1895.)

Pravila okrajne zveze prostovoljnih gasilnih društev v polit. okraji Ljutomer. V zalogi zaveze. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. 8 str.

Pravila akad. ferijalnega društva „Sava“, premenjena na občnem zboru dne 29. decembra 1894. V Ljubljani. Samozaložba. Tisk Narodne tiskarne v Ljubljani. 12°. 9 str.

Službeni red užitninskega zakupa ljubljanskega. (Natisnil A. Klein in C. (1895.) 8°. 16 str.)

Določila o zaznamovanji potov. (Izdalo slov. planinsko društvo. Tiskal A. Klein & C. 1/4pole. — 1895.)

Stavbeni red za mesto ljubljansko (Natisnil A. Klein & C. 1895). 7 1/2 pol.

Učni načrti za osemrazredne ljudske šole. (Natisnil A. Klein & C. 1895. 1/2 pole, nemški in slov.)

Volilski imenik za dopolnilne volitve občinskega sveta deželnega stolnega mesta Ljubljane leta 1895. Natisnil A. Klein & C. v Ljubljani. Folio.

Zadruga patronata za odpuščene jetnike v pokn. grofiji Goriško-Gradiščanski. Hilarijanska tiskarna v Gorici. 1894. 9 str.

Kažipot po pokneženi grofovini goriški in gradiški ter obmejnih krajih kranjskih. Uredil in izdal Andr. Gabršček. Cena 1 gld. 20 kr.; po pošti 10 kr. več. II. letnik. 1895—96. V Gorici. Tiskala in založila »Goriška tiskarna« A. Gabršček. 1895.

Prave egiptovske sanjske bukve od leta 1231. Z razkladanjem sanj in pristavljenimi numerami za tiste, ki hočejo svojo srečo poskusiti v loteriji. V Ljubljani. Založil in

prodaja J. Giontini, bukvar. 1895. 8°. 40 str. Tiskala Kleinmayr in Bamberg v Ljubljani.

Kathreinerjeva knjižica. Potrebno pojasnilo o Kathreiner-Kneippovi sladni kavi in kako je tista imenitna za vsako gospodinjo in prijatelje kave. Tisk in zaloga tiskarne sv. Norberta na Dunaji. 12°. 8 str. 1895.

Ilustrovani modni listi skladišča dunajskih oblek. Izdajatelja Gričar in Mejač. Odgovorni urednik: Ivan Mejač. Izhajajo v marcu in septembru vsakega leta. I. letnik. 1895. v. 8°.

Opravilni red pri porabi razstreliva za rudniška podvzetništva, ki spadajo pod c. kr. okrajni rudniški urad v Celji. (Slovenska in nemška stran.) 1894. Druck von Johann Rakusch in Cilli. 336. 8° št. 21.

V spomin stoletnice Vodnikove hoje na Triglav. Ponatisk iz »Plan. Vestnika«. Izdalo in založilo Slov. plan. društvo v Ljubljani avgusta meseca 1895. Natisnil A. Klein & Comp. v Ljubljani. v. 8°. 15 str.

Letopis „Slovenske Matice“.

Sestavil **Evgen Lah**, društveni tajnik in knjižničar.

I.

Poročilo o delovanju „Slovenske Matice“

v dobi od 1. prosinca 1896. do 30. listopada 1896. l.

106. odborova seja, v sredo dné 27. velikega travna 1896. l.

Navzočni: Gg. Fr. Levec (predsednik); A. Bartel, dr. I. Janežič, A. Kržič, dr. J. Lesar, M. Pleteršnik, S. Rutar, dr. J. Starè, F. Stegnar, I. Šubic, A. Tavčar, dr. I. Tavčar, I. Vavrů, Fr. Wiesthaler in dr. J. Zupanec (odborniki); E. Lah (zapisnikar). Skupaj 16.

Predsednik proglasi sklepčnost, pozdravi navzočne, otvori sejo in imenuje za overovatelja današnjemu zapisniku odbornika *dr. J. Lesarja in J. Vavrů-ta.*

Zapisnikar poroča iz predsedništva, da je dné 6. prosinca umrl bivši poverjenik Matice na Ptuju, profesor *Luka Kunstek.* Matica je izrekla njegovi vdovi pismeno sožalje in prejela zahvalo z zagotovilom, da se bode pokojnikovo ime med društveniki beležilo do njene smrti. Dné 4. sušca je umrl v Novem sadu predsednik »Srbske Matice« *Miloš Dimitrijević.* Matica je srbski sestri o tej priliki izrazila brzojavno sožaljenje in prejela za to pismeno zahvalo. Dné 15. malega travna je umrl v Trstu društveni odbornik, stolni prošt in generalni vikar *dr. I. Šust.* Svojega odbornika se je Matica spomnila z vencem, pri pogrebu jo je pa zastopal profesor in poverjenik dr. K. Glaser. — Istega dné je umrl v Celju nadobuden učenjak, marljiv društven sotrudnik, slavist *dr. V. Oblak* Matica je položila na njegovo rakev venec, pri pogrebu sta jo pa zastopala društvenika dr. Dečko

in Drag. Hribar. Dné 25. malega travna je umrl v Ljubljani kanonik msgr. *L. Jeran.* Vrlemu mladinoljubu, svojemu ustanovniku in bivšemu odborniku, marljivemu sotrudniku pokojnega predsednika, kanonika Marna, je poklonila Matica venec in bila pri velečastnem pogrebu jako mnogobrojno zastopana. Štiri dni pozneje je umrl v Ribnici dekan-poverjenik *M. Povše*, dné 9. velikega travna pa dekan in bivši poverjenik *M. Kožuh* v Stari Loki. — Povabljena k petdesetletnici »Geografskega občestva v St. Petersburgu«, dné 2. svečana t. l., se je Matica vabilu odzvala z brzojavnim pozdravom in prejela v zadnjem času več *knjižnih daril* (dr. Asbóth, Hipman, dr. K. Jireček, Vrchlicky, itd.), za koja se je darovalcem pismeno zahvalila.

Poročilo zapisnikarjevo o prošnjah za podaritev založnih knjig in o zahvalah za te podaritve se vzame na znanje. Istotako poročilo o izpremembah v *poverjeništvu* (Dunaj, Beljak, Velika dolina in Ribnica), o *društvenikih* in *knjižnici*. Društvenikov je od zadnje seje pristopilo društvu na novo 76, in sicer 1 ustanovnik in 75 letnikov; za lani jih je plačalo 2346, za letos pa do zdaj 560 letnino. — Knjižnici je prirastlo 364 knjig, zvezkov in časopisov; 134 vsled daril, 230 po zamenji; 105 slovenskih, 97 hrvaških, 68 čeških, 60 ruskih, 11 srbskih, 7 nemških, 4 bolgarske, po 3 poljske in latinske, po 2 angleški, francoski in lužiško-srbski. *Z »Arheološkim društvom«* v Zagrebu se je v zadnjem času sklenila književna zveza.

Zapisnik o 105. odborovi seji, potrjen po overovateljih, odb. *Koblarju* in *Stegnarju*, se odobri brez ugovora. Na ogled so zapisniki o sejah književnega odseka z dné 26. svečana, 13. sušca in 22. velikega travna ter o seji gospodarskega odseka z dné 13. vel. travna.

Odobré se po nasvétu gospodarskega odseka potrjeni *računi za l. 1895*, ki se dado tiskat in bodo društvenikom pri občnem zboru tiskani na razpolaganje, in poročilo o letošnjih *hišnih popravah*.

Na znanje se vzame, da se je neka *stavbinska zadeva* za Matico ugodno iztekla in da ima Matica v kratkem prejeti po pokojnem kanoniku *Žuži* nekaj dedščine.

Zapisnikarjevo poročilo o številu, vsebini in obsegu *letošnjih društvenih knjig* se soglasno odobri in se določi, katerim tiskarnam je te knjige izročiti v natiskavanje.

Predsednikovo poročilo o postopanju književnega odseka gledé došlih *rokopisov* se vzame na znanje.

Sklene se, da bodi letos občni zbor v sredo dné 24. junija ob petih v mestni dvorani. Priprave za zbor se

poverijo predsedništvu. Kot rok za samostojne predloge se določi 20. dan junija.

Gledé nakupa *Prešernovega* kipa za deželni muzej se napravita po predsednikovem nasvétu dva konkretna sklepa in se sprejme konečno nasvèt ravnatelja *Wiesthalerja*, da neguj Matica poleg leposlovja, v tretjini knjig, vzlasti pa v Letopisu, znanstvo, za katero drugod ni med Slovenci nikjer prostora, ter povabi priznane strokovnjake k sodelovanju.

Nato zaključi *predsednik* sejo ob polsedmih.

XXXI. občni zbor, v sredo dné 24. junija 1896. l.

Navzočnih 45 društvenikov; predseduje prof. *Fr. Levec*.

Predsednik proglasi sklepčnost, pozdravi navzočne zbornike in povdarja v svojem nagovoru, da lansko leto društvu v *gmotnem* obziru radi potresa ni bilo ugodno, vsled česar se je društvena glavnica za dobra dva tisočaka zmanjšala. Tekoči dohodki in troški, kakor tudi proračun, so za društvo ugodnejši. Število udov raste, knjige se boljše razpečavajo; v proračun se je za glavni trošek, za izdavanje knjig, postavilo lahko *200 gld. več*. Matica tiska vsako leto po 150 do 200 iztiskov več; še pred desetimi leti se je tiskalo le po *1500* iztiskov knjig, lani po 2850, letos *po 3000;* to je sicer neznaten, toda zelo dosleden napredek. *Javna sodba* o knjigah zadnjih dveh let v obče ni bila ugodna. Nekateri neljubljanski časopisi so bili v svojih kritikah društvenih knjig celo pikri, osorni, pristranski in krivični. Razgrinjali so v nekaki škodoželjni strasti le napake in hibe, popolnoma pa molčali o vrlinah. Nič ni ugajalo, ne vsebina, ne oblika, ne tisek, ne podobe. Odbor si je svoje naloge v svesti in se krepko poteza, da bi jo dosegel, pa ga pisatelji preslabo podpirajo. Kolo *Matičnih pisateljev* se ne širi, ampak krči. Vedno isti pisatelji in še od teh stari odpadajo. Mladega naraščaja ni. Mladine se je polotil kriticizem; za delo nima niti veselja, niti idealnega navdušenja, niti dobre volje. Število pisateljev ne raste v istem razmerju, kakor število društvenikov. Od raznih strani se je poudarjalo, naj Matica goji samo *leposlovje*. Odbor po resnem preudarku tem nazorom ne more pritrditi. Ta nakana se ne more izvršiti, ker imamo preveč leposlovnih časopisov in ker leposlovni pisatelji premalo producirajo. Duševni nivó društvenih knjig se ne sme znižati. S prevodi ne gre, ker bi bil le mlajši naraščaj zadovoljen. Za znanstvo je pa doslej malo skrbljeno; le muzejsko društvo objavlja znanstvene spise in še to le zgodovinske in prirodopisne. Kje je jezikoslovje, kje modroslovje, kje folkloristika, kje književna zgodovina, kje starinarstvo, ako

ne v naših knjigah? Naš jezik je še premalo preiskan, pogrešamo monografij o narečjih, o najboljših pisateljih. Drugi časopisi se branijo tacih sestavkov; ker so pa potrebni, ker izobražajo, vzemi jih Matica, saj je to njena naloga. Vsak narod, ki se je hotel omikati, je resno gojil *znanstvo*, ker mu jednostranska gojitev leposlovja ni zadoščala. Odbor in ž njim mnogi odlični pisatelji (n. pr. † dr. Oblak, dr. Štrekelj, dr. Detela i. dr.) so teh misli, da vsaj tretjina društvenih knjig bodi tudi poslej odprta znanstvu, ostale pa leposlovju, katerega društvo nikakor ne odbija. Vsaj pozivlja javno in zasebno pisatelje, naj kaj spišejo, toda večinoma brezvspešno. Konečno zahvali predsednik vse, ki so ga v preteklem letu podpirali, vzlasti *blagajnika* in *tajnika*, izmed ljubjanskih odbornikov pa gospode: *Bartla*, *dr. Požarja*, *Wiesthalerja*, *dr. Lampéta*, *dr. Lesarja*, *Kržiča*, *Pleteršnika* in *A. Tavčarja*, slednjič gospoda *župana*, ki je društvu drage volje prepustil mestno dvorano za zborovanje.

Tajnik prečita svoje poročilo o društvenem in odborovem delovanju v dobi od 1. vinotoka lani do 31. vel. travna letos. Na mesto pokojnega Praprotnika je stopil v odbor kanonik *Sušnik*, ki je postal po odborniku dr. Janežiču ključar in stopil v gospodarski odsek, *dr. Janežič* pa po odborniku *Zumru*, ki se je preselil v Kranj, član književnega odseka. Odbor je imel tri, gospodarski odsek jedno, književni odsek štiri seje. Lani je izdala Matica za društvenike *petero* knjig v obsegu *76* tiskovnih pôl; časopisi so jih večinoma vsi omenili, toda kritika je bila preostra in ni blažila. Letos prejmó društveniki *šestero* knjig v obsegu 80 tiskovnih pôl, ki se deloma že tiskajo. Precej posla je dalo presojevanje rokopisov, od katerih jih je bilo treba več vrniti, ker niso ugajali estetičnim zahtevam in tudi po obliki niso bili priporočljivi. Za častno nagrado iz »Tomšič-Jurčičeve ustanove« za literarne namene je prejela Matica štiri sestavke, ki tekmujejo. Vrh tega ima še nekaj drugih rokopisov, ki so v rokah ocenjevalcev. Med založnimi knjigami se v zadnji dôbi ni izvršila nobena izprememba: knjiga ni nobena popolnoma pošla in nobena prirastla. Radi izrednih troškov za popravo hiše po potresu se je društveno premoženje znižalo za 2277 gld. 79 kr. in je znašalo koncem lanskega leta 55.729 gld. 11 kr. Med tekočimi dohodki se je potrošilo za 514 gld. 22 kr. več, kakor bi se bilo smelo, to pa zategadelj, ker je pri hišnih popravah nedostajalo 1234 gld. 33 kr. pokritja. Skupni dohodki so znašali 11.587 gld. 81 kr., skupni troški 11.260 gld. 4 kr. Za knjige se je izdalo lani 5790 gld. 45 kr., torej 113 gld. 13 kr. več, kakor 1894. leta. Med depoziti in národnimi ustanovami ni zabeležiti nobene

bistvene izpremembe. Računski sklep Knezove ustanove kaže vkljub temu prebitek, da je drugi zvezek Anton Knezove knjižnice za dve pôli močnejši od prvega. Po proračunu bo 372 gld. 40 kr. prebitka, vkljub temu, da imajo vse važnejše točke višje nastavke. Račune so gospodje presojevalci s hvalevredno požrtvovalnostjo pregledali in v popolnem redu in soglasju s knjigami in prilogami našli. Blagajna je bila dne 22. junija škontrovana ob navzočnosti predsednika, blagajnika in obeh ključarjev; našlo se je vse v popolnem soglasju s podanimi računi. — Matica misli na novo izdajo »Stenskega zemljevida slovenskih pokrajin« in je v tej zadevi v dogovoru s Hoelzlovo tvrdko na Dunaju. Društvena *knjižnica,* iz katere se je tudi v zadnji dôbi prav malo čitalo, je narastla za 520 knjig, zvezkov in časopisov: 394 po zamenji, 7 kupljenih, 119 podarjenih; 157 ruskih, 135 nemških, 95 čeških, 82 slovenskih, 20 hrvaških, 12 bolgarskih, 8 srbskih, po 4 latinske in poljske, 2 lužiško-srbski in 1 španska. *Književna zaloga* je štela koncem lanskega leta 16.334 knjig in 240 zemljevidov; 7793 so jih med letom prejeli društveniki, 354 je bilo podarjenih, 420 kupljenih. Sploh je bila v zadnjem letu kupčija nekoliko živahnejša. Popolnoma lani ni pošla nobena knjiga. — V Letopisu lanskega leta je izšel po odborovem naročilu pregled čez tretje desetletje društva. Matica objavlja v Letopisu izpiske iz sej, da polaga društvenikom račun o delovanju; objavlja pa izpiske tudi v časopisih, da vnema in vspodbuja nedruštvenike k pristopu. Na novo je stopila Matica v *zvezo* z »Ogersko akademijo v Budimpešti«, z redakcijo zbornika »Acta et commentationes universitatis Jurievensis« v Jurjew-Derptu in z »Arheološkim društvom« v Zagrebu. Med *poverjeništvom* ni bilo dosti izpremememb. Nove poverjenike so dobili: Devin, Krško, Jesenice, Zagorje in Dunaj; imajo jih dobiti: Beljak z okolico, zahodnja okolica tržaška, Velika dolina in Ribnica. Novo poverjeništvo se je osnovalo za goriško bogoslovje, opustilo se je pa komaj osnovano vodiško poverjeništvo. Število letnih *društvenikov* napreduje dosledno od leta do leta; število ustanovnikov pa neznatno pada. — Matica je prejela po pokojnem Tomšiču v Ilirski Bistrici volilo 89 gld. 50 kr. in ima v kratkem prejeti po pokojnem kanoniku Žuži 131 gld. 48½ kr. — Dné 9. listopada lani je slavil Matičin častni član, preblagorodni gospod baron Winkler svojo 70letnico v Gorici; dné 2. svečana letos *»Geogr. občestvo v St. Petersburgu«* svojo 50letnico. Dné 30. vinotoka je umrl v Zagrebu večletni poverjenik in ustanovnik, prof. *dr. Franc Celestin,* zapustivši Matici veliko dragocenih knjig raznovrstne vsebine; dné 6. prosinca je umrl na Ptuju večletni poverjenik prof.

L. Kunstek; dné 15. mal. travna v Trstu 20letni odbornik prošt *dr. I. Šust* in v Celju izvrstni slavist, temeljiti pisatelj in sotrudnik *dr. V. Oblak;* dné 25. mal. travna v Ljubljani mladinoljub in pisatelj kanonik *L. Jeran,* trideset let ustanovnik in dvanajst let odbornik; dné 29. mal. travna v Ribnici dekan-poverjenik *M. Povše;* dné 9. vel. travna v Stari Loki dekan in bivši poverjenik *M. Kožuh;* dné 8. rožnika v Budimpešti ustanovnik in večletni odbornik *K. Klun;* dné 11. rožnika v Zagorju večletni poverjenik, trgovec in posestnik *M. Medved;* meseca svečana v Trstu večletni poverjenik in sotrudnik kanonik *Križman;* dné 4. sušca v Novem Sadu predsednik Srbske Matice *Miloš Dimitrijević* Njih vseh se je Matično predsedstvo dostojno in primerno spomnilo o teh prilikah. Matica žaluje pa tudi ob rakvi druzih ustanovnikov, večjega števila letnikov in prijateljev. Njim vsem blag spomin, društvu pa še vedno več vstrajnih podpornikov in marljivih sotrudnikov.

Računski sklep za leto 1895 in *proračun* za leto 1896, ki kažeta 11.587 gld. 84 kr. dohodkov in 11.260 gld. 04 kr. troškov, torej 227 gld. 77 kr. prebitka, oziroma 8672 gld. 40 kr. dohodkov in 8300 gld. troškov, torej 372 gld. 40 kr. prebitka, se odobrita brez ugovora.

Z vsklikom se po nasvétu dr. Tavčarja potrdé kot presojevalci za prihodnje leto gg. *Bradaška, Dimnik* in *Žagar* ter se njim za dozdanji trud po predsednikovem nasvétu izreče zborova zahvala.

Izvrši se *dopolnilna volitev v odbor.* Skrutinij prevzemó ob navzočnosti predsednikovi zbornika: Bonač in Keelj in pa tajnik. Izid je bil sledeč: Oddanih je bilo vsega skupaj 53 veljavnih glasovnic s 475 veljavnimi glasovi. Soglasno so bili izvoljeni gospodje: A. Bartel, dr. I. Janežič, dr. A. Jarc, I. Majciger, M. Pleteršnik, dr. J. Sket in I. Vilhar; z vsemi glasovi razven jednega gospoda V. Zupančič in dr. J. Zupanec; s 442 dr. K. Glaser in s 437 Fr. Šuklje. Zadnji je voljen na dve leti, prejšnji na štiri leta. Prejeli so pa še gg. dr. Križanič 34, V. Bežek 24 in R. Perušek 8 glasov.

Ker ni bil v določenem roku prijavljen noben samostojni predlog in ker se nihče več ne oglasi za besedo, zaključi predsednik zborovanje ob 6¼ uri zvečer.

107. odborova seja, v sredo dné 1. julija 1896. l.

Navzočni: Gg. Fr. Levec (predsednik); A. Bartel, dr. H. Dolenec, dr. I. Janežič, dr. A. Jarc, A. Koblar, A. Kržič, dr. Fr. Lampè, dr. L. Požar, S. Rutar, F. Stegnar, I. Sušnik, I. Šubic, A. Tavčar, dr. I. Tavčar, I. Vavrů, I. Vilhar, Fr. Wiesthaler, V. Zupančič in dr. J. Zupanec (odborniki); E. Lah (zapisnikar).
Skupaj 21.

Predsednik proglasi sklepčnost, pozdravi navzočne, vzlasti novoizvoljene odbornike, ki so vsi izvolitev vsprejeli.

Na ogled sta zapisnika o 106. odborovi seji in o XXXI. občnem zboru, ki se vzameta na znanje in odobrita brez ugovora. Za zapisnikarja današnjemu zapisniku se določita odbornika *F. Stegnar* in *A. Tavčar*.

Določi se, kdo bo vezal letošnje knjige.

Na znanje se vzame, da je Matica v zadnjem času izgubila dva odlična uda, namreč kanonika *Kluna* in trgovca *Medveda*. Prvi je bil društvu 25 let ustanovnik in osem let odbornik, drugi pa več let marljiv poverjenik. Po Medvedu je prevzel poverjeništvo za Zagorje z okolico načelnik ondotne postaje g. *Franc Sterle*.

Društvu je od zadnje seje pristopilo *27 društvenikov:* 1 kot ustanovnik, ostali kot letniki; letnino je plačalo za letos 820 društvenikov.

Knjižnici je prirastlo 36 knjig, zvezkov in časopisov; 6 podarjenih, 30 zamenjanih; 12 ruskih, 7 čeških, po 5 slovenskih in srbskih, 4 hrvaške, 2 bolgarski in 1 nemška.

Tudi v zadnji dobi je bilo iz *zaloge* več knjig podarjenih in je Matica prejela za darila več zahval.

Izvrši se volitev predsednika in ostalih funkcijonarjev. Z vsklikom se vsprejme nasvèt, da ostane gledé predsednika, obeh podpredsednikov, blagajnika, ključarjev in odsekov vse pri starem. (Glej »Upravništvo »Slov. Matice«.)

Predsednik poroča, da je Matica prejela v zadnjem času več gradiva za *častno nagrado »Jurčič-Tomšičevo«*, izmed tega nekaj prav dobrega. Določijo se rokopisom presojevalci.

Ker se nihče več ne oglasi za besedo, zaključi predsednik sejo ob polsedmih.

II. Računsko Sklep

vseh dohodkov in troškov „Slovenske Matice“ za

Zap. število	Dohodki	V gotovini posebej gld.	kr.	V gotovini skupaj gld.	kr.	V obligacijah po kurzni vrednosti gld.	kr.	Opombe
								K št. 4:
1	Prebitek v blagajni . .	—	—	642	49			Najemščina od prostorov, katere rabi društvo v lastne namene, v tej svoti ni zapopadena.
2	Doneski društvenikov:							
	a) ustanovnikov . . .	110	—					
	b) letnikov	4667	—	4777	—			Potrositi se je smelo:
3	Obresti, in sicer:							
	a) od obligacij . . .	508	—					ad 2b) 4667·—
	b) od gotovine . . .	368	77					ad 3abc) 1176·77
	c) od intabul. dolga .	300	—	1176	77			ad 4) 2405·87
4	Dohodki hiše	—	—	2405	87			ad 5) 285·78
5	Skupilo književne zaloge	—	—	285	78			ad 6) 201·—
6	Darila in volila	—	—	290	50			ad 7) 2000·—
7	Državno posojilo . . .	—	—	2000	—			ad 9) 9·40
8	Potegnjene hran. vloge .	—	—	9470	—			Sk. 10745·82
9	Razni	—	—	9	40			Potrosilo se pa je 11260·04
10	Obligacije po kurzni vrednosti	—	—	—	—	12130	—	torej več 514·22 ker so troški za hišnorekonštrukcijo v ta namen dovoljeno posojilo presegli za 1234 gld. 33 kr.
	Skupaj . .			21057	81	12130	—	
	Ako se odštejejo troški	—	—	18021	12	—	—	
	ostane prebitka	—	—	3036	69	12130	—	

poročilo.

računa

XXXI. društveno leto od 1. pros. do 31. grudna 1895. l.

Zap. število	Troški	V gotovini posebej gld.	kr.	skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Upravni troški, in sicer:					K štev. 1 c):
	a) tajniku	600	—			V tej svoti je zapopadeno tudi plačilo strežniku.
	b) blagajniku	60	—			
	c) pisarni	226	41	886	41	
2	Izdavanje knjig, in sicer:					
	a) pisateljem in korektorjem	1981	25			
	b) tiskarnam	3335	75			
	c) vezava in odprava .	473	45	5790	45	
3	Hišni troški, in sicer:					
	a) davki in pristojbine	1125	39			
	b) poprave in drugo .	3234	33	4359	72	
4	Hranilniške vloge . . .	—	—	6761	08	
5	Razni	—	—	223	46	
	Skupaj . . .	—	—	18021	12	

V Ljubljani dné 31. grudna 1895.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Stare,
blagajnik.

Pregledali, primerjali priloge s knjigami ter našli vse v najboljšem in najlepšem redu.

V Ljubljani dné 30. sušca 1896.

F. Bradaška, J. Dimnik, Drag. Žagar.

Izkaz

premoženja „Slovenske Matice“ koncem leta 1895.

Tekoče št.	Predmet	Znesek v gotovini gld.	kr.	hranilnih vlogah gld.	kr.	obligacijah po kurzu gld.	kr.	Opombe
1	Prebitek v blagajni . .	3036	69	—	—	—	—	
2	Vloga na knjižico mestne hranilnice pod št. 6612	—	—	4000	—	—	—	
3	Obligacija drž. lot. pos. z dné 15. sušca 1860. l. št. 18312	—	—	—	—	154	—	
4	Dvanajst obligacij drž. srebrne rente po 1000 goldinarjev	—	—	—	—	11976	—	
		3036	69	4000	—	12130	—	
				19166	69			
5	Vknjiženi kapital . . .	—	—	6000	—			
6	Vrednost hiše po odbiti vknjižbi drž. posojila .	—	—	27069	—			
7	Vrednost inventarja po odbitku 10 % za obrabo	—	—	493	42			
8	Vrednost književne zaloge	—	—	3000	—			
	Skupaj . .	—	—	55729	11			
	Dné 31. grudna 1894. l. je znašalo premoženje	—	—	58006	90			
	torej se je lani vsled potresnih rekonštrukcij zmanjšalo za. . . .	—	—	2277	79			

V Ljubljani dné 31. grudna 1895.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Stare,
blagajnik.

Proračun

„Slovenske Matice“ za leto 1896.

Tekoče število	Dohodki	V gotovini posebej gld.	kr.	V gotovini skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Obresti, in sicer:					
	a) od obligacij . .	508	—			
	b) od gotovine . .	350	—			
	c) od vknj. kapitala	300	—	1158	—	
2	Dohodki hiše, in sicer:					
	a) najemščina . .	2400	—			
	b) gostaščina . .	94	40			
	c) vodarina . . .	120	—	2614	40	
3	Doneski letnikov .	—	—	4700	—	
4	Skupilo knj. zaloge	—	—	200	—	
	Skupaj . . .	—	—	8672	40	

Tekoče število	Troški	V gotovini posebej gld.	kr.	V gotovini skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Upravni troški, in sicer:					
	a) tajniku	600	—			
	b) blagajniku	60	—			
	c) pisarni	240	—	900	—	
2	Hišni troški, in sicer:					
	a) davki	850	—			
	b) pristojbine	350	—			
	c) poprave in drugo . .	300	—	1500	—	
3	Društvene knjige, in sicer:					
	a) pisateljem, itd. . . .	2000	—			
	b) tiskarnam	3200	—			
	c) vezava in odprava . .	500	—	5700	—	
4	Razni			200	—	
5	Znesek prebitka			372	40	
	Skupaj . . .			8672	40	

V Ljubljani dné 31. grudna 1895.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Stare,
blagajnik.

Depozita,

katera je hranila „Slovenska Matica“ leta 1895. v svoji blagajni.

Zaporedno število	Ime vlagatelja	Kje je nabrani denar vložen?	Vrednost dné 31. grudna 1894		Prirastek na obrestih tekom leta 1895		Vrednost koncem leta 1895	
			gld.	kr.	gld.	kr.	gld.	kr.
1	Odbor za nabiranje doneskov za spomenik pokojnemu dru. Janezu vitezu Bleiweisu . . .	V knjižici kranjske hranilnice štev. 123.707	3036	81	122	66	3159	47
2	Odsek za nabiranje doneskov za pokojnega dr. E. H. Coste spomenik	V knjižici kranjske hranilnice štev. 84.037	1526	35	61	64	1587	99
		Skupaj . . .	4563	16	184	30	4747	46

V Ljubljani dné 31. grudna 1895.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Starė,
blagajnik.

Sklep računa

vseh dohodkov in troškov „Anton Knezove ustanove za izdavanje poučne in zabavne knjižnice“ za dôbo od 1. prosinca do 31. grudna 1895. l.

Zap. število	Dohodki	V gotovini gld.	kr.	Opombe
1	Prebitek v blagajni	90	24	
2	Obresti glavnice, in sicer:			
	a) od gotovine . . . . . 1043·28			
	b) od dolžne kupnine . 10·47			
	c) od vrednost. papirjev 34·—	1087	75	
3	Dividenda od zadružnih deležev	171	—	
4	Ostanek kupnine za njivo . . .	75	—	
5	Skupilo za knjige	18	80	
6	Potegnjene hranilniške vloge .	160	—	
	Skupaj . . .	1602	79	
	Ako se odštejejo troški v znesku	1574	38	
	ostane prebitka	28	41	

Zap. število	Troški		V gotovini gld.	kr.	Opombe
1	Izdavanje knjige, in sicer:				
	a) pisateljem in korektorjem	433·—			
	b) tiskarni	649·70			
	c) knjigovezu	95·40			
	č) klišé naslovnega lista	26·10	1204	20	
2	Hranilniške vloge		370	18	
	Skupaj . . .		1574	38	

V Ljubljani dné 31. grudna 1895.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Starè,
blagajnik.

Izkaz premoženja

národnih ustanov v društvenega odbora oskrbi za leto 1895.

Tekoče število	Predmet	Izkaz premoženja posebej gld.	kr.	skupaj gld.	kr.	Opombe
1	Jurčič-Tomšičeva ustanova za literarne namene, in sicer:					
	a) Srečka ljubljanskega loterijskega posojila št. 50026	23	50			
	b) Knjižica kranjske hranilnice pod štev. 136491	407	03			
	c) Knjižica obrtno podpornega društva v Ljubljani št. 364 (nova) .	1185	15			
	č) Knjižica posojilnice v Šoštajnu štev. 145	1544	70	3160	38	
2	A. Knezova ustanova za izdavanje poučne in zabavne knjižnice, in sicer:					
	a) Gotovina v blagajni	28	41			
	b) Vlogi pri „Kmetski posojilnici za ljubljansko okolico“, in sicer:					
	aa) na knj. št. 643 . 25500·—					
	bb) na knj. št. 675. 519·26	26019	26			
	c) Kreditna srečka z dne 31. sušca 1858. l. serija 1076 štev. 46 .	202	—			
	č) Sedem srečk posojila za uravnavanje reke Tisze à 139 gld. . .	973	—			
	d) En nagradni list izžrebane obveznice z nagrado ogerske hipot. banke serija 110 štev. 51 . .	21	—			
	e) Štiri srečke ljubljanskega loterijskega posojila à 23 gld. 50 kr.	94	—			
	f) Ena srečka posojila mesta Solnograd št. 11843	27	75			
	g) Deset zadružnih deležev „Kmetske posojilnice za ljubljansko okolico“ à 100 gld.	1000	—			
	h) Sedemintrideset delnic „Národne tiskarne“ v Ljubljani po 50 gld.	1850	—			
	i) Dva deležna lista „Národnega Doma v Ljubljani“ po 100 gld	200				
	j) Ostali meniški dolg	50	—	30465	42	
	Skupaj . . .	—	—	33625	80	
	Dné 31. decembra 1894. je znašalo premoženje			33461	—	
	torej se je lani pomnožilo za			164	80	

V Ljubljani dné 31. grudna 1895.

Fr. Levec,
predsednik.

Dr. Josip Stare,
blagajnik.

III.

Poročilo o društveni knjižnici.

c) Češke knjige.

(Dalje.)

Jaroslav Vrchlický: Huga Foscola básně o hrobech. V Praze 1891.

dr. Ladislav Jos. Čelakovský: O abnormálních metamorfosách květů tulipánových. V Praze 1892.

F. Wald: O směru samočinných lučebných reakcí. V Praze 1892.

J. Velenovský: O phyllokladiích rodu Danaë. V Praze 1892.

dr. Ladislav Jos. Čelakovský: O listech šitých à exkrescenčních. V Praze 1892.

J. Velenovský: O morfologii os cevnatých tajnosnubných. V Praze 1892.

J. Velenovský: O biologii a morfologii rodu Monesis. V Praze 1892.

Frant. Machovec: O normaliích ploch druhého stupně. V Praze 1892.

Vlad. Jos. Procházka: Příspěvek ku poznání rázu zvířeny mořského jílu. V Praze 1892.

Čeněk Zahálka: Antedon Pyropa N. Sp. V Praze 1892.

Dr. K. Domalip: Theoretické a experimentální příspěvky k nauce o strojích elektrickych. V Praze 1892.

M. Lerch: O hlavní větě theorie funkcí vytvořujicích. V Praze 1892.

M. Lerch: Poznámky k theorii interpolace. V Praze 1892.

Dr. Lubor Niederle: Žamberské lebky. V Praze 1892.

Ch. Hermite: O transformaci funkcí elliptických. V Praze 1892.

Josef Klvaňa: O eruptivních horninách na severovýchodní Moravě. V Praze 1892.

Julius Stoklasa: Studie o monomagnesiumfosfatu. V Praze 1892. (Sv. I.—II.)

M. Lerch: Základove theorie malmsténovských řad. V Praze 1892.

dr. Jos. Schoebl: O vzácných rohových nádorech oka. V Praze 1892.

M. Lerch: Příspěvky k theorii funkcí elliptických. V Praze 1892.

M. Lerch: Poznámky k theorii funkcí elliptických. V Praze 1892.

Fr. Klapálek: Trichopterologický výzkum Čech. v r. 1891. — V Praze. 1892.

Jos Vejnar: O chování se methylenové modře k leukocytům. V Praze 1892.

Vladimír Novák: Studie o voltametru na stříbro. V Praze 1892.

dr. Ladislav Jos. Čelakovský: Náuka o květenstvích na základě deduktivním. V Praze 1892.

Josef Schneider: O difenyldimethyldiamidoethanu. V Praze 1892.

Dr. J. Hlava: O učinku tuberculinu Kochii. V Praze 1892.

Dr. A Spina: Několik pokusů o působeni tuberculinu. V Praze 1892.

E. Albert: Přispěvky k technice amputační. V Praze 1892.

Dr Filip Počta: O vztazích rudistů k ostatnim mlžům. V Praze 1892.

Dr. Jan. N. N. Woldřich: Geologicke přispěvky k otázce o posledních kontinentalních změnách evropských. V Praze 1892.

Alois V. Velich: O skladbě chrustavky sepie officinalis. V Praze 1892.

Vlad. Růžička: Pokusy o postmortalním chovaní se chromogenů mozkových. V Praze 1892.

Dr. Vaclav Vavra: Monografie českých korýšů skořepatých. V Praze 1892.

Josef Kafka: Hlodavci země české žijící i fossilní. V Praze 1892.

Dr. Filip Počta: O mechovkách z korycanských vrstev. V Praze 1892.

Jaroslav Perner: Foraminifery českého cenomanu. V Praze 1892.

Ferd. Tarda: Soudni akt konsistoře pražské. — Čast. I.—II. V Praze 1893.

dr. Hanamann-Kafka: O lučbeném složení různých ornic a hornin českých. — V Praze 1893.

Josef Klvaňa: Udolí vltavské. V Praze 1893.

dr. Rudolf Kimla: Připad hydronephrotické kysty. V Praze 1893.

dr. J. Deyl: O aetiologii Chalazia. V Praze 1893.

Augustin Pánek: O některých integrálech Eulerových. V Praze. 1893.

dr. Filip Počta: O rudistu z belohorských vrstev. V Praze 1893.
A. P. Pařizek-O. Šulc: Výpočet Dráhy kométy 1881. II. V Praze 1893.
dr. Jan W. Woldřich: Fossilni zvířena. V Praze 1893.
Alois V. Velich: Přispevek k experimentálnímu studiu tetanu hlavy. V Praze 1893.
dr. J. Janošík: O buňce vaječné a ssavců. V Praze 1893.
Eduard Weyr: O jisté nespojité funkcí. V Praze 1893.
dr. K Domalíp: O proudu harmonickém. V Praze 1893.
F. Machovec: O tečných rovinách ploch kuželosečkových. V Praze 1893.
M. Lerch: Z počtu integralního. V Praze 1893.
dr. J. Janošík: Atrofie folikulů. V Praze 1893.
Vlad. Jos. Procházka: Přispevek ku poznání zkamenělých korálů. V Praze 1893.
M. Lerch: Poznámka o jistých determinantéch. V Praze 1893.
dr. Ant. Pleskot: Důkaz obecnější vety o střední hodnotě omezených integralu. V Praze 1893.
dr. Ivan Honl: O pyogenních vlastnostech bacilla tyfového. V Praze 1893.
Sbírka pramenův ku poznáni literárního života v Čechách, na Moravě a v Slezsku. Skupina prva a druha. Číslo I. V Praze 1893—94.
Frant. Mareš: České sklo. V Praze 1893.
Vlád. Jos. Procházka: O zkamenělých créusiích. V Praze 1893.
dr. F. Mareš: O poměru elektrického podnětu k ustrojné činnosti. V Praze 1893 (2 zv.).
M. Lerch: Studie v oboru malmsténovských řad. V Praze 1893.
B. Fiala: O chování se indichsíranu sodnatého. V Praze 1893.
dr. Bohuslav Rieger: Zřízeni krajské v Čechách. V Praze 1893. (Část I—II.)
dr. Bohumil Bouček: Cholera na Poděbradsku. V Poděbradech. 1893.
dr. František Laurin: Nařízení papežské kongregace. V Praze. 1893.
dr. Antonin Pavlíček: Právo listu zástavních. V Praze 1893.
dr. V. E. Mourek: Syntaxis složených vět v gotštině. V Praze. 1893.
Vladislav Ružička: Experimentální příspěvek ku seznáni leukocytosý. V Praze 1893.
dr. Václav Kopfstein: Implantace karcinomu. V Praze 1893.
Prof. dr. J. Hlava: O tyfu exanthematickém. V Praze 1893.
dr. Ladislav Jos. Čelakovský: O kladodiích asparageí. V Praze 1893.

A. P. Pařízek-O. Šulc: Uchylky od zákona Ráoultova. V Praze 1893.

dr. Boh. Hellich: O heterotopiích a regeneraci hmot nervových. V Praze 1893.

Vlad. Jos Procházka: Miocaen Židlochovický. V Praze 1893.

M. Lerch: Přispevky k theorii funkcí elliptických. V Praze 1893.

dr. Jindřich Matejka: Lebky České z XVI. století. V Praze 1893.

Věstník ceske akademie. Ročnik II. Číslo 1.—9. V Praze 1893.

F. Stupecký-J. Lhota: Technický obzor. Ročnik I—IV. V Praze 1893—96.

Dr. F. Deyl: O kystách na okraji víček očních. V Praze 1893.

M. Lerch: Poznámky k theorii omezených derivací. V Praze 1893.

dr. A. Spina: O experimentalním vzbuzení kataleptiformního stavu. V Praze 1893.

dr. Ladislav J. Celakovský: O některých zrůdnostech na habru a smrku se objevujících. V Praze 1893.

dr. J. Hlava a dr. Obrzut: O kokcidiovitých parasitech při rakovinča při morbus Darieri. V Praze.

Konstantin Jireček: Poselství republiky dubrovnické k císařovně Kateřině II. V Praze 1893.

dr. Ivan Honl-dr. J. Hlava: O aktinomykose. V Praze 1893.

dr. Jos. Schoebl: O některých vzácných nádovech a cizopasnících oka. V Praze 1893.

Výroční zpráva »Jednoty českých mathematiků za správní rok 1892/3. V Praze 1893.

Rozpravy české akademie pro vědy, slovesnost a umění. Ročnik II. Třida I—II. V Praze 1893.

Věstník české akademie pro vědy, slovesnost a umění. Ročnik III. Číslo 1—9. V Praze 1894.

Umělecká Beseda. 1863—1893. V Praze 1894.

Jan Urban Jarník: Dvě verse starofrancouzské legendy o Sv. Kateřině Alexandrinské. V Praze 1894.

František Dvorsky: Listy paní Kateřiny z Žerotína. V Praze 1894.

Rozpravy české akademie pro vedy, slovesnost a umění. Ročnik III. Třida II. (4 zv.) V Praze 1894.

dr. Čeněk Zíbrt: Seznam pověr zvyklostí pohanských z VIII věku. V Praze 1894.

dr. Vojtěch J. Nováček: Listář k dějinam školství kutnohorského. (1520—1623.) V Praze 1894.

dr. František Kameníček: Prameny ke vpadum Bočkajovcu na Moravu. V Praze 1894.

IV.

Upravništvo „Slovenske Matice“

za leto 1896/7.

Predsednik: Levec Franc.

Namestnika: I. dr. Lampè Franc.

II. Grasselli Peter.

Blagajnik in hišni upravitelj: dr. Starè Josip.

Tajnik in knjižničar: Lah Evgen.

Ključarja: Kržič Anton in Sušnik Ivan.

Pravdni zastopnik: dr. Tavčar Ivan.

Odbor:

a) Ljubljanski odborniki:

1. Bartel Anton,
2. dr. Dolenec Hinko,
3. Grasselli Peter,
4. Hubad Franc,
5. dr. Janežič Ivan,
6. dr. Jarc Anton,
7. Koblar Anton,
8. Kržič Anton,
9. dr. Lampè Franc,
10. dr. Lesar Josip,
11. Levec Franc,
12. Pleteršnik Maks,
13. dr. Požar Lovro,
14. Rutar Simon,
15. Senekovič Andrej,
16. dr. Starè Josip,
17. Stegnar Feliks,
18. Sušnik Ivan,
19. Šubic Ivan,
20. Šuman Josip,
21. Tavčar Alojzij,
22. dr. Tavčar Ivan,
23. Vavrů Ivan,
24. Vilhar Ivan,
25. Wiesthaler Franc,
26. Zupančič Anton,
27. Zupančič Vilibald in
28. dr. Zupanec Jernej.

b) Vnanji odborniki:

1. dr. Detela Franc,
2. dr. Glaser Karol,
3. dr. Gregorčič Anton,
4. Gregorčič Simon,
5. Kersnik Janko,
6. Majciger Ivan,
7. † Navratil Ivan,
8. dr. Sernec Josip,
9. dr. Sket Jakob,
10. Svetec Luka,
11. Šuklje Franc in
12. Žumer Andrej.

Odseka:

a) Gospodarski odsek:

1. dr. Dolenec Hinko,
2. Grasselli Peter,
3. dr. Jarc Anton,
4. dr. Starè Josip (načelnik),
5. Sušnik Ivan,
6. dr. Tavčar Ivan in
7. Vilhar Ivan.

b) Književni odsek:

1. Bartel Anton,
2. Hubad Franc,
3. dr. Janežič Ivan,
4. Koblar Anton,
5. Kržič Anton,
6. dr. Lampè Franc,
7. dr. Lesar Josip,
8. Levec Franc (načelnik),
9. Pleteršnik Maks,
10. dr. Požar Lovro,
11. Rutar Simon,
12. Senekovič Andrej,
13. Šubic Ivan,
14. Tavčar Alojzij,
15. Wiesthaler Franc,
16. Zupančič Anton in
17. Zupančič Vilibald.

V.

Imenik

društvenikov „Slovenske Matice“ za leto 1896.[1])

A) Častni društveniki.

1. dr. RIEGER FRANC LADISLAV, graščak, itd. v Pragi (1869 [2]).
2. dr. KVIČALA IVAN, c. kr. vseučiliški profesor v Pragi (1882).
3. grof HARRACH IVAN, graščak, veleposestnik, itd. v Pragi (1883).
4. LEGO JAN, uradnik češkega muzeja v Pragi (1885).
5. dr. JAGIĆ IGNACIJ VIKENTIJEVIČ, c. kr. vseučiliški profesor na Dunaju (1886).
6. baron WINKLER ANDREJ, c. kr. deželni predsednik v p., itd. itd. v Gorici (1892).

B) Ustanovniki in letniki.

I. Ljubljanska škofija.

1. Dekanija **Ljubljana.**

a) Mesto. Poverjenik: *Lah Evgen.*

*Arcè Rajko, c. kr. poštni blagajnik in posestnik.
*Auer Jurij, tovarnar in posestnik.
*dr. vitez Bleiweis Karol, primarij podžupan in posestnik.
*Bušič Josip, c. kr. višji poštni oskrbnik v p. in posestnik.
*dr. Čebašek Andrej, stolni kanonik, prelat, itd.
*Čitalnica národna.
*Detela Oton, deželni glavar, graščak, itd. itd.
*dr. Dolenec Hinko, c. kr. dež. sod. tajnik.
*Dolenec Oroslav, svečar, trg. zbornice svêtnik, posestnik, itd.
*Fabian Ivan, trgovec in posestnik.
*Fabiani o. Placid, franč. provincijal.

[1]) Kdor vsled odboru nenaznanjene izpremembe svojega imena ne najde natisnjenega v kraju, kjer biva sedaj, naj išče svoje knjige pri onem poverjeniku, kateremu je plačal društvenino. Za take izpremembe upravništvo ne more biti odgovorno, prosi pa one poverjenike, pri katerih so se tekom leta društveniki preselili v druga poverjeništva, da mu v prihodnje takoj in redno naznanijo njihove nove adrese.

[2]) Letnica pomeni, kedaj je bil dotični izvoljen za častnega člana.

*vitez pl. Gariboldi Anton, zasebnik in posestnik.
*Gomilšek Josip, žel. uradnik.
*Grasselli Peter, ravnatelj m. užitn. zakupa, vitez žel. krone III. reda, dež. poslanec in posestnik.
*Heidrich Karol, misijonski duhovnik kongregacije sv. Vincencija Pavlanskega.
*Hranilnica kranjska.
*Hren Franc, veletržec, trgovinske zbornice svêtnik in graščak.
*dr. Hudnik Matija, odvetnik.
*Jamšek Ivan, trgovinski poslovodja in posestnik.
*dr. Jarc Anton, stolni prošt, vitez Fr.-Jos.-reda, c. kr. deželni šolski nadzornik v p., itd.
*Jereb Josip, župnik v p.
*Kadilnik Franc, trg. blagajnik.
*Klemenčič Josip, c. kr. učit. profesor v p.
*Knjižnica frančiškanska.
*Knjižnica c. kr. moškega učiteljišča.
*Koblar Anton, kurat v pris. delavnici, muz. arhivar in drž. poslanec.
*Kokalj o. Rajnerij, frančiškan.
*Kosler Ivan st., tovarnar in graščak.
*dr. Kosler Josip, tovarnar in posestnik.
*Kržič Anton, c. kr. učit. profesor in katehet.
*Kuralt Ivan, c. kr. sodni pristav v p.
*Kušar Josip, trgovec, drž. poslanec, posestnik, itd.
*Lah Evgen, mag. konc. pristav in tajnik »Slov. Matice«.
*dr. Lampè Franc, sem. profesor, konz. svêtnik, ravnatelj Marijanišča in urednik.
*Lampè Josip, c. kr. zemlj. knjigovodja v p.
*dr. Lesar Josip, sem. profesor, konz. svêtnik in ravnatelj Alojzijevišča.
*Mahkot Ivan, c. kr. dež. vl. svêtnik v p. in vitez žel. krone III. reda.
*dr. Majaron Danilo, odvetnik, dež. poslanec, obč. svêtnik in urednik.
*Mally Franc, tovarnar, obč. svêtnik in posestnik.
*Martinak Josip, c. kr. dež. sod. svêtnik, itd.
*dr. Missia Jakob, knezoškof, tajni svêtnik, itd.
*dr. Munda Franc, odvetnik in posestnik.
*Murnik Ivan, ces. svêtnik, deželni poslanec in odbornik, trgovinske zbornice tajnik, itd.
*Petričič Vaso, veletržec, predsednik mestne hranilnice, obč. svêtnik, trg. zbornice svêtnik in posestnik.
*Pirc Gustav, c. kr. kmet. družbe ravnatelj, popotni učitelj in obč. svêtnik.
*Plantan Ivan, c. kr. notar.
*Pleteršnik Maks, c. kr. gimnazijski profesor.
*Pogačar Martin, knezoškofijski kancelar in častni kanonik.
*dr. Požar Lovro, c. kr. gimnazijski profesor, obč svêtnik in ravnatelj m. višje dekl. šole.
*Prosenc Josip, zav. zastopnik.
*Ravnihar Franc, deželni knjigovodja v p. in obč. svêtnik.
*Rohrmann Viktor, tovarnar in posestnik.
*Rozman Ivan, mestni župnik in častni kanonik.
*Rutar Simon, c. kr. gimnazijski profesor, itd.
*Skubic Anton, c. kr. gimnazijski profesor v zač. p.
*»Sokol«, tel. društvo.
*Souvan Ferdinand, veletržec in graščak.
*Souvan Franc Ks., veletržec, trg. zbornice svêtnik in posestnik.
*Starè Alojzij, župnik v p. in posestnik.

*dr. Starè Josip, c. kr. fin. prok. pristav, obč. svêtnik in posestnik.
*Starè Leon, stud. iur.
*dr. Stor Franc, odvetnik.
*dr. Suppan Josip, hran. ravnatelj.
*dr. Svetina Ivan, c. kr. gimnazijski profesor in katehet.
*Šuman Josip, c. kr. dež. šolski nadzornik.
*dr. Tavčar Ivan, odvetnik, deželni poslanec in odbornik, obč. svêtnik in posestnik.
*dr. pl. Valenta Alojzij, primarij, ravnatelj deželne bolnice, c. kr. vladni svêtnik, profesor in posestnik.
*Vavrů Ivan, c. kr. gimnazijski profesor v p.
*Vilhar Ivan, zasebnik in posestnik.
*dr. Volčič Edvard, c. kr. agr. komisar.
*Vrhovnik Ivan, trnovski župnik.
*Zamejec Andrej, st. kanonik, itd.
*Zamida Matija, deželni svêtnik.
*Zupan Tomo, c. kr. gimnazijski profesor, konz. svêtnik, itd.
*dr. Zupanec Jernej, c. kr. notar, vitez Fr.-Jos.-reda, notarske komore predsednik in posestnik.
*Žagar Karol, deželni blagajnik.
*Žužek Franc, c. kr. nadinženêr.
Abram Anton, bogoslovec.
»Alojzijevišče«, knezoškofijski dij. zavod.
Avšič Jakob, zav. uradnik.
Babnik Ivan, trgovinski poslovodja.
dr. Babnik Janko, c. kr. dež. sod. pristav.
Ban Franc, upravitelj »Katoliške tiskarne«.
Barborič Franc, župnik v p.
Barlè Ivan, bogoslovec.
Bartel Anton, c. kr. gimnazijski profesor.
Bartel Ivan, bogoslovec.
Bartolj Anton, bogoslovec.
Bavdek Helena, posestnica.
Bayr Oton, blagajnik kmetijske posojilnice in posestnik.
Belè Ivan, mestni učitelj.
Bezenšek Ernest, zav. uradnik.
Birek Franc, stolni vikar.
Bizavičar o. Josip, frančiškan.
Blaznik Albina, solastnica tiskarne.
Bonač Ivan, knjigovez.
Borštner Vincenc, c. kr. gimnazijski profesor.
Borštnik Marija, gostiln. in posestnica.
Bradaška Ferdinand, m. blagajnik.
Breskvar Franc, knjigovez.
Brežnik Franc, c. kr. gimn. profesor.
Bulovec Mihael, predmestni kaplan.
Celestina Josip, c. kr. učit. profesor v p.
Čemažar Jakob, bogoslovec.
Čop Anton, bogoslovec.
Črnagoj Franc, mestni učitelj.
Črnivec Anton, c. kr. učit. profesor.
Dacar Josip, trg. sotrudnik.
Debevec Ivan, bogoslovec.
dr. Debevec Josip, alojz. prefekt.
Dečman Anton, trg. in posestnik.
Dimnik Jakob, mestni učitelj, itd.
dr. Dolenec Josip, sem. profesor.
Drahsler Pavl, trg. poslovodja.
Dralka Josip, c. kr. dež. vl. svêtnik, itd.
dr. Drč Josip, mestni zdravnik in posestnik.
Drenik Franc, zav. zastopnik.
Društvo tiskarjev.
Družba rokodelskih pomočnikov.
Duffè Ivan, mestni nadinženêr.
dr. Elbert Sebastijan, stolni kanonik.
Endlicher Rudolf, c. kr. okrajni tajnik v p.
Eppich Ivan, c. kr. vadn. učitelj.
Erker Josip, sem. spiritual.
Eržen Valentin, uršulinski spiritual.
dr. Ferjančič Andrej, c. kr. dež. sod. svêtnik in drž. poslanec.

Ferjančič Franc, predmestni kaplan.
Flerè Josip, c. kr. poštni oficijal in posestnik.
Flis Ivan, stolni kanonik in župnik.
Florjančič Franc, bogoslovec.
Frisch Ivan, trgovec in posestnik.
Funtek Anton, c. kr. učit. profesor.
Furlan Jakob, mestni učitelj.
Gabršek Franc, c. kr. učit. profesor.
Gangl Engelbert, mestni učitelj.
† Gerdinič Franc, c. kr. gimn. profesor.
Gerkman Franc, c. kr. vadn. učitelj.
Germovnik Franc, bogoslovec.
Giontini I. R., trgovinska tvrdka.
Gnjezda Ivan, c. kr. realčni profesor, itd.
Gogola Ivan, c. kr. notar, obč. svêtnik in posestnik.
Goričnik Franc, trgovec.
Goršič Franc, orgljar in posestnik.
Grampovčan o. Klemen, frančiškanski kaplan.
Gregorič Vekoslav, c. kr. poštni azistent.
dr. Gregorič Vinko, dež. primarij, obč. svêtnik in posestnik.
Guttman Emil, c. kr. finančne prokurature pristav.
Hlavka Marija, c. kr. obrt. strok. učiteljica.
Hohn Hugon, c. kr. poštni nadkontrolor in posestnik.
Hribar Ivan, mestni župan, ravn. »Slavije« in dež. poslanec.
Hubad Franc, c. kr. učit. ravnatelj.
Jakopič Franc, veletržec in posestnik.
dr. Jan Ivan, magistratni tajnik.
Janežič Gašpar, c. kr. sod. kancelist.
dr. Janežič Ivan, sem. profesor in konz. svêtnik.
Janša Jernej, pek in posestnik.
Jarc Anton, bogoslovec (2 izt.).
Jeglič Josip, trgovec in posestnik.
Jenko Josip, c. kr. gimn. profesor.
dr. Jenko Ludovik, zas. zdravnik.
Jerič Anton, bogoslovec.
Josin Maks, mestni učitelj.
Kadivec Antonija, trgovka in posestnica.
Kajzelj Amalija, trgovka.
Kalan Andrej, st. kanonik, dež. poslanec urednik in posestnik.
dr. Karlin Andrej, c. kr. gimn. katehet.
Karlin Martin, c. kr. gimn. profesor.
Katoliško društvo.
Kaučič Jakob, c. kr. zemlj. knjigovodja v p.
dr. Kavčič Jakob, c. kr. državnega pravdnika namestnik.
Kavčnik Ivan, c. kr. dež. sodišča pristav.
Kcel Alojzij, mestni učitelj.
Klein Anton, lastnik tiskarne, obč. svêtnik, itd.
dr. Klofutar Leonhard, stolni prošt in stud. ravnatelj.
Knez Ivan, veletržec in posestnik.
Knific Ivan, bogoslovec.
Knjižnica bogoslovska.
Knjižnica c. kr. male gimnazije.
Knjižnica c. kr. velike gimnazije.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Knjižnica c. kr. višje realke.
Knjižnica c. kr. ženskega učiteljišča.
Knjižnica župnije trnovske.
Kobilca Josip, trg. in posestnik.
pl. Kočevar Franc, c. kr. dež. sod. predsednik, itd.
dr. Kokalj Alojzij, odv. kandidat
Kollmann Franc, veletržec, trg. zbornice svêtnik in posestnik.
Konservativno obrtno društvo.
dr. Kopřiwa Ivan, mestni fizik, itd.
Kovač Ivan, zasebnik.
Kozlevčar Anton, žel. uradnik.
dr. Kraut Alojzij, odv. kandidat.
dr. Krek Ivan, sem. profesor.
Kremžar Andrej, oskrbnik dež. bolnice.

dr. Krisper Valentin, odvetnik in obč. odbornik.
Krulec Ivan, mestni učitelj.
Kržišnik Josip, bogoslovec.
dr. Kulavic Ivan, stolni kanonik, prelat in sem. ravnatelj.
Kunc Matija, krojač in posestnik.
Lampè Evgen, bogoslovec.
Lassnik Peter, trgovec in posestnik.
Lavrenčič Josip, blagajnik m. užitn. zakupa in posestnik.
dr. Leben Matija, sem. profesor v p. in častni kanonik.
Ledenik Alfred, trgovec in zav. zastopnik.
Lederhas Ludovik, c. kr. gimn. profesor.
Lenarčič Anton, c. kr. fin. svêtnik.
Lenče Josip, trgovec in posestnik.
Lenček Alojzij, trgovec in trg. zbornice svêtnik.
Levec Franc, c. kr. realčni profesor in okrajni šolski nadzornik.
Levičnik Albert, c. kr. dež. sod. nadsvêtnik.
Levičnik Alfonz, dvorni kaplan.
Lončar Ivan, c. kr. višji davčni nadzornik.
Lozar Josip, trgovec.
Macher Ivan, c. kr. učit profesor.
Mahr Ferdinand, ces. svêtnik, lastnik trg. zavoda in posestnik.
Maier Josip, m. učitelj in voditelj.
Malenšek Martin, predm. župnik.
grof Margheri Rudolf, c. kr. okr. glavar.
Marovt Marija, mestna učiteljica.
Merčun Rok, sem. podvodja in ekonom.
Millitz Ljudmila, lastnica tiskarne in posestnica.
Milohnoja Ivan, c. kr. fin konc. praktikant.
Mlakar Ivan, bogoslovec.
Modic Josip, c. kr. rač. revident.
Moos Julija, mestna nadučiteljica.
dr. Moschè Alfonz, odvetnik.
Mrak Matija, stolni vikar.
Müllner Alfonz, muz. kustos, itd.
Mulaček Franc, trg. sotrudnik.
»Narodna tiskarna«.
Nolli Josip, operni pevec.
Oblak Valentin, bogoslovec.
Obreza Anton, tapetnik.
Ogrizek Jakob, bogoslovec.
Omejec Ferdinand, dež. blagajne oficijal.
Oranič Franc, sem. duhovnik.
Orožen Franc, c. kr. učit. profesor.
Ozimek o Evstahij, frančiškan.
dr. Papež Franc, odvetnik in dež. poslanec.
† dr. pl. Pauker-Glanfeld Henrik, stolni dekan, itd.
Pavlin Alfonz, c kr. gimn. profesor.
Pavlin Franc, c. kr. inž. in posestnik.
Perušek Rajko, c. kr. gimn. prof.
Petrič Ivan, bogoslovec.
Petrovčič Anton, c. kr. rač. oficijal.
Pintar Ivan, pisatelj in korektor.
Pirc Karol, c. kr. realčni profesor.
Plečnik Andrej, predmestni kaplan.
Pleiweiss Karol, not. kandidat in posestnik.
Pleško Karol, c. kr. dež. sodišča svêtnik in posestnik.
Podgornik Ivan, c. kr. poštni azistent.
Poljanec Alojzij, dež. pris. delavnice ravnatelj.
Potokar Vekoslav, c. kr. poštni azistent.
Povše Franc, veleposestnik, drž. in dež. poslanec, itd.
Premk Anton, c. kr. poštni nadkontrolor v p. in posestnik.
Pretnar Franc, m. hran. blagajnik.
Preželj Luka, duh. v hiralnici.
Rebol Franc, bogoslovec.
Regally Franc, c. kr. avskultant in posestnik.
Renier Ivan Nep., mestni kaplan.

Robida Ivan, mag. oficijal.
Rodè Janko, trgovec in posestnik.
Roshnik Anton, c. kr. sod. pristav v p.
Schaschel Feliks, c. kr. dež. vlade svêtnik.
Schuendelen Božidar, trg. poslovodja.
Senekovič Andrej, c. kr. gimn. ravnatelj in obč. svêtnik.
Sever Josip, bogoslovec.
Sežun Albert, mag. uradnik.
Sinkovič Davorin, c. kr. gimn. profesor.
Skabernè Avgust, trgovec, trg. zbornice svêtnik in posestnik.
»Slavec«, del. pevsko društvo.
dr. Smolej Gustav, c. kr. dež. sod. pristav.
Smolej Jakob, c. kr. dež. š. nadzornik v p. in vitez žel. krone III. reda.
Smrekar Ivan, m. katehet in posestnik.
Smrekar Josip, sem. profesor, konz. svêtnik in č. kanonik.
Soss Friderik, trgovec.
Stegnar Feliks, c. kr. kazn. učitelj.
Sterbenc Josip, duhovnik v p.
dr. Sterger Stanko, c. kr. okrajni zdravnik.
Steska Viktor, mestni kaplan.
Stroj Alojzij, urš. katehet.
dr. Supan Viktor, odvetnik.
Sušnik Ivan, stolni kanonik.
Svetek Anton, c. kr. rač. in obč. svêtnik.
Svetličič Ivan, žel. uradnik.
Šarabon Mavrilij, mestni katehet.
Šega Karol, c. kr. gimn. profesor.
Šesek Ivan, II. mag. svêtnik.
Šetinc Ignacij, trg. potnik.
Širaj Andrej, sem. duhovnik.
Šiška Josip, dvorni kaplan, itd.
Šola mestna višja dekliška.
Šola I. mestna petrazredna.
Šola osemrazredna dekliška.
Šola uršulinska notranja.
Šola uršulinska vnanja.
Šorli Matija, c. kr. višji poštni oskrbnik, itd.
dr. Šorn Josip, c. kr. gimn. profesor.
Šubic Ivan, c. kr. ravnatelj obrt. strok. šol in obč. svêtnik.
Šusteršič Gašpar, gostilničar in posestnik.
pl. Tauzher-Zhuber Ivana, zasebnica in posestnica.
Tavčar Alojzij, c. kr. gimn. profesor.
Terdina Fran, mestni rač. revident.
Tomec Jakob, I. mestni komisar.
Tosti Ivan, gostiln. in posestnik.
Tratnik Antonija, c. kr. vp. višjega davčnega nadzornika vdova.
Tratnik Leopold, pasar in posestnik.
Traun Jakob, trg. in posestnik.
Traven Ivan, bogoslovec.
Travnar Josip, mestni učitelj.
Trost Franc, mestni učitelj.
Trstenjak Anton, m. hran. kontrolor.
Tršan Jakob, bogoslovec.
Trtnik Franc, dež. blag. kontrolor in posestnik.
Tschurn Karol, hran. knjigovodja.
Turk Hugon, tov. potnik.
Učiteljsko društvo slovensko.
dr. Ušeničnik Aleš, stolni vikar.
dr. Ušeničnik Franc, alojz. spiritual.
Valentinčič Ignacij, kontrolor m. užitn. zakupa, zav. zastopnik in posestnik.
Velkovrh Ivan, tovarnar, obč. svêtnik in posestnik.
Vencajz Ivan, c. kr. dež. sod. svêtnik.
Verbič Ferdinand, bogoslovec.
Vernik Alojzij, c. kr. poštni azistent.
Vodošek o. Salezij, franč. kaplan.
Vodušek Matej, c. kr. gimn. profesor.
Vončina Ivan, I. mag. svêtnik.

Vrančič Ivan, žel. uradnik.
Watzl Franc, bogoslovec.
Wenger Karol, c. kr. dež. sod. svêtnik.
Wessner Marija, m. nadz. dama.
Wester Avguštin, c. kr. gimn. profesor in posestnik.
Wiesthaler Franc, c. kr. gimn. ravnatelj.
Wisjan Leopold, c. kr. p. azistent.
Zagorjan Anton, knjigotržec.
Zajec Jurij, gostiln. in posestnik.
Zajec Rudolf, stud. techn.
Zarnik Ana, odv. vdova.
dr. Zbašnik Franc, dež. tajnik.
Zorko Franc, bogoslovec.
dr. Zupanc Franc, c. kr. san. nadzornik.
Zupančič Anton, sem. profesor in konz. svêtnik.
Zupančič Vilibald, c. kr. učit. profesor in okr. šolski nadzornik.
Žagar Ivan, c. in kr. stotnik.
Žakelj Friderik, c. kr. gimn. profesor.
Žavbi Ivan, sem. duhovnik.
dr. Žitnik Ignacij, benef. in dež. poslanec.
Župnek Franc, c. kr. agr. komisar.
Žužek Josip, dež. inženêr.
Pet naročnikov.

Štev. 77 + 273 + 5 = 355.

b) *Okolica*:

α) Ig. Poverjenik: *Trošt Franc.*

Dolenec Jakob, župnik.
Knific Josip, benef. v Tomišlju.
Kunauer Ivan, župnik na Golem.
Trošt Franc, nadučitelj
Trpin Ivan, kaplan.

Štev. 5.

β) Medvode. Poverjenik: *Derčar Martin.*

Derčar Martin, župnik in posestnik.
Dolinar Franc, žup. pri Sv. Katarini.
Porenta Franc, župnik v Sori.

Štev. 3.

γ) D. M. v Polji. Poverjenik: *Kolar Matija.*

*Zupan Mihael, župnik v Sostrem.
Bralno društvo.
Divjak Apolonija, zdr. soproga na Studencu.
Dolničar Anton, zas. uradnik.
Dornik Karol, kaplan v Sostrem.
Kolar Matija, župnik.
Mercina Ignacij, krojač v Zg. Kašlju.
Müller Ivan, kaplan.
Primožič Anton, pos v Sostrem
Resman Ivan, nač. postaje v Zalogu.

Štev. 1 + 9 = 10.

δ) Šiška. Poverjenik: *Škarjevec Ivan.*

Bizjan Franc, slikar in posestnik.
Čitalnica národna.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Mathian Jakob, gostilničar in posestnik.
Roina Anton, slikar.
Rožanc Dragotin, učitelj.
Suwa Ivan, tov. delovodja.
Škarjevec Ivan, slikar.
Tomè Marija, gostilničarka.
Zakotnik Ivan, tesar in posestnik.

Štev. 10.

ε) Št. Vid. Poverjenik: *Žirovnik Janko.*

Belec Anton, klepar in posestnik.
Čitalnica národna.
Malovrh Gregor, župnik.
Mekinec Franc, kaplan.
Sitsch Albert, učitelj.
Šola štirirazredna ljudska.
Trček Mihael, župnik v Šmartnem.
Žirovnik Janko, nadučitelj, itd.
Štev. 8.

ζ) Posamezniki.

Kobilca Ivan, župnik na Černučah. Štev. 1.

2. Dekanija **Cirknica.**

a) Cirknica. Poverjenik *Kunstelj Franc.*

Blažon Marija, pos. v Begunjah.
Jan Simon, župnik pri Sv. Trojici.
Koller Gustav, župnik v Babnem polju.
Korbar Avgust, nadučitelj pri Sv. Vidu.
Kunstelj Franc, dekan, itd.
Kušar Franc, ekspozit v Begunjah.
Lakmayer Franc, župnik v Grahovem.
Lavrenčič Anton, kaplan.
Milavec Josip, trg. in posestnik.
Pešec Franc, kaplan.
Piš Rudolf, učitelj.
Pogačnik Alojzij, trgovec in posestnik.
Premrov Franc, trgovec, gostilničar in posestnik v Martinjaku.
Sebenikar Matilda, pos. na Rakeku.
Šerko Franc, trgovec in posestnik.
Vehovar Leopold, c. kr. notar.
Štev. 16.

b) Lož. Poverjenik: *Lah Gregor.*

Benčina Ivan, trg. in posestnik v Starem trgu.
Bernard Jernej, kaplan na Blokah.
Čitalnica v Starem trgu.
Hauptmann Peter, kaplan v St. trgu.
Lah Gregor, župan, gostiln., poštar in posestnik.
Levec Anton, c. kr. okr. sodnik.
Mlekuž Tomaž, trgovec v St. trgu.
dr. Neuberger Moric, dež. okr. zdravnik.
Peharc Stanko, kaplan v St. trgu.
Petsche Franc, trg., gostiln. in posestnik v Starem trgu.
Ponikvar Anton, župnik v Starem trgu.
Strašek Franc, c. kr. notar.
Ševar Ludovik, poštar in posestnik v Novi vasi.
Žagar Franc, trgovec v Markovcu.
Štev. 14.

c) Planina. Poverjenik: *Podboj Ivan.*

Benedek Josip, nadučitelj.
Čitalnica národna.
Klemenc Franc, župnik na Uncu.
Kremenšek Ivanka, pos. hči v Lazih.
† Mayer Julij, zdravnik. itd.
Podboj Ivan, župnik, itd.
Repič Peter, nadučitelj na Uncu.
Šarec Alojzij, kaplan.
Štev. 8.

3. Dekanija **Idrija.**

a) Idrija. Poverjenik: *Novak Alojzij.*

*Občina mestna v Idriji.
*Vidmar Josip, župnik v Žiréh.
Bolta Ivan, župnik na Ledinah.
Božič Anton, c. kr. učitelj.
Bralno društvo v Sp. Idriji.
Čitalnica národna.
Delavsko bralno društvo.
Goli Franc, trg. in posestnik.
Gregorič Josip, adm. na Vrhu.
Jeglič Josip, c. kr. davkar.
Katoliško del. bralno društvo.
Kavčič Marija, c. kr. učiteljica.
† Kogej Josip, dekan.
Kolšek Vinko, c. kr. notar.
Kos Franc, trg. in posestnik.
Kosmač Ivan, pos. na Ledinah.
Lapajne Dragotin, župan in trgovec.
Lapajne Karolina, trg. in posestnica.
Lapajne Marija, trg. in posestnica.
Lapajne Valentin, trg. in posestnik.
Milčinski Franc, c. kr. sod. pristav.
Novak-Alojzij, c. kr. š. ravnatelj.
Oswald Franc, benef. in katehet.
Polanc Franc, pos. v Javorjevem dolu.
Prelovec Franc, gostiln. in uradnik.
Regen Josip, župnik na Vojskem.
Svoboda Karol, c. kr. inženér.
Šepetavec Josip, trgovec.
Šinkovec Karol, c. kr. sod. kancelist.
Šola c. kr. rudniška.
Treven Valentin, trg. in posestnik.
Vedernjak Franc, c. kr. okr. sodnik.
Vogelnik Ivan, c. kr. učitelj.
Vončina Franc, pom. uradnik.
Žonta Ivan, pos. v Sp. Idriji.

Štev. 2 + 33 = 35.

b) Črni vrh. Poverjenik: *Hladnik Ivan.*

Čibašek Ivan, kaplan.
Hladnik Ivan, vikar.
Knjižnica ljudska.
Majnik Mihael, pos. v Zadlogu.
Modrian Zofija, učiteljica.
Rudolf Franc, posestnik.
Rudolf Gašpar, pos. v Loméh.
Vidmar Ivan, trgovec.
Zagoda Franc, pos. v Zadlogu.

Štev. 9.

4. Dekanija **Kamnik.**

a) Kamnik. Poverjenik: *Kalan Ivan.*

*Stranjska fara.
dr. Barlè Josip, not. kandidat.
Bergant Luka, trg. in posestnik.
Bernik Valentin, župnik na Holmcu.
Burnik Valentin, nadučitelj.
Čenčič Jernej, nadučitelj.
Čitalnica národna.
dr. Dereani Julij, dež. okr. zdravnik.
Drahsler Jakob, c. kr. okr. tajnik.
Fischer Franc, gost. in posestnik.
Flerin Franc, trg. in posestnik.
Frančiškanski samostan.
Grašek Janko, trg. in posestnik.
Kalan Ivan, mestni kaplan.
dr. Kladva Ivan, c. kr. sod. pristav.
Klančar Avgusta, učiteljica.
Klein Anton, c. kr. okr. komisar.
Kljun Ivan, župnik v Sp. Tuhinju.
Kljun Matej, župnik v Zg. Tuhinju.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Krek Franc, župnik na Vranji peči.

Močnik Josip, lekarnar, župan in posestnik.
Molj Ivan, župnik v Stranjah.
Novak Martin, c. kr. poštar.
Oblak Ivan, dekan in č. kanonik.
Pintar Anton, trgovec.
Podboj Alojzij, c. kr. davčni oficijal.
Polec Julij, c. kr. dež. sod. svétnik.
Rihar Franc, župnik v Mekinah.
Rodè Josip, gostiln. in posestnik.
Sadnikar Josip, c. kr. okr. živinozdravnik.
dr. Schmidinger Karol, notar in posestník.
Slovensko katoliško društvo.
Stelè Ivan, posestnik.
Stenovec Anton, župnik na Selih.
Strupi Jakob, benef. na Goričici.
Šolske sestre v Repnjah.
Zupanec Jernej, župnik v Motniku.

Štev. 1 + 37 = 38.

b) Brdo. Poverjenik: *Kersnik Janko.*

*Kersnik Janko, c. kr. notar, župan, veleposestnik, itd
*Tavčar Ivan, stavb. podjetnik v Dolu.
Bizjan Ivan, župnik na Brdu.
Breceljnik Gregor, pos. v Št. Vidu.
Detelja Karol trg. in pos. v Dobu.
Kadunec Franc, župnik v Krašnji.
Klinc Ignacij, c. kr. davčni kontrolor.
dr. Kraut Štefan, c. kr. sod. pristav.
Lenassi Anton, župnik v Ihanu.
Majdič Franc ml., tov. sin. na Viru.
Marolt Franc, učitelj.
dr. Pekolj Ivan, c. kr. okr. sodnik.
Sadar Vendelin, učitelj v Ihanu.
Škofic Alojzij, posestnik v Št. Vidu.
Škufca Ludovik, župnik v Blagovici.
Šlakar Ivan, župnik v Št. Gothardu.
Štrukelj Ivan, posestnik v Krašnji.
Zorko Matija, c. kr. uradnik.

Štev. 2 + 16 = 18.

c) Komenda. Poverjenik: *Mejač Andrej.*

*Grivic Franc, kaplan v p. v Lahovičah.
Fik Franc, kaplan.
Jeras Ivan, pos. sin.
Mejač Andrej, trg. in posestnik.
Mesner Josip, nadučitelj.
Svetlin Andrej, posestnik.

Štev. 1 + 5 = 6.

č) Mengiš. Poverjenik: *Letnar Lovro.*

Kos Mihael, učitelj na Holmcu.
Kuralt Peter, posestnik.
Letnar Lovro, nadučitelj, itd.
Levec Ivan, gostilničar in posestnik.
Paternost Henrik, učit. v Radomljah.
Rožnik Tomaž, kaplan.
Starè Julij, tov. in posestnik.
Strmolè Alojzij, c. kr. davč. pristav.
Zorec Ivan, župnik.

Štev. 9.

5. Dekanija **Kočevje**, Poverjenik: *Komljanec Ivan.*

Finžgar Franc, mestni kaplan.
Gerzin Matija, župnik pri Fari.
Jaklič Karol, kaplan pri Fari.
Knjižnica c. kr. gimnazijska.
Komljanec Ivan, c. kr. gimn. profesor in katehet.

Krese Josip, dekan.
Lovšin Ivan, mestni kaplan.
Meršol Simon, c. kr. fin. str. komisar.
Zupančič Ivan, župnik v Banjiloki.

Štev. 9.

6. Dekanija **Kranj.**

a) Kranj. Poverjenik: *Šavnik Karol.*

*Debeljak Ivan, župnik v Predvoru.
*Krčon Anton, župnik v p. v Trbojah.
*Majdič Vinko, tov. in posestnik.
*Mežnarec Anton, dekan.
*Omersa Franc, trgovec, trg. zborn. svêtnik in posestnik.
*Prevc Valentin, zasebnik in posestnik.
*Ross Matej, trgovec.
*Sajovic Ferdinand, trgovec.
*Šavnik Karol, lekarnar, vitez Fr.-Jos.-reda, župan in posestnik
*Urbančič Alojzija, graščakinja na Turnu.
Benkovič Josip, kaplan v Naklem.
Blagnè Antonija, trg. v Št. Jurju.
Bohinc Ivan, zas. uradnik.
Bralno društvo slovensko.
Bregant Mihael, nadučitelj v Šmartnem.
Brodnik Anton, kaplan v p.
Česnik Dragotin, učit. v Predosljih.
Čitalnica národna.
Dolenc Franc, trg. in posestnik.
Dolinar Josip, učitelj v Mavčičah.
Dolžan Ivan, župnik v Trsteniku.
Drukar Avgust, not. kandidat.
Florijan Karol, trg. in posestnik.
Fock Ignacij, svečar in posestnik.
dr. Globočnik Edvard, dež. okr. zdravnik.
Globočnik Viktor, c. kr. notar, posestnik in dež. poslanec.
dr. Gruden Josip, kaplan v Šmartnem.
Hribar Anton, kaplan v Smledniku.
Hubad Josip, c. kr. gimn. ravnatelj.
Karlin Ivan, župnik v Smledniku.
Knjižnica c. kr. gimnazijska.
Knjižnica okrajna učiteljska.
dr. Korun Valentin, c. kr. gimn. profesor.
Kovač Josip, gostiln. in posestnik.
Krčon Josip, župnik in duh. svêtnik v Predosljih.
Krisper Rajmund, trg. in posestnik.
Kržič Josip, posestnik, itd. v Trbojah.
Kukelj Anton, župnik v Št. Jurju.
Luznar Franc, učitelj na Primskovem.
Mayr Peter ml., gost. in posestnik.
Mohar M., organist v Šmartnem.
Nemec Anton, župnik v Kokri.
Novak Franc, c. kr. gimn. profesor.
Pavlin Alojzij, trg., gostiln. in posestnik v Podbrezju.
Pavšler Tomaž ml., trg in pos.
dr. Pernè Franc, c. kr. gimn. katehet.
Pezdič Ivan, nadučitelj, itd.
Pirc Ciril, trg. in posestnik.
Pokorn Franc, ekspozit v Besnici.
dr. Prevec Franc, odvetnik.
Preželj Matej, župnik v Mavčičah.
Rakovc Ivan, posestnik.
Razboršek Josip, župn. v Šmartnem
Rihar Štefan, mestni kaplan.
Rožman Lovro, benef. v Hrastju.
Skul Valentin, župnik v p. v Št. Jurju.
Strel Franc, žel. uradnik.
dr. Šavnik Edvard, c. kr. okr. zdravnik.
dr. Štempihar Valentin, odv. in posestnik.

Štritof Anton, c. kr. gimn. profesor.
Šumi Franc, mesar in posestnik
Tavčar Franc, eksp. pri Sv. Joštu.
Tominšek Josip, gimn. profesor.
Traven Josip, učitelj v Naklem
Zabukovec Ivan, kaplan v Podbrezju.
Zaletel Leopold, župnik v Goričah.
Zupanc Ignacij, kaplan v Predosljih.
Železny Alojzij, kaplan v Št. Jurju.
dr. Žmavc Jakob, gimn. profesor.
Žumer Andrej, c. kr. okr. š. nadzornik, itd.
Žužek Franc, kaplan v Preddvoru.
Štev. 10 + 61 = 71.

b) Tržič. Poverjenik: *Špendal Franc.*

Ahačič Franc, tovarnar.
Albrecht Luka, učitelj pri Sv. Ani.
Bralno društvo slovensko.
Engelsberger Ivan, trgovec
Jelenc Ivan, trgovec.
Kragl Josip, nadučitelj.
Nadrah Ignacij, kaplan.
Omersa Ivan, trgovec.
Pekovec Josip, kurat v Lomu.
Šafer Ivan, župnik v Dupljah.
Špendal Franc, župnik, itd.
Žerjov Gregor, c. kr. okr. sodnik.
Štev 12.

c) Cerklje. Poverjenik: *Hočevar Jakob.*

*Bartol Baltazar, župnik v p.
*Globočnik Edvard, okr. zdravnik.
Hacin Josip, posestnik v Češnjevku.
Hočevar Jakob, mag. pharm., trg. in posestnik.
Kmet Andrej, nadučitelj.
Kosobud Edvard, kaplan.
Pavlič Ivan, kaplan.
Robič Simon, adm. na Šenturški gori.
Vavken Andrej, župan, itd.
Štev. 2 + 7 = 9.

7. Dekanija **Leskovec.**

a) Krško. Poverjenik: *Kalan Janko.*

*Knjižnica okr. učiteljska.
Bezlaj Josip, mešč. učitelj.
Gregorič Franc, gost. in posestnik.
Gregorin Alojzij, c. kr. okr. sodnik.
Hilbert Julij, c. kr. inženér.
Jugovic Amalija, pos. soproga.
Kalan Janko, c. kr. davčni nadzornik.
Kessler Alojzij, c. kr. sod. pristav.
Knavs Ivan, mestni župnik.
Križman Anton, c. kr. davčni oficijal.
Lapajne Ivan, meščanske šole ravnatelj.
dr. Mencinger Ivan, odvetnik in posestnik.
Pfeifer Viljem, drž. in dež. poslanec, posestnik, itd.
Pogačnik Ivan, c. kr. sod. pristav.
dr. Pučko Jurij, c. kr. notar.
dr. Romih Tomaž, župan in mešč. učitelj.
Rozman Florijan, mestni učitelj.
Štev. 1 + 16 = 17.

b) Leskovec. Poverjenik: *dr. Šterbenc Jurij.*

*dr. Šterbenc Jurij, dekan, itd.
Bojanec Anton, kaplan v Škocijanu.
Brcè Anton, župnik v Boštajnu.
Dolinar Ivan, župnik na Raki.

Gabrič Anton, župnik v Cerkljah.
Jenko Ludovik, župnik pri Sv. Duhu.
Kos Matej, kaplan v Škocijanu.
Maurer Gašpar, pos. na Raki.
Šola ljudska trirazredna.
Varl Tomaž, kaplan na Raki.
Štev. 1 + 9 = 10.

c) Kostanjevica. Poverjenik: *Pavlič Damijan.*

Hudovernik Aleksander, c. kr. notar.
Hudovernik Janko, not. kandidat.
Kastelic Matija, mestni kaplan.
Medved Ivan, kaplan v Križevem.
Pavlič Damijan, mestni župnik.
Pavlič Kozma, župnik v Križevem.
dr. Wurner Josip, dež. okr. zdravnik.
Štev. 7.

č) Št. Jernej. Poverjenik: *Trost Karol.*

*Šola ljudska v Št. Jerneju.
*Štrobelj Franc v Št. Jerneju.
Fettich-Frankheim Anton, župnik.
Globočnik Marija, učiteljica.
Majzelj Ana, posestnica.
Rudež Josip, veleposestnik in graščak v Gracarjevem turnu.
Sever Josip, trgovec.
Tavčar Josip, gostiln. in posestnik.
Tavčar Marija, posestnica.
Trost Karol, učitelj.
Volovec Martin, trgovec.
Vondrašek Vaclav, kaplan.
Štev. 2 + 10 = 12.

d) Velika dolina. Poverjenik: *Dolinar Mijo.*

Brulec Franc, župnik.
Dolinar Franc, posestnik.
Dolinar Mijo, trg. in posestnik.
Gantar Ivan, nadučitelj v Čatežu.
Horvat Mihael, župnik v Čatežu.
Ivšič Mihael, pos. v Čatežu.
Pretnar Jakob, nadučitelj.
Radej Martin, kamn. poslovodja v Podsusedu.
Tancig Anton, c. kr. poštar in trgovec v Krški vasi.
Zabukovec Tomaž, kaplan v Čatežu.
Štev. 10.

8. Dekanija **Litija.**

a) Litija. Poverjenik: *Svetec Luka.*

*Nabernik Ivan, c. kr. dež. sod. svêtnik.
*Sajè Mihael, župnik v Štangi.
*Svetec Luka, c. kr. notar, posestnik, itd.
vitez pl. Andriolli Viktor, c. kr. davčni kontrolor.
Globelnik Ivan, adm. v Polšniku.
Grill Matija, c. kr. okr. glavar.
Ilovski Albin, župnik v Javorju.
Jeločnik Anton, tov. knjigovodja.
Jenko Ivan, nač. žel. postaje.
Jeretin Martin, c. kr. okr. tajnik.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Kobler Vekoslava, posestnica.
Koechler Viktor, kaplan v Šmartnem.
Lapajne Štefan, c. kr. okr. komisar.
Lavrenčič Ivan, dekan v Šmartnem.
Mahorčič Ignacij, c. kr. davč. pristav.
Miklavčič Zalika, c. kr. poštarica pri Sv. Križu.

Molek Martin, župnik na Savi.
Novak Ivan, trgovec v Dolah.
dr. Pavlič Ignacij, c. kr. okr. zdravnik.
Pristov Ivan, kaplan pri Sv. Križu.
Slanc Franc, nadučitelj.
Vončina Valentin, c. kr. sod. kancelist.
Zupančič Jernej, duhoven v p.
Štev. 3 + 21 = 24.

b) Radeče. Poverjenik: *Zagorjan Ivan.*

*Krisper Valentin, tovarnar in posestnik.
Gmeiner Karol, župnik v Širju.
dr. Homann Alojzij, dež. okr. zdravnik.
Kolnik Avgusta, učiteljica.
Koprivec Peter, kaplan.
Levec Ivan, nadučitelj.
Šmitek Simon, župnik v Dobovcu.
Šolska knjižnica.
Vidergar Ivan, župnik v Št. Jurju.
Vrhovšek Franc, župnik v Svibnem.
Zagorjan Ivan, župnik v Radečah.
Štev. 1 + 10 = 11.

9. Dekanija **Loka.**

a) Škofja Loka. Poverjenik: *Tomažič Ivan.*

*Pfeifer Franc, c. kr. rač. nadsvêtnik v p.
*Rožič Alojzij, župnik v p.
dr. Arko Anton, dež. okr. zdravnik.
Bleiweis Franc, urš. katehet.
Bralno društvo slovensko.
Čitalnica národna.
Dolenc Franc, pos. v Stari Loki.
Fojkar Franc, pos. v Stari Loki.
pl. Garzarolli Franc, c. kr. sod. pristav.
Jelovčan Jakob, župan v Stari Loki.
Jenko Peter, pos. v Virmaših.
Kalan Marija, pos. hči.
Katoliško društvo rok. pomočnikov.
Keršič Ivan, župnik v p.
Koblar Josip, mestni kaplan.
Kumer Franc, dekan v Stari Loki.
Lenček Niko, c. kr. notar.
Mikuš Franc, c. kr. okr. sodnik.
Pirnat Bernard, organist
Premk Vinko, c. kr. davčni pristav.
Šinkovec Avguštin, kaplan v Stari Loki.
Šola deška ljudska.
Šola notranja uršulinska.
Tomažič Ivan, mestni župnik.
Zavodnik Feliks, urš. spiritual.
Žigon Matej, trgovec.
Štev. 2 + 24 = 26.

b) Selca. Poverjenik: *Erzar Matija.*

*Tušek Gregor, posestnik na Martinjem vrhu.
Bernik Josip, miz. poslovodja.
Boncelj Franc, župnik v Dražgoših
Bralno društvo slovensko.
Erzar Matija, župnik.
Eržen Franc, župnik v Zalem logu.
Jamnik Anton, župnik v Sorici.
Mezeg Anton, kaplan.
Stanonik Nikolaj, nadučitelj.
Šlibar Franc, župan, trgovec in posestnik
Vavpetič Ivan, adm. pri Sv. Lenartu.
Veja Maks, župnik v Bukovščici.
Verhunec Ivan, župan in posestnik.
Štev. 1 + 12 = 13.

c) Železniki. Poverjenik: *Košmelj Luka.*

Armič Josip, učitelj v Sorici.
Boncelj Josip, trg. in posestnik.
Boncelj Lovro, trg. in posestnik.
Bralno društvo slovensko.
Demšar Ivan, trg. in posestnik.
Demšar Josip, trg. in posestnik.
Globočnik Anton, tov. in pos.
Hafner Anton, pos. in fuž. vodja.
Košmelj Josip, mesar.
Košmelj Luka, župan in posestnik.
Meršolj Ivan, kaplan.

Štev. 11.

č) Trata. Poverjenik: *Petrovčič Franc.*

*Debeljakova hiša v Poljanah.
*Ramovš Jernej, župnik v Poljanah.
Dolinar Anton, adm. v Lučnah.
Hromec Ivan, župnik v Novi Oselici.
Kregar Franc, župnik v Javorju.
Kromar Ivan, kaplan v Poljanah.
Petrovčič Franc, župnik na Trati.
Pfajfar Anton, adm. v Leskovici.
Pintar Matej, župnik v Stari Oselici.

Štev. 2 + 7 = 9.

10. Dekanija **Moravče.**

a) Moravče. Poverjenik: *Kajdiž Tomaž.*

Hiersche Franc, ekspozit v Vrhpolju.
Kajdiž Tomaž, dekan in dež. poslanec.
Kepec Franc, adm. v Češnjicah.
Lesar Ivan, župnik v Pečéh.
Medved Anton, adm. na Sv. Gori.
Toman Janko, nadučitelj.

Štev. 6.

b) Zagorje. Poverjenik: *Sterlè Franc.*

Berčon Anton, c. kr. poštni upravitelj.
Bevčič Ignacij, posestnik.
Bukovc Martin, župan in posestnik.
Cukjati Franc, trg. in posestnik.
Čampa Božidar, učitelj.
Čerin Josip, učitelj.
Dežman Josip, strojevodja.
Firm Ignacij, rudn. uradnik.
Goljmajer Josip, župnik na Vačah.
Jankovič Franja, učiteljica.
Jerin Leopold, rudn. uradnik.
Kolenec Valentin, posestnik.
Konšek Franc, pos. na Trojanah.
Koprivec Tomo, upravitelj dež. naklade.
Kozina Peter, trg. sotrudnik v Moravčah.
Koželj Gregor, učitelj v Št. Gothardu.
Lužar Fortunat, nadučitelj.
Mauer Andrej, posestnik.
Modic Josip, c. kr. poštar.
Novak Andrej, usnjar.
Pernuš Tomo, upr. dež. naklade.
Plantarič Josip, kaplan v Čemšeniku.
Roina Franc, nadučitelj na Vačah.
Sterlè Franc, nač. žel. postaje.
Ševar Hinko, trg. v Moravčah.
Šlenc Henrik, trgovec
Švajger Josip, c. kr. pol. kancelist.
Švigelj Josip, kaplan.
Weinberger Franc, rudn. uradnik.
Weinberger Pavl, posestnik.
Zelnik Josip, župnik v Čemšeniku.

Štev. 31.

11. Dekanija **Novo mesto.** Poverjenik: *Poljanec Ivan.*

*Babnik Ivan, župnik v Toplicah.
*dr. Gestrin Karol, c. kr. okr. sod. svêtnik.
*dr. Vojska Andrej, c. kr okr. sod. nadsvêtnik v p.
*Vrhovec Ivan, c. kr. gimn. prof.
Artel Anton, c. kr. gimn. profesor.
Bergant Valentin, župnik v Mirni peči.
Berlec Franc, c. kr. žand. nadstražnik.
Borštner Josip, župnik v Št. Petru.
Čitalnica národna
dr. Defranceschi Peter, primarij in okr. zdravnik.
dr. Detela Franc, c. kr. gimn. ravnatelj
Einspieler Tomaž, c. kr. okr. sod. tajnik.
Fajdiga Ignacij, c. kr. gimn. prof.
Frančiškanski samostan.
Frank Rihard, kanonik.
dr. Furlan Anton, c. kr. avskultant.
Golia Ljudevit, c. kr. okr. sod. svêtnik.
Grossmann Karol, odv. kandidat.
Guzelj Avgust, c. kr. gozd. pristav.
Hočevar Josip, kanonik.
Jeraj Franc, c. kr. gimn. profesor.
Kastelic Franc, trgovec.
Kerin Davorin, kaplan v Šmarjeti.
Knjižnica gimnazijska.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Krajec Ivan, lastnik tiskarne.
dr. Marinko Josip, c. kr. gimn. profesor in katehet.
Mlakar Anton, kaplan v Toplicah.
Mohar Martin, c. kr. vodja sod. pom. uradov.
Novak Matija, župnik v Poljanici.
Pec Viljelmina, mest. nadučiteljica.
Perko Franc, trgovec.
Petelin Martin, c. kr. gimn. profesor.
Piber Ivan, župnik v Brusnicah.
Pintar Luka, c. kr. gimn. profesor.
Plevaneč Ivan, župnik v Vavti vasi.
Poljanec Ivan, c. kr. gimn. profesor.
Porenta Gašpar, kaplan v Stopičah.
Porenta Jakob, župnik v Stopičah.
Povše Franc, kanonik.
dr. Poznik Albin, c. kr. notar, itd.
Prelesnik Matija, kap. vikar.
dr. Rogina Anton, c. kr. okr. sod. pristav.
Rohrmann Viljem, vin. učitelj na Grmu.
Skalè Otmar, c. kr. okr. živinozdravnik.
Sladovič pl. Sladoevič Simon, lekarnar.
dr. Slanc Karol, odv. in posestnik.
dr. Šegula Jakob, župan in odvetnik.
Škrlj Milan, velikošolec.
dr. Trauner Martin, c. kr. drž. pravdn. namestnik.
Turk o. Efrem, frančiškan.
Urh Peter, prošt.
Vindišar Viljem, franč. gvardijan.
Virbnik Alojzij, c. kr. gimn. profesor.
Žgur Anton, župnik pri Beli cerkvi.

Štev. 4 + 51 = 55.

12. Dekanija **Postojina.**

a) Postojina. Poverjenik: *Hofstetter Ivan.*

Arko Franc, posestnik.
Brešar Josip, kaplan.
Čitalnica národna.
Ditrich Anton, trgovec.
Gaspari Ferdinand, c. kr. okr. živinozdravnik.

Hofstetter Ivan, dekan in č. kanonik.
Jurca Franc, trgovec.
Knjižnica okrajna učiteljska.
dr. Kotzmuth Julijan, c. kr. okr. zdravnik.
Kraigher Alojzij, trgovec.
Kraigher Peter, trgovec.
Omahen Gustav, c. kr. notar.
Primožič Štefan, učitelj-voditelj.
Šeber Rihard, lastnik tiskarne.
Šola petrazredna ljudska.
Thuma Ivan, c. kr. okr. š. nadzornik
dr. Treo Dragotin, odvetnik.
Vičič Friderik, nadžupan, hotelier in posestnik.
Vodopivec Anton, c. kr. poštar.

Štev. 19.

b) Senožeče. Poverjenik: *Okorn Ignacij.*

*Občina razdrška.
Abram Lavoslav, nadučitelj.
Novak Mihael, c. kr. okr. sodnik.
Okorn Ignacij, župnik.
Puc Alojzij, župnik v Hrenovicah.
Suša Anton, trgovec.
Suša Franc, posestnik.
Škerjanc Ivan, župnik v Vremah.
Šola štirirazredna.
Trošt Ivo, učitelj na Razdrtem.
Zelen Josip, posestnik in dež. poslanec.

Štev. 1 + 10 = 11.

c) Št. Peter. Poverjenik: *Zupan Ivan.*

*Bolè Martin, profesor na Ruskem.
*Sajovic Ivan, župnik in duh. svêtnik v Slavini.
Abram Ivan, kaplan v Košani.
Avčin Franc, trgovec v Trnju.
Čitalnica národna.
Dekleva Franc, trgovec v Slavini.
Jakš Franc, posestnik.
Kalan Mihael, nadučitelj.
Korošec Ivan, gost. in posestnik.
Kovač Anton, žel. gostilničar.
Križaj Franc, tovarnar.
Lavrenčič Andrej, posestnik.
Medica Matej, tovarnar.
Rajčevič Franc, ekspozit v Trnju.
Sajovic Karol, žel. uradnik.
Šola ljudska.
Špilar Ludovik, pos. sin.
Torkar Matija, župnik v Košani.
Zupan Ivan, kurat v Št. Petru.

Štev. 2 + 17 = 19.

13. Dekanija **Radovljica.**

a) Radovljica. Poverjenik: *Roblek Aleks.*

Avsenik Ivan, gost. in pos. v Begunjah.
Ažmán Josip, učitelj na Breznici.
Berlic Ivan, župnik v Mošnjah.
dr. Bisiak Josip, odvetnik.
Bulovec Ivan, trg. in posestnik.
Celestina Franc, trg. v Lescah.
Cuderman Ivan, kurat v Begunjah.
Čop Ivan, posestnik v Mostah.
Ferk Ernest, c. kr. okr. sodnik.
Fuersager Leopold, trgovec.
Homann Friderik, trg. in posestnik.
Hudovernik Vinko, obč. tajnik.
Jeglič Egidij, trg. in pos. na Selu.
Jurgele Andrej, župan v Mošnjah.
Kenda Luka, upr. dež. naklade.

Klinar Ivana, gost. in posestnica.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Korošic Franc. krojač.
Košmelj Ivan, župnik v Begunjah.
Mulej Franc, trg. in posestnik.
Novak Ivan, dekan, itd
Pavlošič Franc, c. kr. poštar.
Potočnik Tomaž, župnik na Breznici.
Roblek Aleks, lekarnar, župan in posestnik.
Rozman Ignacij, nadučitelj v Mošnjah.
Sartori Ivan, stavb. klepar in posestnik.
Sittig Teodor, civ. geometer in posestnik.
Smodej Josip, not. kandidat.
Tepina Josip, nač. postaje.
Teran Ivan, župnik v Ljubnem.
dr. Vilfan Janko, odvetnik.
Vurnik Ivan, podobar in posestnik.
Wruss Josip, mestni kaplan.
Zavrl Valentin, nadučitelj v Begunjah.

Štev. 34.

b) Bled. Poverjenik: *Rus Franc.*

*baron Schwegel Josip, veleposestnik, itd. itd.
Ažman Ivan, župnik in dež. poslanec.
Bralno društvo na Bledu.
Bralno društvo v Gorjah.
Droll Katarina, učiteljica
Godec Josip, kaplan v Gorjah.
Hudovernik Anton, gost. in posestnik.
Jakelj Valentin, kurat v Ribnem.
Jan Vincenc, pos. v Gorjah.
Jekler Josip, gostilničar.
Kačar Ivan, župnik na Boh. Beli.
dr. Klimek Emil, zdravnik.
Oblak Ivan, župni upravitelj.
Oliřčič Friderik, gost. in pos na Boh. Beli.
Peternel Jakob, župan, gostiln. in posestnik.
Pretnar Jernej, posestnik v Zagoricah.
Rus Franc, nadučitelj in posestnik
Schrey Rihard, c. kr. poštar, itd.
Sekovanič Ferdinand, gostilničar.
Skumavec Lovro, posestnik v Zg. Lazih.
Sterlè Terezija, učiteljica v Gorjah
Trojar Ivan, nadučitelj v p., itd.
Vovk Anton, posestnik.
Vrhunc Andrej, posestnik.
Žirovnik Josip, nadučitelj v Gorjah.
Žumer Jakob, župan in posestnik v Gorjah.
Žvan Franc, kaplan.

Štev. 1 + 26 = 27.

c) Bohinj. Poverjenik: *Rihteršič Ivan.*

Bevec Matej, c. kr. poštar na Bistrici.
Humek Martin, nadučitelj.
Kozlevčar Franc, c. kr. žand. stražmešter.
Medved Anton, kaplan na Bistrici.
Mencinger Franica, trg. hči na Bistrici.
Oblak Anton, kaplan v Srednji vasi.
Rihteršič Ivan, nadučitelj v Srednji vasi.
Schuller Kristina, učiteljica na Bistrici.
Zarnik Matija, župnik v Srednji vasi.
Zevnik Ana, učiteljica v Srednji vasi.

Štev. 10.

c) Jesenice. Poverjenik: *Matjan Jakob.*

Aljančič Valentin, župnik.
Aljaž Jakob, župnik na Dovjem.
Guštin Milan, učitelj.
Matjan Jakob, kaplan na Jesenicah.
Medič Josip, nadučitelj na Jesenicah
Nagu Ivan, poštni upravitelj na Javorniku.
Treven Anton, trg. in posestnik na Savi.
Turk Avgust, župnik na Koroški Beli.

Štev. 8.

d) Kranjska gora. Poverjenik: *Bregar Josip.*

*Žlogar Anton, župnik.
Andolšek Franc, c. kr. okr. sodnik.
Bregar Josip, nadučitelj.
Budinek Franc, župan in trgovec.
Fertin Ignacij, župnik v Beli peči.
Gorečan Josip, učitelj v Radečah
dr. Kogoj Franc, dež. okr. zdravnik.
Lavtižar Josip, župnik v Radečah.
Pušavec Ivan, c. kr. sod. kancelist.

Štev. 1 + 8 = 9.

e) Kamna gorica. Poverjenik: *pl. Kappus Adolf.*

*Preša Josip, župnik na Ovsišču
pl. Kappus Adolf, župan, poštar, gostilničar in posestnik.
Korošec Josip, nadučitelj v Kropi.
Lazar Luka, trg. in posestnik.
Pesjak Mihael, trg in posestnik.
Pogačnik Josip, poštar v Podnartu.
Zupan brata, orglj. tvrdka.

Štev. 1 + 6 = 7.

14. Dekanija **Ribnica.**

a) Ribnica. Poverjenik: *Dolinar Franc.*

*Kljunova hiša v Slatniku.
*Lesarjeva hiša v Hrovačah.
*Lesarjeva hiša v Sušju.
*Lovšin Marija, pos. v Jurjevici.
Andoljšek Bernard, učitelj v Dragi.
Brencè Ivan, župnik pri Sv. Gregorju.
Dolinar Franc, dekan, itd.
Drobnič Jurij, župan v Sodražici.
Fajdiga Franc, trg. v Sodražici.
Gruntar Ignacij, c. kr. notar.
Jaklič Josip, župnik v Dolenji vasi.
Juvanec Avgust, brivec.
Knjižnica čitalniška.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Leiler Franc, not. uradnik.
Levstek Andrej, upr. dež. naklade.
Lovšin Ivan, trg. v Dolenji vasi.
Mrhar Ivan, stud. phil. v Dolenji vasi.
Mrhar Josip, trg. v Dolenji vasi.
dr. Schiffrer Anton, dež. okr. zdravnik.
Škrabec Mihael, obč. tajnik.
Tomšič Štefan, nadučitelj.
Turk Pavl, trgovec v Dragi.
Vidic Maks, c. kr. sod. pristav.
Višnikar Franc, c. kr. dež. sod. svêtnik, drž. in dež. poslanec.
Voglar Josip, župnik v Sodražici.
Volk Ivan, kaplan v Dolenji vasi.
Vrbič Mihael, učitelj v Sodražici.
Zakrajšek Franc, adm. v Dragi.
Zupančič Dragotin, trg. poslovodja.

Štev. 4 + 26 = 30.

b) Velike Lašče. Poverjenik *Šuflaj Danijel.*

Cerar Ivan, učitelj v Škocijanu.
Globočnik Janko, c. kr. notar.
Hočevar Matija, župan, poštar in posestnik.
Kosec Jernej, župnik v Škocijanu.
Lavtižar Mihael, župnik na Robu.
Simon Karol, nadučitelj.
Sušnik Franc, sod. sluga.
Šuflaj Danijel, c. kr. dež. sod. svêtnik.

Štev. 8.

c) Dobrepolje. Poverjenik: *Jaklič Franc.*

Arko Ivana, učiteljica.
Barlè Konrad, učitelj na Robu.
Bralno društvo v Dobrepoljah.
Bralno društvo na Robu.
Hudovernik Matija, nadučitelj.
Jaklič Franc, učitelj.
Klavs Ivan, cestar v Podgorici.
Petrič Matija, učitelj v Strugah.
Prijatel Matija, župnik v Strugah.
Ramovš Andrej, nadžupnik.
Šola ljudska.
Tiselj Ivan, pos. v Zdenski vasi.
Traven Franc, kaplan.

Štev. 13.

15. Dekanija **Semič.**

a) Črnomelj. Poverjenik: *Kupljen Anton.*

*Koenig Jurij, župnik na Vinici.
*Stariha Jakob, dekan v p.
Čitalnica národna na Vinici.
Dolinar Ivan, kaplan.
Juvanec Franc, učitelj na Vrhu.
Kadunec Matija, adm. v Preloki.
Karlin Jurij, mestni kaplan.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Kramarič Josip, župnik na Vrhu.
Kunc Avgust, posestnik.
Kupljen Anton, c. kr. notar in posestnik.
Mohar Peter, župnik v Dragatušu.
Pelc Ivan, kaplan na Vinici.
Peterlin Franc, c. kr. sod. pristav.
Pokorn Jakob, kaplan v Starem trgu.
Režek Peter, župnik v Starem trgu.
dr. Rupnik Ivan, c. kr. davčni nadzornik.
Schweiger Janko, posestnik.
Šašelj Ivan, župnik v Adlešičih.
Šola farna v Starem trgu.

Štev. 2 + 18 = 20.

b) Metlika. Poverjenik: *Navratil Anton.*

Aleš Anton, dekan v Semiču.
Čitalnica národna.
Dovgan Franc, prošt n. reda.
Fux Emanuel, posestnik.
Golob Franc, posestnik.
Guštin Franc ml., posestnik.
Guštin Franc st., posestnik.
Hayne Edvard, c. kr. davkar.
Klemenčič Mihaal, kaplan v Semiču.
dr. Košenina Peter, dež. okr. zdravnik.
Navratil Anton, zasebnik.
Ogrin Peter, župnik na Suhoru.
Pavlin Anton, kaplan v Semiču.
Premer Ignacij, posestnik.
Prosenik Anton, trgovec.
Romè Josip, župnik n. r. v Podzemlju.
Schweiger Franc, župnik in dež. poslanec na Radovici.

Stajer Franc, c. kr. notar in posestnik.
Šola ljudska v Semiču.
Šola mestna v Metliki.
Šumer Jurij, c. kr. sod. pristav.
Vidovič Anton, župnik v Kamenju.
Vukšinič Davorin, kom. upravitelj.
Štev. 23.

16. Dekanija **Šmarije.**

a) Šmarije. Poverjenik: *Drobnič Andrej.*

Babšek Ivan, trg. in posestnik.
Borštnik Ivan, nadučitelj.
Češarek Franc, kaplan.
Drobnič Andrej, dekan.
Mali Anton, župnik v Javoru.
Marešič Franc, župnik v Lipoglavu.
Novak Josip, župnik v Žalni.
Ogorelec Vinko, gost. in posestnik v Škofeljci.
Pipan Andrej, župnik na Polici.
Sitar Matej, župnik v Št. Jurju.
Zakrajšek Janko, kaplan.
Štev. 11.

b) Setičina. Poverjenik: *Jenčič Alojzij.*

dr. Bežek Rupert, c. kr. notar.
Dostal Josip, kaplan v Višnji gori.
Jaklič Štefan, župnik v Št. Vidu.
Jenčič Alojzij, c. kr. dež. sod. svetnik.
Končina Ivan, trg. in posestnik v Gorenji vasi.
Korber Mihael, not. kandidat.
dr. Mauring Ivan, kaplan v Št. Vidu.
Pristov Simon, benef. v Št. Vidu.
Rihar Matej, kaplan v Št. Vidu.
Verbič Josip, učitelj v Višnji gori.
Štev. 10.

17. Dekanija **Trebnje.**

a) Trebnje. Poverjenik: *Nagodè Ivan.*

Avsec Franc, kaplan.
Bralno društvo.
Hofer Karol, župnik v Čatežu.
Jarc Franc, župnik na Mirni.
Klobučar Anton, c. kr. okr. sodnik.
Mervec Ivan, župnik v Št. Rupertu.
Nagodè Ivan, administrator.
Orožen Emil, c. kr. notar.
Pavlin Alojzij, posestnik.
Pehani Friderik, učitelj.
Ruprecht Janko, lekarnar.
Semen Karol, c. kr. davčni kontrolor.
Sila Ignacij, posestnik.
Tomič Vinko, trg. in posestnik.
Štev. 14.

b) Mokronog. Poverjenik: *Ravnikar Jernej.*

Barbo Mihael, župnik v Trebelnem.
Bralno društvo.
Čadež Anton, kaplan pri Sv. Trojici.
Grčar Josip, župnik pri Sv. Trojici.
Jeršè Josip, kaplan.
Lunaček Aleksander, nadučitelj.
Majcen Ignacij, posestnik.
Mensinger J., kaplan na Trebelnem.
Pirnat Stanko, c. kr. notar.
Pogačar Josip, c. kr. sod. kancelist.
Ravnikar Jernej, nadučitelj.
Rohrmann Josip, not. kandidat.
† Rozina Viktor, c. kr. notar.
Sbil Jernej, trgovec.

Skulj Franc, učitelj v Tržišču.
Slapšak Julij, učitelj na Trebelnem.
Starič Josip, c. kr. okr sodnik.
Šašelj Karol, župan in posestnik
Šircelj Rozalija, trg. soproga.
Šola ljudska v Mokronogu.
Vohinc Edvard, učitelj.
Zupančič Franc, pos. pri Sv. Križu.
Štev. 22.

18. Dekanija **Trnovo.** Poverjenik: *Vesel Ivan.*

*Brinšek Ivan, trg. v Trnovem.
*Česnik Jurij, trg. v Knežaku.
*Domicelj Alojzij, trg v Zagorju.
*Jenko Škender, trg. v Trnovem.
*Valenčič Ivan, posestnik, itd. v Trnovem.
*Vesel Ivan, dekan v Trnovem.
Bilc Ivan, duhoven v p.
Bizjak Franc, trgovec.
Bralno društvo v Zagorju.
Domladiš Anton, posestnik.
Križaj Nikolaj, župnik na Premu.
Rahnè Janko, c. kr. notar.
Rudolf Alojzij, kaplan.
Tomšič Ivan, posestnik.
Tomšič Josip, posestnik.
Zarnik Martin, nadučitelj.
Štev. 6 + 10 = 16.

19. Dekanija **Vipava.** Poverjenik: *Erjavec Matija.*

*Erjavec Matija, dekan, itd.
*Kavčič Franc, c. kr. poštar in posestnik v Št. Vidu.
Arko Mihael, župnik v Šturiju.
Bajec Jakob, kurat v Ustju.
Božič Ivan, posestnik v Podragi.
Čitalnica v Podragi.
Čitalnica v Vipavi.
Dejak Hinko, župnik v Vrhpolju.
Demšar Ivan, župnik v Št. Vidu.
Habè Josip, posestnik na Gočah.
Hladnik Ivan, župnik na Gočah.
dr. Kenda Josip, dež. okr. zdravnik.
Klobus Valentin, župnik na Slapu.
Koželj Mihael, župnik na Podkraju.
grof Lanthieri Karol, graščak, itd.
Lavrenčič Matej, posestnik in dež. poslanec na Vrhpolju.
Mikš Ivan, župnik na Planini.
Nabergoj Ivan, posestnik v Ložah.
Primožič Jernej, župnik v Vrabčah.
Rudolf Ivan, učitelj v Vrabčah.
Semenič Ivan, posestnik v Podragi.
Silvester Franc, trgovec v Vipavi.
Skvarča Ivan, župnik v Budanjah.
Tekster Konrad, župnik na Colu.
Štev. 2 + 22 = 24.

20. Dekanija **Vrhnika.**

a) Vrhnika. Poverjenik: *Jelovšek Gabrijel.*

*Bohinjec Peter, župnik v Horjulu.
*Kotnikova hiša v Verdu.
Arko Anton učitelj.
Blažon Jakob, c. kr. davčni praktikant.
Bricelj Josip, usnjar in posestnik.
Brilej Martin, trgovec
Čebašek Ivan, adm. v Črnem vrhu.
Čitalnica národna.
Fajfar Jurij, not. kandidat.
Flis Anton, tov. knjigovodja.
Grampovčan Andrej, trgovec.
Gruden Ivan, c. kr. davkar v p., itd.
Jelovšek Feliks, posestnik.
Jelovšek Gabrijel, trgovec, župan, dež. poslanec in posestnik.

Jelovšek Karol, pos. v Verdu.
Jemec Anton, župnik v Podlipi.
Jurca Franc, posestnik.
Kat. društvo rok. pomočnikov.
Kavčič Josip, c. kr. davčni kontrolor.
Kobal Bogdan, c. kr. okr. sodnik.
Kočevar Franc, posestnik.
Komotar Anton, c. kr. notar.
Korenčan Franc, gost. in posestnik.
Košir Franc, kaplan.
Laznik Josip, župnik v Polh. gradcu.
Lenarčič Josip, veleposestnik, tovarnar in dež. poslanec.
Levstik Vinko, nadučitelj.
Luznik Alojzij, učitelj.
Marčič Valentin, kaplan v Polh. gradcu.
dr. Marolt Janko, dež. okr. zdravnik.
Oblak Matej, klepar in posestnik.
Ogrin Simon, akad. slikar in posestnik.
Poljanšek Franc, živinozdr. pomočnik in posestnik.
Požar Jakob, c. kr. sod. kancelist.
Primožič Leopold, not. uradnik.
Skvarča Ivan, obč. tajnik in posestnik.
Smolnikar Luka, kaplan.
Tomšič Anton, kovač in posestnik v Verdu.
Tomšič Ivan, mizar in posestnik.
Verbič Anton, pos. sin.
Verbič Josip, not. uradnik.
Vidic Ivana, učiteljica.
Vonča Anton, kurat v Belkah.
Žitko Matija, pos. v Verdu.

Štev. 2 + 42 = 44.

b) Borovnica. Poverjenik: *Oblak Ivan.*

*Oblak Ivan, župnik.
Bernik Franc, kaplan.
Knižek Feliks, kaplan v Preserju.
Kranjc Ivan, trg. pomočnik.
Papler Franc, nadučitelj.
Pirc Avgust, učitelj.
Podobnik Ignacij, župnik v Preserju.
Rozman Jurij, župnik v Rakitni.
Švigelj Franc, posestnik.

Štev. 1 + 8 = 9.

c) Logatec. Poverjenik: *Šega Ivan.*

Bergant Lovro, župnik.
Bralno društvo dolenjelogaško.
de Gleria Anton, trgovec.
Gostiša Franc, trg. in posestnik.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Lapuch Josip, zasebnik.
Lenassi Julij, trg. in posestnik.
Levičnik Valentin, c. kr. višji davčni nadzornik.
Majdič Franc, c. kr. okr. živinozdravnik.
Možina Ivan, župnik v Rovtih.
Mulley Adolf, c. kr. poštar in posestnik.
Nadilo Avgust, zasebnik.
Pahor Lavoslav, žel. uradnik.
Petrič Martin, župan in posestnik.
Petrovčič Franc, zasebnik.
Sakser Ivan, župnik v Hotederšici.
Sežun Alojzij, učitelj v Rovtih.
Sicherl Ivan, župan, trgovec in posestnik.
Smolè Josip, trg. in posestnik.
Šega Ivan, učitelj.
Šola ljudska dolenjelogaška.
Tollazzi Tomaž, trg. in posestnik.
Turk Josip, nadučitelj.
Vavpotič Ivan, c. kr. davčni oficijal.

Štev. 24.

21. Dekanija **Žužemperk.** Poverjenik: *Tavčar Mihael.*

*Štrucelj Jurij, c. kr. sod. svêtnik.
Bežan Matej, c. kr. notar.
Bralno društvo slovensko.
Ključevšček Ignacij, župnik v Šmihelu.
Lavrič Josip, župnik v Ambrusu.
dr. Pečjak Gregor, kaplan.
Pehani Josip, posestnik.
Prpar Franc, župnik v Zagradcu.
Senčar Josip, c. kr. sod. pristav.
Štrukelj Ivan, kaplan na Krki.
Tavčar Mihael, dekan.
Zbašnik Franc, župnik v Hinjah.
Žagar Josip, kaplan v Hinjah.

Štev. 1 + 12 = 13.

II. Lavantinska škofija.

1. Dekanija **Bistrica Slovenska.** Poverjenik: *Hajšek Anton.*

*Hajšek Anton, dekan, itd.
*Ratej Franc, c. kr. notar.
*dr. Vošnjak Josip, dež. primarij v p. in posestnik.
Bizjak Vinko, župnik v Laporju.
Borsečnik Anton, župnik na Zg. Polskavi.
Brezovšek Martin, župnik pri Sv. Martinu.
Cenc Gašpar, župnik v Črešnjevcu.
Cilenšek Blaž, župnik v Manjšbregu.
Černej Ludovik, učitelj v Makolah.
Druzovič Henrik, učitelj v Poličanah.
Hebar Franc, župnik v Studenicah.
Hrašovec Henrik, kaplan pri Sv. Martinu.
Ivanuš Ferdinand, trg. v Poličanah.
Koropec Janko, učitelj v Studenicah.
Kovačič Franc, kaplan.
Lajnšič Anton, kaplan v Poličanah.
dr. Lemež Urban, odvetnik.
Lenart Ivan, župnik v Poličanah.
Lendovšek Mihael, župnik, itd. v Makolah.
Mahor Feliks, učitelj v Makolah.
Novak Anton, kaplan v Manjšbregu.
Pintarič Anton, kaplan v Makolah.
Planker Martin, nadučitelj v Laporju.
Stanjko Ivan, župnik v Tinjah.
Svetlin Josip, nadučitelj v Makolah.
Škorjanec Matija, kaplan v Laporju.
Terček Josip, učitelj v Laporju.
Trstenjak Ernest, kaplan.
Vaclavik Robert, kaplan.
Vodenik J., učitelj.
Vodenik Simon, učitelj.
Žekar Martin, kaplan v Manjšbregu.

Štev. 3 + 29 = 32.

2. Dekanija **Braslovče.**

a) Vransko. Poverjenik: *Schwentner Karol.*

*Podružnica kmetijska.
*dr. Vrečko Andrej, c. kr. gimn. profesor (knjige okr. učit. knjižnici).
Bralno društvo v Št. Jurju.
Čitalnica národna.
Gršak Vinko, župnik.
Kolarič Josip, župnik na Paki.
Kranjc Josip, kaplan.
Križnik Gašpar, pos. v Motniku.

Lipež Viktor, kr. gimn. ravnatelj v p.
Schwentner Karol, župan, itd.
Zdolšek Franc, župnik v Št. Jurju.
Štev. 2 + 9 = 11.

b) Št. Pavl. Poverjenik: *Vidic Josip.*

Bralno društvo.
Cimperšek Marica, učiteljica.
Gonsè Franja, učiteljica na Polzeli.
Jarc Valentin, nadučitelj v Braslovčah.
Kavčič Matej, učitelj na Reki.
Klemen Franc, knjigovodja.
Kocuvan Anton, knjigovodja.
Kunstič Tomaž, učitelj na Polzeli.
Plešnik Mihael, župnik.
Sadnik Julij, učitelj in posestnik.
Schmidt Bogdan, učitelj.
Stermecki Ignacij, učitelj v Gomilski.
Stritar Josip, učitelj v Braslovčah.
Vidic Franc, stud. phil.
Vidic Josip, nadučitelj.
Zanier Ana, veleposestnikova hči.
Zotter Janko, nadučitelj v Gomilski.
Štev. 17.

3. Dekanija **Celje.**

a) Celje. Poverjenik: *Ogradi Franc.*

*Čitalnica národna.
*Kastelic Franc, c. in kr. stotnik v p.
*Krušič Ivan, c. kr. gimn. profesor v p., itd.
*Občina teharska.
*Ogradi Franc, opat, itd.
*Rančigaj Anton, mestni kaplan.
*dr. Sernec Josip, odvetnik, itd.
*Vošnjak Mihael, posestnik, itd.
*Žuža Ivan, zasebnik.
Atteneder Josip, n. propovednik in katehet.
Baš Lovro, c. kr. notar, itd.
Bovha Ivan, zas. uradnik.
dr. Brenčič Alojzij, odvetnik.
dr. Dečko Ivan, odvetnik in dež. poslanec.
Detiček Jurij, c. kr. notar.
dr. Filipič Ludovik, odvetnik.
Fon Ivan, c. kr. gimn. profesor.
dr. Hrašovec Jurij, odvetnik.
Hribar Dragotin, lastnik tiskarne.
dr. Janežič Franc, c. kr. gimn. veroučitelj.
Kardinar Josip, gimn. katehet.
Knjižnica velike gimnazije.
Knjižnica male gimnazije.
Knjižnica kapucinska.
Kosi Anton, c. kr. gimn. profesor.
Kostič Peter, trg. poslovodja.
Krančič Ivan, mestni kaplan.
dr. Krušič Franc, doktor zdravilstva.
Lončar Franc, tajnik posojilnice.
Matič Josip, trgovec.
dr. Mohorič Franc, c. kr. avskultant.
† dr. Oblak Vatroslav, docent.
dr. Pipuš Radoslav, odv. kandidat.
Potovšek Josip, mestni kaplan.
Suhač Matej, c. kr. gimn. profesor.
Vodstvo zas. dekl. lj. šole.
dr. Vrečko Josip, odvetnik, itd.
Štev. 9 + 28 = 37.

b) Žalec. Poverjenik: *Petričič Anton.*

*Arzenšek Matija, župnik v Grižah.
*Janežič Jakob, tovarnar v Grižah.
*Lipold Franc, posestnik.
Brinar Franc, učitelj-vodja.

Gunčer Josip, kaplan.
Kač Ivan, obč. tajnik.
Klemenčič Josip, učitelj v Galiciji.
Kordiš Terezija, učiteljica.
Koren Matija, župnik.
Nidorfer Franc, tovarnar v Vrbju.
Osenjak Martin, kaplan.
Petřiček Anton, učitelj.
Roblek Franc, posestnik.
Širca Ernest, pos. v Grižah.
Širca Josip, župan in trgovec.
Učiteljsko okrajno društvo.

Štev. 3 + 13 = 16.

4. Dekanija **Dravsko polje.** Poverjenik: *Hirti Franc.*

*Sorglechner Josip, župnik v Cirkovcah.
*Stranjšak Martin, dekan, itd. v Hočah.
Bralno društvo v Framu.
Bralno društvo v Št. Janžu.
Farkas Ivan, nadučitelj v Cirkovcah.
Golob Andrej, učitelj pri Sv. Marjeti.
Hirti Franc, župnik v Slivnici.
Hren Anton, nadučitelj pri Sv. Janžu.
Karničnik Vinko, učitelj v Slivnici.
Kranjc Ivan, učitelj pri Sv. Janžu.
Lekše Franc, kaplan v Cirkovcah
Mlasko Josip, kaplan pri Sv. Janžu.
Pestevšek Karol, nadučitelj v Slivnici.
Podvinski Anton, kaplan.
Pučelik Miroslav, učitelj v Framu.
Sattler Josip, župnik v Črni.
Toman Ivan, kaplan v Slivnici.

Štev. 2 + 15 = 17.

5. Dekanija **Gornji grad.**

a) Gornji grad. Poverjenik: *Dovnik Franc.*

*Dovnik Franc, dekan, itd.
Dekorti Josip, župnik na Ljubnem.
Germel Kristijan, gostiln. v Solčavi.
Kocbek Franc, nadučitelj.
Repolusk-Golob Mirko, kaplan v Lučah.
Rodošek Ant., župnik pri Sv. Martinu.
Strnad Anton, posestnik.
Svetina Anton, c. kr. notar in župan.
Šmid Miloš, župnik v Solčavi.
Šola narodna.
Vurkelc Jernej, kaplan.

Štev. 1 + 10 = 11.

b) Mozirje. Poverjenik: *Praprotnik Franc*

Čitalnica narodna.
Goričar Lavoslav, posestnik.
Lipold Ivan, posestnik.
Lipold Marko Josip, posestnik.
Medvešek Ivan, kaplan.
Pirš Josip, posestnik.
Plaper Ljudmila, učiteljica.
Praprotnik Franc, nadučitelj.
Šola ljudska.

Štev. 9.

c) Rečica. Poverjenik: *Lorber Franc.*

Kresnik Peter, učitelj na Gorici.
Lorber Franc, učitelj.
Pivec Štefan, kaplan.
Šola ljudska na Gorici.
Šola ljudska na Rečici.
Turnšek Anton, trg. in posestnik.

Štev. 6.

6. Dekanija **Jarenina.** Poverjenik: *Flek Josip.*

*Vagaja o. Rudolf, župnik v Svičini.
Fišer Anton, župnik pri Sv. Jakobu.
Flek Josip, dekan.
Janežič Rudolf, kaplan pri Sv. Iliju.
Kelemina Matija, župnik pri Sv. Iliju.
Meznarič Matej, kaplan.
Pavec o. Ivan, župnik pri Sv. Jurju.
Slekovec Josip, nadučitelj.
Spricaj Ivan, učitelj pri Sv. Marjeti.
Štev. 1 + 8 = 9.

7. Dekanija **Konjice.** Poverjenik: *Voh Jernej.*

*Bezenšek Jurij, župnik v Čadramu.
*Knjižnica nadžupnijska.
*Kovač Josip, pos. v Žrečah.
Janžekovič Vid, kaplan v Čadramu.
Kapus Armin, župnik v Skomrih.
Kukovič Friderik, vikar.
Lednik Anton, župnik v Ločah.
Ogorevc Martin, trgovec.
dr. Poček Franc, c. kr. sod. pristav.
dr. Rudolf Ivan, odvetnik.
Šepic Ivan, župan.
Šoba Alojzij, kaplan.
Voh Jernej, dekan.
Štev. 3 + 10 = 13.

8. Dekanija **Kozje.** Poverjenik: *Bosina Ivan.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
*dr. Lipold Ivan, župnik in dež. poslanec pri Sv. Petru.
*Škerbec Martin, provizor na Planini.
Bosina Ivan, dekan, itd.
Fekonja Andrej, župnik na Bučah.
Fischer Andrej, župnik v Zagorju.
dr. Gelingsheim Karol, c. kr. okr. sodnik.
Jagodic Franc, c. kr. sod. pristav.
Jeraj Matija, nadučitelj v Podčetrtku.
Kokelj Alojzij, kaplan.
Kukovič Blaž, župnik v Dobjem.
dr. Rausch Franc, odvetnik.
Ribar Anton, župnik pri Sv. Vidu.
Rom Ignacij, župnik v Podčetrtku.
Staroveški Nikola, pos. v Podčetrtku.
Šetinc Franc, nadučitelj na Prevorju.
Tomažič Marko, prov. v Pilštajnu.
Vtičar Jurij, župnik na Prevorju.
Štev. 3 + 15 = 18.

9. Dekanija **Laški trg.** Poverjenik: *Žuža Ivan.*

Bralno društvo.
Cinglak Jakob, kaplan v Loki.
Dimnik Ivan, pos. v Trbovljah.
Elsbacher Andrej, trgovec.
Erjavec Peter, župnik v Trbovljah.
Fischer Anton, župnik na Dolu.
Gregorc Vsevlad, kaplan v Trbovljah.
Hvalec Matej, pos. v Jurijkloštru.
Knaflič Radoslav, nadučitelj v Št. Lenartu.
dr. Kolšek Josip, odvetnik.
Roš Ferdinand, velepos. v Hrastniku.
Smolè Jakob, župnik pri Sv. Miklavžu.
Veternik Anton, kaplan v Trbovljah.
Vidovič Jakob, župnik v Št. Lenartu.
Vogrinc Valentin, prov. v Šmarjeti.
Žuža Ivan, dr. c. p., konz. svètnik, dekan in nadžupnik.
Štev. 16.

10. Dekanija **Št. Lenart.** Poverjenik: *Jurčič Josip.*

*Lapuh Martin, župnik pri Sv. Barbari.
*Zmazek Franc, župnik pri Sv. Benediktu.
*Župnija Sv. Bolfenka.
Čemažar Ivan, kaplan.
Črnko Jernej, učitelj pri Sv. Jurju.
Janžekovič Josip, kaplan pri Sv. Rupertu.
Jodl Ivan, kaplan pri Sv. Antonu.
Jurčič Josip, dekan.
Kronvogel Josip, c. kr. sod. pristav.
Lesnika Mihael, nadučitelj pri Sv. Ani.
Munda Janko, kaplan pri Sv. Benediktu.
Pajtler Janko, župnik pri Sv. Rupertu.
Rajh Ivan, nadučitelj pri Sv. Bolfenku.
Rop Josip, not. uradnik.
Sinko Josip, župnik pri Sv. Bolfenku.
Strnad Marica, učiteljica pri Sv. Ani.
dr. Suhač Anton, župnik pri Sv. Ani.
Šijanec Alojzij, župnik pri Negovi.
Šijanec Anton, kaplan pri Sv. Jurju.
Vindiš Jakob, kaplan pri Sv. Ani.
Vraz Anton, župnik pri Sv. Antonu.
Zemljič Valentin, zidar pri Sv. Ani.

Štev. 3 + 19 = 22.

11. Dekanija **Ljutomer.**

a) Ljutomer. Poverjenik: *Skuhala Ivan.*

*Ozmec Josip, kaplan.
*Skuhala Ivan, dekan, itd.
Bohanec Ivan, župnik v Svetinjah.
Bonča Blaž, c. kr. okr. živinozdravnik.
Božič Anton, pos. v Radoslavcih.
Bralno društvo v Cezanjevcih.
Bralno društvo na Cvenu.
Bralno društvo pri Sv. Križu.
Bralno društvo pri Mali nedelji.
Bralno društvo v Veržeju.
Brglez Franc, kaplan.
Cvahte Simon, nadučitelj pri Mali nedelji.
Čitalnica národna.
Erjavec Anton, tržan.
dr. Farkaš Ivan, zdravnik.
Herzog Anton, učitelj pri Sv. Križu.
Ivančič Josip, c. kr. davčni kontrolor.
Janžekovič Lovro, župnik v Veržeju.
Karba Ivan, učitelj.
Kralj Ivan, pos. v Ilijaševcih.
Kukovec Ivan, posestnik, itd.
Lacko Anton, župnik pri Sv. Križu.
dr. Lebar Josip, zdravnik pri Sv. Križu.
dr. Mihalič Anton, zdravnik.
Mursa Josip, pos. na Krapju.
Pušenjak Ivan, učitelj pri Sv. Križu.
Pušenjak Tomaž, nadučitelj na Cvenu.
Razlag Ernestina, učiteljica.
dr. Rosina Franc, odvetnik in dež. poslanec.
Schneider Franc, nadučitelj v Cezanjevcih.
Sršen Franc, trgovec.
Šijanec Miroslav, učitelj na Cvenu.
Šlamberger Anton, c. kr. notar.
Šoštarič Ferdinand, župnik pri Mali nedelji.
Učiteljsko društvo.
Vavpotič Ivan, gostilničar.
Weixl Josip, kaplan pri Sv. Križu.
Zacherl Franc, učitelj pri Mali nedelji.

Štev. 2 + 36 = 38.

b) Radgona. Poverjenik: *Ploj Oton.*

*Meško Martin, župnik pri Kapeli.
Belšak Anton, župnik pri Sv. Petru.
Benko Josip, učitelj pri Sv. Jurju.
Bralno društvo pri Kapeli.
Bralno društvo pri Sv. Jurju.
Bralno društvo v Zg. Radgoni.
Frangež Jernej, kaplan pri Kapeli.
Keček Andrej, kaplan pri Sv. Petru.
Kocmut Franc, učitelj pri Sv. Jurju.
Kosar Jakob, kaplan pri Sv. Petru.
Kovačič Anton, kaplan pri Sv. Jurju.
Mojzišek Anton, kaplan pri Sv. Jurju.
Ploj Oton, c. kr. notar.
Podboj Alfred, c. in kr. stotnik.
Senčar Franc, trg. pri Sv. Jurju.
Vozlič Leopold, kaplan.

Štev. 1 + 15 = 16.

12. Dekanija **Maribor.**

a) Mesto. Poverjenik: *Majciger Ivan.*

*Bohinc Jakob, st. kanonik.
*Čitalnica národna.
*dr. Dominkuš Ferdinand, odvetnik, itd.
*Ferk Feliks, zdravnik in posestnik.
*dr. Firbas Franc, c. kr. notar, itd.
*dr. Glančnik Jernej, odvetnik, itd.
*Knjižnica gimnazijska.
*Knjižnica semeniška.
*Majciger Ivan, c. kr. gimn. profesor.
*dr. Napotnik Mihael, knezoškof, itd.
*Orožen Ignacij, st. prošt, itd.
*dr. Pajek Josip, st. kanonik.
*dr. Radaj Franc, c. kr. notar, itd.
*dr. Sernec Janko, odvetnik, itd.
dr. Bezijak Janko, c. kr. učit. prof.
Cestnik Anton, stolni vikar.
Čižek Josip, predmestni kaplan.
Dolenc Franc, trgovec.
dr. Feuš Franc, sem. profesor.
Fistravec Josip, c. kr. vadn. učitelj.
Haubenreich Alojzij, knezošk. rač. revident.
Herg Lovro, inf. st. dekan.
Hribovšek Karol, sem. ravnatelj, kanonik, itd.
Hudovernik Ludovik, st. vikar, itd.
Jentl Bernard, prokurist.
Kapler Ivan, župnik pri Sv. Križu.
Kavčič Jakob, gimn. veroučitelj.
Knjižnica c. kr. učiteljišča.
Koprivnik Ivan, c. kr. učit. prof.
Korošec Franc, sem. prefekt.
Košan Janko, c. kr. gimn. profesor.
dr. Križanič Ivan, kanonik in profesor.
Lavtar Luka, c. kr. učit. profesor.
Majcen Gabrijel, c. kr. vadn. učitelj.
Majcen Josip, knezošk. tajnik.
Marin Stanko, c. kr. vadn. učitelj.
Matek Blaž, c. kr. gimn. profesor.
dr. Medved Anton, c. kr. gimn. profesor.
dr. Meško Alojzij, sem. profesor.
Miklošič Ivan, c. kr. vadn. učitelj v p.
dr. Mlakar Ivan, vodja dij. semeniščа, st. kanonik in sem profesor. (2 izt.)
Nerat Mihael, nadučitelj in urednik.
Pokorn Ignacij, c. kr. gimn. profesor.
Robič Franc, drž. poslanec in posestnik.
Schreiner Henrik, c. kr. učit. ravnatelj.
Simonič Franc, st. kaplan.
Stanič Josip, not. kandidat.
Šolske sestre v Mariboru.
Štrakl Matej, st. vikar.
Tajek Jakob, c. in kr. vojaški kaplan, itd.

dr. Vovšek Franc, c. kr. dež sod. svétnik.
Zidanšek Josip, sem. profesor in podvodja dij. semenišča.
Zver Alojzij, c. kr. kazn. duhovnik.
Žitek Josip, dež. gimnazijski profesor v p.

Štev. 14 + 41 = 55.

b) Bogoslovci. Poverjenik: *Markošek Ivan.*

Bohak Franc,
Bratušek Franc,
Ciuha Ferdinand,
Cukala Ivan,
Eferl Matija,
Gašparič Radoslav,
Grobelšek Ivan,
Hohnjec Josip,
Horvat Miroslav.
Jerovšek Anton,
Kociper Anton,
Kolarič Anton,
Krener Rudolf,
Krošelj Franc,
Krulje Franc,
Lorenčič Vinko,
Lovrenko Franc,
Malajner Dragotin,
Markošek Ivan,
Potokar Budislav,
Požar Alfonz,
Rajh Radoslav,
Stegenšek Avgust,
Šorn Anton,
Tomažič Janko,
Topolnik Ivan,
Vogrin Ivan,
Vogrinec Ivan,
Zaplotnik Ivan,
Zemljič Matija,
Zorko Melhijor,
Žičkar Marko.

Štev. 32.

13. Dekanija **Maribor za Dravo.**

a) Ruše. Poverjenik: *Wurzer Matija.*

Bralno društvo v Rušah.
dr. Gorišek G., zdravnik.
Grizold Franc, pos. na Smolniku.
Hleb Luka, pos., itd. na Smolniku.
Kotnik Josip, učitelj v Selnici.
Lasbacher Josip, nadučitelj.
Lesjak Martin, učitelj.
Lichtenwallner Matija, učitelj.
Novak Franc, gostilničar.
Sernc Josip, posestnik na Smolniku.
Skerbs Roman, bogoslovec.
Stáni Tomislav, podučitelj.
Šijanec Alojzij, kaplan.
Wurzer Matija, župnik.

Štev. 14.

b) D. M. v Puščavi. Poverjenik: *Korman Josip.*

*Sovič Josip, župnik pri Sv. Lovrencu.
Bresonelli Josip, župan v Činžatu.
dr. Glaser Ivan, odv. kandidat.
Grušovnik Adam, župnik.
Hauptman Andrej, pos. na Ruti.
Korman Josip, pos. na Kumenu.
Korman Peter, pos. v Činžatu.
Piščanec Ivan, žel. uradnik.
Šac Josip, učitelj.
Štabuc Jernej, kaplan pri Sv. Lovrencu.
Witzman Franc, učitelj v Ribnici.

Štev. 1 + 10 = 11.

14. Dekanija **Marnberg.** Poverjenik: *Munda Jakob.*

Hecl Avgust, dekan.
Kocbek Martin, c. kr. notar.
Kolar Anton, kaplan.
Marinič Jakob, župnik na Soboti.
Munda Jakob, c. kr. dež. sod. svêtnik.

Slavič Franc, župnik pri Sv. Antonu.
Stolz Martin, župnik na Breznem.
Trtinek Matej, župnik na Pernicah.
Zagajšek Josip, župnik na Muti.
Zupanič Jakob, župnik v Št. Ožbaltu.
Žmavc Jurij, župnik na Remšniku.
Štev. 11.

15. Dekanija **Nova cerkev.** Poverjenik: *dr. Gregorèc Lavoslav.*

*Gajšek Karol, dekan, itd. na Doberni.
*dr. Gregorèc Lavoslav, kanonik, drž. in dež. poslanec.
*Kos Alojzij, župnik v Šmartinu.
Brinar Josip, učitelj v Vojniku.
Fink Radoslav, kaplan v Vitanju.
Hlastec Franc, kaplan v Vitanju.
Horjak Ivan, kaplan v Vojniku.
Šelih Jurij, kaplan.
Vodušek Andrej, župnik v Vojniku.
Žičkar Josip, župnik in dež. poslanec v Vitanju.
dr. Žižek Anton, zdravnik v Vojniku.
Štev. 3 + 8 = 11.

16. Dekanija **Ptuj.**

a) Ptuj. Poverjenik: *Cilenšek Martin.*

*Topljak Josip, posestnik.
*Trstenjak Jakob, župnik, itd. pri Sv. Marjeti.
*Zelenik Josip, pos. pri Sv. Urbanu.
Alekšič o. Fidelij, em. gvardijan.
Belšak Karol, min. kaplan.
dr. Brumen Anton, odvetnik.
Cerjak Franc, kaplan pri Sv. Marku.
Cilenšek Martin, dež. gimn. profesor.
dr. Čuček Josip, odvetnik.
Gregorič Anton, posestnik.
Grobelnik o. Dominik, kaplan pri Sv. Trojici.
dr. Horvat Tomaž, odvetnik.
Hržič Josip, prošt, itd.
Kavkler Ivan, nadučitelj.
Kosèr Maks, c. kr. notar.
† Kunstek Luka, dež. gimn. profesor.
Majcen Ferdo, dež. gimn. veroučitelj.
Oschgan Simon, c. kr. notar.
Pavlinič Marko, posestnik.
dr. Ploj Jakob, odvetnik.
dr. Presker Ivan, c. kr. sod. pristav.
Pulko Valentin, učitelj pri Sv. Marjeti.
dr. Schiffrer Ivan, c. in kr. polk. zdravnik.
Sedlaček Jan, pos. knjigovodja.
Slekovec Matej, župnik pri Sv. Marku.
Suhar Franc, mestni učitelj.
Šalamon Franc, mestni vikar.
Učit. društvo ptujskega okraja.
Zupančič Karol, mestni učitelj.
Štev. 3 + 26 = 29.

b) Št. Lovrenc. Poverjenik: *Meško Jakob.*

*Meško Jakob, župnik, itd.
Bralno društvo pri Sv. Andražu.
Čeh Josip, učitelj pri Sv. Andražu.
Kajnik Valentin, učitelj.
Kukovič Ant., učitelj na Polenšaku.
Maršič Karol, nadučitelj.
Pečar Srečko, učitelj.
Rotner Ivan, kaplan.
Strelec Ivan, nadučitelj pri Sv. Andražu.
Štev. 1 + 8 = 9.

17. Dekanija **Rogatec.** Poverjenik: *Tombah Josip.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
*Vraz Ivan, župnik pri Sv. Florijanu.
Cerjak Josip, kaplan.
Cilenšek Alojzij, župnik v Stopercah.
Lah Davorin, kaplan pri Sv. Hemi.
Merkuš Anton, župnik v Žitalah.
Orožen Škender, c. kr. davčni kontrolor.
Pavlin Alojzij, živinozdravnik.
Roškar Davorin, kaplan pri Sv. Križu.
Rožman Vekoslav, kaplan v Kostrivnici.
Tombah Josip, dekan, itd.
Trafenik Luka, nadučitelj pri Sv. Florijanu.
Višnar Franc, kaplan pri Sv. Križu.

Štev. 2 + 11 = 13.

18. Dekanija **Šaleška dolina.** Poverjenik: *Kačič Ivan.*

Aškerc Anton, kaplan v Škalah.
Brinšek Ivan, učitelj v Šoštajnu.
Cizej Franc, župnik pri sv. Martinu.
Čitalnica šaleška.
Frecè Matija, župnik v Belih vodah.
Gomilšek Franc, kaplan pri Sv. Martinu.
Govedič Ivan, župnik v Šoštajnu.
Ješè Ivan, c. kr. zemlj. knjigovodja.
Kačič Ivan, c. kr. notar.
Kranjc Ivan, velepos. v Št. Ilju.
Mihelič Josip, c. kr. okr. sodnik.
Presker Dragotin, kaplan.
Rajster Franc, veleposestnik.
Skubic Franc, zdravnik v Velenju.
Vošnjak Ivan, veleposestnik.

Štev. 15.

19. Dekanija **Šmarije pri Jelšah.**

a) Šmarije. Poverjenik: *dr. Jurtela Franc.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
Časl Franc, kaplan.
Debelak Ivan, učitelj.
Druzovič Franc, not. uradnik.
Ferlinc Franc, učitelj in posestnik.
Gajšek Ivan, župnik pri Sv. Vidu.
Irgl Franc, župnik na Sladki gori.
dr. Janežič Viljem, c. kr. sod. pristav.
Jug Franc, dekan.
dr. Jurtela Franc, odvetnik, župan in dež. poslanec.
Kobal Evstahij, odv. solicitator.
Končan Fortunat, kaplan na Ponikvi.
Krajnc Franc, nadučitelj v Slivnici.
Krajnc Jakob, kaplan na Zibiki.
Krištof Jurij, c. kr. okr. sodnik.
Meško Josip, kaplan.
dr. Rakež Josip, zdravnik.
Rošker Franc, učitelj pri Sv. Vidu.
Rotner Josip, c. kr. sod. pristav.
Strmšek Vekoslav, učitelj pri Sv. Petru.
Šanda Ivan, kaplan pri Sv. Petru.
Vidmaier Franc, župnik v Žusmu.
Zdolšek Andrej, župnik pri Sv Štefanu.

Štev. 1 + 22 = 23.

b) Št. Jurij. Poverjenik: *Čulek Josip.*

*dr. Ipavic Gustav, zdravnik, itd.
*Mikuš Valentin, kaplan.
Bratkovič Franc, kaplan.
Čulek Josip, učitelj.
Jarnovič Mihael, trg. v Dramljah.
Kozinc Ivan, župnik v Slivnici.

Kurbus Tomislav, nadučitelj v Slivnici.
Munda Zvonimir, učitelj.
Podhostnik Andrej, župnik v Dramljah.
Praunseis Franc ml., trgovec.
Raktelj Rudolf, župnik v Kalobju.
Sket Alfonz, trg. v Dramljah.
Zorn Josip, učitelj v Dramljah.

Štev. 2 + 11 = 13.

20. Dekanija **Šmartin.** Poverjenik: *Jazbec Anton.*

*dr. Šuc Josip, dekan, itd.
Fideršek Matija, župnik pri Sv. Florijanu.
Hurt Franc, kaplan v Starem trgu.
Jazbec Anton, mestni župnik, itd.
Klepač Franc, župnik na Razborju.
Pernat Anton, kaplan v Št. Ilju.
Presečnik Gregor, župnik v Podgorju.
Rath Pavl, župnik v Št. Ilju.
Rogina Ivan, pos. v Podgorju.
Vrečko Franc, c. kr. okr. š. nadzornik.

Štev. 1 + 9 = 10.

21. Dekanija **Velika nedelja.**

a) Ormož. Poverjenik: *dr. Geršak Ivan.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
*dr. Petovar Ivan, odvetnik.
Bralno društvo pri Sv. Tomažu.
Caf Jakob, župnik pri Sv. Tomažu.
Čitalnica národna.
dr. Geršak Ivan, c. kr. notar.
Menhart Jakob, mestni kaplan
Mikl Vekoslav, trgovec.
„Mir“, kat. del. br. društvo pri Veliki nedelji.
Plepelec Josip, kaplan pri Sv. Tomažu.
Sivka Anton, nadučitelj pri Sv. Tomažu.
Venedig Vilibald, župnik.

Štev. 2 + 10 = 12.

b) Središče. Poverjenik: *Kosi Anton.*

*Šinko Božidar, župnik v p.
„Edinost“, bralno društvo.
Kočevar Ivan, župan in gostilničar.
Kolbesen Rudolf, trg. pomočnik.
Kosi Anton, učitelj in posestnik.
Kralj Ivanka, učiteljica.
Milčinski Angela, učiteljica.
Robič Maks, trgovec.
Stuhec Sidonija, učiteljica pri Sv. Bolfenku.
Šalamun Martin, nadučitelj pri Sv. Nikolaju.

Štev. 1 + 9 = 10.

22. Dekanija **Videm.**

a) Brežice. Poverjenik: *Schwentner Leopold.*

*Knjižnica okrajna učiteljska.
*dr. Srebrè Gvidon, župan, odvetnik, itd.
Adamus Sidonija, grašč. nadlogarja soproga.
Agrež Josip, odv. uradnik.

Balon Mihael, posestnik.
Balon Olga, dež. kom. soproga.
Brglez Ivan, župnik v Artičah.
Brovet Rupert, c. kr. davčni pristav.
Čitalnica národna.
Dolinšek Rafael, c. kr. davčni kontrolor.
Druškovič Marija, posestnica.
Frančiškanski samostan.
Frecè Martin, trg. na Bizeljskem.
Gerec Franc, veleposestnik in trgovec v Pišecih.
Gerjevič Ivan, velepos. v Dobovi.
Gorišek Ivan, kaplan na Bizeljskem.
Hans Miroslav, savski nadzornik v Krški vasi.
Janežič Josip, veleposestnik v Stari vasi.
Kneisel Andrej, žel. uradnik.
Kokot Anton, nadučitelj v Pišecih.
Kumar Karol, kaplan v Vidmu.
Levak Andrej, veleposestnik.
Malus Ivan, ekonom na Bizeljskem.
Mesiček Josip, mestni župnik.
Munda Ivan, c. kr. okr. živinozdravnik.
Muršič Franc, mestni kaplan.
Pavlič Ivan, kaplan v Pišecih.
Pečnik Josip, učitelj.
Penič Matija, župnik v Brdovcu.
Pernat Anton, župnik v Dobovi.
pl. Pohl Josip, župnik v Pišecih.
Poljanšek Ignacij, pek in posestnik.
Rebrovič Števo, graščc. oskrbnik.
Schmidt Lavoslava, p. upraviteljica.
dr. Schmirmaul Matija, zdravnik v Rajhenburgu.
Schwentner Leopold, trgovec.
Sevnik Mihael, pos. v Župelovcu.
Sitter Josip, c. kr. sod. pristav.
† Spindler Anton, c. kr. zemlj. knjigovodja.
Strmecki Josip, trg. na Bizeljskem.
Supan Ignacij, učitelj.
Sušnik Ivan, kaplan v Dobovi.
Šetinc Josip, odv. koncipijent.
Tominc Blaž, nadučitelj v Globokem.
Tramšek Moric, nadučitelj v Sromljah.
Umek Anton, trgovec.
Veršec Vinc., velepos. na Bizeljskem.
Vrabl Ivan, c. kr. davčni pristav.
Zevnik Josip, trgovec.

Štev. 2 + 47 = 49.

b) Sevnica. Poverjenik: *Pišl Ivo.*

*Slomšek Ivan, župnik pri Sv. Lenartu.
Bralno društvo.
Črnko Marko, župnik.
Jurko Blaž, učitelj na Razboru.
Kurent Damijan, obč. tajnik.
Lenček Franc, veleposestnik, itd. na Blanci.
Pišl Ivo, učitelj.
Podkrajšek Franc, nač. postaje v Rajhenburgu.
Starkl Mijo, c. kr. sodni kancelist v p., itd.
Šuta Alojzij, kaplan.
Veršec Franc, c. kr. notar.
Zrnko Gašpar, kaplan v Rajhenburgu.

Štev. 1 + 11 = 12.

23. Dekanija **Vozenica.** Poverjenik: *Mraz Tomaž.*

*Mraz Tomaž, dekan, itd.
Arzenšek Alojzij, župnik v Trbonjah.
Črnko Josip, župnik v Vuhredu.
Hrastelj Franc, župnik v Ribnici.
Šlamberger Lovro, kaplan v Ribnici.
Štrajhar Filip, velepos. v Hudem kotu.

Štev. 1 + 5 = 6.

24. Dekanija **Zavrč.** Poverjenik: *Stoklas Vinko.*

*Hrtiš o. Benko, min. župnik pri Sv. Vidu.
*Rajsinger Franc, trg. in posestnik v Dobravi.
*Sovič o. Aleks, župnik pri Sv. Trojici.
Greiner Franc, organist na Leskovcu.
Kavčič Peter, vodja v Novi cerkvi.
Kocbek Franc, kaplan pri Sv. Barbari.
Kralj Davorin, župnik v Leskovcu.
Kropek Ivan, župnik na Cvjetlinu.
Mlakar Josip, velepos. na Leskovcu.
Mlakar Tomaž, velepos. na Leskovcu.
Murkovič Franc, župnik pri Sv. Barbari.
Ogorelec Anton, nadučitelj pri Sv. Barbari.
Palič Jakob, kaplan na Leskovcu.
Plevanč Josip, trgovec na Leskovcu.
Stoklas Vinko, nadučitelj na Leskovcu.
Šola národna na Leskovcu.
Topolovec Vido, načelnik kr. š. svéta.
Vidovič Josip, velepos. na Leskovcu.
Vrunkar Radoslav, učitelj na Leskovcu.
Zadravec Peter kaplan.

Štev. 3 + 17 = 20.

III. Goriška nadškofija.

1. Dekanija **Bolec.** Poverjenik: *Sorč Alojzij.*

Bratina Kristijan, nadučitelj.
Ilovar Franc, dekan, itd.
Ivančič Matija, župnik na Srpenici.
Jelinčič Ferdinand, učitelj-voditelj v Logu.
Komac Adolf, učitelj.
Kragelj Valentin, vikar v Trenti.
Miklavčič Franc, učitelj-voditelj v Soči.
Muznik Franc, učitelj na Žagi.
Pečenko Franc, obč. tajnik.
Perinčič Karol, župnik v Soči.
Primožič Josip, kurat v Logu.
Sorč Alojzij, c. kr. poštar.
Štrukelj Mihael, vikar v Čezsoči.
Trebše Ivan, učitelj v Srpenici.

Štev. 14.

2. Dekanija **Cirkno.** Poverjenik: *Murovec Ivan.*

*Božič Peter, kurat v Ravnah.
Klopčič Franc, adm. na Bukovem.
Kokošar Ivan, župnik v Šebreljah.
Kosec Josip, kurat v Novakah.
Murovec Ivan, dekan.
Pagon Josip, c. kr. sod. kancelist.
Ravnikar Alojzij, veleposestnik.
Razpet Franc, vikar v Orehku.
Šmid Franc, kaplan.
Trebše Andrej, nadučitelj.

Štev. 1 + 9 = 10.

3. Dekanija **Črniče.**

a) Črniče. Poverjenik: *Cibič Anton.*

*Grča Blaž, župnik in dež. poslanec v Šempasu.
Abram Filip, kaplan.
Bralno društvo v Šempasu.
Cibič Anton, dekan.
Žnidarčič Andrej, vikar v Ose

Štev. 1 + 4

b) Ajdovščina. Poverjenik: *Gabrijelčič Mihael.*

*Čitalnica národna.
Čibej Franc, c. kr. zemlj. knjigovodja.
Dugulin Ivan, župnik.
Gabrijelčič Mihael, c. kr. okr. sodnik.
Kavs Janko, nadučitelj v Šmariju.
Kodrè Ivan, župnik pri Sv. Križu.
Krkoč Štefan, vikar v Lokovcu.
Lokar Anton, veleposestnik.
Lokar Artur, not. koncipijent.
Medvešček Peter, nadučitelj pri Sv. Križu.
Poljšak Alfonz, vikar pri Sv. Tomažu
Poljšak Filip, veleposestnik v Šmariju.
Štrancar Josip, vikar v Štanjelu.

Štev. 1 + 12 = 13.

4. Dekanija **Devin.** Poverjenik: *Ušaj Josip.*

Bratina Anton, vikar v Doberdobu.
Faganel Karol, posestnik v Mirnu.
Jakil Andrej, tov. in trgovec v Rupi.
Kos Simon, kurat v Opatjem selu.
Pavletič Josip, posestnik v Gabrijah.
Pipan Alojzij, vikar v Temnici.
Ušaj Josip, kaplan.

Štev. 7.

5. Dekanija **Gorica.**

a) Mesto. Poverjenik: *dr. Gregorčič Anton.*

*Bensa Štefan, kanonik in kancelar.
*Budal Bernard, inženêr v Bosni.
*Ferfila Franc, tov. uradnik.
*Kavčič Josip, c. kr. notar.
*Knjižnica bogosl. semenišča.
*Knjižnica c. kr. studijska.
*dr. Kos Franc, c. kr. učit. profesor.
*Marušič Andrej, c. kr. gimn. profesor v p.
*dr. vitez Tonkli Josip, odvetnik, itd.
*dr. Tuma Hinko, c. kr. okr. sod. pristav, dež. poslanec in odbornik.
*baron Winkler Andrej, c. kr. dež. predsednik v p., itd., itd.
*Wolf Ivan, župnik in č. kanonik.
Bajec Josip, knezonadšk. tajnik.
Berbuč Ivan, c. kr. real. profesor in dež. poslanec.
Bežek Viktor, c. kr. učit. profesor.
Bralno in podp. delavsko društvo.
Budin Anton Josip, prefekt.
Čerin Tomaž, sem. profesor.
Čitalnica v Solkanu.
Drmastja Ivan, kaplan v Solkanu.
Gaberšček Andrej, urednik, itd.
dr. Gabrijelčič Josip, sem. ravnatelj.
dr. Gregorčič Anton, sem. profesor, drž. in dež. poslanec.
pl. Holzinger Emerika, učiteljica.
Izobraževališče učiteljsko.
Jakončič Anton, zav. uradnik in posestnik.
Jug Tomaž, nadučitelj v Solkanu.
Kafol Štefan, kanonik.
Kaučič Franc, trg. in posestnik.
Knjižnica gimnazijska.
Knjižnica realska.
Knjižnica učiteljska gor. okolice (3 izt.).
Kodrič Franc, vikar na Trnovem.
Kolavčič Ivan, župnik v Solkanu.
Kragelj Andrej, c. kr. gimn. profesor.
Kumar Valentin, c. kr. vadn. učitelj.
dr. Lisjak Andrej, zdravnik, itd.
Mašera Josip, vikar v Št. Mavru.
Medič o. Kallist, franč. gvardijan.

Mercina Ivan, c. kr. vadn. učitelj.
Pavlica Andrej, stolni vikar.
dr. Pavlica Josip, sem. spiritual.
Pavlin Josip, pos. v Štandrežu.
Plohl Franc, c. kr. real. profesor.
Poniž Benedikt, c. kr. vadn. učitelj.
Premru Miroslav, not. kandidat.
Rudež Anton, učitelj v gluhonemnici.
Seidl Ferdinand, c. kr. real. profesor.
Semenišče nadškofijsko.
Skubin Anton, c. kr. vadn. učitelj.
dr. Stanič Josip, odvetnik.
Šantelj Anton, c. kr. gimn. profesor.
Škrabec o. Stanko, frančiškan.
Štukelj Josip, zas. uradnik.
Tabaj Andrej, c. kr. vadn. katehet.
Toman Ema, c. kr. vadn. učiteljica.
dr. Tonkli Nikolaj, odvetnik.
Vodopivec Franc, c. kr. okr. š. nadzornik.
Vuga Alojzij, mestni kaplan.
dr. Žigon Franc, sem. profesor.

Štev. 12 + 50 = 62.

b) Bogoslovci. Poverjenik: *Abram Josip.*

Abram Josip,
Andrýsek Franc,
Aničič Josip,
Apollonio Franc,
Červar Simon,
Črnigoj Henrik,
Gabrijelčič Josip,
Hrdý Ferdinand,
Juranič Andrej,
Košir Ivan,
Kovačič Alojzij,
Kovačič Ivan,
Kragelj Mihael,
Ličen Josip,
Matelič Alojzij,
Peterlin Alojzij,
Plesničar Anton,
Rozman o. Maurus,
Skabar Matija,
Slamič Anton,
Šemè o. Oswald,
Škvarč Ivan,
Šonc Ludovik,
Vuga Ciril,
Zalokar Ivan.

Štev. 25.

c) Čepovan. Poverjenik: *Rejec Jakob.*

Božič Anton, kurat v Batah.
Bratina Alojzij, kurat v Lokovcu.
Budal Josip, nadučitelj v Grgarju.
Godnič Josip, kurat v Grgarju.
Krmac Anton, učitelj.
Leban Andrej, vodja na Sv. Gori.
Lilek Josip, župnik v p. na Sv. Gori.
Mlekuž Anton, učitelj.
Rejec Jakob, župnik.
Jeden naročnik.

Štev. 9 + 1 = 10.

6. Dekanija **Kanal.** Poverjenik: *Gabrijelčič Anton.*

*Vidic Franc, dekan.
Bavdaž Josip, trg. v Gorenji vasi.
Čargo Angel, vikar v Ligu.
Čitalnica národna.
Feltrin Ivan, vikar v Deskli.
Gabrijelčič Anton, trgovec.
Grilanc Josip, kurat v Levpi.
Jarc Ivan, kurat v Ročinju.
Kofol Franc, c. kr. davkar.
Kofol Franc, kurat v Kalu.
Križman Josip, učitelj v Levpi.
Križnič Alojzij, kotlar.
Križnič Josip, učitelj v Ligu.
Kuntih Josip, učitelj v Batah.
Leban Ignacij, vikar v Srednjem.
Leban Karolina, učiteljica.
Lukančič Tomaž, učitelj na Gor. polju.

Malnič Henrik, c. kr. rač. uradnik.
Manzoni Eliza, podučiteljica.
Pavlin Leopold, nadučitelj v Ročinju.
Pečenko Leopold, kaplan.
Perc Anton, učitelj v Avčah.
Pipan Anton, kurat v Lomu.
Rustija Anton, nadučitelj v Kalu.
Rutar Matija, c. kr. okr. sodnik.
Slokar Ivan, kurat v Banjšicah.
Srebrnič Franc, učitelj v Lomu.
Stibilj Kristijan, kaplan v Ročinju.
Strgar Franc, učitelj v Deskli.
Zega Mihael, nadučitelj.

Štev. 1 + 29 = 30.

7. Dekanija **Kobarid.** Poverjenik: *Lapanja Ivan.*

Fon Jakob, vikar v Kredi.
Gregorčič Simon, vikar v Sedlu.
Ivančič Ivan, učitelj v Kredi.
Kašca Franc, učitelj na Drežnici.
Krajnik Ivan, vodja pripravnice.
Kranjc Franc, župnik v Šmarijah.
Lapanja Ivan, zemljemerec in dež. poslanec.
Leben Ivan, kaplan.
Mesar Andrej, kurat na Livku.
Miklavič Anton, učitelj-voditelj.
Rakovšček Josip, učitelj.
Sedej Ivan, župnik v Borjani.
Uršič Franc, učitelj na Ljubušnjem.

Štev. 13.

8. Dekanija **Komen.**

a) Komen. Poverjenik: *Leban Anton.*

*Vales Marko, kurat na Branici.
Leban Anton, nadučitelj.
Luvin Peter, učitelj na Vojščici.
Ravbar Ivan, učitelj na Pliskovici.
Štrekelj Josip, nadučitelj na Gorjanskem.

Štev. 1 + 4 = 5.

b) Rifenberk. Poverjenik: *Poniž Ambrož.*

Brezovšček Andrej, župnik.
Colja Ivan, posestnik.
Kersnik-Rott Leopoldina, učiteljica.
Licen Maks, veleposestnik.
Možina Anton, učitelj v Berjah.
Pavlica Franc, posestnik.
Poniž Ambrož, nadučitelj.
Štrekelj Edvard, vikar v Vrtojbi.
Urbančič Vekoslav, učitelj v Dornbergu.
Vidmar Andrej, posestnik.

Štev. 10.

9. Dekanija **Ločnik.** Poverjenik: *Žnidarčič Andrej.*

Bandel Blaž, vikar v Cerovem.
Golob Josip, kurat v Podgori.
Grgolet Andrej, župnik v Št. Lovrencu.
Kumar Ludovik, župnik v Biljani.
Kurinčič Ivan, kurat v Medani.
Marinič Franc, župnik v Kojskem.
Pavletič Franc, vikar v Fojani.
Pirih Jakob, vikar v Vipolžah.
Žnidarčič Andrej, vikar v Gradnem.

Štev. 9.

10. Dekanija **Št. Peter.** Poverjenik: *Pavletič Josip.*

Berlot Anton, župnik na Vogerskem.
Bevk Blaž, kaplan na Prvačini.
Gregorčič Simon, vikar v p., itd.
Guzelj Franc, vikar.
Orel Josip, nadučitelj v Prvačini.
Pavletič Gothard, župnik v Mirnu.
Pavletič Josip, župnik v Renčah.
Pipan Valentin, vikar.
Poljšak Josip, župnik v Prvačini.
Rojec Ivan, kurat v Biljah.

Štev. 10.

11. Dekanija **Tolmin.** Poverjenik: *Kragelj Josip.*

*Čitalnica národna.
*Knjižnica okrajna učiteljska.
*dr. Kotnik Ignacij, c. kr. notar, itd.
Cigoj Josip, kaplan.
Dominko Franc, c. kr. okr. š. nadzornik.
Kalin Josip, vikar na Drežnici.
Kenda Ivan, učitelj pri Sv. Luciji.
Kenda Matija, nadučitelj v Volčah.
Kocijančič Nikolaj, kurat v Ločah.
Kovačič Ignacij, velepos. pri Sv. Luciji
Kragelj Josip, dekan, itd.
Mikuž Anton, gostilničar pri Sv. Luciji.
Milovčič Josip, c. kr. okr. sod. svêtnik.
Sheybal Josip, vikar v Ponikvah.
Širca Ivan, nadučitelj
dr. Triller Karol, odvetnik.
Uršič Andrej, vikar na Oblokah.
Valentinčič Ignacij, župnik na Šentviški gori.

Štev. 3 + 15 = 18.

12. **Posamezniki.**

Gradišče: Šinek Rajko, c. kr. davkar. Štev. 1.

IV. Tržaško-koperska škofija.

1. Dekanija **Dolina.**

a) Dolina. Poverjenik: *Jan Jurij.*

*Jan Jurij, dekan v p., č. kanonik, itd.
Benkovič Josip, župnik v Gročani.
Jereb Franc, učitelj.
Kramberger Franc, kaplan v Ricmanjih.
Logar Rajmund, kaplan.

Štev. 1 + 4 = 5.

b) Brezovica. Poverjenik: *Zupan Josip.*

Debenjak Štefan, učitelj v Materiji.
Počivalnik Vatroslav, kaplan v Brezovici.
Rapotec Franc, c. kr. poštar na Kozini.
Seliškar Franc, žel. uradnik.
Sila Svitoslav, učitelj v Rodiku.
Šašelj Milan, kaplan na Vatovljah.
Šiškovič Štefan, učitelj v Herpelju.
Škrlj Josip, župnik v Rodiku.
Zupan Josip, župnik v Brezovici.

Štev. 9.

c) Divača. Poverjenik: *Planinc Franc.*

Bralno društvo.
Dovgan Franc, pos. v Brežci.
Fabiani Ivan, trg. v Lokvi.
Helmih Bogomir, c. kr. poštar.
Hrovatin Edmund, učitelj v Povirju.
Janc Peter, žel. uradnik.
Kejžar Ivan, žel. uradnik.
Mahorčič Aleksander, župan v Naklem.
Mahorčič Franja, posestnica.
Muha Anton ml., v Lokvi.
Narobe Ivan, župnik.
Obersnel Andrej, pos. sin.
Obersnel Ivan, podžupan in mesar.
Perko Bernard, žel. uradnik.
Planinc Franc, nač. žel. postaje.
Poženel Ivan, žel. uradnik.
Praprotnik Avgust, trg. v Lokvi.
Prhavec Franc, pos. v Sp. Ležečah.
Stržinar Josip, kurat v Lokvi.
Wiessl Ana, trgovka.
Zudermann Lovro, žel. sprevodnik.

Štev 21.

2. Dekanija **Jelšane.** Poverjenik: *Jenko Slavoj.*

*Požar Anton, adm. v Pregarju.
dr. Bilek Tomaž, obč. zdravnik.
Bralno društvo v Podgradu
Dolžan Jurij, župnik v Vodicah.
Habát Josip, kaplan v Hrušici.
Jenko Slavoj, trgovec, nadžupan, dež. poslanec, itd. v Podgradu
Markič Matej, župnik v Golcu.
Pavlinič Andrej, kaplan.
Platzer Josip, c. kr. okr. sodnik.
Rogač Anton, dekan v Hrušici.
Stemberger Ante, kaplan v Podgradu.
Vajšelj Franc, nadučitelj v Hrušici.
Velhartický Josip, župnik v Jelšanah.

Štev. 1 + 12 = 13.

3. Dekanija **Kastav.** Poverjenik: *Jelušič Rajmund.*

dr. Janežič Konrad, odv. v Voloski.
Jelušič Rajmund, župnik v Beršcu.
Sedmak Jakob, kaplan v Mošćenicah.

Štev. 3.

4. Dekanija **Koper.** Poverjenik: *Glavina Blaž.*

Gašperčič Aleks, župnik v Marezgah.
Glavina Blaž, c. kr. kazn. kurat.
Judnič Davorin, vadn. učitelj.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Knjižnica c. kr. učiteljišča.
Kožuh Josip, c. kr. učit. profesor.
Markelj Ivan, c. kr. učit. ravnatelj.
Orel Franc, učitelj v Kortah.
Škerbec Matej, župnik v Kortah.
Šubic Albert, c. kr. učit. profesor.
Tiringar Ivan, kaplan.
Tomšič Josip, župnik v Pomjanu.

Štev. 12.

5. Dekanija **Pazin.** Poverjenik: *Grašič Josip.*

Barbič Mihael, kaplan v Pičnu.
Bukovec Franc, župnik v Trvižu.
Grašič Josip, župnik v Bermu.
Kjuder Anton, župnik v Tinjanu.
Šorli Ivan, c. kr. nam. tajnik.
dr. Trinajstič Dinko, odvetnik, obč. načelnik in dež. poslanec.

Štev. 6.

6. Dekanija **Tomaj.** Poverjenik: *Leban Franc.*

*Černè Anton, veleposestnik.
Brginec Anton, nadučitelj v Povirju.
Fakin Anton, učitelj v Repentabru.
Gulić Franja, posestnica.
Kantè Matej, nadučitelj.
Knjižnica okrajna učiteljska.
Kosovel Anton, učitelj.
Leban Franc, c. kr. zemlj. knjigovodja.
Matko Ludovik, c. kr. okr. tajnik.
Omers Josip, župnik.
Sila Matija, dekan v Tomaju.
Slavec Ivan, župnik v Repentabru.
Švegelj Peter, kaplan v Koprivi.
Tomšič Josip, učitelj v Skopem.

Štev. 1 + 13 = 14.

7. Dekanija **Trst z okolico.**

a) Mesto. Poverjenik: *dr. Glaser Karol.*

*dr. Glavina Ivan, vladika v p.
*Gorup Josip, veletržec.
*Kastelic Franc, trgovec.
*vitez Klodič-Sabladoški Anton, c. kr. dež. šolski nadzornik, itd.
*Komar Alojzij, gl. dež. blagajne oficijal.
*Semenišče mladeniško.
Abram Ivan, lesni trgovec.
dr. Abram Josip, pravnik.
Bartel Mihael, zasebnik.
Brodavec Ivan, zasebnik.
Dejak Kristijan, veleposestnik
Delavsko podporno društvo.
Dovgan Anton, žel. uradnik.
Fabris Dragotin, mestni župnik, itd.
Flego Peter, kanonik.
dr. Glaser Karol, c. kr. gimn. profesor.
Golia Ivan, c. kr. nadkomisar.
Gomilšek Jakob, c. kr. real. katehet.
Gregorčič Anton, c. kr. poštni kontrolor.
dr. Gregorin Gustav, odvetnik.
Hočevar Ludovik, c. kr. dvorni svêtnik in fin. ravnatelj.
Hrast Anton, c. kr. mešč. učitelj.
Hribar Anton, pol. stražnik.
Huber Avgust, c. kr. dež. sod. svêtnik.
dr. Ivanič Josip, n. propovednik.
Jaklič Anton, c. in kr. vojni kurat.
Kalister Franc, veletržec.
Klemenec Ivan, trgovec.
Klinar Viktor, c. kr. poštni uradnik.
Korenčan Franc, c. kr. rač. uradnik.
Kržè Davorin, trgovec.
Kvas Anton, c. kr. poštni uradnik.
Macák Ivan, c. kr. v. kat. nadzornik.
Mankoč Josip, trgovec.
Marzidovšek Radoslav, c. in kr. voj. kaplan.
Muha J. H., trg. knjigovodja.
Normali Ivan, mestni kaplan.
Novak Jernej, šolski sluga.
Paternost Dragoslav, c. kr. rač. uradnik.
Perhavec Franc, trgovec.
dr. Pertot Simon, san. svêtnik.
Peternel Ana, zasebnica.
Pitamic Ivan, c. kr. rač. svêtnik.
Pogorelec Ivan, c. kr. poštni uradnik.
† Polley Oskar, c. kr. obrtni nadzornik.
dr. Pretner Matej, odvetnik.
Primožič Matej, c. kr. dež. sod. pristav.
Rešič Franc, žel. uradnik.
dr. Rybař Otokar, odvetnik.
Sila Jakob, katehet na dekl. šoli.

Slovanska čitalnica.
Šabec Ivan, veleposestnik.
Šilec Ivan, trgovec.
Šonc Henrik, škof. kaplan.
Trnovec Bogdan, c. kr. dež. sod. svêtnik.
Truden Mihael, veletržec.
Trž. bralno in podp. društvo.
Urbas Viljem, c. kr. profesor.
Valenčič Ivan, trgovec.
Wartho Julij, m. kaplan, itd.
Wilfan Josip, c. kr. nadinženér.
Žbona Andrej, žel. post. podnačelnik.
Živec M. V., inženér, itd.
Petnajst naročnikov.

Štev. 6 + 57 + 15 = 78.

b) *Okolica.*

α) Rojan. Poverjenik: *Katalan Josip.*

*Černè Ivan, župnik v Barkovljah.
Bremic Anton, tajnik pos. in kons. društva.
Gerdol Ivan, c. kr. poštni azistent.
Goljevšček Alojzij, c. kr. fin. komisar.
Gorkič Josip, učitelj.
Guštin Franc, kaplan.
Katalan Josip, gostilničar.
Kavčič Ivan, žel. uradnik.
Nabergoj Ivan, veleposestnik, drž. in dež. poslanec, itd. na Proseku.
Nekerman Ivan, c. kr. učitelj na Proseku.
Piščanec Just, c. kr. car. azistent.
Posojilno in konsumno društvo.
Slavik Edvard, odvetn. kandidat.
Srebotnjak Franc, trgovec v Trstu.
Starec Ferdo, učitelj v Barkovljah.
Steržinar Matej, blag. pos. in kons. društva.
Štrekelj Franc, c. kr. car. višji oficijal.
Štrukelj Janko, učitelj na Proseku.
Toroš Franc, c. kr. car. oficijal.
Treven Ivan, gostilničar.
Vittori Antonija, učiteljica.

Štev. 1 + 20 = 21.

β) Sv. Ivan. Poverjenik: *Zupančič Ivan.*

*Vovk Ivan, župnik v Bazovici.
Čok Andrej, posestnik v Lonjeru.
Furlan Andrej, kaplan v Miljah.
Kosec Franc, župnik na Katinari.
Kraševec Ivan, učitelj v Škednju.
Legat Edvard, c. in kr. kaplan, itd. v Lipici.
Mozetič Marija, učiteljica v Škednju.
Vatovec Ivan, dež. poslanec, itd.
Zink Andrej, kaplan v Škednju.
Zupančič Ivan, kaplan.

Štev. 1 + 9 = 10.

8. **Posamezniki.**

Plavije: *Notar Anton, ekspozit. Štev. 1.

V. Krška škofija.

1. Dekanija **Beljak.** Poverjenik: *Eller Franc.*

Bauer Simon, župnik na Peravi.
Bergman Franc, župnik v Št. Lenartu.
Coriary Anton, učitelj v Podkloštru.
Einspieler Gregor, župnik in dež. poslanec v Podkloštru.

Eller Franc, učitelj na Zilji.
Jerman Jurij, župnik v Štabnju.
Knafelc Alojzij, žel. uradnik.
Knaflič Jakob, župnik v Ločah.
Knjižnica c. kr. gimnazije.
Kržič Mihael, trgovec v Podkloštru.
Lapuš Ivan, posestnik.
Ramovš Peter, c. kr. višji žel. nadzornik.
Spitzer Dijoniz, frančiškan.
Strojnik Josip, župnik na Zilji.
Zobec Anton, žel. uradnik.

Štev. 15.

2. Dekanija **Borovlje.** Poverjenik: *Ogriz Ivan.*

grof Christalnigg Oskar, pos. v Goričah.
Čitalnica v Glinjah.
Ogriz Ivan, dekan v Kaplji.
Sporn Ivan, kaplan v Svečah.
Šuštar Ivan, župnik v Svečah.
Vintar Josip, župnik v Bilčovsu.

Štev. 6.

3. Dekanija **Celovec.** Poverjenik: *Janežič Simon.*

*Janežič Evgen, hran. uradnik.
Apih Josip, c. kr. učit. profesor.
Einspieler Lambert, st. kanonik, itd.
Gradišnik Lenart, zas. uradnik.
Hutter Ivan, c. kr. real. katehet.
Janežič Simon, c. in kr. nadporočnik v p., itd.
dr. Janežič Valentin, c in kr. višji štabni zdravnik v p.
Kaplan Anton, bogoslovec
Kesnar Simon, bogoslovec.
Knjižnica dij. v Marijanišču.
Knjižnica slov. bogoslovcev.
Kolarič Franc, župnik v Porečah.
Legat Alojzij, tisk. delovodja.
Pelnař Anton, mestni kaplan.
Perč Matija, bogoslovec.
Podgorc Valentin, prefekt.
Ražun Matej, stolni kaplan.
Romavh Andrej, bogoslovec.
Rossbacher Bernard, trgovec.
Sadnikar Franc, trgovec.
Singer Štefan, bogoslovec.
dr. Sket Jakob, c. kr. gimn. profesor.
Weiss Valentin, bogoslovec.
Zupan Josip, poobl. grof Eggerjev.
Jeden naročnik.

Štev. 1 + 23 + 1 = 25.

4. Dekanija **Doberla ves.** Poverjenik: *Šervicelj Matej.*

*Lenc Franc, župnik v Žel. kaplji.
*Šervicelj Matej, komendator, konz. svétnik, itd. na Reberci.
Boštijančič Ivan, župnik v Kamnu.
Lasnik Štefan, župnik v Št. Vidu.
Ledvinka Alojzij, župnik v Škocijanu.
Malgaj Friderik, kaplan v Žel. Kaplji.
Marinič Ivan, dekan, itd.
Mihl Franc, župnik v Št. Lipšu.
Nessler Matija, župnik v Galiciji.
Seebacher Jakob, župnik v Apačah.
Smažik Henrik, kaplan.
Smolej Ivan, kaplan v Škocijanu.
Traven Jurij, župnik v Obirskem.

Štev. 2 + 11 = 13.

5. Dekanija **Dravburg spodnji.** Poverjenik: *Žerjav Matej.*

Hüttner Dragotin župnik na Ojstrici.
Žerjav Matej, župnik v Labodu.

Štev. 2.

6. Dekanija **Pliberk.**

a) Vogrče. Poverjenik: *Škerbinc Josip.*

Čebul Josip, zast. „Slavije“ v Globasnici.
Český Ivan, kaplan v Pliberku.
Drdlik Josip, provizor v Gorenčah.
Hribar Josip, mestni kaplan.
Kandut Filip, obč. tajnik v Šmihelu.
Krajgar Ferdo, gostiln. v Štabnu.
Randl Matija, župnik v Švabeku.
Reš Franc, trgovec v Gorenčah.
Slov. posojilnica v Šmihelu.
Škerbinc Josip, župnik v Vogrčih.
Šumah Valentin, župnik v Šmihelu.
Zentrich Franc, mestni župnik in dekan v Pliberku.

Štev. 12.

b) Kotlje. Poverjenik: *Štingl Franc.*

Keznar Anton, župnik pri Fari.
Kindelman J., župnik v Št. Danijelu.
Kirchmajer Karol, župnik v Črni.
Križaj Avgust, kaplan pri Fari.
Premru Franc, župnik v Možicah.
Šitelkopf Valentin, kaplan v Črni.
Štingl Franc, provizor.
Valeš Vaclav, župnik v Guštajnu.

Štev. 8.

7. Dekanija **Rožek.** Poverjenik: *Gabron Anton.*

Aichholzer Tomaž, pos. na Brdu.
Aplen Andrej, župnik v Št. Jakobu.
Falle Valentin, trg. v Srejah.
Fugger Ivan, nač. š. svéta na Dravi.
Gabron Anton, župnik v Skočidolu.
Godec Ivan, župnik v Rožeku.
Kobentar Franc, župan v Št. Jakobu.
Lipič Ivan, odbornik posojilnice v Klečah.
Markovič Peter, slikar.
Oblak Anton, župnik v Gozdanjah.
Paul Josip, trgovec.
Sablatnig Ivan, župnik v Št. Ilju.
Schuster Josip, velepos v Št. Jakobu.
Šervicelj Ivan, nač. posojilnice v Klečah.
Turin Marija, zasebnica.
Virnik Franc, župnik v Lipi.
Vospernik M. A., pos. v Dvoru.
Walter Primož, zast. »Slavije« v Črni.
Weiss Peter, pomolog v Dvoru.
Weiss Tomaž, gostiln. v Gozdanjah.

Štev. 20.

8. Dekanija **Št. Mohor.** Poverjenik: *Žak Anton.*

Fric Josip st., msgr., dekan, itd.
Havliček Franc, župnik v Čačah.
Limpel Valentin, kaplan.
Sturm Anton, kaplan.
Svatoň Josip, kaplan v Št. Mohorju.
Vavtižar Luka, župnik v Ziljski Bistrici.
Žak Anton, župnik v Štebnu.

Štev. 7.

9. Dekanija **Tinje.** Poverjenik: *Bizer Andrej.*

Bayer Štefan, župnik v Medgorju.
Bizer Andrej, dekan v Grabštajnu.
Brabanec Ivan, prov. pri Sv. Tomažu.
Pogačnik Josip, župnik v Timenici.

Štev. 4.

10. Dekanija **Trbiž.** Poverjenik: *Incko Simon.*

Germ Matej, ekspozit v Rablu
Globočnik Ivan, župnik v Pontablu.
Incko Simon, dekan v Žabnicah.
Krejči Davorin, provizor na Vratih.
Štev. 4.

11. Dekanija **Velikovec.** Poverjenik: *Treiber Franc.*

Bizer Ivan, mestni župnik in dekan.
Čeh Vaclav, provizor v Djekšah.
Holec Franc, kanonik.
Hutter Vekoslav, prov. v Vovbrah.
Kremenšek Janko, c. kr. okr. komisar.
dr. Kulterer Jurij, odvetnik.
Petek Franc, župnik v Grebinju.
Rozman Josip, prov. v Šmarjeti.
dr. Šubelj Ivan, c. kr. konc. praktikant.
Treiber Franc, župnik-kanonik v Št. Rupertu.
Volavčnik Ivan, župnik na Rudi.
Štev. 11.

12. **Posamezniki.**

Št. Pavl: *Pirc Franc, prefekt. Štev. 1.

VI. Sekovska škofija.

1. Dekanija **Admont.** Poverjenik: *Pivec o. Maksimilijan.*

*Matevžič o. Eginhard, gimn. profesor.
*Pivec o. Maksimilijan, redovnik.
Jereb o. Romuald, redovnik.
Šmid Valter, redovnik.
Štev. 2 + 2 = 4.

2. Dekanija **Gradec.** Poverjenik: *Hauptmann Franc.*

*Hrašovec Franc, c. kr. okr. sodnik v pokoju.
*dr. Ipavic Benjamin, m. zdravnik.
*dr. Krek Gregor, c. kr. vseuč. profesor.
*Švajgar Gabrijel, min. gvardijan.
dr. Čamer Anton, vseuč. docent.
Dolenc Franc, c. kr. p. kontrolor.
Hauptmann Franc, c. kr. profesor.
dr. Hoffer Edvard, dež. real. profesor.
Hren Jakob, c. kr. višji sod. svétnik v p.
Kaspret Anton, c. kr. gimn. profesor.
Kermavner Valentin, c. kr. gimn. prof. v p.
dr. Klasinc Ivan, odvetnik.
Kokalj Anton, meščan. učitelj v Voitsbergu.
Lavrič Josip, mestni učitelj.
Ljubša Matija, kazn. učitelj.
Lubec Dragotin, c. kr. fin. svétnik.
Možek Marija, zas. in pos. soproga.
Papež Ivan, dež. real. profesor.
Papež Mihael, c. kr. pol. komisar.
Pešec Anton, c. kr. pol. koncipist.
Premru Franc, c. kr. voj. kaplan.
dr. Purgaj Jakob, c. kr. gimn. profesor.
Reich Anton, c. kr. fin. oficijal.
Rojnik Štefan, nam. uradnik.
Schneider Josip, trgovec.
Schoenherr Josip, c. kr. rač. svétnik.
Skočir Avgust, kurat v dež. bolnici.

Tomšič Franc, c. kr. višji sod. svêtnik.
»Triglav«, akad. dij. društvo.
Turkuš Anton, dež. real. profesor.
Vamberger Anton, kurat v Messendorfu.
Verbošek Josip, zast. uradnik.
dr. Weingerl Josip, zdravnik.
Wester Josip, stud. phil.
Železinger Franc, c. kr. gimn. profesor.
dr. Žižek Franc, zdravnik.

Štev. 4 + 32 = 36.

3. Posamezniki.

Irdning: Šalamun o. Hijacint, redovnik.
Lebring: *baron Conrad-Eybesfeld Žiga, bivši minister, itd., itd.
St. Gallen: Wendler Sigmunda, c. kr. dež. sod. svétnika soproga.
Stainz: Veberič Vekoslav, kaplan.

Štev. 1 + 3 = 4.

VII. Razne druge škofije.

1. Avstrijski.

Dunaj. Poverjenik: *dr. Sedej Franc.*

*pl. Globočnik Anton, c. kr. dež. vl. svêtnik v p., itd.
*Kandernal Franc, c. kr. gimn. profesor v p., itd.
*Novak Peter, terez. prefekt.
*Sežun Žiga, c. kr. drž. blag. pristav.
*dr. Simonič Franc, c. kr. uradnik v vseuč. knjižnici.
*dr. Turner Pavl, zasebnik.
Cizel Josip, učitelj.
Cvetnič Lavoslav, c. kr. p. kontrolor.
»Danica«, slov. kat. akad. društvo.
Dolenc Franc, oficijal pri najv. rač. dvoru.
Dolenc Metod, velikošolec.
Ehrlich Davorin, drd. theol. v Avguštineju.
Fras Franc, c. kr. min. oficijal.
Goestl Franc, cand. med
dr. Hočevar Ivan, odv. kandidat.
dr. Ilc Franc, polic. nadkomisar.
Jančar Franc, msgr., župnik n. reda, itd.
dr. Jelenc Josip, odgojitelj.
Komljanec Jos. B., velikošolec.
Koželj Anton, odgojitelj.
Kušar Valentin, velikošolec.
Lastavec Franc, odgojitelj
Lukančič Ivan, c. kr. nadinženér v p.
Luzar Ivan, žel. višji revident.
dr. Mantuani Josip, c. kr. dv. knjižnice uradnik.
dr. Miglič Peter, c. in kr. polk. zdravnik v p.
dr. Murko Matija, docent, itd.
Nachtigall Rajko, stud. phil.
† Navratil Ivan, c. kr. ravn. predstojnik pri najvišjem sodišču.
Pajk Pavlina, c. kr. gimn. prof. soproga.
dr. Ploj Miroslav, c. kr. fin. min. tajnik.
Polak o. Alojzij, min. provincijal.
dr. Primožič Anton, c. kr. gimn. prof.
Pukl Radoslav, zasebnik.
dr. Sedej Franc, c. in kr. dv. kaplan in ravnatelj Avguštineja.
dr. Seshun Klement, odvetnik.
»Slovenija«, akad. dij. društvo.
Spinčič Alojzij, drž. poslanec, itd.
Stritar Josip, c. kr. gimn. profesor.
Ščuka Jakob, zasebnik.
dr. Štrekelj Karol, c. kr. izv. vseuč. profesor.

Šuklje Franc, c kr. dv. svêtnik, itd.
Valjavec Pavl, velikošolec.
Vrščaj Ivan, učitelj.
Žunkovič Davorin, c. in kr. stotnik.

Štev. 6 + 39 = 45.

2. Ostala Primorska.

a) Pulj. Poverjenik: *Pirc Josip.*

Ambrož Ivan, c. in kr. pom. kaplan I. vrste.
Gólias Ivan, c. in kr. pom. pristav.
Kos Ivan, c. in kr. okr. š. nadzornik.
Križ Lacko, ravn. I. isterske vin. zadruge.
Mubej Josip, c. in kr. pom pristav.
Pipan Anton, c. in kr. pom. kaplan.
Pirc Josip, c. in kr. pom. pristav.
Velkovrh Alojzij, c. in kr. nadporočnik.

b) Drugi kraji.

Barban: Meglič Josip, kurat.
Krk: dr. Mahnič Anton, škof, itd.
Poreč: Cotelj Ivan, korski vikar.

Štev. 11.

3. Tirolska s Predarlsko.

Bregenc: Koder Anton, c. kr. poštni nadoskrbnik.
Briksen: Dobida Josip, c. kr. fin. svêtnik.
Inomost: dr. Klemenčič Ignacij, c. kr. vseuč. profesor.
Škofic Lovro, c. kr. blag. ravnatelj.

Štev. 4.

4. Češka.

a) Praga. Poverjenik: *Lego Jan.*

*Češko-slovenski spolek.
Ekert Franc, mestni župnik.
dr. Kadlec Karol, gled. tajnik.
dr. Schrutz Andrej, zdravnik.
dr. Vaň Franc, tajnik hipotečne banke.
dr. Volkar Andrej, c kr. okr. glavar.

b) Ostala Češka.

Bela Třemešna: Volenec Karol, kooperator.
Melnik: Meštanska řada.
Terezin: Maselj Franc, c. in kr. rač. stotnik.

Štev. 1 + 8 = 9.

5. Moravska.

Olomuc: *Krajnc Viktor I, c. in kr. polkovnik.

Štev. 1.

6. Šlezija.

Belsk: *Makuc Ivan, c. kr. obrtni profesor.

Štev. 1.

7. Galicija.

Sanok: Dolenc Ciril, c. in kr. poročnik.
Tarnopol: Kopytzak Bazil, c. kr. gimn. profesor. Štev. 2.

8. Dalmacija.

a) Dubrovnik. Poverjenik: *Boršnik Franc.*

Boršnik Franc, c. kr. gimn. profesor.
Drenik Teodor, c. in kr. podpolkovnik v p.
Pregelj Valentin, c. kr. pom. profesor.
Zavadlal Mihael, c. kr. gimn. ravnatelj.

b) Ostali kraji.

Šibenik: Namar Franc, c. kr. kot. tajnik. Štev. 5.

9. Hrvaška s Slavonijo.

a) Karlovec. Poverjenik: *Vamberger Mijo.*

Bajc Franc, urar.
Frančiškanski samostan.
Jelenc Rudolf, trg. in posestnik.
Kette Mate, trgovec.
dr. Mohar Ivan, okr. zdravnik.
Ravnikar Dragan, trg. in posestnik.
Šašelj Dragotin, vseučiliščnik.
Vamberger Mijo, kr. gimn. profesor.
Dva naročnika.

b) Varaždin. Poverjenik: *dr. Križan Josip.*

dr. Križan Josip, kr. gimn. profesor.
Milčetič Ivan, kr. gimn. profesor.
Raič o. Ivan, kap. gvardijan.

c) Zagreb. Poverjenik: *dr. Suk Feliks.*

*Bradaška Franc, kr. gimn. ravnatelj v p.
*Jelovšek Martin, kr. š. nadzornik.
*Starè Josip, kr. real. profesor, itd.
*Steklasa Ivan, kr. gimn. profesor.
Badalič Hugon, ravn. ž. liceja.
Barlè Janko, m. katehet.
dr. Bauer Anton, kr. vseuč. profesor.
Benigar Ivan, kr. gimn. profesor.
Blažekovič Emil, bogoslovec.
Čitalnica grško-kat. semenišča.
Čitalnica konviktovska.
dr. Dočkal Jurij, kr. vseuč. profesor.
Herceg Nikola, klerik.
Horvat Dragotin, bogoslovec.
Knjižnica gimnazijska.
Kocijančič Janko, zem. obrtni učitelj.
dr. Kosirnik Ivan, primarij.
Kružič Josip, klerik.
Kunovar Janko, c. in kr. poročnik.

Kuralt Franc, tajnik gosp. društva.
Magdić Franc, kr. real. profesor, itd.
Majhofer Marko, klerik.
Marn Franc, kr. gimn. profesor.
dr. Mušič Avgust, kr. vseuč. profesor.
Pasarić Josip, kr. gimn. profesor v p. in urednik.
Rubetić Cvetko, kr. real. profesor.
Smičiklas Tadija, kr. vseuč. profosor, itd.
Stožir Ivan, kr. real. profesor v p.
dr. Suk Feliks, kr. vseuč. profesor v p.
dr. Šrepel Milivoj, kr. profesor.
Tkalčič Ivan, akad. knjižničar in prebendarij.
Tomšič Ljudevit, š. ravnatelj.
Torbar Josip, kr. real. ravnatelj v p. in preds. jugoslov. akademije.
Valjavec Matija, kr. gimn. profesor v p., itd.
Vandruš Adolf, klerik.
dr. Vidrič Lovro, odvetnik, posestnik, itd.
Zadravec Vekoslav, kaplan v Subotici.
Zbor duh. mladeži.

č) Ostali kraji.

Bednja: Vojska Lavoslav, župnik in dekan.
Belovar: Cajnko Valentin, mestni katehet.
Djakovo: *dr. Strossmajer Josip Jurij, škof bosenski in sremski, itd. itd.
Klanjec: Trafela o. Fulgencij, frančiškan.
Konščina: *Košiček Ubaldo, župnik.
Križevci: Sokol Josip, hran blagajnik.
Mitrovica: Krstanošič Sava, trgovec.
Požega: *Kos Anton, kr. viečnik sudb. stola.
Samobor: Bučar Viktor, kaplan.
Šusteršič o. Deodat, redovnik.
Slunj: *Zor Lovro, okr. zdravnik.
Vinkovci: dr. Modestin Josip, kr. profesor.

Štev. 8 + 53 + 2 = 63.

10. Bosna in Hercegovina.

Sarajevo. Poverjenik: *dr. Jeglič Anton*

dr. Jeglič Anton, kanonik, itd.
Lilek J., c. kr. gimn. profesor.
Nemanič Davorin, c. kr. gimn. ravnatelj.
dr. Unterlugauer Josip, c. kr. san. načelnik.
Žnidaršič Jakob, c. kr. gimn. profesor.

Štev. 5.

11. Rusija.

St. Petersburg: *Slavjanski dobrodelni komitet.

Štev. 1.

12. Bolgarija.

Plovdiv: Bezenšek Anton, real. profesor, itd. Štev. 1.

13. Nemčija.

Frankobrod ob Menu: *Kenda Anton, zav. uradnik. Štev. 1.

14. Anglija.

Oxford: Morfill W. R., kr. vseuč. profesor. Štev. 1.

15. Amerika.

*Jeram Peter, duh. v Shakopee.
*Solnce Ivan Metod, misijonar v Št. Pavlu.
*Šusteršič Franc, duh. v Joliet.
Bilban Matija, duhovnik.
Grilec Ivan, delavec v Chicagi.
Jerman Anton, kroj pomočnik.
Makovec Matej, delavec v Worthingtonu
Podgoršek Anton, duhovnik.
Štev. 3 + 5 = 8.

16. Neznana.

*Bučar Franc, trgovec.
*Tabor o. Rupert, kapucin.
Štev. 2.

Sumarni pregled vseh društvenikov.

Vrsta	Imena škofijam	Število društvenikov					V primeri z lanskim letom narastlo ali padlo
		častnih	ustanovnikov	letnih	naročnikov	skupno	
I.	Ljubljanska	—	137	1171	5	1313	+ 25
II.	Lavantinska	—	71	572	—	643	+ 26
III.	Goriška	1	20	221	1	243	— 17
IV	Tržaško-koperska .	—	12	166	15	193	— 6
V.	Krška	—	4	123	1	128	— 9
VI.	Sekovska	—	7	37	—	44	+ 1
VII	Razne druge	5	24	134	2	165	— 4
	Skupaj . .	6	275	2424	24	2729	+ 16

VI.

Umrli ustanovniki.

Tek. št.	Naslov ustanovnikov	Datum smrti	Leto
266	Jeraj Ivana, zasebnica v Ljubljani.	14. svečana	1896
267	Jeran Luka, msgr., st. kanonik in urednik v Ljubljani	25 mal. travna	1896
268	Kožuh Matej, dekan, itd., v Stari Loki	9. vel. travna	1896
269	Klun Karol, st. kanonik, drž. in dež. poslanec v Ljubljani	8. rožnika	1896
270	Nakus Josip, župnik v p., itd. v Vipavi	13. vel. srpana	1896
271	Kržič Gregor, c. kr. okr. sodnik v p. v Kranju	10. vinotoka	1896
272	Strnad Matija, župnik na Rečici . .	28. listopada	1896
273	dr. Babnik Miroslav, odvetnik v Celju	6. grudna	1896
274	dr. Kopač Josip, odvetnik, itd. v Zagrebu	9. grudna	1896

S „Slovensko Matico“ zamenjujejo knjige.

1. Matica srbska v Novem Sadu. (1864)
2. Matica gališko-ruska v Lvovu. (1865)
3. Akademija cesarska v St. Petersburgu. (1866)
4. Matica češka v Pragi. (1866)
5. Umělecká Beseda v Pragi. (1866)
6. Družba sv. Mohorja v Celovcu. (1866)
7. Pravnická jednota v Pragi. (1866)
8. Srbsko učeno društvo v Belgradu. (1868)
9. Društvo sv. Jeronima v Zagrebu. (1869)
10. Matica moravska v Brnu. (1869)
11. Prvo društvo gabelsbergerskih stenografov v Pragi. (1870)
12. Universiteta imperatorska v Varšavi. (1872)
13. Universiteta imperatorska v Moskvi. (1872)
14. Jugosl. akademija znanosti in umetnosti v Zagrebu. (1874)
15. Knjižnica slavj. komiteta v Moskvi. (1877)
16. Hrvatski pedagogijsko-književni zbor v Zagrebu. (1878)
17. »Smithsonian Institution« v Washingtonu. (1879)
18. Bolgarsko književno društvo v Sredcu. (1882)
19. Matica sorbska v Budišinu. (1882)
20. Universiteta imperatorska v Kijevu. (1882)
21. Jednota českih mathematikov v Pragi. (1884)
22. Kr. česká společnost náuk v Pragi. (1884)
23. Spolek arhitektov in inženérjev v Pragi. (1884)
24. Jednota českých filologů v Pragi. (1884)
25. Češki muzej v Pragi. (1885)
26. Matica hrvatska v Zagrebu. (1886 vnovič)
27. Statistična komisija mesta Prage. (1889)
28. Muzealno društvo v Ljubljani. (1889)
29. Društvo »Pravnik« v Ljubljani. (1889)
30. Uredništvo »Doma in Sveta« v Ljubljani. (1890)
31. Češka akademija v Pragi. (1893)
32. Rusko geogr. občestvo v St. Petersburgu. (1893)
33. Redakcija hist. kvartalnika v Lvovu. (1894)
34. Zaklad narodowy imienia Ossolińskich v Lvovu. (1894)
35. Ogerska akademija v Budimpešti. (1895)
36. Redakcija zbornika: »Acta et commentationes universitatis Jurievensis« v Jurjew-Derptu. (1895)
37. Hrvaško arheološko društvo v Zagrebu (1896)
38. Zemědelska řada pro království české. (1896)

Zaznamek književne zaloge „Slovenske Matice“ in kupna cena posameznim iztisom.

1.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1871. Uredil dr. E. H. Costa	—	gld. 50	kr.
2.	Letopis „Slov. Mat.“ za ll. 1872—1873. Uredil dr. E. H. Costa	—	„ 50	„
3.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1874. Uredil dr. E. H. Costa	—	„ 50	„
4.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1875. Uredila I. Tušek in M. Pleteršnik	—	„ 50	„
5.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1876. Uredil M. Pleteršnik	—	„ 50	„
6.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1877. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„ 50	„
7.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1878. I. in II. del. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„ 25	„
8.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1878. III. in IV. del. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„ 25	„
9.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1879. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„ 50	„
10.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1880. Uredil dr. J. Bleiweis	—	„ 50	„
11.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1881. Uredil dr. J. vitez Bleiweis-Trsteniški	—	„ 50	„
12.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1884. Uredil E. Lah	—	„ 50	„
13.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1885. Uredil Fr. Levec	1	„ —	„
14.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1886. Uredil Fr. Levec	—	„ 50	„
15.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1887. Uredil Fr. Levec	1	„ —	„
16.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1890. Uredil A. Bartel	—	„ 50	„
17.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1891. Uredil A. Bartel	1	„ —	„
18.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1892. Uredil A. Bartel	1	„ —	„
19.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1893. Uredil A. Bartel	1	„ —	„
20.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1894. Uredil A. Bartel	1	„ 30	„
21.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1895. Uredil A. Bartel	1	„ 20	„
22.	Letopis „Slov. Mat.“ za l. 1896. Uredil A. Bartel	1	„ —	„
23.	J. Trdina: Zgodovina slovenskega naroda	—	„ 60	„
24.	J. Krsnik: Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije (II. popravljeni natis)	—	„ 20	„
25.	Erben-Rebec: Vojvodstvo Kranjsko	—	„ 20	„
26.	Erben-Rebec: Vojvodstvo Koroško	—	„ 20	„
27.	Slovenski Štajer. Spisali rodoljubi. I. snopič	—	„ 25	„
28.	dr. Ivan Geršak: Slovenski Štajer. III. snopič	—	„ 30	„
29.	Majciger-Pleteršnik-Raič: Slovanstvo I. del	—	„ 50	„
30.	I. V.: Grmanstvo in njega vpliv na Slovanstvo v srednjem veku	—	„ 10	„
31.	J. Jesenko: Prirodoznanski zemljepis	—	„ 50	„
32.	Rossmaessler-Tušek: Štirje letni časi	—	„ 40	„
33.	Felloecker-Erjavec: Rudninoslovje	—	„ 40	„
34.	Pokorny-Erjavec: Prirodopis živalstva s podobami	1	„ 16	„
	Knjiga prirode:			
35.	I. snopič — Schoedler-Tušek: Fizika	—	„ 40	„
36.	II. snopič — Schoedler-Ogrinec-Erjavec: Astronomija in Kemija	—	„ 40	„
37.	III. snopič — Schoedler-Zajec: Mineralogija in Geognozija	—	„ 40	„
38.	IV. snopič — Schoedler-Tušek-Erjavec: Botanika in Zoologija	—	„ 50	„

39. J. Žnidaršič: Oko in vid . . . . . — gld. 25 kr.
40. Jules Verne-Hostnik: Potovanje okolo sveta v 80 dnéh . . . . . — „ 40 „
41. dr. M. Samec: Vpliv vpijančljivih pijač . . . . . — „ 10 „
42. Fr. Levstik: Vodnikove pesni . . . . . — „ 50 „
43. J. Vesel-Koseski: Raznim delom dodatek . . . — „ 20 „
44. A. Praprotnik. dr. Lovro Toman (s podobo) . . — „ 40 „
45. V. Urbas: dr. Etb. H. Costa (s podobo) . . . . . — „ 40 „
46. J. Marn: Kopitarjeva spomenica . . . . . — „ 40 „
47. M. Cigale: Znanstvena terminologija . . . . . — „ 50 „
48. J. Šuman: Slovenska slovnica po Miklošičevi primerjalni . . . . . 1 „ — „
49. Woldřich-Erjavec: Somatologija . . . . . — „ 75 „
50. dr. S. Šubic: Telegrafija . . . . . — „ 30 „
51. I Tomšič: Slovenska bibliografija (Let. za l. 1881) — „ 20 „
52. F. M. Štiftar: Pavel M. Leontijev . . . . . — „ 10 „
53. P. Kosler: Imenik mest, trgov in krajev . . . . — „ 20 „
54. Turgenjev-Remec: Lovčevi zapiski, II. del . . — „ 50 „
55. Spomenik o šeststoletnici začetka habsburške vlade 1 „ 50 „
56. dr. Fr. Kos: Spomenica tisočletnice Metodove smrti — „ 40 „
57. I. Vrhovec: Ljubljanski meščanje v minulih stoletjih 1 „ — „
58. Kraševski-Podgoriški: Koča za vasjo (Povest) 1 „ — „
59. Jos. Apih: Slovenci in l. 1848 . . . . . 1 „ — „
60. Fr. Dolinar: Prihajač (Povest) . . . . . — „ 30 „
61. Fr. Levec: Erjavčevi pripovedni spisi (I. del) . . — „ 70 „
62. J. Križman: Slovnica italijanskega jezika . . . . 1 „ — „
63. dr. Fr. Lampè: Dušeslovje (II. del) . . . . . 1 „ — „
64. dr. Fr. Kos: Vzgojeslovje . . . . . 1 „ — „
65. Fr. Wiesthaler: Val. Vodnika izbrani pripovedni spisi . . . . . 1 „ — „
66. I. Vrhovec: Zgodovina Novega Mesta . . . . . — „ 80 „
67. dr. Fr. D.: Pegam in Lambergar. . . . . — „ 60 „
68. S. Rutar: Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska; opis (I. zvezek) . . . . . — „ 50 „
69. S. Rutar: Poknežena grofija Goriška in Gradiščanska; opis (II. zvezek) . . . . . — „ 50 „
70. S. Rutar: Samosvoje mesto Trst in mejna grofija Istra; opis (I zvezek) . . . . . — „ 50 „
Sienkiewicz-M. M.:
71. Z ognjem in mečem; povest. I. in II. del . 1 „ 50 „
72. „ „ „ „ „ III. in IV. del 1 „ 50 „
73. Anton Bezenšek: Slovenska stenografija . . . 1 „ — „
74. dr. Fr. Kos: Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja. . . . . 1 „ — „
75. dr. K. Glaser: Zgodovina slovenskega slovstva (I. zv.) — „ 70 „
76. dr. K. Glaser: „ „ „ (II. zv.) — „ 80 „
77. dr. K. Glaser: „ „ „ (III. zv.) — „ 60 „
78. dr. K. Štrekelj: Slovenske národne pesmi. I. zvezek 1. snopič . . . . . — „ 60 „
79. dr. K. Štrekelj: Slovenske národne pesmi. I. zvezek 2. snopič . . . . . — „ 60 „
80. A. Dobravec: Temni oblaki. — Ivan Vrhovec: Čolnarji in brodniki na Ljubljanici in Savi. (Zabavne knjižnice IX. zvezek) . . . . . — „ 40 „

OBRTNA ZBORNICA LJUBLJANI

Poziv slovenskim pisateljem!

Odbor »Slovenske Matice« se obrača do vseh rodoljubnih pisateljev slovenskih z iskreno prošnjo, **da bi čim preje tem bolje** poslali kaj primernih doneskov za prihodnji »Letopis«.

Kakor letos se bodo vsprejemali tudi v prihodnjem letu samo **izvirni znanstveni** in **znanstveno-poučni** spisi iz raznovrstnih strok človeškega znanja; vendar je želeti, da bi čestiti gospodje pisatelji svojim razpravam izbrali take predmete, ki ugajajo potrebam slovenskega naroda ter zaradi svoje občne zanimivosti prijajo večini Matičnih društvenikov.

Rokopisi naj se pošiljajo najpozneje do konca aprila 1897. l. predsedništvu »Slovenske Matice« v Ljubljani.

Po pravilih določena nagrada v »Letopis« vsprejetim spisom se bode izplačevala, kadar bode knjiga dotiskana.

V Ljubljani 31. decembra 1896.

V imenu »Slovenske Matice«:

Predsednik: Frančišek Levec.

Urednik: Anton Bartel.